

Φωτογρ. Ρωμαίων Τούρκων

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΓ'—ΤΕΥΧΟΣ 295—296

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΑΔ. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ, καθηγητού του Πανεπιστημίου
Τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου.

J. PARIS, τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν
Ὁ ἑλληνισμός καὶ ἡ ἐπίδρασις του εἰς τὰ Ἰωάν-
νινα κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Βεζύρη Ἀλῆ Τε-
πελενλή.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ:
Ἡ Κυρά Φροσύνη. — Συμβούλιο τοῦ Ἀληπασά.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

Λόγοι καὶ ἀντίλογοι, ὑπὸ Παύλου Νιρβάνα. — Χριστόδουλος Σῶζος, ὑπὸ Εὐαγγέλου Χατζηϊωάννου. —
Ἀρχαιολογικά, ὑπὸ Κ. — Γράμματα ἀπὸ τὸ Παρίσι, ὑπὸ Μουσικοφίλου. — Πολιτικὴ σελίς, ὑπὸ
Ἀργίππα. — Εἰδήσεις, ἐφημερίδες. — Τοῦ πολέμου. — Ἡμερολόγιον τοῦ πολέμου. — Νέαι ἐκδόσεις.

ΕΙΚΟΝΕΣ

4 εἰκόνες τῶν Ἰωαννίνων. — Τὰ ὅπλα τοῦ Ἀλῆ πασά. — Τὸ πορτοφόλι τῆς Βασιλικῆς. — Τὸ φόρεμα
τῆς Κυρά Φροσύνης. — Κοσμήματα Ροζάνης Δ. Βάγια. — Ἀργυροκαστρίτσα. — Ἀλῆ πασά. — Ἅγιος
Γεώργιος ὁ ἐξ Ἰωαννίνων. — 4 εἰκόνες τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου. — Ἀριστείδης Ζάχος. — Σαπουντζάκης
καὶ Καλλάρης. — Ρ. Πουανακρέ. — Ὁ Κιαμὴλ πασά. — Ὁ Σεφκὲτ πασά. — Χριστόδουλος Σῶζος.

ΟΙ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΕΛΛΗΝΕΣ

ζητεῖτε τὰ «Παναθήναια» ἀπὸ τὸ ἑλληνικὸν βιβλιοπωλεῖον Κ. Καρα-
δαγλίδου 45 Madison Street, New York U. S.

Ἀθῆναι, ὁδὸς Ἀριστοτέλους 35

Ἐκαστον Τεῦχος λεπτὰ 40

ΕΙΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΣΠΟΥΔΑΣΤΑΣ

ΕΓΓΡΑΦΑΙ: Δι' ἓν ἔτος Δρ. - Φρ. 25. — Δι' ἓξ μῆνας Δρ. - Φρ. 12.50.
ΚΑΤΑ ΔΟΣΕΙΣ: Δρ. - Φρ. 2 κατὰ μῆνα. Ἡ πρώτη δόσις Δρ. - Φρ. 3.

Διὰ τοὺς διδασκάλους: Ἡ ἑλλάς, Δρ. 13 ἑτησίως, Δρ. 7 δι' 6 μῆνας
Ἡ ἑσπερίκη Δρ. 14 Δρ. 7.50

ΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑΙ ΑΡΧΙΖΟΥΝ ΤΗΝ 15 ΕΚΑΣΤΟΥ ΜΗΝΟΣ ΚΑΙ ΠΡΟΠΑΡΗΡΟΝΤΑΙ

ΤΑ «ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ» ἐκδίδονται τὴν 15 καὶ 30 ἑκάστου μηνός.

Ἐκαστον ἔτος ἀποτελεῖται ἀπὸ 2 τόμους: ἀπὸ 15 Ὀκτωβρίου καὶ ἀπὸ 15 Ἀπρι-
λίου. Τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομ. ἢ τραπεζικῆς ἐπιτα-
γῆς πρὸς τὸν κ. Κίμωνα Μιχαηλίδην, διευθυντὴν «Παναθηναίων» Ἀθῆνας.

Α. ΓΑΖΙΑΔΗΣ

ΦΩΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

10 ΒΡΑΒΕΙΑ ΧΡΥΣΑ

ΑΘΗΝΑΙ

Ὁδὸς Αἰόλου καὶ Σταδίου

ΠΕΙΡΑΙΕΥΣ

Δεωφόρος Μιαούλη, Πλατ. Θεμιστοκλέους

ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

Ε. ΚΑΖΑΝΗ

ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΟΝ ΕΝ ΤΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

ΒΡΑΒΕΥΘΕΝ ΕΙΣ ΤΡΕΙΣ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

ΜΕ ΤΑ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ

ΟΔΟΣ ΛΕΚΑ-ΣΤΟΑ ΣΙΜΟΠΟΥΛΟΥ

Μόνον τὸ τσιγκογραφεῖον Ε. Καζάνη
ἐβραβεύθη ἐν τῇ ἐκθέσει τοῦ Βορδῶ.

ΔΗΜ. ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΥ, (ΤΟΥ ΑΘΗΝΑΙΟΥ)
«Βασιλικὴ προσταξίς...».

Z. A. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

Λαυρέντιος Μαβίλης.

ΠΑΛΗΝΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ

Κωνστ. Σάθα: Οἱ πρῶτοι ἑλληνικοὶ στόλοι.

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ:

Λευκοὶ καὶ Μαῦροι, διήγημα.

PROFESSOR MORMORIS

SERIES OF ENGLISH LESSONS

(Elementary, intermediate and advanced stage) after Pitman's system of «Individual Instruction».

Every facility is offered to learners whilst preparing their lessons.

Daily tuition after 2.30 p.m. at No 43 Themistocles Street.

ΙΟΥΛΙΟΥ Γ. ΜΟΡΜΟΡΗ, ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ

Σειρά μαθημάτων τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης
δι' ἀρχαρίους, μέσους καὶ προχωρημένους.
Διδασκαλία μετὰ τὰς 2.30 μ.μ., καὶ τὸ ἑσπέρας
κατὰ τὸ σύστημα Pitman τῆς «Διδασκαλίας
κατ' Ἀτομον». Πᾶσα εὐκολία παρέχεται εἰς
τοὺς διδασκομένους κατὰ τὴν προπαρασκευὴν
τῶν μαθημάτων των.

43 — Ὁδὸς Θεμιστοκλέους — 43

ΙΩΑΝΝ. Γ. ΚΡΑΝΙΩΤΗΣ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΣ ΙΑΤΡΟΣ ΣΤΟΜΑΤΟΣ ΚΑΙ ΟΔΟΝΤΩΝ

Παρακολουθῶν ἐγγύτατα τὰς νεωτέρας θεραπευτικὰς μεθόδους καὶ πᾶσαν πρόδον τῆς ὁδοντοϊα-
τρικῆς τέχνης, ἐφαρμόζει ταύτας τελειότατα ἐν τῇ ἀπαραμίλλῳ Κλινικῇ του διὰ νεωτάτων ἡλεκτρι-
κῶν μηχανημάτων, ἐργαλείων καὶ ἀκτίνων Rontgen, εἰδικῶν διὰ τὸ στόμα καὶ τοὺς ὁδόντας.

ΟΜΗΡΟΥ 5^Α (ΕΝΑΝΤΙ ΒΟΥΛΗΣ) ΑΘΗΝΑΙ

TANTAL

Ἡλεκτρικοὶ λαμπτήρες οἰκονομίας ἐκ μετάλλου
Tantal 70^W, οἰκονομία ἐπὶ τῆς καταναλώσεως
τοῦ ἡλεκτρικοῦ ρεύματος

ΜΕΓΑΛΗ ΠΑΡΑΚΑΤΑΘΗΚΗ ΕΙΣ ΤΟ ΠΡΑΤΗΡΙΟΝ
ΤΗΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ

A. Δ. ΖΑΧΑΡΙΟΥ & ΣΑΣ

27 — ΟΔΟΣ Γ' ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ — 27

ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΣΙΤΣΙΚΑΣ

ΩΤΟ-ΡΙΝΟ-ΛΑΡΥΓΓΟΛΟΓΟΣ

Ἐπὶ τριετίαν εἰδικῶς ἐν Εὐρώπῃ ἐκπαιδευθεὶς

Λέγεται ὁδὸς Γλάδστωνος 1 (πρώτη δεξιὰ
πάροδος τῆς ὁδοῦ Πατησίων) 9-11 π. μ.
καὶ 3-5 μ. μ.

Ἐκτελεῖ τὴν διασωλήνωσιν τοῦ λάρυγγος, τὴν
βρογχο-οισοφαγοσκοπήσιν, ὥς καὶ πᾶσας τὰς
χειρουργικὰς ἐπεμβάσεις τοῦ κλάδου του.

ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΟΝ ΠΑΛΛΗ & ΚΟΤΖΙΑ

ΔΙΑΔΟΧΟΙ Α. ΠΑΛΛΗΣ & ΣΙΑ

ΤΟ ΑΡΧΑΙΟΤΕΡΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΧΑΡΤΟΠΩΛΕΙΩΝ, ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΩ 1870

Μεγάλαι ἀποθήκαι χάρτου Ἑφημερίδων, Συγγραμμάτων, Περιοδικῶν καὶ πάσης ποιότητος.

Μεγάλαι ἀποθήκαι εἰδῶν γραφικῆς ὕλης πάσης προελεύσεως.

Ἀτμοκίνητα Ἐργοστάσια Καταστήσων, Φακέλλων καὶ Φωτογραφικῶν Χαρτονίων.

Μόνοι ἐκδότες ἐν Ἑλλάδι Ἐπιστολικῶν Δελταρίων. Δεκταὶ παραγγελίαι ἐκτελούμεναι τάχιστα. Ἐξεδόθησαν
πλέον τῶν 3,000 εἰδῶν μέχρι τοῦδε.

Ἀτμοκίνητον Τυπογραφεῖον μὲ 10 πιεστήρια διὰ μικρὰς ἐπιμελεημένας ἐργασίας (Travaux de ville) ὥς καὶ
διὰ μεγάλας καλλιτεχνικὰς τοιαύτας.

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΙΔΗ: Μεγάλη παρακαταθήκη φωτογραφικῶν πλακῶν καὶ χάρτου διαφόρων προελεύσεως.

Μόνοι ἀντιπρόσωποι τῶν φωτογραφικῶν πλακῶν Imperial Dry Plate Co Ltd.

ΕΠΙΣΚΕΠΤΗΡΙΑ ΣΤΙΓΜΙΑΙΩΣ

ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΟΝ ἘΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΚΟΜΜΩΣΕΩΣ

Σ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΟΔΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 4

La vraie ondulation Marcel.

ΔΗΛΩΣΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΟΥΣ ΕΜΠΟΡΟΥΣ ΑΘΗΝΩΝ

Παρακαλοῦμεν ὑμᾶς, ὅπως διὰ τὰ ἐκάστοτε παρα-
λαβανόμενα ἐμπορεύματα, ἰδίως ἐκ τοῦ τελωνείου
Πειραιῶς, ζητήτε καὶ τὰ διπλότυπα πληρωμῆς τοῦ
δημοτικοῦ φόρου, καθόσον κατὰ τὴν ἐνεργουμένην
ἐξελεγχθῶσι τινὲς τῶν κυρίων ἐμπόρων φέρονται ὡς ὀφεί-
λοντες δημοτικούς φόρους, ἐνῶ πράγματι ἐπλήρωσαν
αὐτοὺς εἰς τοὺς ἀναλαμβάνοντας τὸν ἐτελωνισμόν
τῶν ἐμπορευμάτων αὐτῶν.

Ἐν Ἀθῆναις, τῇ 15^ῃ Ἰανουαρίου 1913

Ὁ Δήμαρχος Ἀθηναίων

Σ. ΜΕΡΚΟΥΡΗΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΚΟΥΣ ΚΟΥΣ ΥΔΡΟΛΗΠΤΑΣ
ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΑΘΗΝΩΝ

Παρακαλοῦνται οἱ κ.κ. ὑδροληπταὶ τῆς πόλεως
Ἀθηνῶν οἱ τυχόν ὀφείλοντες τὸ ἀντίτιμον τοῦ παρε-
χομένου αὐτοῖς ὕδατος τοῦ λήξαντος ἔτους 1912, ὅπως
προσέλθωσιν εἰς τὸ ταμεῖον τοῦ Δήμου ἐντὸς 8 ἡμερῶν
ἀπὸ σήμερον καὶ ἐξοφλήσωσι τὰ καθυστερούμενα, ἵνα
μὴ ἡ ὑπηρεσία τοῦ Δήμου εὐρεθῇ εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ
ἀποκόψῃ τὴν παροχὴν τοῦ ὕδατος.

Ἐν Ἀθῆναις τῇ 8 Ἰανουαρίου 1913

(Ἐκ τοῦ ὑδραυλικοῦ τμήματος τοῦ Δήμου Ἀθηναίων)

ΛΑΪΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ

ΕΤΟΣ Ζ΄

ΓΕΝΙΚΟΣ ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ Β' ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1912

ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ ΤΗΣ 31 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1912.

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Ταμείον καὶ Τράπεζαι.....	Δρ. 3,582,224.04	Κεφάλαιον μετοχ. διηρημένον εἰς 60,000 μετοχ. Δρ. 6,000,000.—	
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ λοχειοφόρων ὁμολογιῶν καὶ χρηματογράφων.....	4,758,508.55	Κεφάλαιον ἀποθεματ. τακτικὸν Δρ. 35,955.95	
Συμμετοχὴ εἰς Ἐθνικὸν Δάνειον 1912.....	300,000.—	Κεφάλαιον ἀποθεματ. τακτικὸν Β' εξαμηνίας 1912.....	2,647.05
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ χρυσοῦ, κοσμημάτων κλπ.....	808,482.95	Ἐκτακτὸν ἀποθεματικὸν κεφάλαιον προνοίας.....	12,000.—
Συναλλάγματα καὶ Γραμμάτια ἐν χαρτοφυλακίῳ Προεξοφλήσεως Συντάξεων καὶ Μισθοδοσιῶν (ἀποδείξεις ἐν χαρτοφυλακίῳ).....	1,647,186.55	Καταθέσεις ταμειντηρίου.....	5,153,438.30
Διάφοροι Δανεικὸι ἠγγυημένοι (διὰ χρηματογυράφων ὑποθηκῶν καὶ ἐνεχύρων).....	237,171.41	Καταθέσεις πολυτετεῖς καὶ ἐν ὄρει.....	3,672,376.13
Διάφοροι λογαριασμοὶ καὶ Ἐκχωρήσεις ἀτακτικῶν Δημοσίων, ἠφαλισμένα καὶ δι' ὑποθήκης.....	1,374,246.50	Διάφοροι Πιστωτικοὶ λογαριασμοὶ.....	8,825,814.43
Ἐκφρεμεῖς λογαριασμοὶ.....	107,796.95	Κομιστὰὶ γραμματίων.....	8,011,598.73
Μετοχαί: Ἀντίμιον ὑπὸ ἐκδοθεῖσών 45,000 μετοχ. Κεφάλαιον Τραπεζῆς, ὁδὸς Πανεπιστημίου.....	40,527.05	Μερίσματα μὴ πῶ ζήτηθέντα.....	40,239.05
Χρηματογράφα ἐν γένει (ιδίως πολυηθησαὶ λαχειοφ. ὁμολ. Ἐθν. Τραπεζ. 1912 καὶ ὁμολογια Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν).....	1,500,000.—	Μερίσματα διριστικὸν Β' εξαμηνίας 1912.....	4,492.—
Μερίσματα καὶ Τοκομερίδια ἐν γένει.....	563,450.—	Κέρδη καὶ Ζημίαι. Ὑπόλοιπον ἀριέμενον διὰ τὴν ἐπομένην εξαμηνίαν.....	45,000.—
Γραμμάτια εἰσπρακτέα διὰ λογαριασμὸν τείτων.....	4,947,053.—		3,002.09
Ἐξόδα ἐγκαταστάσεως (ιδίως ἀξία χρηματοκιβωτοῦ).....	14,826.70		
	23,275.60		
	76,000.—		
Δρ. 22,980,749.30			Δρ. 22,980,749.30

ΚΕΡΔΗ ΚΑΙ ΖΗΜΙΑΙ Β' ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1912

ΧΡΕΩΣΙΣ

ΠΙΣΤΩΣΙΣ

Εἰς	Ἐξόδα Διαχειρίσεως: ἦτοι:		
Μισθοὶ	Λειτουργίας καὶ		
Συνδρομαὶ	δι' ἔθνητους σκο-		
ποῦς,	ἔνταπα, φωτισμός,		
γραφικὴ	ὕλη, ταχυδρομ.		
καὶ	διηγεσία κλπ.....	23,352.55	Δρ.
Ἐξόδα	Ἐγκαταστάσεως. Ἀποβεις.....	79,668.55	
Ἀπανήσεις	Ἐπισφαλεῖς. Ἀπόβεις δὴν.....	3,434.10	
Φόρον	Οἰκοδομῶν καὶ Ἐπιτηδευμάτων.....	18,514.19	
Τόκους	Ταμειντηρίου.....	2,895.65	
Τόκους	Κοιτῶσεων.....	104,944.75	
Τόκους	Πιστωτικῶν Λογαριασμῶν.....	83,950.35	
Καθαρὰ	Κέρδη { Διατιθέμενα διὰ τὴν παρούσαν	119,497.—	
	ἑξαμηνίαν.....	56,408.60	
	Ἀριέμενα διὰ τὴν ἐπομένην.....	3,002.09	
			Δρ. 472,315.28

Ἀπὸ Τόκους Δανείων ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφ.	Δρ.	224,877.75
Προεξοφλήματα Γραμματίων καὶ Συνολ.		66,626.59
Τόκους Τραπεζῶν.....		56,917.97
Τοκομερίδιον Χρηματογράφων ἀνηκόντων		
τῇ Τραπεζῇ, Τόκους Λογαριασμῶν ἠγγυ-		
ηγμένων, Προμηθείας, καὶ Διάφορα		
Κέρδη.....		54,310.40
Τόκους Δανείων ἐπ' ἐνεχύρῳ χρυσοῦ κο-		
σμημάτων κλπ.....		33,087.85
Προεξοφλήματα Συντάξεων καὶ Μισθοδο-		
σιῶν.....		8,282.72
Ἐνοίκια Κτημάτων Τραπεζῆς.....		3,212.—
Ὑπόλοιπον κερδῶν Α' εξαμηνίας 1912 ..		25,000.—
		Δρ. 472,315.28

ΔΙΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΚΑΘΑΡΩΝ ΚΕΡΔΩΝ Β' ΕΞΑΜΗΝΙΑΣ 1912 ΕΚ ΔΡΑΧΜΩΝ 56,408.60 ΩΣ ΕΠΕΤΑΙ:

Εἰς μέρισμα διριστικὸν Β' εξαμηνίας 1912.....	Δρ. 56,408.60
Ἐκ τοῦ ἀνωτέρω μερίσματος τῶν δραχμῶν 56,408.60: { α') διὰ φόρον Δημοσίου 5% ἐπὶ δραχμῶν 48,335.10..... Δρ. 2,416.75	
β') διὰ χαράσμιον 2% ἐπὶ τοῦ μερίσματος 15,000 μετ. Δρ. 45,918.35.....	918.35
γ') διὰ φόρον Δημοσίου 5% κατὰ τὸν νεαρόν νόμον ἐπὶ τοῦ ἀποθεματικῶν κεφαλαίων Δραχ. 2,647.05.....	132.35
Ἐκ τοῦ ἀντικρὺ ὑπολοίπου καθαροῦ μερίσματος { α') διὰ κεφάλ. ἀποθ. τακτ. 5% κατὰ τὸ ἀρθ. 50 τοῦ Καταστατικῶν Δ. Συμβουλίου 10% κατὰ τὸ ἀρθ. 50 τοῦ Καταστατικῶν Δ. Συμβουλίου 5%.....	2,647.05
β') διὰ ἀμοιβὴν Δ. Συμβουλίου 10% κατὰ τὸ ἀρθ. 50 τοῦ Καταστατικῶν Δ. Συμβουλίου 5%.....	5,029.40
γ') διὰ φόρον Δημοσίου 5% κατὰ τὸν νεαρόν νόμον ἐπὶ τῆς ἀμοιβῆς τοῦ Δ. Συμβουλίου ἐκ Δρ. 5,294.10.....	264.70
Μέρισμα διριστικόν, ἔξαμηνίων καθαρόν, ἥτοι ἐλεύθερον φόρον και χαρτοσήμου πρὸς δρ. 3 ἐπ' ἐκάστης μετοχῆς.....	7,941.15
Δρ. 45,000.—	

Τὸ μερίσμα πληρώνεται:

Ἐν Ἀθήναις παρὰ τῷ Κεντρικῷ Καταστήματι μετὰ τὴν ἐγκρίσιν τοῦ παρόντος Ἰσολογισμοῦ ὑπὸ τῆς Γενικῆς τῶν Μετόχων Συντελέσεως καθ' ἡμέραν διρισθησέμενην ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου. Εἶναι δὲ ἀπληρωμένον τὸ μερίσμα τοῦ φόρου και τοῦ δικαιώματος χαρτοσήμου, ὡς προκαταβληθέντος ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς εἰς τὸν Δημοσίον.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 5 Ἰανουαρίου 1913

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
ΔΙΟΝ. ΛΟΒΕΡΔΟΣ

Ο ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ ΤΟΥ ΛΟΓΙΣΤΗΡΙΟΥ
ΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΟΝ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ν. ΜΑΚΡΗ Τ. ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΚΑΙ Δ. Φ.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Τὸ «Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτήριον» εἶναι σχολεῖον μόνον ἐξωτερικῶν μαθητῶν παρέχον ἐκπαίδευσιν ἀριτίαν καὶ βάσιμον.

Τὸ Δημοτικὸν σχολεῖον, τὸ Ἑλληνικὸν καὶ τὸ Γυμνάσιον τοῦ Ἐκπαιδευτηρίου εἶναι πάντα αὐτοτελῆ καὶ τελείως ἀνεπτυγμένα.

Τὸ Ἐκπαιδευτήριον λειτουργεῖ ἐντὸς δύο κτιρίων. Ἐκ τούτων τὸ ἐν εἶναι τὸ κυρίως Διδακτήριον, νεόδμητον εἰδικοῦ σχεδίου κτίριον, τὸ δὲ ἕτερον περιλαμβάνει τὴν Βιβλιοθήκην, τὸ Ἀναγνωστήριον καὶ τὸ Ἐργαστήριον αὐτοῦ.

Τὸ «Ἑλληνικὸν Ἐκπαιδευτήριον» τιμᾶται ἰδιαζόντως ὑπὸ τῆς κοινωνίας τῶν Ἀθηνῶν τὸ μὲν διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν συγκρότησιν καὶ ὀρθὴν κατὰ πάντα διάταξιν τὸ δὲ διὰ τὴν ἀνυπερβλήτον καθαριότητα καὶ παραδειγματικὴν τάξιν αὐτοῦ.

Ἐκτενέστεραι πληροφορίες ἐν ὁδῷ Ἱπποκράτους 5 παρὰ τὴν ὁδὸν Πανεπιστημίου ἀπέναντι τῆς Βιβλιοθήκης.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΟΝ ΜΑΝΤΙΚΑ

ΕΝ ΑΜΙΣΩΙ

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΦΩΤΟΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΚΑΙ ΞΥΛΟΓΡΑΦΙΑΣ
ΑΡ. ΠΑΪΟΥ

ΟΔΟΣ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ
ΑΡ 55 Α
ΑΘΗΝΑΙ

ΒΡΑΒΕΥΘΕΝ ΕΝ Τῇ ΕΚΘΕΣΕΙ ΤΟΥ ΒΟΡΩ 1907

ΤΟ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΟΝ ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ ΕΝ ΑΝΑΤΟΛῃ

ΜΕ ΤΑ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΑ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΑ
ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΚΑΙ ΤΑΧΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑ

Always Drink

FRAGRANT · DELICIOUS

SOLD IN
LEAD PACKETS & DECORATED TINS

BLUE · CROSS · TEA

ΤΕΪΑ ΚΥΑΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

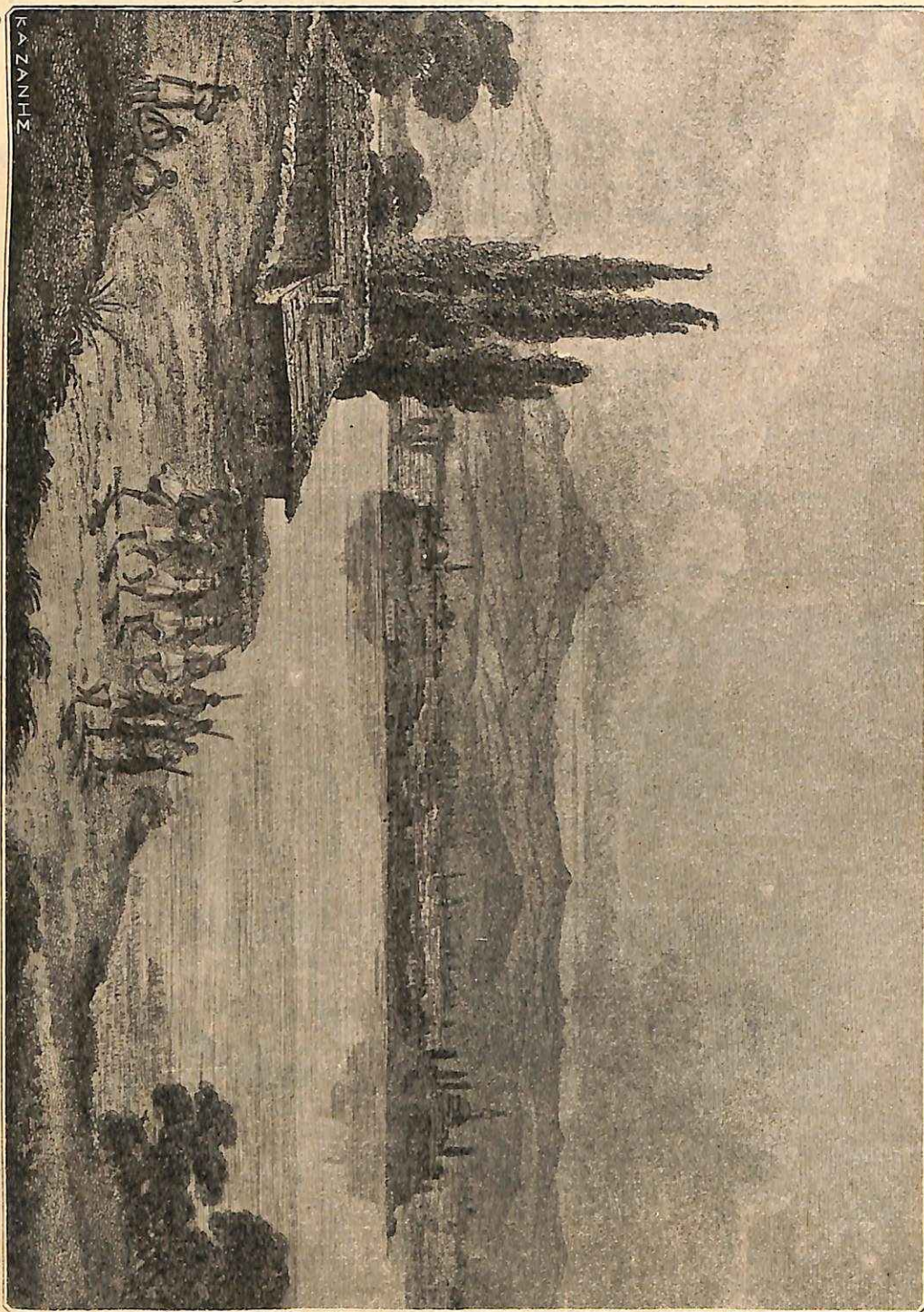
Εἶναι τὰ ἀρίστα πάντων. Διὰ τοῦτο ὅπου εἰσῆχθησαν ἐπεβλήθησαν γενικῶς. Ἡ συσκευὴ τῶν εἰς πακέτα καὶ κυτία μὲ τὸ σῆμα τοῦ ΚΥΑΝΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ γίνεται ἐν Λονδίῳ ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν ἀνωτέρων ὑπαλλήλων τοῦ Ἀγγλικοῦ Κράτους.

Πωλοῦνται εἰς ὅλα τὰ ἐξωδιμοπωλεῖα.

ΠΡΟΣΟΧΗ Εἰς τὸ ΣΗΜΑ

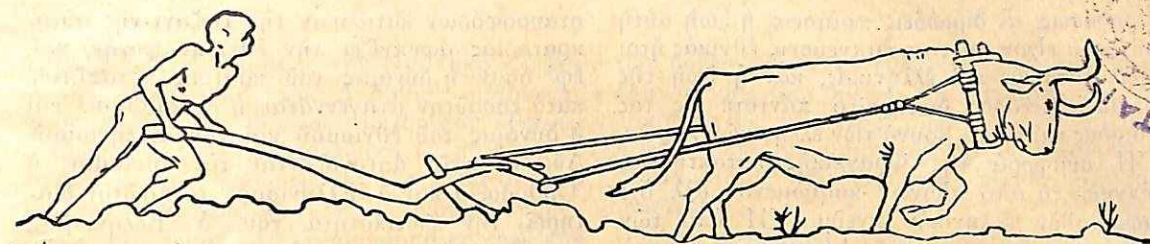
Γεν. ἀντιπρόσωπος διὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Κρήτην :
ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΚΟΛΛΑΣ — Ἐν Πειραιεῖ (Στοὰ Ριζάρη)

ΚΑΖΑΝΗΣ

ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ ΒΑΠΤΟΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΟ ΝΗΕΙ — 1820 —

ΠΑΝΔΘΗΝΔΙΑ

ΕΤΟΣ ΙΓ' 15—21
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1913

ΤΟ ΔΕΣΠΟΤΑΤΟΝ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

Ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ ἡ Ρωμαϊκὴ μεγαλειότης. — Τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. — Τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἑλλήνων. — Ἡ ἀφύπνισις τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. — Τὸ συναίσθημα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. — Τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἑλλάδος. — Ἡ σημασία του ἐν τῇ συγκροτήσει τοῦ νεωτέρου Ἑλληνισμοῦ.

Ἀπὸ τὰ ἀπόκρημνα βουνὰ καὶ τὰς δασώδεις Ἀχαράδρας τῆς Ἡπείρου, ἀνὰ τὰς ὁποίας ἀντιλαλεῖ σήμερον ἡ βοή τοῦ Ἑλληνικοῦ τηλεβόλου, ἡ ὁποία φέρει εἰς τὴν ἡρωϊκὴν χώραν τῆς ἐλευθερίας τὰ εὐαγγέλια, ὁμοία ἡγῶ ἀναστάσεως τῆς φυλῆς ἀντήχησε πρὸ αἰώνων μετὰς τὰς κλαγγὰς τῶν σιδηρῶν χιτῶνων τῶν βυζαντινῶν στρατιωτῶν. Ἡ Ἡπείρος, τῆς ὁποίας σήμερον ἡ ἐλευθερία ποτίζεται μετὰ ἀφθονον καὶ τίμιον ἑλληνικὸν αἷμα, ἡ Ἡπείρος ἡ γεμάτη ἀπὸ τὰς ἡρωϊκωτάτας τῶν ἄρματωλικῶν παραδόσεων, ὑπῆρξεν ἡ χώρα ἡ μεγάλη διὰ τὴν ζωὴν τοῦ ἔθνους, ἐν τῇ ὁποίᾳ ἀπὸ τῶν βυζαντινῶν χρόνων εὗρον θερμὴν ζωογόνησιν ἡ νέα φάσις τῆς ἑλληνικῆς ἐθνότητος, αἱ νέα δυνάμεις, τὰ νέα ἰδανικά τῆς Ἑλληνικῆς ιδέας.

Διότι παραμένει ἀθάνατος ἡ Ἑλληνικὴ ιδέα, ἀπὸ τὰ βάθη τῶν αἰώνων, ἀπὸ αἰῶνος εἰς αἰῶνα μεταδιδόμενη, κειμήλιον ἀτίμητον εἰς τὸν παραλαμβάνοντα αὐτήν, μία καὶ ἀναλλοίωτος εἰς τὸ βάθος τῆς οὐσίας αὐτῆς, μετὰ παραλλαγὰς χαρακτηριστικὰς εἰς τὴν ἐπιφανείαν της. Τοῦ μεγάλου βυζαντινοῦ κόσμου, τοῦ μεγάλου ἑλληνικοῦ μεσαιωνικοῦ κόσμου, τὸ ἔργον τὸ μέγα ὑπῆρξεν ἡ ἐξασφάλισις καὶ ἡ εἰς τὸν νεώτερον κόσμον μετάδοσις τοῦ πνεύματος τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὸ Βυζάντιον ὑπῆρξεν ὁ θησαυροφυλάξ τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος· ἀλλ' ὑπῆρξε καὶ ὁ δημιουργὸς ἐνὸς πολιτισμοῦ, καὶ μάλιστα ἐνὸς μεγάλου πολιτισμοῦ, ἐκείνου,

ὅστις ἐφώτισε τὰ σκότη τῆς βαρβάρου μεσαιωνικῆς Εὐρώπης. Ἀλλὰ τὸν μέγαν τοῦτον πολιτισμόν, τὸν ὁποῖον ἐδημιούργησε τὸ Βυζάντιον καὶ ὁ ὁποῖος ἐξωογόνησε τὸν μεσαιωνικὸν κόσμον, δὲν τὸν ἐμψυχώνει τὸ ἰδεῶδες τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, ἀλλὰ τὸ μεγαλεῖον αὐτοῦ λαμβάνει ἀπὸ τὸ μεγαλεῖον τῆς παλαιᾶς ῥωμαϊκῆς κοσμοκρατορίας, καὶ διὰ τοῦτο Βασιλεὺς Ρωμαίων ὁ Βυζαντινὸς βασιλεὺς καλεῖται, τὴν δὲ δύναμιν αὐτοῦ ἀντλεῖ ἀπὸ τὸ νέον, ἀλλὰ βαθύτατον καὶ ἰσχυρότατον αἶσθημα τῆς νέας θρησκείας, τῆς μεγάλης θρησκείας τοῦ Χριστοῦ, — καὶ ὁ Βυζαντινὸς αὐτοκράτωρ ἀποκαλεῖται Φιλόχριστος βασιλεὺς, ἀπόστολος καὶ ἱσαπόστολος, Βασιλεὺς χριστὸς τοῦ Κυρίου.

Τὸ ὄνομα τῶν Ἑλλήνων ἀπέδωκαν οἱ Βυζαντινοὶ εἰς τοὺς προγόνους αὐτῶν τοὺς ἐθνικούς, καὶ ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ἑτερογενεῖς ἐθνικούς, ὡς εἰς τοὺς Σλάβους τῆς Πελοποννήσου. Καὶ εἰς τὸ τέλος, τοὺς τελευταίους αἰῶνας τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, κατήντησε τὸ ὄνομα τοῦ Ἑλλήνου νὰ εἶναι ὑποπτον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὑποπτον εἰς τὴν ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορικὴν μεγαλειότητα. Ἑλληνες ἦσαν μόνοι οἱ ἄπιστοι, καὶ οἱ ἡμιβάρβαροι ἐκεῖνοι, οἵτινες δὲν εἶχον λησμονήσει τοὺς ἀρχαίους θεοὺς, Ἑλληνες ἦσαν καὶ ὀλίγοι ὄνειροπόλοι, οἵτινες, ὡς ὁ Μωραΐτης Γεμιστός, ὁ ἐν τῇ μελέτῃ καὶ τῇ σοφίᾳ ζῶν, ὠνειρεύοντο ν' ἀναστήσωσι τοὺς κοιμισμένους ἀρχαίους θεοὺς.

Ἡ ἐπίσημος λοιπὸν ἐκκλησία, τὸ ἐπίσημον Βυζαντινὸν κράτος, δὲν ἤθελε νὰ λέγεται Ἑλληνικόν, δὲν ἤθελε ν' ἀποτελῆται ἀπὸ Ἑλλήνων. Καὶ ὅμως πολλὰ ἀρχαῖα ἀγάλματα τῶν θεῶν εἰς μεμακρυσμένας τῆς πρωτεύουσας ἐπαρχίας ἦσαν πάντοτε ὄρθια, καὶ ὅμως ἡ γλῶσσα, αἱ

παραδόσεις, αἱ δημώδεις ποιήσεις, ἡ ζωὴ αὐτὴ τοῦ λαοῦ εἶχον πάντοτε ἐμπνεύσεις ἐθνικὰς ἢ τοι εἰδωλολατρικὰς καὶ ἑλληνικὰς, καὶ ἡ ζωὴ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος διετηρεῖτο πάντοτε εἰς τὰς πεδιάδας καὶ εἰς τὰ βουνὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν.

Ἡ συμφορὰ τῆς Φραγκικῆς κατακτήσεως ἐξύπνησε τὸ ἀπὸ αἰώνων κοιμώμενον ἄλλ' ὅχι ἐξαφανισθὲν ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ἡ ὑπὸ τῶν βαρβάρων κατακτητῶν τῆς Δύσεως καταστροφὴ τῶν ἀρχαίων ἀριστουργημάτων τέχνης διεγείρει φρίκης καὶ πόνου οἰμωγὰς εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς συγγραφεῖς. Πίπτουν οἱ ἀρχαῖοι θεοὶ τῶν εἰδώλων, καὶ ἀνεγείρονται εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους οἱ ἀληθινοὶ ἀρχαῖοι θεοὶ τῆς ἀθανάτου ἑλληνικῆς ἰδέας.

Εἰς τὴν περίλαμπρον αὐλὴν τοῦ Μυστρᾶ, μετὰ μακραίωνα ἔννοιαν ἐχθρικήν πρὸς τὸ κράτος, ἀνασύρεται τὸ πρῶτον ἐκ τοῦ βάθους τῶν αἰώνων τὸ ὄνομα Ἑλλην, τόσον γλυκὺ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ἑλληνες εἴμεθα, λέγει ὁ Γεμιστός, ἡμεῖς οἱ Πελοποννήσιοι, καὶ οὐδεὶς ξένος κατόκησε τὴν χώραν ταύτην. Ὁ Βησσαρίων ὑπενθυμίζει εἰς τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Δραγάτην, δεσπότην τοῦ Μυστρᾶ, ὅτι ἄρχει ἐπὶ τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ ὅτι ὀφείλει πρὸς πάντας νὰ εἶναι βασιλεὺς Ἑλλην. Ἡ ἐν Νικαίᾳ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία χαιρετίζεται ὑπὸ τοῦ ἰδρυτοῦ τῆς Θεοδώρου τοῦ Λασκάρεως καὶ τῶν περὶ αὐτὸν μετὰ τὸ ὄνομα τῆς Ἑλλάδος, Ἰωάννης Ε' ὁ Παλαιολόγος ὑμνεῖται ὡς «τῆς Ἑλλάδος ἥλιος βασιλεὺς», καὶ ὑπὸ τοὺς θόλους τῆς Ἀγίας Σοφίας ἀντηχοῦσιν ἤδη τὰ ὀνόματα τοῦ Ἑλληνος καὶ τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Περικλέους, τοῦ Θεμιστοκλέους καὶ τοῦ Ἐπαμεινώνδου, τοὺς ὁποίους οἱ Βυζαντινοὶ, ἀπόγονοι αὐτῶν, ὀφείλουν νὰ μιμηθοῦν. Τὸν Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον παροτρύνει ὁ Ἀργυρόπουλος ν' ἀποκαλέσῃ ἑαυτὸν βασιλεῖα τῶν Ἑλλήνων, διότι τὸ ὄνομα μόνον αὐτὸ ἀρκεῖ νὰ ἀσφαλίσῃ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐλευθέρων Ἑλλήνων καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων. Καὶ μετὰ τὸ ὄνομα τὸ τίμιον τοῦ Ἑλληνος καὶ μετὰ αἷμα τὸ ἑλληνικὸν καθαγιαίνεται τὸ τέλος τῆς χιλιετοῦς ἐνδόξου μεσαιωνικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας.

Τὸ ὄνομα τοῦτο τῆς Ἑλλάδος ἔφερεν ἡ αὐτοκρατορία ἡ ἑλληνικὴ τῆς Ἡπείρου, τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου ἢ τῆς Ἑλλάδος, ἡ σπουδαιότης, κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς πτώσεως τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἀπόπειρα πρὸς ἀναδημιουργίαν νέας μεγάλης Ἑλλάδος.

Τὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν

σταυροφόρων κατάλυσιν τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἀφυπνίζει τὴν ἐθνικὴν ψυχὴν, καὶ, ἐφ' ὅσον ἡ δύναμις τοῦ κράτους καταπίπτει, κατὰ τοσοῦτον ἀναγεννᾶται ἡ συναίσθησις καὶ ἡ δύναμις τοῦ ἐθνισμοῦ καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Δύο στοιχεῖα ἀπεργάζονται τὸν ἐθνισμόν, ἡ Ὁρθοδοξία καὶ ὁ Ἑλληνισμός· τὸ πρῶτον διατηρεῖ τὴν ζωτικότητά του, ὁ Ἑλληνισμός, ἀφ' οὗτου ἔπεσεν ἡ αὐτοκρατορία, λαμβάνει συνειδήσιν ἑαυτοῦ.

Καὶ ἡ ἀφύπνισις αὕτη τῆς συνειδήσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ τελεῖται εἰς τὰ βουνὰ τῆς Πελοποννήσου, τῆς Ἡπείρου, τῆς Μ. Ἀσίας περὶ τὴν Νίκαιαν, ὅπου οἱ μεγιστάνες τῆς πιπτούσης Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας ἰδρύνουν τὸ Δεσποτάτον τῆς Πελοποννήσου, τὸ Βασίλειον τῆς Νικαίας, τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου. Τὰ βασίλεια ταῦτα δὲν εἶναι πλέον συνέχεια τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας· ὁ βίος ὁ ἐπίσημος ὁ βυζαντινὸς μαραινέται ἐκ τοῦ βάρους τῶν αἰώνων, ἀναγεννᾶται μετὰ νέαν ζωὴν, μετὰ νέον σφρίγος, ὁ βίος ὁ ἑλληνικός, ὅστις ποτὲ δὲν ἔπαυσεν ἀμυγῆς καὶ πλήρης ζωῆς νὰ ζῇ εἰς τοὺς ὀρεσιβίους τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἡπείρου. Ὁ ἐλεύθερος βίος τῶν ὀρέων καὶ τοῦ στρατοπέδου γεννᾷ τὴν Νέαν Ἑλλάδα.

Εἰς τὴν συγκρότησιν αὐτὴν τῆς νέας φάσεως τοῦ Ἑλληνισμοῦ, τῆς νέας αὐτῆς Ἑλλάδος, τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου, τῆς μόννης χώρας, ἥτις ἐσώθη ἀπὸ τὴν φραγκικὴν πλημμύραν, πρωταγωνιστεῖ. Βαρυσήμαντος ἦτο ἡ ἀπόπειρα τοῦ Μιχαήλ, νόθου τῶν Ἀγγέλων, τοῦ νὰ ἐπανιδρύσῃ εἰς τὰ Δ. τῆς Ἑλληνικῆς χερσονήσου ἑλληνικὴν αὐτοκρατορίαν. Θεμέλιον ἰσχυρὸν τοῦ κράτους τούτου τοῦ ἑλληνικοῦ ἦσαν αἱ ὁμαλεῖαι ὀρεσίβιοι φυλαὶ τῆς Αἰτωλίας, τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Μακεδονίας, ἐστηρίζετο δὲ τὸ κράτος τοῦτο καὶ ἐπὶ τῶν ἀλβανικῶν πληθυσμῶν τῆς Ἡπείρου καὶ ἐπὶ τῶν Βλάχων καὶ τῶν Βουλγάρων ἀκόμη. Πρωτεύουσα τοῦ Δεσποτάτου ἦτο κατ' ἀρχὰς ἡ Ἄρτα, τὴν ὁποίαν καὶ ἐκόσμησαν οἱ Δεσπότες μετὰ τὰς ὥραιας ἐκκλησίας τῆς Ἀγίας Θεοδώρας, τοῦ Ἀγ. Βασιλείου, τῆς Κάτω Παναγίας, καὶ μετὰ τὸν θαυμασιώτατον τῶν βυζαντινῶν ναῶν τῆς μετέπειτα περιόδου, τὴν Παναγίαν τὴν Παρηγορήτισσαν. Τὰ τεῖχη καὶ τὸ κάστρον καὶ τὰ λαμπρά, ὡς λέγουσιν ἀρχαῖοι περιηγηταί, παλάτια τῆς πόλεως, καὶ ἡ μεγαλοπρέπεια μάλιστα τῶν ναῶν μαρτυροῦσι τὴν εἰς τὸν πολιτισμὸν ἀκμὴν τοῦ Δεσποτάτου. Οἱ μεγάλοι ἀγῶνες καὶ τὰ πολεμικὰ ἔργα καὶ ἡ ἔκτασις τῶν ὀρίων τῆς ἡπειρωτικῆς Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας δεικνύουσι τὴν πολιτικὴν αὐτῆς ἰσχύϊν καὶ τὴν ἐθνικὴν αὐτῆς ἐπιβολήν. Τὸ Δεσποτάτον εἶχεν ὅρια πρὸς

Β τὸ Δυρράχιον, πρὸς Ν τὴν Ναύπακτον, πρὸς Α τὴν Ἀδριατικὴν, πρὸς Δ ἔφθανε μέχρι τῆς Θεσσαλονίκης. Ὁ Διάδοχος τοῦ ἰδρυτοῦ Μιχαήλ, ὁ Θεόδωρος (1214), περιεπλάκη εἰς πόλεμον μετὰ τοὺς Λατίνους, κατέστρεψε τὸν στρατὸν τοῦ Φράγκου αὐτοκράτορος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατέκτησε τὴν Ἀδριανούπολιν καὶ τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν καὶ τὴν Θεσσαλίαν, κατέλαβε τὴν Θεσσαλονίκην καὶ ἐστέφθη αὐτοκράτωρ ἐν τῇ μεγάλῃ ταύτῃ ἀκροπόλει τῆς Ὁρθοδοξίας: «Ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ πιστὸς βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ῥωμαίων Κομνηνὸς Δοῦκας». Τὰ ὥραῖα βυζαντινὰ τεῖχη τοῦ Δυρραχίου ἐνισχύει πύργος κτισθεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοδώρου, ὅστις ἐξυμνεῖται ἐν τῇ ἐπιγραφῇ «μέγιστος ἐν στρατηγίαις». Ἐνόμιζες ὅτι ἡ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἐμελλε ν' ἀναστῇ διὰ τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου: ἡ νέα αὐτοκρατορία ἐξετείνετο ἤδη ἀπὸ τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἀπὸ τῶν Μαύρων βουνῶν πρὸς Β μέχρι τοῦ Αἰγαίου Πελάγους.

Ἡ ἀνάστασις τῆς μεγάλης Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας δὲν ἐπετελέσθη. Τὸ ἡπειρωτικὸν κράτος ταχέως κατεκερματίσθη κατ' ἀρχὰς μετὰ τῶν ἰδίων Ἀγγέλων, ἔπειτα μετὰ τῶν Φράγκων κατακτητῶν. Ὁ μέγας Σέρβος τσάρος Στέφανος Δουσάν περιέλαβε καὶ τὸ Ἡπειρωτικὸν Δεσποτάτον εἰς τὰς κατακτήσεις του. Ἀλλ' ἡ μεγάλη αὕτη ἀπόπειρα ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως δὲν ἐσβέσθη ἀπὸ τὴν λαίλαπα τῶν πολυταρχῶν ἐπιδρομῶν: ἡ συναίσθησις τοῦ ἐθνισμοῦ, ἡ συγκρότησις τῶν δυνάμεων τῶν ἐθνικῶν, ἡ ἀφύπνισις τοῦ Ἑλληνισμοῦ ὑπῆρξε τὸ ἔργον τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου. Οἱ Δεσπότες τοῦ ἑλληνικοῦ τούτου κράτους διεργάζοντο τὴν διοίκησιν καὶ τὰ οἰκονομικὰ, ἐπέτυχον τὴν ἀσφάλειαν τῶν ἑλληνικῶν πόλεων, ἐκάλεσαν εἰς τὰ ὅπλα τοὺς ὀρεσιβίους γενναίους Ἡπειρώτας καὶ Αἰτωλοὺς καὶ Ἀκαρνανὰς, μετέβαλον τοὺς ληστὰς τῶν ὀρέων καὶ τοὺς ἀνυποτάκτους Ἀλβανοὺς εἰς στρατιώτας, καὶ ἐδημιούργησαν στρατὸν τακτικὸν μισθοφόρων ξένων, ἀλλὰ καὶ ἐγγωρίων, ἐδημιούργησαν σώματα ὁργανωμένα φυλάκων

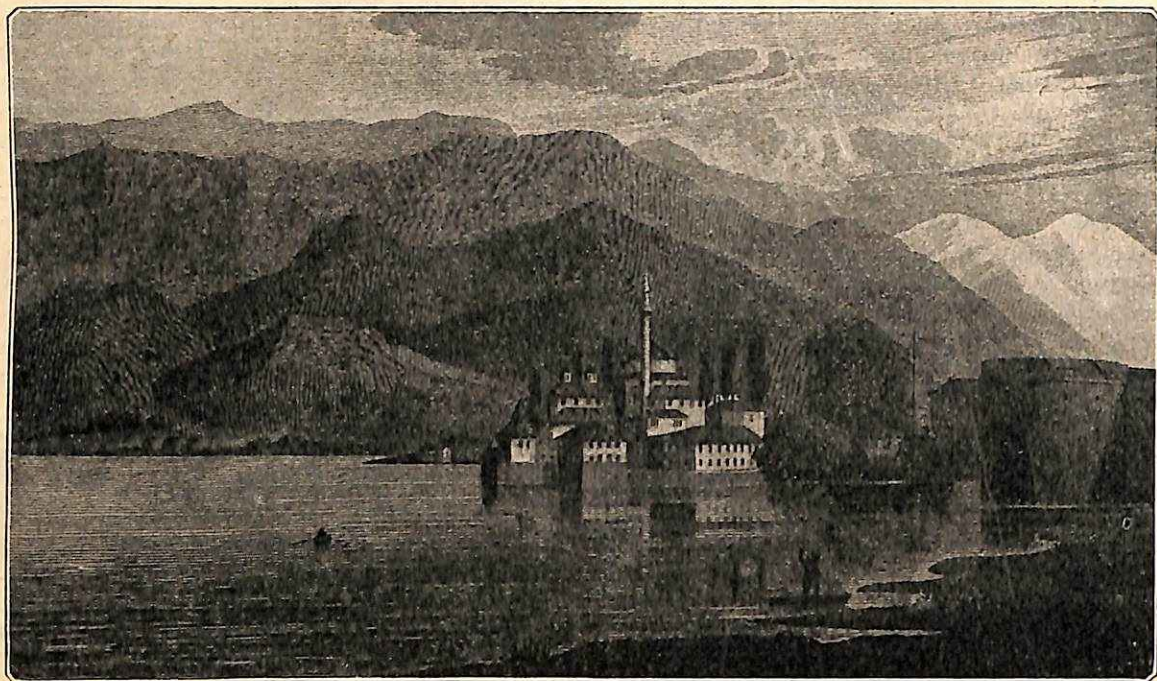
τῶν ὀρέων, καὶ ἐνέπνευσαν εἰς τοὺς πολεμοχαρεῖς ἄνδρας τῶν ὀρέων τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἀκαρνανίας τὸ μένος τῶν ἀγῶνων καὶ τῶν μαχῶν, ἐδημιούργησαν τέλος τοὺς δοξασιμένους ὑπερασπιστὰς τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας, τοὺς ἀρματολούς.

Ἀπὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἡπείρου ἀνέλαμψεν ἐπὶ τῶν ἡπειρωτικῶν καὶ τῶν ἑλληνικῶν ὀρέων τὸ ἀθάνατον ἀρματολικὸν πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἀνεπτέρωσε τὴν ἑλληνικὴν ψυχὴν μετὰ τὰ ὑψηλὰ ἐκεῖνα ἡπειρωτικὰ ἀρματολικά ἄσματα, τὸ ὁποῖον μετὰ τὰς ἀρματολικὰς ἐκεῖνας ἐποποιίας ἐδημιούργησε τὴν νέαν ἐλευθέραν Ἑλλάδα.

Τοῦ ἀθανάτου τούτου ἀρματολικοῦ πνεύματος κέντρον ὑπῆρξαν τὰ Ἰωάννινα, ἡ πόλις ἡ πολυθρύλητος εἰς ποίησιν καὶ ἱστορίαν, περὶ τὴν ὁποίαν σήμερον ἡ ἑλληνικὴ ψυχὴ περιίπταται ἐπάνω εἰς τὸ ἀφειδῶς χυνόμενον αἷμα καὶ εἰς τοὺς κεραυνοὺς τῶν τηλεβόλων. Πρωτεύουσαι τοῦ Δεσποτάτου ἦσαν ἡ Ἄρτα καὶ τὰ Ἰωάννινα. Ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων διήλθε τύχας πολυτρόπους, καὶ μυρίους εἶδε κυρίαρχους αὐτῆς: τοὺς Ἀνδεγαυοὺς, τοὺς Ἰταλοὺς, τοὺς Σέρβους, τοὺς Ἀλβανοὺς, τοὺς Τούρκους, τὸν Ἀλῆ Πασσᾶν. Ἀλλ' ὅλαι αὗται αἱ κατακτήσεις, ὅλοι οἱ πολυώνυμοι κυρίαρχοι, ὅλαι αἱ ἀγριότητες τῶν τυράννων δὲν ἐξήλειψαν τὸ πῦρ ἐκεῖνο τῆς συναισθησεως τοῦ γένους καὶ τῆς ἐνότητος, τὸ ὁποῖον ἐν μέσῳ ποικιλοπύμων ἦναψε τῶν Δεσποτῶν ἡ ἀπόπειρα πρὸς ἀνιδρύσιν μεγάλης Ἑλληνικῆς αὐτοκρατορίας. Τὸ πῦρ αὐτὸ τῆς ἀθανάτου Ἑλληνικῆς ἰδέας, ἀναζωογονηθὲν κατὰ τὰς δεινὰς ἡμέρας τῆς δύσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας, ὑποθαλάπμενον ὑπὸ τὴν τέφραν τῆς μακρᾶς δουλείας τοῦ γένους, κατέλαμψε τὸν Ἑλληνισμόν μετὰ τὰς ἐποποιίας τῶν ἀρματολῶν τῶν ὀρέων τῆς Ἡπείρου, καταλάμπει καὶ σήμερον τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν μετὰ τὴν ἐποποιίαν, ἡ ὁποία γράφεται μετὰ αἷμα περὶ τὸ Μπιζάνι καὶ τὰ Ἰωάννινα, καὶ ἡ ὁποία θ' ἀναστήσῃ ἐλευθέραν τὴν παλαιὰν κοιτίδα τοῦ Δεσποτάτου τῆς Ἑλλάδος.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου

Η ΛΙΜΝΗ ΚΑΙ ΤΟ ΦΡΟΥΡΙΟΝ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ — 1815 —

Ο ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΙΣ ΤΟΥ ΕΙΣ ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΧΡΟΝΟΥΣ ΤΟΥ ΒΕΖΥΡΗ ΑΛΗ ΤΕΠΕΛΕΝΛΗ

Αἱ σελίδες αὐταὶ εἶναι ἀπόσπασμα γενικωτέρας μελέτης τοῦ κ. Pâris ἐπὶ τοῦ πολιτισμοῦ τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ. Ὁ συγγραφεὺς ἀπὸ τριῶν ἐτῶν καταγίνεται εἰς τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ἡ ὁποία ἐγκλείει τόσα ἐνδιαφέροντα στοιχεῖα τῆς ζωῆς τῆς σημερινῆς Ἑλλάδος. Ἐξετάζει λεπτομερῶς τὴν διοίκησιν τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ, τὸν χαρακτῆρα, τὸν ὁργανισμόν, τὰ ἀποτελέσματα. Ἐπίσης τὰς διαφορὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἡπείρου ὅταν ἐτρομοκρατεῖτο ὑπὸ τοῦ τυράννου τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ κ. Pâris, πρῶην ἐταῖρος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς, προθυμότατα ἐδέχθη τὴν παράκλησίν μας νὰ δημοσιεύσῃ εἰς τὰ «Παναθήναια» τὸ μέρος αὐτὸ τῆς μελέτης του.

Κατὰ τὴν ὁμολογίαν ὅλων τῶν Εὐρωπαίων τοὺς ὁποίους εἴλκυσε ἡ φήμη τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ, τὰ Ἰωάννινα ὑπῆρξαν, ὑπὸ τὸν βεζύρην αὐτόν, ἔδρα σημαντικοῦ πολιτισμοῦ. Ἀλλὰ τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν δὲν πρέπει νὰ τὸν θεωρήσωμεν ὡς αὐτόματον καὶ τὴν ἐμφάνισίν του ὡς φαινόμενον τυχαῖον. Τὰ Ἰωάννινα δὲν ἦσαν ἴσως πολὺ παλαιά· ὅμως, ὅταν ἦλθε ὁ Ἀλῆς, εἶχαν ἀρκετῶν αἰῶνων ζωὴν, δὲν ἦσαν πλέον πόλις συνειθισμένη, μικρὸν ἐπαρχικὸν κέντρον.

Ἄν τότε, φαίνεται, ἀνεπτύχθησαν διαμιᾶς καὶ ἄν, πρὸς στιγμὴν, οἱ σύγχρονοι τὰ ὀνόμασαν Ἀθήνας τῆς Νέας Ἑλλάδος, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸν λαμπρὸν πολιτισμὸν ὁ ὁποῖος ἀπὸ πολλοῦ ἐβλάσταινε ἐκεῖ· ἐξαιρετικαὶ περιστάσεις ἐπετάχυναν κάπως τὴν πλήρη ἀνθησίαν του· ἀνέπτυξαν ἀπλῶς καὶ ἔδωκαν ζωὴν εἰς στοιχεῖα παλαιότερα.

Ἡ τοποθεσία τῶν Ἰωαννίνων προώριζε τὴν πόλιν αὐτὴν εἰς δρᾶσιν σοβαράν. Κείμενα πρὸς βορρᾶν τῆς Ἑλλάδος καὶ πλησιέστατα τῆς Ἀλβανίας, ἦσαν τὸ φυσικὸν μεταίχμιον τῶν δύο φυλῶν. Ἐπειτα, ἡ γειτνίασις τῶν Ἰονίων νήσων καὶ τῆς Κερκύρας, ἡ ὁποία, ἀπ' ὅλας τὰς ἑλληνικὰς νήσους, εὐρίσκεται πλησιέστερα πρὸς τὴν Δύσιν, ἐδημιουργοῦν ποικίλους δεσμοὺς πρὸς τὴν Εὐρώπην. Ἄλλως τε, τὸ ἐμπόριον πρὸ πολλοῦ εἶχε φέρεῖ εἰς ἐπικοινωνίαν τὰ Ἰωάννινα πρὸς αὐτήν. Οἱ Ἰωαννῖται, καλοὶ ἔμποροι, ἐπρόκοπτον ἀρκετά. Ἀπὸ τοῦ 17^{ου} αἰῶνος εἶχαν εἰς τὸ ἔξωτερικὸν ἀνταποκριτὰς καὶ γρα-

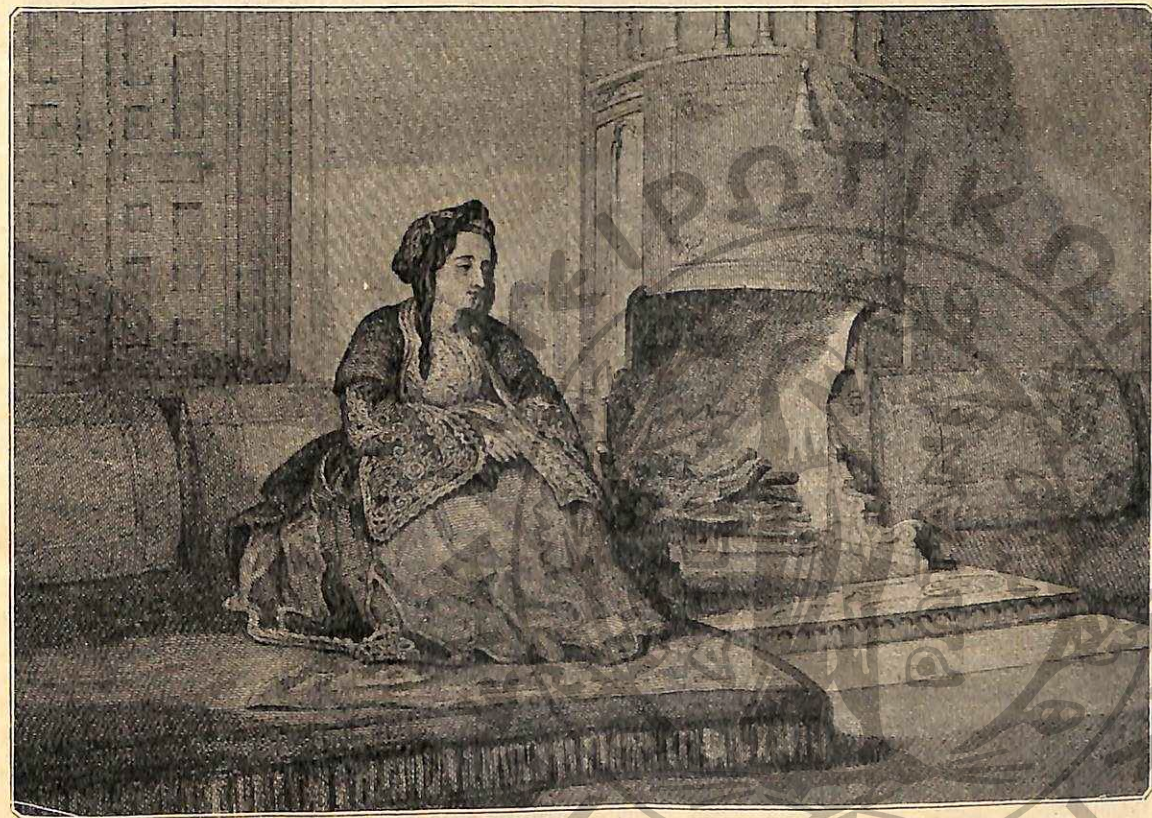
φεῖα ἀντιπροσωπείας. Πολλοὶ ἔκαμναν συχνὰ ταξίδια· καὶ ἄλλοι, δι' ἐργασίας ἢ διὰ σπουδᾶς, διέμεναν ἐκεῖ ἐπὶ πολὺ. Οἱ πρῶτοι Εὐρωπαῖοι ποὺ ἐπεσκέρθησαν τὰ Ἰωάννινα, ἠπόρησαν σχεδὸν συναντήσαντες ἐμπόρους οἱ ὁποῖοι εἶχαν δοσοληψίας ὄχι μόνον μὲ τὰς διαφορὰς τουρκικὰς ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν Ἰταλίαν, τὴν Αὐστρίαν, τὴν Γερμανίαν, ἀκόμη καὶ μὲ τὴν Ρωσσίαν. Οἱ περισσότεροὶ ὁμιλοῦσαν ξένας γλώσσας, καὶ πολλοὶ ἐφοροῦσαν εὐρωπαϊκά. Γινώσκται τοῦ συγχρόνου πολιτισμοῦ, ἐπεθύμουν νὰ ἀφομοιωθῶν πρὸς αὐτόν, καὶ ἦσαν πρὸς τοῦτο καταλλήλως παρεσκευασμένοι.

Μὲ τὸ ἐμπόριον ἦλθε ὁ πλοῦτος, τοῦ ὁποίου οἱ κάτοχοι ἔκαμναν συνήθως πολὺ καλὴν χρῆσιν. Ἡ γενναιοῦτης τῶν Ἡπειρωτῶν ἦτον ἤδη παροιμιώδης, καὶ οἱ εὐεργεταὶ δὲν ἦσαν σπάνιοι εἰς τὰ Ἰωάννινα.

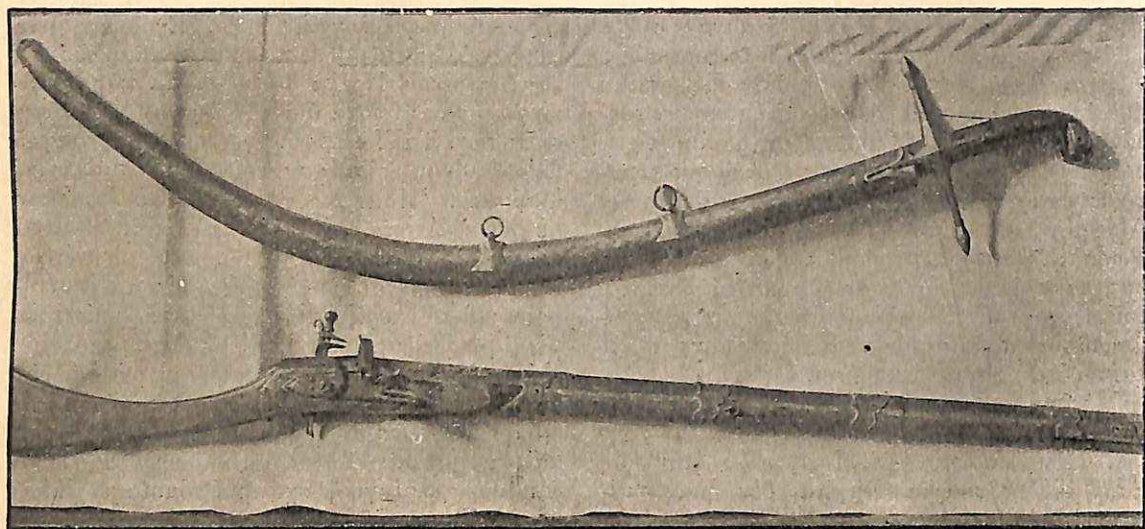
Τέλος ἡ πόλις εἶχε μακρὰν φιλογικὴν παράδοσιν ἡ ὁποία ἔκαμνε τοὺς κατοίκους γνωστοὺς εἰς ὅλην τὴν χώραν των, καὶ φαίνεται ὅτι ἤξιζαν τὴν φήμην των αὐτῇ. Παρηκολούθουν τὴν

εὐρωπαϊκὴν φιλογικὴν ζωὴν. Ἐγγραφαν, μετέφραζαν. Δέματα βιβλίων ἔφθαναν διαρκῶς ἀπὸ τὸ ἔξωτερικόν. Πολλὰ βιβλιοπωλεῖα τῶν Ἰωαννίνων ἦσαν γνωστὰ διὰ τὴν ἔκτασιν τῶν ἐργασιῶν των. Τὰ Ἰωάννινα ἐγέννησαν συγγραφεῖς ἀξιόους λόγου καὶ εἶχαν περίφημα ἐκπαιδευτικὰ ἱδρύματα. Ἦσαν προικισμένα, ὑπὸ ἐμπόρων, μὲ δύο ἀνώτερα σχολεῖα, εἰς τὰ ὁποῖα ἐφοίτων πολυάριθμοι μαθηταί. Πλούσιαι οἰκογένειαι ἀποκαταστημέναι εἰς τὸ ἔξωτερικόν τὰ ἐσυντήρουν καὶ τὰ ἐμεγάλωναν· τὰ εἶχαν προικίσει καὶ μὲ βιβλιοθήκας, ἀκόμη καὶ μὲ ἀστεροσκοπεῖον. Χάρις εἰς τὰ ἱδρύματα αὐτά, ἡ ἑλληνικὴ ὁμιλεῖτο ἀπταίστως, καὶ οἱ Ἰωαννῖται ἐφημίζοντο ὡς ὁμιλεταὶ ἀνώτεροι κάθε ἄλλης πόλεως. Εἶχε μάλιστα σχηματισθῇ περὶ τὸν σοφὸν Ψαλλίδαν ἀληθινὴ φιλογικὴ σχολή, ἡ ὁποία ἐσχεδιάζε μεταρρυθμίσιν τῆς νεοελληνικῆς.

Τὸ ἔδαφος ἦτο λοιπὸν ἐκτάκτως παρεσκευασμένον νὰ καρποφορήσῃ. Ἡ προσωπικὴ ἐπίδρασις ἐνὸς ἀνθρώπου, ἡ μᾶλλον ἡ ἐπίδρασις τῆς πολιτείας του ἔδωσε τὸ σύνθημα. Ἄν τὰ

ΕΛΛΗΝΙΣ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΣΣΑ ΚΑΘΗΜΕΝΗ ΕΙΣ ΤΟ ΝΤΙΒΑΝΙ ΤΟΥ ΓΥΝΑΙΚΩΝΙΤΟΥ — 1820 —

ΤΟ ΟΠΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟ ΣΠΑΘΙ ΤΟΥ ΑΛΗ ΠΑΣΑ

ΕΘΝ. ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ

πράγματα ήκολούθουν τὸν φυσικὸν δρόμον, ἴσως τὰ Ἰωάννινα θὰ παρουσίαζαν κοινωνίαν περισσότερον προηγμένην, ζωὴν περισσότερον ἐνδιαφέρουσαν: δὲν θὰ ἔφθανε ποτὲ τὴν ζωὴν πρωτεύουσας, δὲν θὰ ἀποκοτύσε φήμην εὐρωπαϊκὴν οὔτε θὰ εἴλκυε τὴν προσοχὴν ὅλων τῶν περιηγητῶν τῆς Δύσεως.

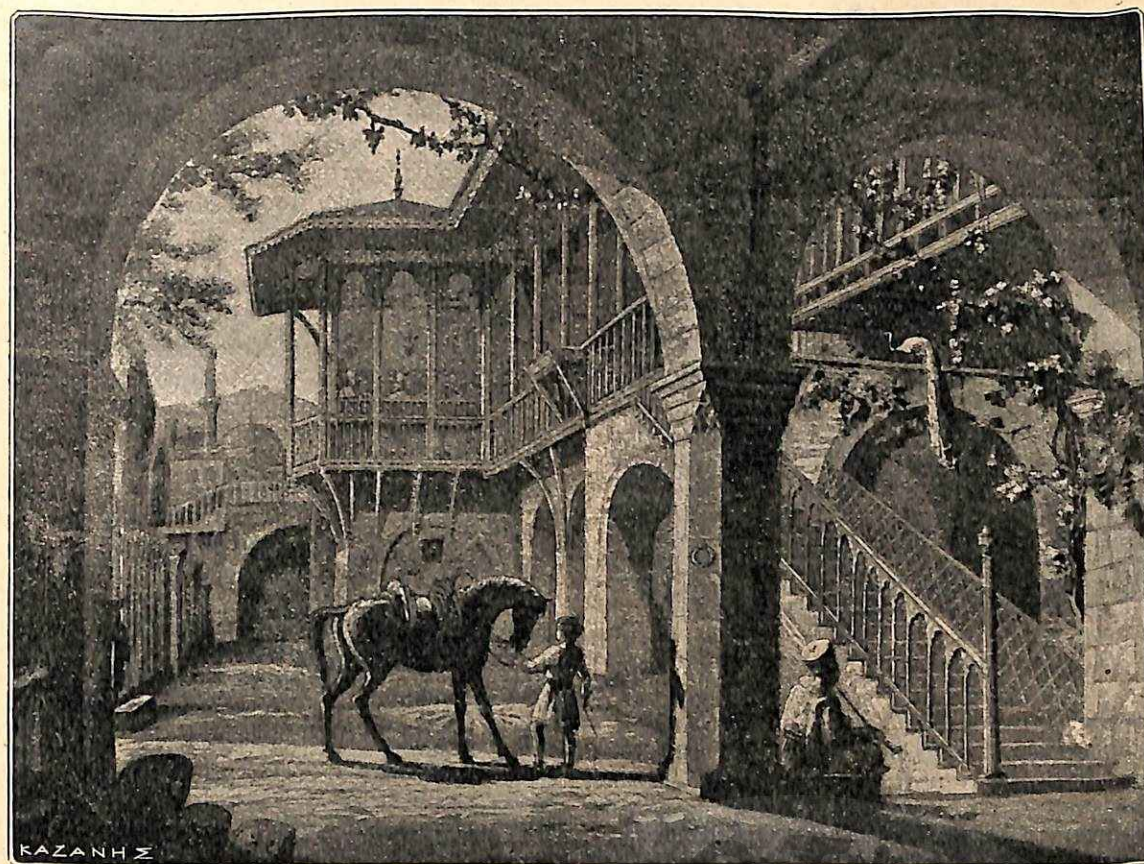
Ἀλλὰ ἐγένει ἡ πόλις τοῦ Ἀλῆ, τοῦ πανισχύρου βεζύρη, τὸ κέντρον τοῦ κράτους του, καὶ τὸ κέντρον τῆς μεγάλης αὐτοκρατορίας ποὺ ἤθελε νὰ ἰδρύσῃ. Ἐγένει ἡ κυρία του διαμονή. Ἐκεῖ ἐδέχθη καὶ κάποτε ἐκράτησε, τοὺς διαφόρους ξένους, ποὺ εἶχε προσελκύσει ἡ φήμη καὶ ἡ πολιτεία του. Ἐτσι, ἐπῆραν ἑξαφνα τὰ Ἰωάννινα ἔξεχουσαν σημασίαν, ὄχι μόνον διὰ τὸν ἑλληνικὸν κόσμον καὶ τὴν τουρκικὴν αὐτοκρατορίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν εὐρωπαϊκὴν πολιτικὴν. Ὑπῆρξαν πρωτεύουσα, εἶχαν αὐλήν. Προπάντων ἐγένειαν κέντρον, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ πολιτισμὸς ἔστελλε γύρω τὰς ἀκτῖνας του. Τὰ Ἰωάννινα ὑπῆρξαν τὸ μέσον διὰ τοῦ ὁποίου ἐπῆλθεν ἐπαφὴ μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος, τῆς ὁποίας ἡ Ἡπειρος εἶναι τὸ πρὸς βορρᾶν ὄριον, καὶ τῆς βαρβάρου ἀκόμη Ἀλβανίας: δύο διάφορα στάδια πολιτισμοῦ συνυπῆρξαν ἐκεῖ: δύο κόσμοι, ἐχθρικοὶ κατ' ἀρχάς, ἐφιλιώθησαν. Ἐκ τούτου προῆλθε σύνθετον καὶ περιέργον κρᾶμα, ὁποῦ σιγὰ-σιγὰ τὰ ἡρεμώτερα καὶ λεπτότερα ἦθη ἐνίκησαν. Εἰς τὸ ἐκπολιτιστικὸν λοιπὸν αὐτὸ ἔργον, καὶ διὰ τοὺς λόγους ποὺ εἶπα, ὁ κύριος παράγων ὑπῆρξαν οἱ Ἕλληνες.

Μερικοὶ ἐξ αὐτῶν ἀξίζει νὰ μᾶς σταματήσουν

διὰ μίαν στιγμὴν. Ἀνέφερα τὸν Ψαλλίδα, διευθυντὴν τοῦ ἐνὸς τῶν σχολείων, δημοτικώτερον ὅλων τῶν καθηγητῶν. Εἶχε, λέγουν, πολλὴν ἀξίαν: ὠμίλει ἑλληνικά, λατινικά, γαλλικά, γερμανικά, ἰταλικά, καὶ ἦτο ἐπίσης ἐπιστήμων. Προπάντων, ἦτο ὁμιλητὴς ἑξυπνος καὶ λεπτός, μολονότι κάποτε φιλοκατήγορος καὶ φύσει ἰδιότροπος καὶ αὐθαίρετος: γρινιάρης καὶ ἐπίμονος, ἐπικαλούμενος πάντοτε γνώμας ἀρχαίας καὶ εἰς τὰς πλέον συγχρόνους συζητήσεις, καὶ ποτὲ μὴ συμμεριζόμενος γνώμην ἐναντίαν τῆς τοῦ ἀγαπημένου του συγγραφέως, τοῦ Πλάτωνος.

Εἰς τὸν κύκλον τῶν σοφῶν, δύο ἱατροὶ ἔχουν θέσιν πλησίον του: ὁ Βηλαρᾶς καὶ ὁ Σακελλάριος. Ὁ πρῶτος φιλόσοφος καὶ φυσιοδίφης, ὁ καλύτερος βοτανικὸς τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως ἔλεγαν, καὶ ὄχι ὀλιγώτερον σπουδαῖος χημικός, ἦτον ἐπίσης ποιητής: εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα ἀνεφέρετο μεταξὺ τῶν πλέον ἐξεχόντων συγγραφέων τῆς ἐποχῆς. Ὁ ἄλλος εἶχε ἐπίσης μεγάλην φήμην, τὴν ὁποίαν ἤξιζε ἄλλως τε διὰ τὸν ζῆλον του ὡς δραματικοῦ συγγραφέως καὶ ὡς μεταφραστοῦ ἱστορικῶν ἔργων.

Ἐκ τῶν Ἑλλήνων αὐτῶν εἶχαν εἰσχωρήσει μέχρι τοῦ Ἀλῆ καὶ ἦσαν ἀρκετοὶ εἰς τὴν αὐλήν του. Εὐφυεῖς καὶ ἱκανοί, ἀπετέλουν τὸ πολιτισμένον στοιχεῖον τοῦ ἡμιβαρβάρου αὐτοῦ περιβάλλοντος, ὁποῦ κάποτε θὰ ἡσθάνοντο ἀρκετὰ στενοχωρημένοι. Ἦσαν οἱ κύριοι παράγοντες: μὲ τὴν περιουσίαν, τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν ἐπιστήμην τῶν αὐτῶν ἐξέλεγε ὁ Πασᾶς γραμματεῖς, ἱατροὺς, διπλωμάτας του: ἀκόμη καὶ συμ-

ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΤΟΥ ΝΙΚΟΛΟΥ ΑΡΓΥΡΗ ΕΙΣ ΤΑ ΙΩΑΝΝΙΝΑ — 1820 —

βούλους του, τῶν ὁποίων τὴν γνώμην ἤκουε περισσότερον.

Ἐνὰς ἐξ αὐτῶν, ὁ Κύρ Ἀλέσιος, ἦτο ἐπὶ πολὺν καιρὸν ὁ πλέον ἐπίσημος. Ὁ πατέρας του ὁ ὁποῖος εἶχε συντελέσει εἰς τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Ἀλῆ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἦτον ὑψηλὸς ἀξιωματοῦχος τῆς Αὐλῆς καὶ πολὺ εὐνοούμενος τοῦ Βεζύρη. Καὶ ἐπειδὴ ἦτο σκεπτικός, φρόνιμος καὶ ἱκανός, καὶ ἤξευρε νὰ προσφέρει, ὅταν ἔπρεπε, δῶρα, ἡ πρὸς αὐτὸν εὐνοία διήρκεσε πολὺ.

Ἐνας ἄλλος ὅμως προεστὸς ὑπῆρξε ἀκόμη στενώτερος φίλος τοῦ Ἀλῆ. Δὲν περνοῦσε σχεδὸν ἡμέρα, χωρὶς ὁ Πασᾶς νὰ τὸν καλέσῃ πλησίον του νὰ ὁμιλήσουν: ὁ Ἀναστάσης, τῆς οἰκογενείας Ἀργύρη. Πλουτίσας εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἔχων πολλὴν μόρφωσιν, ἐχρησιμοποίησε τὴν περισσοτέραν περιουσίαν του ἀνεγείρων ἐκκλησίας καὶ νοσοκομεῖα εἰς τὰ Ἰωάννινα, παρέχων χρηματικὰς βοηθείας εἰς τοὺς φυλακισμένους, κτίζων γεφύρας καὶ ἀνοίγων δρόμους συγκοι-

νωνίας εἰς ὅλην τὴν χώραν. Ἦτον ὁ κατ' ἐξοχὴν δημοφιλὴς πολίτης τῶν Ἰωαννίνων. Ὅταν ἐξήρχετο, ὁ λαὸς ἔσπευδε νὰ τὸν ἰδῇ καὶ νὰ τοῦ φιλήσῃ τὸ χεῖρ. Κατὰ τὸν θάνατόν του ὅλοι ἠθέλησαν νὰ χαιρετίσουν τὸν νεκρὸν καὶ ἡ μισὴ πόλις ἠκολούθησε τὴν κηδείαν του.

Θὰ ἤμπορούσα ν' ἀναφέρω ἀκόμη τὸν Κωλέτην, ἱατρὸν τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, τὸν πρῶτον διεθνηνέα Κολοβόν, τὸν προεστὸν Σταῦρον καὶ πολλοὺς ἄλλους, ποὺ τοὺς ἐγνώρισαν καὶ συνανέστραψαν οἱ εὐρωπαῖοι περιηγηταί, οἱ ὁποῖοι εὐχαρίστως τοὺς ἐδέχοντο καὶ ὁμιλοῦσαν μὲ αὐτοὺς διὰ τὸ παρελθόν, διὰ τὸ παρόν, καὶ διὰ τὰς πιθανότητας τῆς ἀποκαταστάσεως καὶ τῆς προόδου τῆς πατρίδος των. Ἀνάμεσα ἀπὸ τὰς ἀφηγήσεις καὶ τ' ἀπομνημονεύματα τῆς ἐποχῆς, διαβλέπομεν τὴν ζωὴν τῆς τόσον παραδόξου αὐτῆς κοινωνίας. Δὲν τὴν διαβλέπομεν δυστυχῶς ἀρκετὰ καθαρά, ἀλλὰ τὰ ὀλίγα ποὺ γνωρίζομεν δι' αὐτήν, μᾶς κάμνουν νὰ θέλωμεν νὰ

Τὸ πορτοφόλι τῆς Βασιλικῆς — Ἐθν. Μουσείον Ἀθηνῶν

τὴν γνωρίσωμεν περισσότερο, μὲ τὰς οἰκογενειακὰς ἐορτάς, τὰς ἐπισκέψεις, τὰς ἐσπερίδας τῶν, ποὺ ὁμιλοῦν περὶ φιλοσοφίας καὶ φιλολογίας καὶ πολιτικῆς, καὶ παίζουν μουσικὴν. Ἄν ἡ ζωὴ τῆς γυναικὸς δὲν ἦτο ἀποτραβηγμένη, θὰ ἐνόμιζε κανεὶς ὅτι εὐρίσκεται εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ὄχι ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦρκου πασᾶ.

Ὅσον καὶ ἂν διαφέρουν αἱ δύο κύριαι φυλαὶ ποὺ κατοικοῦν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην τὰ Ἰωάννινα, δὲν ζοῦν χωριστά, δὲν εἶναι ξένοι ἢ μία πρὸς τὴν ἄλλην. Καὶ εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν καὶ εἰς τὴν αὐλήν, Ἀλβανοὶ καὶ Ἕλληνες συναντῶνται καὶ σχετίζονται εὐχαρίστως. Ὅταν γίνονται μεγάλαι ἐορταί, συμπόσια ἢ κυνήγι εἰς τὴν λίμνην, καὶ αὐτὸς ὁ Ἀλῆς κάποτε καταδέχεται νὰ ἔλθῃ εἰς ἐπικοινωνίαν καὶ ἀφίνει τὸ βάρβαρον παλάτι τοῦ διὰ νὰ γείνῃ οἰκείος μὲ τοὺς Ἕλληνας ὑπηκόους τοῦ. Κάποτε οἱ ἄστοι τῆς καλῆς τοῦ πόλεως τὸν προσκαλοῦν εἰς συμπόσιον· ἄλλοτε προσκαλεῖται μόνος τοῦ εἰς τὸ τραπέζι τῶν κατὰ τὰς προσκλήσεις αὐτάς, εἴτε ἐκουσίας εἴτε ὄχι, πάντοτε ὁ ξενίζων ἔχει ἀνησυχίας καὶ δαπάνας μεγάλας· ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸν δεχθῶν εὐπροσώπως, ἂν δὲν θέλουν νὰ πέσουν εἰς τὴν δυσμένειάν τοῦ. Ἄλλως τε διὰ νὰ διατηρήσῃ τὴν εὐνοίαν τόσοι ἰδιοτρόπου δεσπότη, τί δὲν θὰ ἔκαμνε κανεὶς;

Ἐνας Ἀγγλος περιηγητής, ὁ ὁποῖος διέμεινε

πολὺν καιρὸν κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν εἰς τὴν Ἠπειρὸν, περιέγραψε ἓνα τέτοιο συμπόσιον· αἱ λεπτομέρειαι ποὺ μᾶς δίδει, εἶναι τόσοι χαρακτηριστικαί, δίδουν τόσοι καλὰ τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῆς ὑποτακτικῆς εὐγενείας τῶν φιλοξενούντων καὶ τῆς εὐθύμου κτηνωδίας τοῦ δεσπότη, ὅπου εἶναι καλὸν νὰ δώσω μίαν ἰδέαν αὐτῆς.

Εὐρίσκονται εἰς τὸ σπίτι τοῦ Κυρ Ἀλέσιου. Εἰς τὴν μεγάλην αἴθουσαν τοῦ σπιτιοῦ, κατάφωτον ἀπὸ λαμπάδας, ὅπου συνωθοῦντο μὲ θόρυβον ἢ φρουρά, τὰ παιδόπουλα καὶ οἱ μουσικοὶ τοῦ βεζύρη, ὁ Ἀλῆς ἦτον ξαπλωμένος σ' ἓνα πλούσιο ντιβάνι δλόχρυσο κεντημένο. Εἶχε προσκαλέσει τὸν ἀρχιεπίσκοπον καὶ τοὺς προεστούς εἰς δεῖπνον· ἐπίσης τὸν Μαζούτ ἐφέντην, γέροντα Τοῦρκον φίλον τοῦ, ἀρχηγὸν κοινότητος δερβισῶν, ὁ ὁποῖος εἶχεν ἔλθει ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐπίτηδες νὰ τὸν ἰδῇ καὶ νὰ διασκεδάσῃ ὀλίγον. Τὸ βράδυ ἐκεῖνο ὁ πασᾶς ἦτο πολὺ εὐθυμῶς, ἀστειεύετο διαρκῶς,

Τὸ πορτοφόλι τῆς Βασιλικῆς, ὀπισθία ὄψις

καὶ κατὰ τὴν συνήθειάν τοῦ γελοῦσε ὀλοένα θορυβωδέστατα. Τὸ γεῦμα ἦτο πλούσιον, καὶ ἐκλεκτὰ τὰ φαγητά. Τὸ κρασί προπάντων ἦτον ἔξοχον καὶ ἄφθονον. Ὁ Ἀλῆς, ὁ ὁποῖος ἔπινε ὀλίγον καὶ συνιστοῦσε τὴν ἐγκράτειαν καὶ εἰς τοὺς ἰδικούς τοῦ, τὸ βράδυ ἐκεῖνο παρώτρυνε τοὺς συνδαιτημόνας νὰ πίνουν ὥς ποῦ νὰ μεθύσουν. Ζωηροὶ λοιπὸν ἀπὸ τὸ κρασί καὶ τὸν χορὸν τῶν νεαρῶν παιδόπουλων, οἱ ἀκόλουθοι τοῦ πασᾶ εἶχαν φθάσει εἰς τόσῃν εὐθυμίαν, ὥστε ἤρχισαν χάριν διασκεδάσεως νὰ σπάζουν καθεὶ γύρω τῶν. Καὶ πρὸς μεγάλην χαρὰν τοῦ Ἀλῆ, ὁ ὁποῖος χοροπηδῶν ἀπὸ εὐχαρίστησιν, προῖστατο ὅλου αὐτοῦ τοῦ θορύβου καὶ ἔδιδεν ὁ ἴδιος τὸ σῆμα, ἐπῆλθε ἓνα ἀνακάτωμα μεθυσμένων,

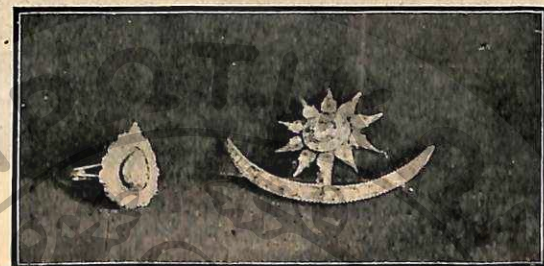
Τὸ φόρεμα τῆς Κυρὰ Φροσύνης — Ἐθν. Μουσ. Ἀθηνῶν

κάτι ὀργιαστικόν, ἀπερίγραπτοι κραυγαί, ὅπου ἐξεχώριζε ἐν τούτοις ἡ ὀξεῖα φωνὴ τοῦ γέρο-Μαζούτ· ὁ σοβαρὸς αὐτὸς ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἐπὶ πολὺ διετράνωσε φορτικῶς τὴν ἀγάπην τοῦ πρὸς τὸν Ἀλῆν, πρὸς τοὺς φρουροὺς καὶ τοὺς θαλαμηπόλους τοῦ, καὶ ἤρχιζε διάφορα τραγούδια χωρὶς νὰ ἡμπορῇ νὰ τὰ τελειώσῃ, μαθεύθηκε ἐπιτέλους εἰς μίαν γωνίαν· ἔβγαλε τὸ σαρίκι τοῦ, καὶ μὲ γυμνὸν τὸ κρανίον, ἔταλαντεύετο σὰν χαζός, εὐλογῶν τὸ ποίμνιον τῶν μεθυσμένων ποὺ τὸν εἶχαν περιτριγυρίσει.

Τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲν δίδει βεβαίως ὑψηλὴν ἰδέαν διὰ τὸν ἄρχοντα τῶν Ἰωαννίνων κατὰ βάθος ἀπέμεινε τυχαῖος ἄνθρωπος, κτηνώδης καὶ βάρβαρος, ὅπου πάντοτε ἀνεφαίνετο ὁ πα-

λαὶὸς ληστής. Αὐτοῦ βασιλεύοντος, τὰ Ἰωάννινα θὰ ἀπέμειναν κέντρον πολιτισμοῦ, ἀρκεῖ νὰ τὸ ἤθελε ὁ ἰδιότροπος αὐτὸς τύραννος, ὁ ὁποῖος εἰς μίαν στιγμὴν ἡμποροῦσε νὰ σταματήσῃ τὸν δρόμον τοῦ. Διαρκῆς ἀβεβαιοτήτης καὶ φόβος παντοτεινὸς διὰ τὴν ἐπαύριον παρέλυναν τὰς καλυτέρας διαθέσεις καὶ τὰς πλέον θετικὰς προσπάθειας. Ὅλοι ἔτρεμαν μὲ τὴν πιθανὴν ἔκρηξιν τῆς ὀργῆς τοῦ δεσπότη, ἦσαν ἀναγκασμένοι νὰ τὸν περιποιῶνται καὶ νὰ τὸν εὐχαριστοῦν μὲ κάθε τρόπον, ἀκόμη καὶ μὲ χονδροειδεῖς κολακείας καὶ μὲ διασκεδάσεις ἀγρίων. Ἦτο διαρκὲς φόβητρον διὰ τὸ ἐκλεκτότερον στοιχεῖον. Μὲ ὅλην τὴν ἐξωτερικὴν λαμπρότητα καὶ τὸν πλοῦτον, ὁ πολιτισμὸς ἐν γένει ἦτο κατ' ἀνάγκην, ὑπὸ τὴν διοίκησίν τοι, στενὸς καὶ περιορισμένος.

Καὶ ὅμως μὲ τὸν καιρὸν ἔγεινε ἡπιώτερος. Ἡ ἐπίδρασις μιᾶς γυναικὸς ἡμπόρεσε νὰ ὑποβοηθήσῃ τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον, καὶ μολοντί ἀργᾶ ἔγεινε ἀντιληπτόν, πρέπει νὰ ἀναγνωρισθῇ ἡ ἀξία τῆς· ἡ γυναικὴ αὕτη εἶναι ἡ ὡραία Βασιλική, νέα κόρη ἀπὸ τὴν Παραμυθίαν, τὴν ὁποίαν τραγικὰ γεγονότα ἔφεραν εἰς τὸ παλάτι τοῦ καὶ τὴν ἐνυμφεύθη. Ἡ ἐμορφιά τῆς τῆς ἔδιδε μεγάλην δύναμιν ἐπὶ τοῦ συζύγου τῆς. Τὴν μετεχειρίσθη πάντοτε διὰ νὰ κατευνάσῃ τὴν

Κοσμήματα Ροζάνης Δ. Βάγια — Ἐθν. Μουσ. Ἀθηνῶν

φυσικὴν τοῦ ἀγριότητα, εὐεργετοῦσα οὕτω τὴν ἀνθρωπότητα.

Χάρις εἰς αὐτήν, τὸ ἑλληνικὸν στοιχεῖον εἰσεχώρησε, ὀλοένα περισσότερο, περὶ τὸν πασᾶν, καὶ ἀπὸ τῆς πόλεως ἦδη λεπτότερα εἰσέχθησαν καὶ εἰς τὴν αὐλήν. Ὅσοι ἐστερεώοντο ἡ ἰσχὺς τοῦ Ἀλῆ καὶ ἐξηφανίζοντο οἱ παλαιοὶ τοῦ συντροφῶν καὶ τὰ λείψανα τῶν παλαιῶν τοῦ συμμοριῶν, ἡ ἐπίδρασις αὐτῆς ἔγεινε πλέον καταφανής. Εἶναι ἤδη αἰσθητὴ ἡ ἐξέλιξις εἰς τὴν οἰκογενειάν τοῦ. Ἡ Χάμκω καὶ ἡ Χαϊνίτσα, ἡ μητέρα καὶ ἡ ἀδελφὴ τοῦ, ἦσαν ἀδάμαστοι καὶ σκληραὶ ἀμαζόνες. Ὁ πρωτότοκος υἱὸς τοῦ, Μουχτάρ, δὲν εἶχε ἄλλην ἀξίαν παρὰ τὴν γενναϊότητα τοῦ ἀγρίου· χωρὶς λεπτότητα καὶ ἀνθρωπισμὸν,

ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΙΤΙΣΣΑ

Ἀπὸ τὴν συλλογὴν τοῦ ἀρχιτέκτονος Α. Ζάχου

περισσότερον ἔκδοτος καὶ σκληρὸς παρ' ὅ,τι ἦτο ὁ πατέρας του, μόνην διασκέδασιν εἶχε τὸ κυνήγι καὶ τὸν πόλεμον, καὶ μόνον ἰδανικόν του τὸν πλοῦτον. Ὅλως διαφορετικὸς ἦτον ὁ Βελῆς, ὁ δευτερότοκος: περισσότερον νοήμων καὶ περισσότερον μορφωμένος, ἦτο καὶ ὀλιγώτερον σκληρὸς ἐντούτοις, παρὰ τὴν σχετικὴν του λεπτότητα καὶ τὸ εὐγενικώτερον ἔξωτερον, δὲν εἶχεν ἀκόμη ἀποβάλλει τελείως τὸ χυδαῖον καταστάλαγμα τῆς οἰκογενείας του· δὲν ἦτο ἀκόμη καταφανὴς ἡ νέα κατάστασις.

Ἄλλ' εἶχε καὶ τρίτον υἱὸν ὁ Ἀλῆς, τὸν Σαλί, πολὺ νεώτερον ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς του, τὸν ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἀγαποῦσε· τὸν ἐξεπαίδευε καὶ ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἀνατροφὴν του, σκοπεύων, λέγουν, νὰ τὸν καταστήσῃ διάδοχόν του. Εἰς τὸν νέον αὐτόν, πολὺ μορφωμένον, ὁποῦ

καὶ ποιήματα ἑλληνικὰ ἔγραφε, εἶναι δύσκολον νὰ μὴν ἀναγνωρίσωμεν τὴν εὐεργετικὴν ἐπίδρασιν τοῦ περιβάλλοντος.

Ἀκόμη περισσότερον καταφαίνεται εἰς τοὺς ἐγγόνους τοῦ βεζύρη. Γενικῶς παριστάνονται ὡς πολὺ συνετοὶ καὶ εἰλικρινεῖς. Ἦσαν εὐπροσήγοροι καὶ καλοὶ ὁμιληταί, καί, ἐλεύθεροι ἀπὸ πολλὰς προλήψεις τῆς ἐποχῆς των, ἐξέφραζαν ἀνοικτά, ἐπὶ τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτικῆς, σκέψεις, ἰδιαιτέρως προηγμένας ἀποτε. Ἡ εὐγένεια τῶν τρόπων των, ἡ προσήνειά των, ἡ πολιτικὴ των φιλομάθεια, ἦσαν κάτι ἀξιοσημείωτον διὰ τὸ περιβάλλον. Εἰς τοὺς ἡγεμονίδας αὐτοὺς, ποὺ εἶχαν ἤδη τόσον νεωτεριστικὴν ἐμφάνισιν, εὕρισκες ὥραιας ἐλπίδας διὰ τὸ μέλλον.

Οὕτω, ὁ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας εἶναι ἀκόμη ἡμιάγιος ἢ ἐπομένη γενεὰ ὀλιγώτερον ἢ κατόπιν

καθόλου. Αὐτοὶ οἱ ἀρχηγοὶ τῆς δυναστείας οἱ ὀλιγώτερον προηγμένοι, ὑφίστανται ταχεῖαν καὶ ἰσχυράν τὴν ἐπίδρασιν. Χάνεται ὁλοὲν ἡ πρώτη βανασότης, ἀπαλύνεται ἡ τραχύτης κ' ἐπέρχεται ἡ ὄψις ἢ σύγχρονος καὶ πολιτισμένη.

Ἐννοεῖται ὅτι πολλὰ σημεῖα ἔμειναν ἀπολίτιστα· ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὰ ἐπῆλθε ἡ πρόοδος ταχεῖα. Κάτι ἀξιοσημείωτον θὰ ἡμποροῦσε νὰ προκήρῃ ἀπ' ὅλας αὐτὰς τὰς προσπάθειάς καὶ πολλὰ διενέξεις καὶ παρεξηγήσεις βραδύτερον θὰ ἦτο δυνατόν ν' ἀποσοβηθοῦν. Ἀναμφιβόλως ἦτο μεγάλο δυστύχημα διὰ τὴν Ἀλβανίαν

ἡ νίκη τοῦ Χουρσίτ πασᾶ ἴσως, ποῖος ἤξεύρει, νὰ ἦτο ἐπίσης καὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπίδρασιν καὶ τὸν πολιτισμόν.

Μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ τὰ Ἰωάννινα φθίνουν. Συνέτειναν εἰς τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἀλλ' αὐτὰ ἔμειναν ὑπὸ τὴν δουλείαν. Ἡ λαμπρότης των, ὅσον ἂν ὑπῆρξε φωτεινὴ, ἔδυνε.

Ἐπρεπε ἐντούτοις νὰ σταματήσωμεν ὀλίγον διὰ νὰ προσπαθήσωμεν νὰ δώσωμεν τὸν χαρακτῆρα καὶ μετὰ τὴν προσδοκίαν καὶ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀναγεννήσεως — ποῦ πλησιάζει, — νὰ ἀναπλάσωμεν τὴν ζωὴν των.

Ἀθῆναι 18/31 Ἰανουαρίου 1916

J. PARIS
Γαλλικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν

ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΩΝ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Η ΚΥΡΑ ΦΡΟΣΥΝΗ¹

Φυσάει Βορείας, φυσάει Θρακιάς τ' εἶν' τὸ κακὸ
Σ τὰ Γιάννινα ἔς τὴ λίμνη; [ποῦ ἐγίνη
Δέτε, κυράδες, θάλασσας, τ' εἶν' τὸ κακὸ ποῦ ἐγίνη!
Ἐπνίζανε ταῖς Δεκαφτὰ μετὰ τὴν Κυρὰ Φροσύνη.
Ἀχ! χαλασμοὶ ποῦ ἐγίνη!

Ἄγρια πουλάκια κ' ἡμερὰ ὅλα νὰ μαζωχτῆτε,
Ψηλὰ ψηλὰ ἀναιβῆτε,
Καὶ τινάχτε τὰ φτερά σας
Γιὰ νὰ πέση ἡ ὠμορφιά σας,
Καὶ γιομίστε μαξηλάραις
Νὰ πλαγιάσουν ἡ κυράδες
Κι' ὄχ τὸ πούπουλο νὰ γίνη
Στρώμα καὶ γιὰ τὴ Φροσύνη,
Κι' ἀπεκεῖθ' ἡ θαλασσοῦλα
Νὰ κινή τὰ κύματά της,
Τῆς αὐγούλας τὸ καμάρι,
Κι' ἄμμον ὄχ τὸ περιγιάλι
Νὰ κυλᾷ μιὰ ψυχούλα,
Νὰ σκεπάσῃ σὰ με φτυάρι
Τὰ περήφανα σκουτιά της.
Μνημὰ ἄφτιαστο ἔς ἀνθρώπους
Τῆς Κυρᾶς νὰ συνταγίσῃ
Καὶ τὰ πάθεια καὶ τοὺς πόνους
Μὲ τὴ θάλασσα νὰ σβύσῃ.
Γιὰ σταυρὸ δὲν ἔχει χρεῖα,
Γιατὶ ἐσταύρωσε τὰ χέρια·
Εἶναι ἡσυχὴ καὶ κρύα,
Δὲν τὴν ἔφαγαν μαχαίρια.

Τὰ στήθεια τὰ χιονᾶτα της γήλιος δὲ θὰ μαυρίσῃ.
Πλυμένα μετὰ τὴ θάλασσα καὶ μετὰ τὰ δάκρυά της,
Ὅλολευκα καὶ ἀσπρότερα θὰ νὰ φανοῦν ἔς τὴν [κρίσιν.

¹ Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἐχρησίμευσε ὡς βάσις τοῦ ἔπους τοῦ Βαλαωρίτη.

Τὸ κύμα πλένει τὸ κορμί, τὰ δάκρυα τὴν καρδιά της,
Ἡ βαρυστέναχτη ψυχὴ θὰ λάβῃ τὴ γιатρεία της.

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΑΔΗΠΑΣΣΑ¹

Σουλτὰν Μαχμούτης πρόσταξε σεφέρι τοῦ Βεζύρη·
Κράζει τοὺς Βεζυράδαις του, τοὺς ἔκαμε χαζίρι,
Καὶ πρόσταξέ τοὺς αὐστηρὰ νὰ ἄνῃ νὰ τὸν κλεί-
[σουν,
Κι' ἂν δὲν τοῦ κάμουν τίποτες, πίσω νὰ μὴ γυρί-
[σουν.

Ἀλῆ Πασσᾶς ὅταν τ' ἄκουσε βαρὺ τοῦ κακοφάνη·
Συλλογισμένος στέκεται, καὶ τὸ κεφάλι πιάνει.
Μουχτάρ Πασσά, Βελῆ Πασσά, τὰ δυὸ παιδιά του

Μέσα ἔς τὸν Παντοκράτορα κρυφὰ τὰ κουβεντιάζει,
— Παιδιά μου βλέπετε καλὰ, καὶ πάρετε ἱπρέτι·
— Ὁ Βασιλεὺς μ' ὠργίστηκε, μετὰ πῆρε σὲ χαῖρεπι·
— Μπαμπὰ μας, χρεῖα μὴν ἔχεις· στάσου καλὰ, στο-
[χάσου

Ἐχομε βιὸν ἀμέτρητο γιὰ κάθε σιγουριά σου·
— Ἐγὼ ἔς τὸ βιὸ δὲν πείθομαι, δὲν πείθομαι ὅτ' ἄσκει.
Ἡ ἐλπίδα μου μόν' στέκεται ὅτων Χριστιανῶν τὸ
[χέρι.
Αὐτοὶ ἄνδρεῖοι καὶ τολμηροί, πιστοὶ καὶ δογμα-
[λέοι,

Γιατὶ μ' ἐμὲ ἐδειχτήκανε πάντα χοσημιαρέου
Κι' ἀκόμα χάλια πολεμοῦν ὅτ' Ἀγράφα καὶ ὅ τὸ
[Βάλτο,

Ποῦ ἂν ἐνωθοῦνε πέρουνε καὶ κάστρα μετὰ δρεσάλτο.
Πρέπει λοιπὸν νὰ δώσωμε συγχώρεσι μεγάλη,
Κ' ἐλευθερίᾳ μαζί μ' αὐτὴν, ὡς ἔκαμαν οἱ Γάλλοι.
Γιατὶ τὸ γένος τῶν Γραικῶν εἶναι καθὼς τῶν
[Γάλλων.

Ποῦ θέλει αὐτοὺς σ' ὑποταγή, λάθος ἔχει μετὰ.
Εἶδετε τὸ παράδειγμα τῶν φοβερῶν Σουλτῶν,
Ὅχι μονάχα τῶν ἀνδρῶν, μὰ καὶ τῶν γυναικῶν των;
Θάνατον ἐπροτίμησαν αὐτοὶ παρὰ σκλαβία.
Μ' ὅλον ποῦ τοὺς ἐτέξαμεν ἄρματα καὶ φλωρία·

¹ Τὸ τραγοῦδι αὐτὸ ἀποδίδεται εἰς τὸν μικρότερον υἱὸν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, Σαλί.

“ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΖΕΙ...”

«Βασιλική προστάζει: Βεζύρη Ἀλῆ-πασα, βάλε φωτιά στα τόπια, κάψε τὰ Γιάννενα».

Α

Ο Ἀλῆ-πασας! Μέχρι τῆς μοιραίας, ἀλλὰ καὶ ἱερᾶς αὐτῆς στιγμῆς, καθ’ ἣν ἡ ἔδρα αὐτοῦ, τὰ ξακουσμένα Γιάννενα πολιορκοῦνται, ἡ σκιά του πλανᾶται ἀκόμη τυραννικὴ ἐπάνω των. Ὁ μεγαλοφυῆς αὐτὸς Μωαμεθανὸς ἦτον ὁ τρόμος των ἐνσαρκωμένος. Ἦτον ἕνας ἀπὸ τοὺς μεγάλους ἰσχυροὺς τῆς Γῆς. Ἐκφυλὸς ἢ ἀνισόρροπος ἢ μεγαλοπρεπὴς ἢ ἡδονόληπτος ἢ δορυκτῆτωρ ἢ ἄγριος ἢ μαλθακὸς ἢ μουσόφιλος ἢ ζοφερός ἢ ἔκλαμπρος, ἕνα εἶναι βέβαιον: ὅτι ἦτο μία ἀπὸ τὰς μεγάλας ἀνθρωπίνους μονάδας τοῦ νουνιᾶ.

Κράμα ἀπὸ τὰς μυρωμένας ἀποπνοίας τῶν χρόνων τῆς παρακμῆς τῆς Ρώμης, ἀπὸ τὰ ἀρειμάνια ἐνστικτα ἐνὸς προϊστορικοῦ κόσμου, τοῦ Πελασγικοῦ, καὶ ἀπὸ τὰς σκοτίας καὶ διεστραμμένας τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἀγριότητας, παρουσιάζει τὸν τελειότερον τύπον τοῦ ἀνθρώπου-ζώου.

Υπάρχει σοβαρὰ ἀντίρρησης εἰς τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι οἱ πρόγονοί του ἦλθον ἐκ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὴν Ἠπειρον. Ἡ ψυχολογία του ἐνισχύει τὴν ἀντίρρησην αὐτήν. Διότι ὁ Τύραννος αὐτὸς ἔχει ὠραιότητα ποὺ θὰ συνεκέντρούντο μόνον εἰς τὴν ψυχὴν ἐνὸς Νέρωνος ἢ εἰς τὸ πνεῦμα ἐνὸς Ἡλιογαβάλου. Ὁραιότητας γεμάτας ἀπὸ φρίκην λάμπουσιν καὶ ἀκολασίας δυναστικᾶς ἕως θανάτου.

Τὸ ὠραῖον δὲν εἶναι μόνον καλλιτεχνικόν, ἀλλὰ καὶ φυσικόν. Καὶ δὲν εἶναι μόνον εὐγενὲς καὶ ἡπιον καὶ πρᾶον. Ἀλλὰ καὶ τραχὺ καὶ ὠμὸν καὶ βάρβαρον. Ὁ Ἀλῆ-πασας, ἐκ τουρκικῆς ἀπόψεως, ἀπετέλει μίαν ἀπὸ τὰς ὠμοτέρων καὶ τραχυτέρων αὐτὰς ὠραιότητας τοῦ κόσμου.

Ὁ Ἀλῆ-πασας εἶναι ὅ,τι εἶναι ὁ Χρόνος ὅταν καταστρέφῃ. Ἐν τῇ ὁρμῇ του πρὸς καταστροφὴν συνθέτει μοιραίως ὁμορφιαῖς. Ἡ ὅ,τι εἶναι μέσα εἰς ἕνα δάσος ἀρχέγονον, ἀπάτητον, ἢ δεσποτία ὅλων τῶν δυνάμεων τῆς Φύσεως. Δὲν ὑπάρχει σχέδιον ἐκεῖ, οὐδὲ ρυθμός, οὐδὲ σχῆμα, οὐδὲ γραμμὴ μαλακὴ καὶ εὐτονος. Τὰ πάντα συντίθενται καὶ ἀνασυντίθενται καὶ ἐπανασυντίθενται εἰς ἕνα χάος τυραννικὸν καὶ σφοδρὸν καὶ ἄγριον. Γρόνθος εἶναι ἡ Φύσις ἐκεῖ μέσα ἐπιβολῆς καὶ ἰσχύος. Ἴδου τί εἶναι ὁ Ἀλῆ-πασας. Ἐνας τεράστιος συνεσφιγμένος γρόνθος, οἱ ῥόζοι τοῦ ὁποίου ἐσηματίστησαν ἀπ’ ὅλα τὰ αἰμοβόρα τοῦ ἀνθρώπου ἐνστικτα, ὡς ῥόζοι δάσους παναρχαίου, σχηματισμένοι

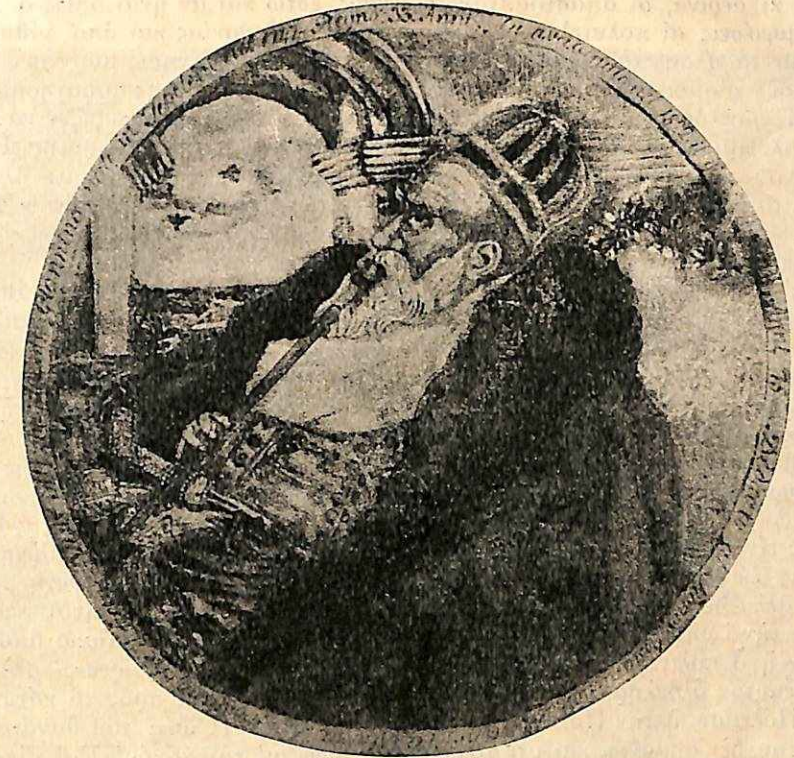
ἀπ’ ὅλα τὰ ἄγρια καὶ ἀπ’ ὅλα τὰ τυφλὰ ἐνστικτα τῆς Πλάσεως.

Ὅταν ὁ Ἀλῆς δηλητηριάξῃ τοὺς ἀδελφοὺς του Ἰσμαῖλ καὶ Ταχὴρ καὶ συνωμοτῇ μετὰ τὴν μητέρα του διὰ νὰ τοὺς δηλητηριάξῃ: ὅταν ἀφίεται εἰς ἐπανειλημμένας ληστρικὰς ἐπιδρομὰς καὶ λεηλατῇ τὸ Χόρμοβον καὶ κατασφάξῃ ὅλους τοὺς κατοίκους τῆς Χιμάρας: ὅταν ἐξανδραποδίξῃ τοὺς Πρεβεζιάνους καὶ ρημάξῃ τὸ Σοῦλι καὶ καταστρέφῃ τὸ Γαρδίκι καὶ σφάξῃ τοὺς Γαρδικιώτας ὅλους: ὅταν δολοφονῇ, ὅταν ραδιουργῇ, ὅταν διαρπάξῃ, ὅταν βομβαρδίσῃ, ὅταν καὶ, ὅταν σφυροκοπῇ τὰ κόκκαλα τοῦ Κατσαντώνη σὰν νὰ σπάξῃ λιθάρια σὲ νταμάρι καὶ ἀποκεφαλίσῃ ὑπὸ τὸν περίφημον τῶν Ἰωαννίνων πλάτανον κάθε ἐναντιούμενον εἰς τοὺς σκοπούς του καὶ τοὺς πόθους του, ἐμποτίζων τὰς ρίζας τοῦ πλατάνου μετὰ τὸ αἷμα του: ὅταν δι’ ὅλων τῶν κακουργιών αὐτῶν καὶ ὁμοτήτων ὑφαίνῃ τὴν περὶ αὐτοῦ παράδοσιν δι’ ὅλους τοὺς αἰῶνας ὥς ἐνὸς τῶν αἰμοχαρεστέρων δυναστῶν ποὺ εἶδε ποτὲ ἐπὶ τῆς γῆς ὁ κόσμος,—εἰς πᾶσαν τοιαύτην περίπτωσιν καὶ λεπτομέρειαν φρονῶ ὅτι ὁ Ἀλῆς δὲν εἶναι μόνον κακοῦργος, ἀλλὰ καὶ καλλιτέχνης.

Χαρακτηρίζεται, ὥς κάθε κακοῦργος, καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὰς ἰσχυρότερας τῆς Φύσεως ἀντιθέσεις. Ἡ μαλακὴ ἐκείνη γραμμὴ ἢ λανθάνουσα καὶ εἰς τὴν ζωὴν τῆς τίγρεως ἀκόμη, καὶ τὴν ὁποῖαν καὶ μόνην ἀνευρίσκει ὁ θηριοδασεὺς διὰ νὰ τὴν τιθασεύσῃ, ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν τίγριν τοῦτον τῆς Ἠπείρου.

Τίς οἶδε ποῖα Ρωμαϊκὴ λεγὼν πολεμοχαρὴς καὶ ἐπιδρομικὴ ποτε ἐκεῖ, ἐνωθεῖσα μετὰ τίς οἶδε ποῖαν φάραν ὀρεσίβιον Ἀλβανικὴν καὶ μετὰ ποῖαν ἐκπόρευσιν δριμεῖαν τοῦ ἐγκεφάλου τοῦ Μωάμεθ, ἔφερε τὸ πλάσμα αὐτὸ εἰς φῶς. Διασταυρωμένα οὕτω τὰ ἀνθρώπινα ἐνστικτα, ψυχικὰ ἢ διανοητικά, δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι παράγουν μίαν ἡμέραν ἀνθρώπους τοῦ εἴδους τοῦ Ἀλῆ, εἰς τὸ βάθος τῶν ὁποίων λουφάζει πάντοτε κάθε εὐγενικότης καὶ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῶν ὁποίων ἐπιπλέει πάντοτε κάθε ἀγριὰδα.

Ὁ Ἀλῆς ἦτον ὁ Τύραννος, ἀλλὰ καὶ ὁ εὐγνώμων. Ἦτον ὁ αἰμοδιψής, ἀλλὰ καὶ ὁ μουσόφιλος. Ἦτον ὁ βάρβαρος, ἀλλὰ καὶ ὁ εἰσδεχόμενος καὶ ροφῶν εἰς τὸ σεραῖ του τὸ μέλι τοῦ διανοητικοῦ πολιτισμοῦ τοῦ Ἑλλήνου. Ποῖον

Ο ΑΛΗ ΠΑΣΑΣ

θηρίον τῶν δρυμάνων δὲν ἔχει τὴν αἰώνιαν πτέρναν τοῦ Ἀχιλλέως διὰ τὴν μάλαξιν καὶ τιθάσσεισιν αὐτοῦ;

Λοιπόν: ὁ Ἀλῆς εἶναι ἐν τῇ Ἱστορίᾳ ἕνας βάρβαρος, ἕνας ἄγριος, ἕνας τύραννος, ἕνας δεσπότης, ἕνας φεουδάρχης, ἕνας σατράπης, μία μάλιστα, ἕνα τέρας δεμένον μετὰ τοὺς δυνάτοὺς φθόγγους καὶ μετὰ ὅλας τὰς φοβερὰς φρίκας, μετὰ τὰς ὁποίας παρουσιάζεται ἀγριεμένη καὶ θυμωμένη ἡ Φύσις. Ἀλλ’ εἶναι συγχρόνως, ὑπ’ ὅλας τὰς τραχύτητας αὐτάς, ἀδιοράτως ὁμῶς καὶ ἀσαφῶς καὶ ἀδήλως, καὶ κάτι τι ἀπὸ τὴν γοητείαν βρέφους καὶ ἀπὸ τὴν μεγαλοπρέπειαν Παρνασσοῦ καὶ ἀπὸ τὴν τρυφερότητα μενεξεδένιου μίσχου.

Ὅταν ἀναγνωρίξῃ ἀπὸ τὰ μικρὰ δάκτυλα καὶ ἀπὸ τὰ μικρὰ αὐτιά τοῦ Βύρωνος ὅτι εἶναι οὗτος ὄντως εὐγενής, ὑψοῦται εἰς τὴν εὐγενὴ ἀντίληψιν κάθε μυστικῆς τῆς ζωῆς λεπτότητος. Ἐ! βέβαια, ὅταν ὁ βορρᾶς φυσήσῃ καὶ λυγίσῃ τοὺς τεραστίους κλώνους τῆς δρυὸς μετὰ βίαν

πρὸς τὴν γῆν, βέβαια ὅ,τι εἶναι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ ὑπὸ τοὺς κλώνους τότε, θὰ θραυσθῇ.

Τὰς κεφαλὰς, ποὺ ἔθραυε ὁ Ἀλῆς, τὰς ἔθραυεν ὑπὸ βορρᾶν ψυχικὸν τοιοῦτον εὐρισκόμενος. Ἀλλ’ ὅταν ἔπνεεν αὐτὰ ζεφυρίτις, ἦτο θεῖος. Καὶ μόνον διότι ὅλη ἡ γραμματεία του ἦτο Ἑλληνικὴ, καὶ μόνον τοῦτο ἀπλῶς κηρύσσει καὶ βοᾷ τὸν ὠραῖον πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν φῶς προσανατολισμὸν του.

Λοιπόν, θὰ ἐρωτήσετε ἴσως τώρα: ὁ θηριώδης οὗτος καλλιτέχνης, ὁ τρομερὸς οὗτος μαστρωπὸς ὅλων τῶν ἀντιθέσεων τῆς Ζωῆς, μήπως κ’ ἐρωτεύθῃ ἄρα γε; Θὰ ἦτο φρενοπληξία, βέβαια, εἰ μὴ ἐλέγατε καὶ ὅτι ἀγάπησε ἀκόμη ὁ μέγας οὗτος ἀλιτήριος!

Θὰ σᾶς ἀπήντων: ναί! ἐρωτεύθη! Θὰ σᾶς ἀπήντων: ναί! ἀγάπησε! Καὶ ὅτι ἐρωτεύθη καὶ ὅτι ἀγάπησε μετὰ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του καὶ μετὰ ὅλας τὰς εὐγενικὰς τρυφερότητας ἐρήβου, ἔχοντας ὅλην τῶν εἰκοσι ἑτῶν τὴν ἀπειρίαν καὶ τὸ θάμβος.

Ὁ πλοῦτος, ἡ αἴγλη, ἡ δόξα, ὁ ὄγκος, ἡ χλιδή, τὰ ὠραῖα καὶ πολλαπλὰ ἀνάκτορα, τὰ κίσσια

τὰ κοιμποπρεπῆ κι' αέρινα, αἱ ἀπαστράπτουσαι πανοπλῖαι, αἱ ἀμφιέσεις αἱ πολυτελεῖς, αἱ κρῆναι αἱ διάγλυφοι, τὰ ἄλση τὰ βαθύσκια, ὁ ἐν παντὶ καὶ παντοῦ κόσμος καὶ διάκοσμος, τὰ ἀραβούργινα ἐπὶ τῶν ὁροφῶν φατνώματα, τὰ ἐκ μαρμάρων πολυτίμων δάπεδα, τὰ ἐκ βελούδου χρυσοποικίλου προσκεφάλαια, τὰ ἀπὸ κρύσταλλον θυρώματα, τὰ ἐπὶ τῶν τοίχων πυκνὰ παραπειάσματα, τὰ ἀλουργοῦφῃ διβάνια, οἱ παχύνοιο ἐκ Περσίας τάπητες, ὁ διάχυτος πανταχοῦ χρυσὸς καὶ ὁ ἄργυρος καὶ οἱ μαργαρίται καὶ οἱ ἀδάμαντες καὶ τὰ συμπόσια τὰ Ὀλύμπια ποῦ ἔδιδε καὶ τὰ σπὸρ τὰ ἀρήϊα ποῦ ἐλάτρευε καὶ ἡ ἵππασία καὶ αἱ ὀρειβασίαι καὶ τὰ κυνηγέσια καὶ τ' ἀγωνίσματα καὶ αἱ λεμβοπλοῖαι καὶ τὰ θέατρα, καὶ αἱ σχέσεις μετὰ μεγιστάνων καὶ λογάδων καὶ προϋχόντων αἱ πυκναί, καὶ αἱ σχέσεις μετ' Εὐρωπαίων συγγραφέων καὶ ποιητῶν καὶ στρατηγῶν καὶ ἀπεσταλμένων αἱ ἀθροαί, — ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι παρὰ Ἐρωτος *δυναμικῆ* κατάστασις, ἣτις ἐκινεῖτο καὶ ἀναδεύετο σὰν φρεῖδι μέσα του, ἀλλὰ δὲν ἐξεδηλώνετο, ἀλλὰ δὲν εὕρισκε ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν διέξοδον.

Ὁ ἐπιστήμων ἢ ὁ πολιτικὸς ἢ ὁ στρατηγός, ποῦ ἀφιερώνει ἐαυτὸν ὁλόκληρον εἰς τὴν Ἐπιστήμην ἢ τὸν Πόλεμον ἢ τὴν Πολιτικὴν καθ' ὅλην τὴν ζωὴν του, δὲν σημαίνει καὶ ὅτι στερεῖται τοῦ θείου ἐκείνου ἐρωτικοῦ ρευστοῦ, ποῦ ὑποτάσσει καὶ τὸν ἄγριον ἀκόμη εἰς τὰς μαγείας του. Μόλις αἱ ἐκ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν βιωτικῶν κύκλων ἐντυπώσεις παύσουν, ὁ Ἐρως ἀναφαίνεται τότε ἐν ὅλῃ τῇ κυριαρχίᾳ αὐτοῦ καὶ τῇ ἰσχύει.

Ὁ Ἀλῆς ἀγάπησε. Καὶ δὲν ἦτο δυνατόν παρὰ νὰ ἀγαπήσῃ. Πότε; Ὅταν ἡ μέθη πλέον τοῦ πολέμου εἶχε μειωθῇ ἐπαισθητῶς. Καὶ ὅταν τὸ βλέμμα αὐτοῦ προσέπεσε εἰς τὸ φῶς μιᾶς εὐμορφίᾳ Ἑλληνικῆς τελείας. Ὅ, τι ὑφίστατο ἔως τότε δυναμικῶς ἐντὸς του ἡ ἐξέσπα, ὑπὸ τὴν ὁρμὴν τῆς Φύσεως, εἰς τὸν Ἄρην, ἐγένετο ἐνέργεια πλέον καὶ φανέρωσις ὑπὸ τὴν μείωσιν ἐκείνην καὶ ὑπὸ τὸ φῶς αὐτό, ἐκσπάσαν ἐξ ὁλοκλήρου εἰς τὸν Ἐρωτα.

Β'

Οὐδεὶς δύναται ν' ἀγαπήσῃ σφοδρότερον, περιπαθέστερον ἢ ὅσον ἓνας γεμάτος ἀπὸ κακίας καλλιτέχνης. Ὁ Ἀλῆς, ἔχων τὴν τουρκικὴν ἀντίληψιν τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Ὠραίου, ἦτις συνίστατο πλειότερον εἰς τὴν διακόσμησιν τὴν πλαισιοῦσαν τὴν εἰκόνα, ἢ εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν, ἦτον ἓνας καλλιτέχνης ὁποσδήποτε. Τοῦρκος καλλιτέχνης. Τόσον εἰς τὴν ζωὴν ὅσον καὶ εἰς τὸν θάνατον.

Ἀλλ' εἶναι παρατηρημένον ὅτι κάθε καλλιτέ-

χνης, ἔστω καὶ ἂν ἦναι ὅπως ὁ Ἀλῆς, εἶναι γεμάτος ἀπὸ κακίας καὶ ἀπὸ πόθους αἵματος. Ἡ Ἰταλικὴ Ἀναγέννησις μαρτυρεῖ τοῦτο περιτρώως. Καὶ εἶναι ἐπίσης παρατηρημένον ὅτι μόνον ἓνας δυνατόν κακὸς γνωρίζει νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ ἐρᾷται. Ἄν δὲ ὁ κακὸς αὐτὸς εἶναι καὶ καλλιτέχνης, ὁ ἔρως του ἔχει τότε ὅλην τὴν θερμότητα τῶν ἀκτίνων μεσημβρινοῦ Ἡλίου καὶ ὅλην τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν δύναμιν τῆς γονιμωτέρας γῆς τῶν Τροπικῶν.

Ὅταν ὁ Ἀλῆς ἠράσθη τῆς Βασιλικῆς, οὕτως ἠράσθη. Ἐφαντάζετο—καὶ ἐπίστευεν ὅ, τι ἐφαντάζετο—πῶς «θὰ περάσῃ τὰ ἑκατὸν-πενήντα». Ἦτο, λοιπόν, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν ἐρώτων του, καίτοι πρεσβύτης τότε, νέος! Τί ἦσαν ἑβδομήντα χρόνια εἰς τὸν ἔρωτα ἐνὸς μακροβίου Ἀλῆ, ποῦ τὸ ὄνομά του μόνον ἦτο τρόμος;

Ἐὰν δὲν ὑπάρχουν ἔχνη κακουργίας εἰς κάθε ἔργον τέχνης, ἡ τέχνη τοῦ ἔργου αὐτοῦ εἶναι ἀτελεστάτη. Καὶ ἐὰν δὲν ὑπάρχῃ ψυχὴ καλλιτεχνική, ἔστω καὶ ἂν ἦναι ψυχὴ βαρβάρου αὐτῆ, σ' ἐκείνον ποῦ ἐρᾷται, εἶναι κωμῳδία ὁ ἔρως του. Ἐρως, Τέχνη καὶ Κακία ἀποτελοῦν ὅ, τι λέγεται «ἀνθρωπίνῃ ἐξαιρέσει» στὸν κόσμον. Εἴτε πρὸς τὰ ἄνω, εἴτε πρὸς τὰ κάτω τείνει ἡ ἐξαιρέσις αὐτή. Ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου εἶναι τόσον συναφὴς μὲ τὸν κακόν! Καὶ τόσον μὲ τὸν καλλιτέχνην συναπτή! Καὶ τόσον μὲ τὸν ἔρωτα δεσμία!

Ἐπρεπε νὰ εἶναι κακός, λοιπόν, ὅσον ἦτον ὁ φοβερός Ἀλῆς, διὰ νὰ ἀγαπήσῃ ὅσον ἠγάπησε. Μέχρι θανάτου. Ἀλλὰ καὶ ἔπρεπε νὰ εὐρεθῇ μία Ἑλληνίς, ὅπως ἡ Βασιλική, διὰ νὰ δυνηθῇ νὰ ἀφυπνίσῃ μέσα εἰς τὴν ἀγριμαίαν ψυχὴν τοῦ τυράννου τούτου ὅ, τι εἶχε ναρκώσῃ ἐπὶ τόσα ἔτη τὸ ἔγκλημα ἢ ὁ πόλεμος.

Ἀλλὰ τί ἦτον ἡ Βασιλικὴ αὐτή; Ἐνα ἀπὸ τὰ πάγκαλα ἐκεῖνα πλάσματα τῆς Ἑλληνικῆς Πατριδος, τῶν ὁποίων τὸ ἄρωμα ἐκτείνεται εἰς ἀκτῖνα χιλιάδων μιλίων, καὶ τῶν ὁποίων τὸ πνεῦμα εὐωδιάζει ὅλας τὰς πνευματικὰς εὐωδίας ἐταίρας τῆς ἀρχαίας ἀκμῆς τῶν Ἀθηναίων.

Κόρη κάποιου Κονταξή, ἦτον εἰς ἡλικίαν ὀκτῶ ἐτῶν θελκτικωτάτη. Τὴν ὠσφράνθη εἰς τὴν ἡλικίαν αὐτὴν ὁ Ἀλῆς ἀπὸ μακρὰν σὰν σκύλος. Καὶ κάποια γυναικοῦλα, ἀπὸ ἐκείνας ποῦ ὑπηρετοῦν, χωρὶς νὰ θέλουν, τὰ λάγνα αὐτὰ μυρίσματα, τὴν ἤρπασε «μίαν ὥραιαν νύκτα» διὰ δόλου καὶ τὴν ἔφερεν εἰς τὸν Ἀλῆ πεσκέσι, ὅπως θὰ ἔφερνε κάθε ἄλλο πεσκέσι στὸ Βεζύρη της.

Ἐπὶ τῶν ἀγρίων ὁρέων, μέχρι τῶν κορυφῶν αὐτῶν τῶν γεμάτων θάνατον καὶ χιόνια, ἡ Φύ-

Ο ΝΕΟΜΑΡΤΥΣ ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ο ΕΞ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

τὸν ὁποῖον ἐκρέμασαν οἱ Τοῦρκοι ἀπὸ τὸν ἐβασάνισαν ἔξω ἀπὸ τὸ φρούριον ποῦ παριστά-
νεται εἰς τὴν εἰκόνα, τὴν 17 Ἰανουαρίου 1837. Ἦτο 30 ἐτῶν. Ὁ τάφος του εὕρεται
εἰς τὴν Μητροπόλιν τῶν Ἰωαννίνων

Ο υποπλοίαρχος κ. Μακκιάς ό τορπιλλήσας τήν «Ατιάλειαν» εἰς τόν Ἀμερικανικόν κόλπον — Φωτογρ. Γαζιάδης

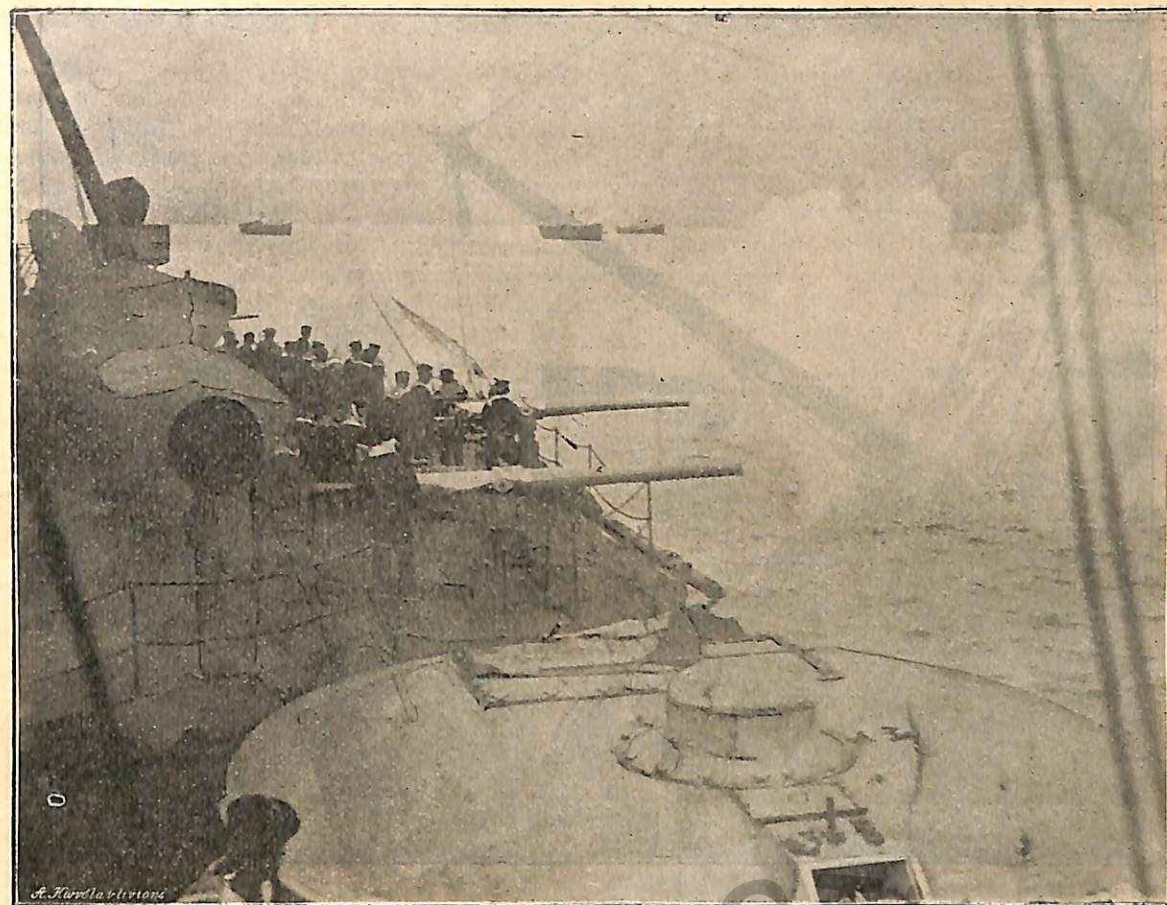
σις παρουσιάζει κάποτε τήν λεπτοτέραν ἀριστοκρατίαν εἰς τοὺς γόνους της. Ἀναδίδει ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ ἕνα νάρκισσον καὶ ἐπὶ τῶν Ἀλπεων ἕνα ἐδελβαῖς. Ἐγὼ αὐτοὺς εἶδα ποιμενίδας καὶ εἶδα χωρικάς εἰς ὄρη καὶ χωριά πρόστυχα ἢ βάνανσα, ποῦ ἐμύριζαν λεπτότητας ἀβρῶν Παρισινῶν καὶ ἀπέπνεον χαρίσματα θηλέων ἀνακτόρων. Ἐνα κύτταρο αἵματος εὐγενικό — ἔστω καὶ ἕνα μόνον — ἀνακλαδίζόμενον διὰ σειρᾶς προγόνων καὶ ἐξελισσόμενον καὶ ἐξευγενιζόμενον οὕτω διὰ τῆς ἐξελέξεως, φαίνεται νὰ ὑπερισχῇ ἐπὶ τέλους, ἀνθιστάμενον καθ' ὅλων τῶν μικροτήτων τοῦ περιβάλλοντος ἢ καθ' ὅλων τῶν ἀγροικιῶν τῆς Φύσεως.

Ἡ Βασιλικὴ ἦτο, φαίνεται, ἕνα ἀπὸ τὰ ἀνακλαδωθέντα κύτταρα αὐτά. Ἡ εὐμορφία εἶναι συνέπεια τότε. Ὅταν μάλιστα τὸ εὐγενικὸ ἐκείνο κύτταρο εἶναι Ἑλληνικό. Καὶ ὅταν ἀναπτύσσεται μάλιστα ὑπὸ δουλείαν, γεμάτην ἀπὸ Γράμ-

ματα καὶ Φῶς. Διότι δὲν ἦσαν τὰ Γιάννενα τότε ὅ,τι εἶναι σήμερον. Ἦσαν καὶ διανοητικώτερα ἐπὶ Ἀλῇ καὶ εὐγενέστερα. Ἦσαν τὰ Γιάννενα τ' ἀθάνατα...

Ὑπὸ τὰ Γράμματα αὐτά, τὰ ὁποῖα ἐφούντωναν ὑπὸ τὸν πλοῦτον τῶν ἐμπόρων των, τῶν ἀπανταχοῦ τοῦ κόσμου διεσπαρμένων, πολὺ πρωτίτερα ἀκόμη εἶχεν ἀναπτυχθῇ ἐκεῖ ἕνας θαυμασίος τύπος γυναικὸς ἀριστοκρατίδος Γιαννιώτισσας. Τί θεῖος τύπος! Καὶ τί ἑξοχος! Καὶ τί εὐφύης! Καὶ τί διανοητικός! Λεπτότης χαρακτηριστικῶν τὸν χαρακτήριζε καὶ χάρις καὶ καλwsύνη καὶ ἀβρότης. Μὲν ἔσταζε ὅλος, ἀλλὰ καὶ ὑπερηφάνια. Μία ἀρχοντιά στὸ ἦθος καὶ μία παρθενία καρδιάς ἀπέραντη στὸν τρόπον κατελείβετο δι' ὅλου τοῦ σώματός της, σώματος κυπαρισσένιου στὸ ἀνάστημα, σώματος τριανταφυλλένιου εἰς τὸ μῦρον.

Ἡ Βασιλικὴ ἢ Γιαννιώτισσα αὐτή, φαίνεται

Ὁ «Ἀβέρωφ» χαιρετᾷ τὴν ἀποβίβασιν τοῦ Βουλγάρου ταξίαρχου κ. Μητσεφ — Φωτογρ. Γαζιάδης

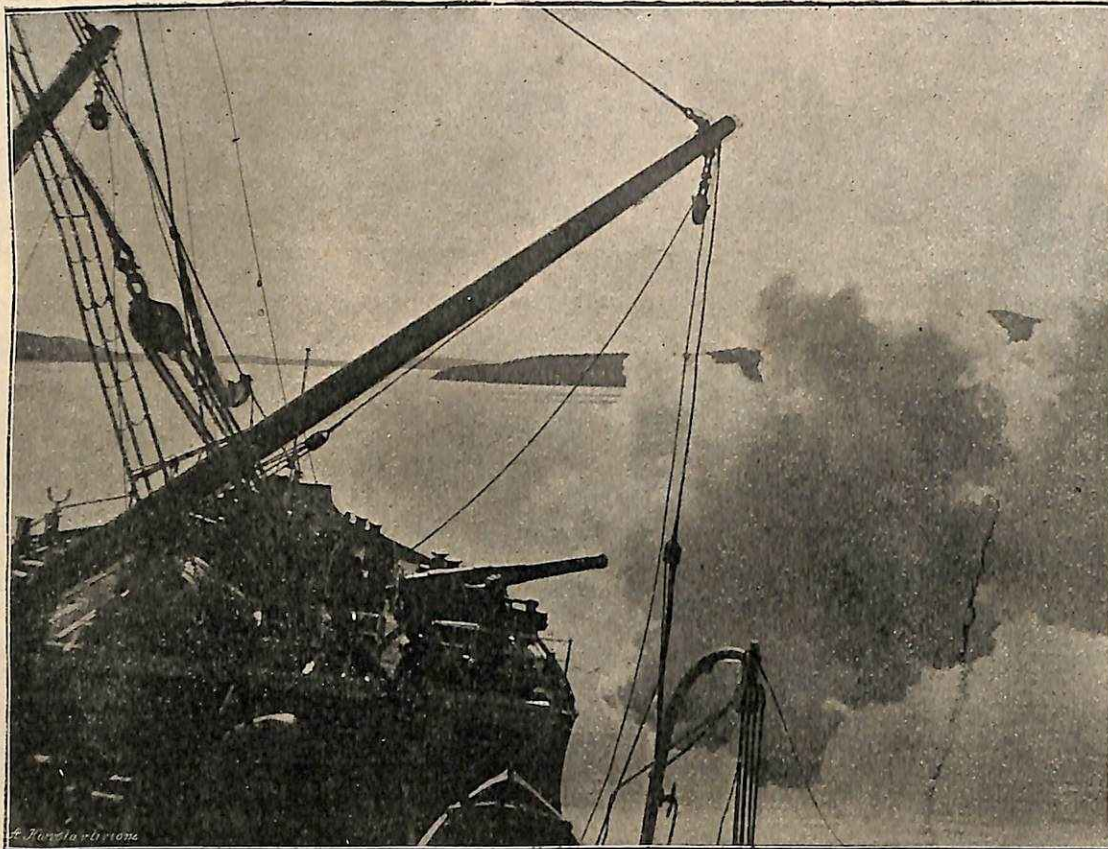
νὰ εἶχε κάτι πλούσιον ἀπὸ τὴν ἀρχοντιά αὐτή. Καὶ ἡ καλλονὴ της νὰ ἐνισχύετο ἀκόμη, φαίνεται, ἀπὸ τὴν τρομερὰν τοῦ αἵματος ἀντίθεσιν, ποῦ ἔρρεε τριγύρω της κάτω ἀπὸ τὸ ἀγριὸν ἔγχος τοῦ Ἀλῆ. Μέσα εἰς τὰ περιδεῆ καὶ ἀποκοσμα σκιόφωτα ποῦ ρίπτει ἡ νύκτα εἰς ἕνα τόπον, πῶς ἀναδεικνύεται, ἀλήθεια, ἡ Εὐμορφία καὶ πῶς φαντάζει!

Εἰς τοὺς γυναικωνίτας τοῦ Ἀλῆ ἑκατοντάδες γυναικῶν εἶχαν ριφθῇ σὰν πρόβατα. Μέσα εἰς τὴν ἄβυσσον αὐτὴν τοῦ θήλεος εἶχε, λοιπόν, ριφθῇ καὶ ἡ Βασιλική. Ἐνα καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὰ πρόβατα... Ὁ πατέρας της εἶχεν ὀρυξῇ τάφον μέσα εἰς τὸ σπίτι του. Καί, ἀναβληθεὶς ἱμάτιον καὶ ζωσθεὶς σχοινίον, ἐκλαίεν ἐκεῖ καὶ ᾠδύρετο, τὴν Μητέρα τῶν τεθλιμμένων ἐκκαλούμενος.

Μάταιος πόνος! Μάταιος καῦμός! Τὸ Θεῖον ὑφαίνει ἄλλως τὰ ἀνθρώπινα. Σῶρει μέχρι τοῦ Ἀλῆ μίαν γυναῖκα καὶ δημιουργεῖ μίαν φλο-

γεράν συνήγορον καὶ μίαν γλυκεῖα προστάτιδα τῶν δούλων καὶ τῶν σκλάβων. Ἡ Βασιλική, ἀπὸ ὀκτῶ ἐτῶν ριφθεῖσα μέσα στὸ σεράϊ, ἐμεγαλύνθη ἐκεῖ ὡς κέδρος τοῦ Λιβάνου. Ἐλάτῃ πανεύμορφος, ὑψουμένη πρὸς ὅλα τὰ ὕψη τῶν κινδύνων τοῦ μαρτυροῦντος Γένους...

Καμία ἐκ τῶν γυναικῶν τοῦ Ἀλῆ δὲν ἔγινε γυναῖκα του ἀπὸ ἔρωτα. Εἶχε τυμφευθῇ δὲς, εἶχε τεκνοποίησι, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἀγαπήσῃ ἀκόμη. Ὅταν φθάσῃ κανεὶς στὰ ἑβδομήντα καὶ εἶναι ἢ φαντάζεται πῶς εἶναι ἀκόμη σφριγηλὸς, ζητεῖ νὰ ξεγελάσῃ τὸ βάρος τῶν ἑβδομήντα του αὐτῶν ἐτῶν με ὠραῖα ἀνθισμένα μικρὰ μάγουλα ἀγλαῶν παρθένων καὶ με ὠραῖα ξέπλεκα παρθενικά μαλλιά κορασίδων γαύρων. Καὶ ἀγαπᾷ τότε. Καὶ με οἶστρον μάλιστα καὶ με παραφορὰς καὶ φλόγα...

Βομβαρδισμός του τουρκικού στρατού της Χίου υπό της «Μακεδονίας» — Φωτογρ. Γαζιάδη

Ἡ Φύσις τὴν ἀνοιξὶν πάντοτε ὀνειρεύεται. Καὶ ὁ χειμῶνας δὲν εἶναι παρὰ μία σοβαρὰ μόνον προετοιμασία γιὰ τὴν ἀνοιξιν. Γι' αὐτὸ ὑπάρχει καὶ γι' αὐτὸ ζῆ ὡς θεσμός τις φυσικὸς αἰώνιος. Φύσις καὶ ὁ Ἀλῆς, καὶ δὴ ἀγρία, ἐστρεφεν ἑαυτὸν πρὸς τὰ ὀπίσω, πρὸς τὰ νηῆτα, φανταζόμενος ὅτι ξανανηώνει πάλιν. Κατὰ τὸ φαινόμενον μόνον ἀνέτρεχεν εἰς χρόνια περασμένα. Πράγματι ὅμως ἐπαίρνε τὰ χρόνια αὐτά, σὰν ὑπερφυσικὸς τις ἐξωτικὸς Κυρίαρχος, ἀπ' τὰ μαλλιά καὶ με θυμὸν τὰ ἔσερνε πρὸς τὰ ἐμπρὸς λεόντειον καὶ ἡγάπα τότε τρομερώτατος, ὅπως δὲν ἀγάπησε ποτὲ κανένας ἀκόμη τύραννος εἰς τὸν κόσμον.

Μόνον ἐκεῖνος ὅστις γνωρίζει ποίᾳς καὶ πόσας φαρμακερότητας δύναται νὰ ἐκθρέψῃ ὁ Φανατισμὸς μέσα εἰς Τουρκαλβανικὴν δεσποτικὴν ψυχὴν, αὐτὸς καὶ μόνον δύναται νὰ φαντασθῇ τί νίκην καὶ τί θρίαμβον ἐρωτικὸν κατήγαγε μία γυναῖκα, καὶ μάλιστα Ἑλληνίς, ὅταν

μέσα εἰς τὸ ἴδιον τὸ σεράϊ τοῦ Ἀλῆ ἴδρυνεν οἶκον εὐκτήριον Χριστιανικὸν καὶ ἤκουεν εἰς τὴν ὥραιαν γλῶσσαν τῆς τὸν Θεὸν τῶν Πατέρων τῆς ὑμνοῦμενον.

Ἐγὼ φρονῶ ὅτι μία τοιαύτη δόξα τοῦ Σταυροῦ ἰσοφαρίζει πρὸς ἓνα ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐκείνων θριάμβων τοῦ Χριστιανισμοῦ τῶν πρώτων Χριστιανικῶν αἰώνων. Ψυχαί, ὅπως τοῦ Ἀλῆ, εἶναι ψυχαὶ *συνολικαί*. Συγκεντρώνουν τὸν ὄγκον χιλιάδων ὁμογενῶν τῶν καὶ ὁμοθρήσκων. Καὶ ὅταν νικᾷ τις ἓνα ἐξ αὐτῶν, νικᾷ χιλιάδας, μυριάδας. Ὁ ἔρως τοιούτων δνοφερῶν τεράτων ἀφοπλίζει κάθε φανατισμὸν καὶ μῖσος. Καὶ φαντασθῆτε τὰς γοητείας ποῦ ἀνέπτυξε, καὶ φαντασθῆτε τὰ θέληγτρα, μετὰ τὰ ὁποῖα περιεβάλλετο ἡ γυναῖκα αὐτή, διὰ νὰ κατορθώσῃ τὰ ἔστω καὶ προσωρινὰ αὐτὰ θαύματα τῆς ἐξημερώσεως, τὰ τὸσον γεμάτα ἀπὸ πραότητα καὶ γλυκύτητα καὶ φῶς.

Ἡ Βασιλικὴ ἦτον, ἀπλούστατα, μία θηριοδα-

μάστρια. Ἐνώπιον τῶν αἰμοχρόων ὀφθαλμῶν τῶν ὑαῖνων καὶ τῶν φωτοβόλων τῶν λεόντων καὶ τῶν αἰμοδιψῶν τῶν τίγρεων, ἓνα θῆλυ ἐράσμιον, κομψόν, εὐστροφον, ταχύ, ἔχον εἰς τὸ βλέμμα του λανθάνουσαν ὅλην τὴν περιπάθειαν ἐρωμένης καὶ ὅλην τὴν κυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς φύσεως Ἀνθρώπου ἐπὶ κάθε εἶδους φύσεως, ζώσης καὶ ἀνοργάνου, ἓνα τοιοῦτο θῆλυ παρετηρήθη πάντοτε ὅτι ἀσκεῖ κάποιαν μαγγανείαν ἀπροσμάχητον. Ζουλίζει τοὺς ὄνυχας, ἀποκρούπει τοὺς ὀδόντας, ἀπαλύνει τὸ βλέμμα, γλυκαίνει τὰς κινήσεις, μαλακώνει τὸ ἦθος, καὶ ἡ γυνή, καὶ τὸ θῆλυ, κυρίαρχον τότε καὶ ἐπιβλητικόν, μετὰ τὸ μαστίγιον εἰς τὴν χεῖρα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν ἔρωτα εἰς τὰ μάτια, θριαμβεύει!

Τοιαύτη ἀπέναντι τοῦ Ἀλῆ ἦτον ἡ Βασιλική. Ἐνα ἀπὸ τὰ αἰώνια αὐτὰ θῆλεα, πρὸ τῶν ὁποίων ὑποτάσσεται κάθε ἰσχυρὸς, κάθε τυραννικὸν θηρίον τῶν αἰώνων, ἔστω καὶ ἂν λέγεται Ἀλῆς ἀκόμη.

Γ

Ἡ Βασιλικὴ ἦτο 12 ἐτῶν κατὰ τὸν Πουκεβίλλ, ὅταν ὁ Ἀλῆς, μαθὼν ὅτι ἦτο φωλεὰ τὸ χωριὸ τῆς κιβδηλοποιῶν, διέταξε γενικὴν αὐτοῦ λειλασίαν καὶ σφαγὴν. Οὔτε ἐὰν ὑπῆρχεν ἐν τῷ κόσμῳ ἐγνωρίζε τοιοῦτο μυροβόλον ἄνθος. Οἱ δὲ πόλεμοι, ἀφ' ἑνός, καὶ ἡ τραχεῖα, ἀφ' ἑτέρου φύσεως του, οὐδέποτε τῷ εἶχον ἐπιτρέψῃ νὰ γνωρίσῃ τί εἶναι Καλὸν εἰς τὴν γῆν αὐτὴν καὶ τί Ὠραῖον.

Ἐνώπιον κάθε φυσικῆς, ὅχι τεχνητῆς, ἐκλεπτυνθείσης ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν, ὀντότητος, εἴτε αὕτη εἶναι ἀγριάνθρωπος, εἴτε θηρίον τῶν δρυμῶν, ἡ αἰφνιδία ἐμφάνισις κάθε ὑπερτέρας τάξεως ἀνθρώπου, Ἰσχυροῦ ἢ Ὠραίου ἢ Μεγαλαφυροῦς ἢ Ἐναρέτου, παράγει πάντοτε εἶδος τι καταπλήξεως καὶ θάμβους. Ὑποτάσσει πολλὰς τὸν θεώμενον δλόκληρον, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ὕαινα, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι πάνθηρ.

Ἄλλ' ἡ Ὠραιότης τὴν μεταφυσικὴν αὐτὴν

Ἐπὶ τοῦ «Ἀβέρωφ». Προετοιμασία τῶν πυροβόλων πρὶν φθάσῃ εἰς τὸ Λεδεαγάς — Φωτογρ. Γαζιάδη

ΑΡΙΣΤΕΙΔΗΣ ΖΑΧΟΣ
Διοικητής Φλωρίνης

δύναμιν τῆς ὑποταγῆς κάθε ἀγοριότητος ἔχει ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ἀνθρωπίνην δύναμιν. Τὴν τιθασσεύει σχεδὸν ἐξ ὁλοκλήρου. Εἶναι εὐλογία τοῦ Θεοῦ ἐπ' αὐτήν. Εἶναι μάννα ἐξ Οὐρανοῦ. Εἶναι δρόσος Ἀερμῶν ἢ καταβαίνουσα ἐπὶ τὰ ὄρη Σιών ὡς γλυκασμός, ὡς μέθη...

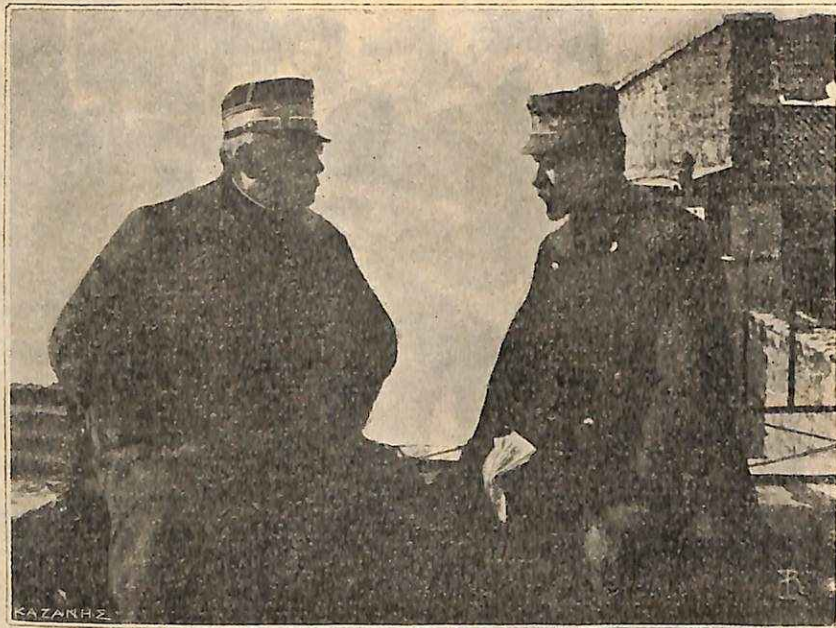
Λοιπόν, τί φυσικώτερον, μέσα εἰς τὴν σφαγὴν ἐκείνην, καθ' ἣν, κατὰ τὸν Γάλλον συγγραφέα, ἐκ τῶν πρώτων εἶχε πέση ὁ πατέρας τῆς Βασιλικῆς ὑπὸ τὴν μάχαιραν τοῦ Ἀλῆ, τί φυσικώτερον νὰ ἐμφανισθῇ αἰφνης σὰν ἀστραπὴ μέσα εἰς τὸ χάος τῆς σκοτεινῆς ψυχῆς του ἢ γυναῖκα αὐτὴ καὶ νὰ ἀνατρέψῃ καὶ νὰ δαμάσῃ καὶ νὰ ὑποτάξῃ μετὰ τὴν αἴγλην τῆς καλλονῆς τῆς τὸν Βεζύρη δολοκλήρον;

Ὁ Πουκεβίλλ λέγει ὅτι ἐκέτευσεν τὸν τύραννον νὰ φεισθῇ τῆς ἄλλης οἰκογενείας τῆς τοῦλάχιστον, καὶ ὁ Βεζύρης ὁ τρανός, καὶ ὁ Ἀλῆς ὁ ἄγριος δὲν φεῖδεται μόνον αὐτῆς, ἀλλὰ καὶ παύει ἀμέσως τὴν σφα-

γὴν. Νὰ τὸ ἐκ τῆς Εὐμορφίᾳς θάμβος καὶ ἡ κατάπληξις! Νὰ ἡ ἐπὶ τὸν θῆρα, τὸν μονιὸν τὸν ἄγριον, ἀπέραντος τοῦ Κάλλους γοητεία!

Ὁ Ἀλῆς γίνεται κτήτωρ τῆς Βασιλικῆς. Ἀλλ' οἱ Ρωμαῖοι ἄλλοτε ποτε, ἐὰν ὑπέταξαν τοὺς Ἕλληνας, ὑπετάγησαν ὅμως καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τὴν μεγαλοφυΐαν των—λέγει ὁ Ὁράτιος. Καὶ ὁ Ἀλῆς τὴν ὑπέταξε μὲν σωματικῶς, ὑπετάγη καὶ αὐτὸς ὅμως ψυχικῶς ἀπὸ τὴν ὥραϊαν αὐτὴν γόησσαν, ἐνώπιον τῆς ὁποίας, ἐὰν ἀνέξῃ ὁ Δαυὶδ, θὰ ἐπεφώνει οὐχὶ πλέον ὡς ἐνώπιον τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ του, ἀλλ' ὡς ἐνώπιον τῆς Καλλονῆς τοῦ κόσμου, θὰ ἐπεφώνει: ὦ Καλλονή, ὦ Εὐμορφία, ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα σου, πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίησας!

Ὅταν ἡ Μαγδαληνὴ, κυλιομένη λυσίκομος πρὸ τοῦ Ναζωραίου καὶ ἱκετεύουσα ἔνδακρυς τὴν χάριν του καὶ θραύουσα πρὸ τῶν ποδῶν του τὸ ὄπερ ἔφερε γεμάτον ἀπὸ μῦρα ἀλάβαστρον καὶ σκορπίζουσα ὄλον, μετὰ τὰ μῦρα ἐκεῖνα, ὄλον τὸ μῦρον τῆς θείας τῆς ἀγάπης γύρω Του, περιτεχνούσα οὕτω μίαν θαυμαστὴν ἐμφάνισιν μετὰ ὅλας αὐτῆς τὰς γοητείας, ὅταν, λέγω, ἐκέρδιζε πλέον τὴν περιπόθητον ἐκείνην ἀπὸ τὰ χεῖλη τοῦ ἀγαπημένου τῆς Θεοῦ συγχώρησιν, δὲν ἦτον, ὅχι! γοητευτικώτερα τῆς Βασιλικῆς αὐτῆς, ὅταν, ἐνδεδυμένη μελανὴν ἀμφίεσιν ἐπίτηδες, ἀναδεικνύουσιν ἔτι πλεότερον τὴν ὥραϊό-

Ὁ Ἀντιστράτηγος κ. Σαπουντζάκης

Ὁ Μέγαρχος κ. Καλλάρης
Φωτογρ. Ρωμαῖδη Τσαῖτις

τητά της, καὶ φέρουσα ἀπὸ τοῦ λαμοῦ τῆς ἀνηρτημένον μέλανα σταυρὸν ἐπίσης, ἐνεφανίσθη μίαν ἡμέραν ἄφνω πρὸ τοῦ Αὐθέντου καὶ Κυρίου της, θέλοντος νὰ τὴν ἐξιλαμίσῃ διὰ τῆς βίας, διὰ τὰ τοῦ εἶπη ἄφοβος, σοβαρά, ἐπίσημος: «Ἀφέντη Βεζύρη, τὸ σῶμα μου μπορεῖς νὰ τὸ ἐξουσιάσῃς, τὴν ψυχὴν ὅμως, ὅχι! Αὐτὴ ἀνήκει εἰς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων μου, εἰς αἰῶνα. Καὶ μάθε ὅτι καμία ἀνθρωπίνη δύναμις, καμία, δὲν θὰ ἠμπορέσῃ ποτὲ νὰ τοῦ τὴν ἀποσπάσῃ».

Ὅπως κάθε πολιορκία εἶναι πρῶτον τέχνη καὶ ἔπειτα ἰσχύς, πρῶτον ξεγέλασμα, εὐστροφία, μηχανικὴ, ἀπάτη, καὶ κατόπιν δύναμις, οὕτω καὶ ἡ πολιορκία κάθε γυναικός, ὅταν ζητῇ νὰ ἀλώσῃ φρουρίαν ψυχῶν δυσάλωτα, ὅπως ἦτον ἡ διὰ τῆς θείας ἐκείνης, τῆς μεθυσιτικῆς ἐκείνης γυναικείας δολιότητος τῆς Βασιλικῆς τοῦ Ἀλῆ-πασα.

Ἡ καλλονὴ ἔχει ἐκ φύσεως, ἐμπνέει ἐξ ἐνστίκτου εἰς τὸ θῆλυ τὰς γοητευτικὰς αὐτὰς παρουσιάσεις τῶν θελγῆτρων της. Ὁ Ἀλῆς τίποτε ἄλλο πλέον δὲν ἠθέλε, διὰ νὰ ὑποταγῇ τελείως εἰς τὴν ὥραϊαν αὐτὴν τῆς Ἡλείρου Φρύνης. Τίποτε ἄλλο, διὰ νὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ λατρεύῃ ἀδούλωτος, ἐλευθέρᾳ τὸν Θεὸν της.

Ἡ Βασιλικὴ ἠγαπᾶτο. Δὲν ἠγάπα. Ἡ καλλονὴ θέλει Θρόνον, θέλει Μέλαθρα, θέλει Βασίλεια, διὰ νὰ ἀναδειχθῇ, διὰ νὰ λάμψῃ. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Ἀλῆ εὗρισκε τὸν Θρόνον τοῦτον. Κάθε βασιλικὸν τῶν ἀξιώσεών της πλαῖσιον. Ἦτον ἡ αἰωνία γυναῖκα, εἰς τὰ ψυχικὰ βάθη τῆς ὁποίας, ὅταν δὲν ἀνάσσει ὁ Ἐρως, ἀνάσσει ἡ Φιλοδοξία μετὰ ὅλας τὰς μεγαλειότητας αὐτῆς. Ἐρως πρὸς τὸν Ἀλῆν-γέροντα, πρὸς τὸν Ἀλῆν-τύραννον τοῦ Γένους της δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ. Ἦτο δυνατόν ὅμως νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ ζήσῃ καὶ νὰ γιγαντωθῇ μέσα της, ὑπὸ τοιαύτης στολισμένης ὥραϊότητος, ὅλη τῆς φιλοδοξίας ἡ μανία.

Ὁ νέος Πρόεδρος τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας κ. Ραϋμόνδος Πουανκαρέ

Ἐδρεθεῖσα πρὸ τοῦ διλήμματός: ἢ νὰ ὑποταχθῇ εἰς τὸν ἀπαγωγέα της καὶ νὰ βασιλεύσῃ, ἢ ν' ἀποθάνῃ φονεύουσα ἄδοξος κ' ἐν συντριβῇ τὸ κάλλος της, προὔτιμισε τὸ πρῶτον. Τὴν εἰλκυσε τὴν ὥραϊαν πεταλούδαν πρὸς τὴν ζωὴν καὶ πρὸς τὸ φῶς, τὸ ἡγεμονικὸν σεράϊ τοῦ Πασσά. Ὅταν ὁ ἔρως εἰς τὴν γυναῖκα εἶναι ἰσχυρός ἢ ὅταν ἡ φιλοδοξία εἶναι ἰσχυρά, ἀπορροφᾷ κάθε ἄλλο αἶσθημα. Ἡ ἐκείνος πνίγει αὐτὴν ἢ αὐτὴ ἐκείνον.

Πρὸ μιᾶς λευκῆς γενειάδος εὐρεθεῖσα ἡ Βασιλικὴ, τί φυσικώτερον νὰ μὴν αἰσθανθῇ δι' αὐτὴν κανένα ἀπολύτως ἔρωτα; Χιλίας Θρησκείας θὰ μετέλλασσεν εἰς μίαν καὶ μόνην στιγμὴν, ἂν τὸν ἠγάπα. Ἀλλὰ τὰ παραδόξα αὐτὰ ὄντα, ποῦ λέγονται γυναῖκες, ἀρκεῖ μία μόνη ὥρα εἰς τὸν βίον των, ὥρα ἀπὸ ἐκείνας ποῦ ἐγκλείουν μέσα

Ο ΠΡΩΗΝ Μ. ΒΕΖΥΡΗΣ ΚΙΑΜΛΑ ΠΑΣΑΣ

των μίαν ιδιαιτέραν άποψιν, ένα εξαιρετικόν κύκλον της Ζωής, διά να λάβουν έντελώς διαφορετικὴν κατεύθυνσιν ἐκείνης δι' ἣν ἐκ φύσεως προωρίσθησαν. Τότε παίρνουν ὅ,τι λέγεται παρ' αὐταῖς «ἀπόφασις». Ὑπὸ τὴν βίαν ἢ ὑπὸ τὴν ἀνάγκην εὐρισκόμεναι, «παίρνουν τὴν ἀπόφασιν» αὐτὴν σὰν ἡρωΐδες ἢ σὰν θύματα, ἀφοῦ πρῶτον προοπλισθοῦν καθ' ὅλων τῶν ἐρωτικῶν γοητειῶν, καθ' ὅλων τῶν ἄλλων, ἐκτὸς της δι' ἣν ἐπῆραν τὴν ἀπόφασιν, ἡδονικῶν ἔλξεων τοῦ κόσμου.

οἱ ἄθλοι, λέγομεν, τῆς Εὐμορφίας αὐτῆς ἄρχονται πλέον ἐξελισσόμενοι ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον πυκνοί, ἀθρόοι, ὑπέροχοι, ποικίλοι, δύναμις εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Ἀλῆ καὶ αἴγλη εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Φυλῆς μας.

Λέοντα ἐντὸς κλωβοῦ ἔτρεφε εἰς τὸ σεράϊ τῶν Λιθαριτσίων. Πάρδαλιν ἐντὸς κλωβοῦ ἔτρεφεν εἰς τὸ σεράϊ τῶν Ἰωαννίνων. Ἐπὶ δέσματος λέοντος ἐκάθητο. Καὶ λέοντα μὲ τρεῖς λεοντιδεῖς περὶ αὐτὸν εἶχεν ὡς σύμβολον τῆς δυνάμεως τοῦ ὑπέροπλου. Κατὰ τῆς λεοντείου, λοι-

Ἡ Βασιλική, εὐροῦσα ἐνώπιόν της ἓνα Τύραννον, ἀλλὰ καὶ ἓνα γέροντα, ἓνα γέροντα, ἀλλὰ καὶ ἓνα Τύραννον, ἀπεφάσισε, διὰ νὰ διαιωνίσῃ τὴν καλλονὴν της ὡς θρόνον εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ διὰ νὰ δεῖξῃ τὴν βασιλικότητα τῆς φιλοδοξίας της, ἣν ἔχει πάντοτε μία σὰν τὴν δική της εὐμορφιά, ἀπεφάσισε ν' ἀφήσῃ ἐαυτὴν ν' ἀγαπηθῇ, χωρὶς νὰ ἀγαπήσῃ. Καὶ ἀκόμη, χωρὶς ν' ἀγαπᾷ, νὰ λατρεύσῃ μετὰ τῆς γλυκυτέρας προστατευτικότητος μητρὸς ἢ κόρης τὸν Αὐθέντην της. Καὶ ἀκόμη, μόνῃ αὐτῇ ἐξ ὅλων τῶν χριστιανῶν γυναικῶν τοῦ «Βασιλείου» του, νὰ γείνῃ, ὑπὸ τὴν δύναμιν τοῦ ἔρωτός του αὐτοῦ, νόμιμός του σύζυγος. Ὁ θρίαμβός της οὕτω ὑπῆρξε τέλειος. — Τί ἄλλο, Κύριοι, παρὰ τῆς Εὐμορφίας της θρίαμβος;

Οἱ ἄθλοι τῆς Εὐμορφίας αὐτῆς ἐπὶ τοῦ τίγρεως αὐτοῦ, ὅστις εἶχε φύσει μέσα του ὅλης τῆς Ἀνατολικῆς μεγαλοπρεπείας τὸ δαιμόνιον, ὅστις Βεζύρης ἐλέγετο, Αὐθέντης ἐλέγετο, Ὑψηλότατος ἐλέγετο, Βασιλεὺς ἐλέγετο, διάδοχος τοῦ Πύρρου ἐλέγετο, Ντερβελάντ-Ναζήρ ἐλέγετο, Ρουμελι-Βαλεσοῦ ἐλέγετο, μὲ δύο λέξεις τρομεράς: Βεζύρ-Ἀλῆ-πασας,

πόν, αὐτῆς ἰσχύος σηκώνεται ἓνας Λαὸς ὁλόκληρος καὶ ἄδει:

Βασιλικὴ προστάζει: Βεζύρη Ἀλῆ-πασα, βάλε φωτιά στὰ τόπια, κάψε τὰ Γιάννενα.

Τὸ πρόσταγμα αὐτὸ εἶναι τῆς Καλλονῆς της πρόσταγμα. Ὁ ὄρνις, ὁ λέων, ὁ τίγρις, ὁ πάνθηρ ὑποτάσσεται. Καὶ καίει τὰ Γιάννενα. Καὶ τὰ καίει ἀπ' ἄκρου ἕως ἄκρου.

Σπουδαίως ἀμφισβητεῖται ὑπὸ τῶν ἱστορικῶν ὅτι ἡ Βασιλικὴ ἦτο δυνατόν ποτε νὰ ἐκφράσῃ τοιαύτην πρὸς τὸν Βεζύρη ἐπιθυμίαν. Ἀλλ' οἱ «ἱστορικοὶ» δὲν εἶναι «ποιηταί», ὅσον καὶ ἂν ἦναι ἔξοχοι. Καὶ οἱ ποιηταὶ μόνον, γνωρίζουν τὴν γυναῖκα. Καὶ αὐτοὶ μόνον, τί δύναται νὰ κάμῃ ἓνα θῆλυ, ὅταν βλέπῃ νὰ καταρρέῃ ἐκ θεμελίων ἡ ἰσχύς του, αἱ φιλοδοξίαι του, οἱ πόθοι του.

Ἡ Βασιλικὴ ὑπὲρ παντὸς καταδυναστευομένου Ἑλλήνος ὠδύνετο καὶ ἔπασχε καὶ ἤσκει ὅλην τὴν ἐπιρροὴν αὐτῆς, διὰ νὰ σώσῃ ὅχι ὀλίγους ἀπὸ τοὺς δυνάστες τοῦ Τυράννου καὶ Αὐθέντου της. Ἡ Βασιλικὴ ἀκόμη ἐργάζετο καὶ ὑπὲρ τῆς Μεγάλης Ἰδέας τότε, συνεννοουμένη μετὰ τῶν κορυφαίων Ἑλλήνων, πολιτικῶν καὶ στρατηγῶν, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν σημαίνει καὶ ὅτι ὑπὸ τὴν Ἑλληνίδα εἶχε ταφῇ ἡ φιλοδοξία γυνῆ, ἡ ὑψηλὴ σύζυγος καὶ εὐνοουμένη τοῦ Βεζύρ-Ἀλῆ-πασα.

Τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ Ἀλῆς ἐκινδύνευε, πολιορκούμενος ὑπὸ τοῦ Χουρσίτ, νὰ χάσῃ κάθε μεγαλεῖον καὶ νὰ συλληφθῇ αἰχμάλωτος καὶ ν' ἀποκεφαλισθῇ ὡς *φιρμανλῆς* σὰν σκύλλος, ἡ Βασιλικὴ πλησίον του ἔπαυε πλέον νὰ εἶναι ἡ Ἑλληνίς, ἡ φιλόφρων, ἡ εὐγενής, ἡ Ἑθνική. Τὸ τέλος της τὸ οἶκτρόν ἐμάντευε. Τὴν δόξαν φεύγουσαν, τὴν λάμψιν νεφουμένην, τὸν θαυμασμόν σβυνόμενον.

Τὰ πάντα ἔχανεν. Ὅ,τι ἐφιλοδόγησε νὰ γείνῃ καὶ κατάρθωσε — ἡ κραταιὰ γυναῖκα τοῦ Βεζύρη — κατέρρεε καὶ ἐλύετο διὰ παντὸς σὰν ὄνειρον. Εἰς τοιαύτας στιγμὰς γίνεται τότε ἡ γυνὴ θηρίον. Ἄλλο ἀπὸ ἓνα τεράστιον ἐγὼ δὲν εἶναι. Καὶ τότε, ἐκμανῆς σὰν λέαινα, ποῦ τῆς ἀρπάζουν ἀπὸ τὴν ἀγκαλιὰ τοὺς σκύμνους της, βοᾷ ὥστε ἀπ' ὅλον της νὰ ἀκουσθῇ τὸ Γένος:

Βεζύρη Ἀλῆ-πασα:

Βάλε φωτιά στὰ τόπια, κάψε τὰ Γιάννενα.

Δ

Εἰς τὴν ζωὴν σας θὰ ἔτυχε νὰ ἰδῇτε, οὐχὶ ἀπαῖς βέβαια, εἰκόνας λαϊκὰς — τοῦ δρόμου — πολυχρώμους, χτυπητάς, ἐντόνους, παριστώσας πρεσβύτην λευκοπώγωνα, ἔχοντα τὰ φρύδια

Ο Μ. ΒΕΖΥΡΗΣ ΣΕΦΚΕΤ ΠΑΣΑΣ

ένωμένα, τὸ μέτωπον εὐρύ, εἰς τὴν κεφαλὴν φέροντα ἰσχύουν μὲ παρρησίαν χρυσοποικίλους σκοῦρον, νὰ γέρνῃ τὸ κεφάλι στὰ γόνατα γυναικὸς ὠραίας καὶ νὰ κοιμᾶται ἐκεῖ σὰν βρέφος τοῦ τὸ πῆρε γλυκὰ-γλυκὰ ὁ ὕπνος, ὕστερα ἀπὸ νανούρισμα τρυφερὸ καὶ ἡμερο, ἢ ὕστερα ἀπὸ γόων καὶ ὀδυρμῶν βαλάντωμα.

Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ τῆς γυναικὸς περιβάλλει εὐσπλαγχνικῶς τὴν κεφαλὴν του, ἐνῶ ἡ δεξιὰ τῆς ἀναπαύεται ἐπὶ τοῦ στήθους, σὰν νὰ φράι- νεται κουρασμένη ἀπὸ χαϊδέματα... Αἱ χεῖρες τοῦ προεβύτου, κοιμωμένου οὕτω γλυκερώτατα, ἀφήνονται πρὸς τὰ κάτω, πίπτουσαι ὡς ὑπὸ κάποιο βάρους μυστικόν, ἀόριστον. Τὰ μεγάλα μάτια του, βαρεμένα ἀπὸ τὸν λήθαργον, σὰν μεγάλα μύγδαλα φαντάζονται. Τὸ μέτωπόν του διαυλακοῦν τρομεραὶ σκέψεις ἢ ταραχῆς οὐτίδες. Καὶ τὸ ὅλον προδίδει σύνθεσιν μοναδικῆς τρυφερότητος καὶ γλύκας, ὥστε ἡ μὲν γυναῖκα νὰ φαντάζῃ ὅλην τὴν ἐκπρέπειαν μητρὸς, ὁ δὲ προεβύτης ὅλην τὴν θείαν ἐκφρασὶν δικαίας καὶ εὐγενοῦς υπάρξεως.

Τὴν εἰκόνα αὐτὴν, τὴν βάνανσον ἐκ τεχνικῆς ἀπόψεως, τὴν ὑπέροχον ἐξ ἡθικῆς, πολλάκις θὰ εἶδατε βεβαίως. Καὶ θὰ τὴν ἐμαντεύσατε. Εἶναι ἡ Βασιλικὴ ἢ γυναικα. Καὶ εἶναι ὁ Βεζύρ- Ἀλῆ-πασας ὁ γέρον. Καὶ εἶναι ἀπὸ τὴν πραγματικότητά ἢ εἰκόν.

Ἐὰν τὸ σχέδιον δὲν ἔχῃ τὴν θεοπτερίαν εἰκό- νος Ραφαηλικῆς, ἐὰν οἱ τύποι τῆς ζωγραφικῆς δὲν αἰρούνται ἐν αὐτῇ εἰς τὸ ὕψος μιᾶς ὠραίας Τέχνης, ἢ οὐσία ὅμως ἔχει καὶ κρατεῖ μέσα τῆς τὴν αἰωνίαν, τὴν μεγάλην ἀλήθειαν τοῦ κόσμου ὅτι: δὲν ὑπάρχει Περικλῆς, δὲν ὑπάρχει Μέγας Ἀλέξανδρος, δὲν ὑπάρχει Καῖσαρ, δὲν ὑπάρχει Μέγας Ναπολέων, δὲν ὑπάρχει Ἀλῆ-πασας, δυνάστης ἢ αὐθέντης ἢ δεσπότης ἢ βασιλεὺς ἢ τύραννος, ποῦ νὰ μὴν ἐδοκίμασε ποτὲ τὴν ἐρα- σμίαν, τὴν γλυκεῖαν αὐτὴν ὑποταγὴν στὸ θῆλυ, ὑπὸ τὸν θελτικὸν αὐτὸν τύπον τῆς ἀναπαύ- σεως μιᾶς κουρασμένης κεφαλῆς ἐπὶ τῶν γονά- των μιᾶς ὠραίας συζύγου ἢ ἐρωμένης.

Κατὰ τὰ τελευταῖα του ἔτη ὁ Ἀλῆς ἔπασχε ἀπὸ ἀγρυπνίας φοβεράν. Καὶ τὸ δραστηώτερον ναρκωτικὸν ἦτον ἀνίσχυρον νὰ τοῦ φέρῃ ὕπνον. Ἡ Ἱστορία, ἡθικολογοῦσα, λέγει ὅτι τύψεις συνειδήσεως καὶ ἔλεγχοι ἐβασάνιζαν τὴν τρομε- ρὰν ψυχὴν του, μὴ δυναμένην νὰ ἡσυχάσῃ δι- ἰθεν ἀπὸ τὴν πρὸ αὐτοῦ ἀπηνῆ παρέλασιν αἰμο- σταγῶν φασμάτων καὶ σκιῶν. Ἐγὼ δὲν πι- στεῦω, ἐγὼ ἀποκρούω αὐτό.

Εἰς ἄνδρας ὅπως ὁ Ἀλῆς, ἄνδρας δυνατοῦς, ἀγρυπνίους, ἔχοντας τὴν ἐνστιγματικὴν μόνον συνειδήσιν θηρίου, δεχομένους φυσικὰ καὶ ἀγρία

κάθε ἀπὸ τὸν κόσμον ἐντύπωση, κυριαρχικοὺς δὲ καὶ ὑπερηφάνους καὶ τρομεροὺς τὴν φρένα, δὲν ὑπάρχουν, ὅχι! ἔλεγχοι καὶ τύψεις. Συμβαί- νει καὶ εἰς αὐτοὺς ὅ,τι συμβαίνει εἰς κάθε ἰσχυ- ρὸν ἄρρεν τοῦ ντουναῖ: Ἡ παλινόστησις ἢ ποθητὴ ἀπὸ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐντασιν τῆς δρασσεως εἰς τὴν ἀδυναμίαν καὶ τὴν μαλακότητα μιᾶς γαλήνης θέας. Καὶ τὴν παλινόστησιν αὐτὴν —φυσικὴν ἀντίθεσιν εἰς μίαν θέσιν πολέμου καὶ μαχῶν — τί ἄλλο μπορεῖ νὰ τὴν προκαλέσῃ εἰς τὸν κόσμον ἰσχυρότερον παρὰ ὠραία γόνατα, παρὰ γλυκὰ χαμόγελα, παρὰ ὠραία μάτια, παρὰ γλυκὰ χαϊδέματα, παρὰ τὰ βελούδινα καὶ θαυ- μαστὰ αὐτὰ προσκέφαλα, τὰ χαῦνα καὶ ἀνα- παντικά, τὰ πρὸς στιγμὴν καὶ εἰς αὐτὸν ἀκόμη τὸν Θάνατον δυνάμενα νὰ σύρουν τὸν ἀνα- πανόμενον, τὰ προσκέφαλα τὰ ἡδονικὰ κ' ἐξαι- σια, ποῦ λέγονται κόλποι γυναικὸς ὠραίας;

«... Διὰ τοὺς μπερντέδες, αὐτοὶ δὲν ἦτον μπερντέδες, ἀλλ' ἦτον ὠραῖες πύλες ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Ἀγ. Πέτρου ἀπὸ Ρώμην καὶ τὰ κούρσευσαν οἱ Γάλλοι τὸν καιρὸν τοῦ Να- πολέοντος, ὅπου δὲν ἄφησαν οὔτε Ἐκκλησία οὐδὲ Μοναστήρι ἀκούρσευτο, καὶ τὰ ἐξαγόρα- σαν ἀπὸ τοὺς Γάλλους διὰ 1000 κολονάτα, ἀλλ' ἦταν κούρση καὶ τὰ ἀγόρασαν τόσο, ἄξιζαν πολὺ περισσότερον καὶ τὰ ἔφεραν στὴν πατρίδα διὰ νὰ τ' ἀφιερῶσουν τὸ ἕνα εἰς τὸν Ἀγ. Νικό- λαον, ἀλλὰ δὲν ἤμπορῶ νὰ σοῦ παραστήσω τί πράγμα ἦτον, καὶ τὸ ἄλλο τοὺς τὸ κράτησεν ὁ Ἀλῆς καὶ τὸ ἔδωκε τῆς Βασιλικῆς νὰ τὸ κάμῃ μπερντέ στὴν κάμαρά της, καὶ δὲν τοὺς τὸ πλήρωσε...».

Αὐτὸς εἶν' ὁ σατράπης. Κι' αὐτὸς ὁ ἐραστής. Ὁ σατράπης ποῦ δὲν πληρώνει καὶ ἀρπάζει. Καὶ ὁ ἐραστής ποῦ ξέρει νὰ ἀγαπᾷ καὶ νὰ χα- ρίξῃ. Ἀμφιβάλλω ἂν ὁ Λουδοβίκος 14^{ος}, ὁ ἀσύγκριτος αὐτὸς καλλιτέχνης τοῦ ἔρωτος καὶ τῆς ἡδυπαθείας, ἀμφιβάλλω ἂν θὰ ἐξέφραζε πρὸς τὴν Δελαβαλλιέρ ἐρασιμώτερον τὸν ἔρωτά του ἢ ὅ,τι τὸν ἐξέφρασε μὲ τὸ ὡς ἄνω δῶρον του πρὸς τὴν Βασιλικὴν του ὁ Ἀλῆ-πασας. Εἶναι ἡ ἐπαγωγότερα ἐκδήλωσις τοῦ ἔρωτος αὐτῆ: ὅ,τι ἀνέκει εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν λα- τρείαν του νὰ χαρίξῃς σ' αὐτὴν ποῦ λατρεῖς καὶ στὴν ἀγάπῃ της.

Τὸν πολιτισμὸν αὐτὸν τῆς σκέψεως τὸν ἔξο- χον τί ἄλλο ἡδύνατο νὰ ἐμπνεύσῃ εἰς μιὰ καρδιά σὰν τοῦ Ἀλῆ παρὰ ὁ ἔρως; Καὶ ποῖα ἄλλη θελκτικώτερα τύχη ἡδύνατο νὰ ἀναμένῃ ἕνα κουρσεμένο παραπέτασμα ὠραίας Πύλης ἀπὸ ἐκείνην, δι' ἣν τὸ προώρῃσεν ἡ καλαισθησία τοῦ

ἀγρίου αὐτοῦ: νὰ γείνῃ παραπέτασμα τοῦ ἐρω- τικοῦ θαλάμου τῆς ἀγάπης του;

Διὰ τὸν Ἀλῆν, τὴν ἐποχὴν αὐτὴν, ποῦ πάλ- λεται ὅλος ἀπὸ ἔρωτα ἄγονον, ποῦ ἀγωνίζεται ἢ σιδηρᾷ, ἢ ἀκόμη κατάγερῃ καρδίᾳ του πρὸς τὸ καταρρέον - παραλυμένο σῶμα του, διὰ τὸν Ἀλῆν δὲν ὑπάρχει θρησκεία ἄλλη εἰς τὸν κό- σμον παρὰ ὁ ἔρως. Ποῖα καὶ πόσα δῶρα, ποῖα καὶ πόσα σεβάσματα εὐγενέστατα, τοιαῦτα, ὥστε νὰ τὰ ζηλέψῃ ἀκόμη καὶ ἐραστής τροβαδούρος τοῦ Μεσαίωνα, ἀκόμη καὶ σταυροφόρος μεσαι- νικὸς ἱππότης, δὲν προσέφερε πρὸς τὴν γυναῖκα αὐτὴν, ἣς εἶχε μεταβάλῃ εἰς ἀδαιμαντωρυχεῖα τὸν θαλάμους της, καὶ πρὸς ἣν ἡ μεγαλοπρέ- πειά του ὑπενθύμιζε τὰς βασιλικωτέρας μεγαλο- πρεπείας τοῦ καιροῦ του;

Ἀπὸ τὸν Ἀγιὸν Πέτρον εἰς τὸν Ἀγιὸν... Ἐρωτὰ τοῦ Ἀλῆ! Ὑπάρχει τόση καλλιτεχνικὴ διαίσθησις εἰς τὴν πράξιν αὐτὴν, ὥστε ν' ἀμφι- βάλλῃς ἂν ὁ μέγας οὗτος Τρυφερός — ὁ τώρα τρυφερός—εἶναι αὐτὸς ποῦ πῖσω ἀπ' τὸ καφάσι του ἔβλεπε χαρμίσυνος τὸν ἀποκεφαλίσμὸν χι- λιάδων ὑπηκόων του.

Εἰς ἕνα Ἀλῆ-πασαν μόνον, φρονῶ ὅτι μπο- ρεῖ κανεὶς νὰ θανατώσῃ τὴν τεραστίαν μεταμορ- φωτικὴν δύναμιν τοῦ ἔρωτος. Μέχρι θανάτου ἀγαπᾷ ὁ αἰμοβόρος οὗτος. Ὅταν, πολιορκου- μένος καὶ πυροβολούμενος καὶ ἐκπνέων καὶ σφαδάζων εἰς κάποιο ἀπ' τὰ κελλιά τοῦ ἐν τῇ νήσῳ τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων ναοῦ τοῦ Ἀγ. Παντελεήμου, διέτασσε τὸν Θανάση Βάγια νὰ σκοτώσῃ τὴν εἰς τὸ διπλανὸ δωμάτιον κατα- φυγοῦσαν ἐρωμένην του, ἦτον ἐραστής μέχρι θανάτου, ἰσχυρὸς ὡς ὁ Θάνατος, καὶ τὴν στιγ- μὴν ἀκόμη ἐκείνην θέλων καὶ ποθῶν μαζί μὲ τὴν ζωὴν ἐκείνης νὰ σβύσῃ καὶ ὁ ἔρως του ἐκ τοῦ κόσμου.

Ἀφοῦ, μετὰ τρεῖς χιλιάδας ἔτη, ἐπανῆλθε μίαν ἀκόμη φορὰν εἰς τὴν ζωὴν ὁ θεὸς τοῦ Ἠρακλέους κατακειμένου εἰς τοὺς πόδας τῆς Ὀμφάλης του, δὲν ἦτο δυνατόν ἢ νὰ ἐπανεέλθῃ καὶ ὁ ὠραῖος ἐκεῖνος τοῦ Ἀπουηλίου μῦθος περὶ Ψυχῆς καὶ ἔρωτος. Καὶ νὰ ἐπανεέλθῃ, μέσα εἰς τὴν θείαν περιπάθειαν αὐτοῦ, ὑπὸ τὴν τρα- γικωτέραν αὐτοῦ ἀποψιν.

Ἡ Βασιλική, θνήσκοντος ἐκείνου, δὲν «προ- στάζει». Ἀποκεφαλίσθέντος, ἀφοῦ ἐπέδειξε πρὸς αὐτὸν τὴν πείσμονα ἐκείνην πίστιν καὶ ἀφοσίω- σιν, τὴν μέχρι τάφου πίστιν καὶ ἀφοσίωσιν, ἦν πολλάνκις ἡ ἀκατανόητος τοῦ δήλου ἰδιοτροπία ἐπιδεικνύει πρὸς τοιοῦτους ἀνικάνους μὲν, ἀλλ' ἀγαπήσαντας παραφόρως γέροντας, ὅτε ἡ τιμὴ,

παρ' ὅλας τὰς προσταγὰς τῆς Φύσεως πρὸς ἱα- νοποίησιν ἐνὸς ὁρμαιομένου ὡς τῆς Βασιλικῆς ὁργανισμοῦ, λαμβάνει τὴν ἰδανικωτέραν αὐτῆς ἀποψιν — ἀποκεφαλίσθέντος, λέγω, ἐκπίπτει καὶ καταρρέει καὶ συντρίβεται.

Ὁδηγεῖται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἐκεῖ- δὲν εἰς τὴν Προῦσαν. Καταδικασμένης, τῆς δι- δεται χάρις ἀπὸ τὸν Σουλτὰν Μαχμούτ. Καὶ φεύγει διὰ τὰ Τρίκκαλα. Ἐκεῖθεν ἔρχεται εἰς τὸ Ναύπλιον, πάντοτε ὡς Ὁθωμανὶς ἐνδεδυμένη, σύρουσα οὕτω πάντοτε ὀπισθὲν της ὡς φω- τεῖν δλκόν, μὲ τὸ μπουρνουζὶ καὶ τὸ σαλβάρι καὶ τὸ φερετζὲ καὶ τὸ γιασμάκι, τὴν τρυφερὰν ἀνάμνησιν ἐκείνου ποῦ τόσον τὴν ἀγάπησε.

Ἄλλ' εἶναι ἡ Ἑλληνὶς τὸ αἶσθημα ἀκόμη. Καὶ εἶναι ἡ ὠραία ἀκόμη ἢ θαυμαστή, διατη- ροῦσα ἀνέρα ὅλα τῆς παλαιᾶς της ὁμορφίᾳς τὰ ἔχνη. Ἐδῶ, εἰς τὸ Ναύπλιον, συναντᾷ τὸν Κυβερνήτην. Τοῦ ὁμιλεῖ περὶ θησαυρῶν κρυμ- μένων τοῦ Ἀλῆ. Τοῦ ὁμιλεῖ περὶ ἀπελευθερώ- σεως τῆς Πατρίδος της. Περί ἀποκαλύψεως τῶν θησαυρῶν αὐτῶν. Καὶ πλέκει περὶ αὐτὴν οὕτω τὸν ἀράχινον ἐκείνον ρωμαντικὸν ἱστόν, τὸν ὅποιον μόνον μία ἀθάνατη ὁμορφιά ὅπως αὐτῆς γνωρίζει νὰ πλέκῃ εἰς τὸν κόσμον.

Ὅταν ἡ γυναῖκα χάσῃ διὰ παντὸς πλέον τὸ ὄνειρον, διὰ τὸ ὅποιον ἔζησε — καὶ ἡ Βασιλικὴ μὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ ἔχασε τὰ πάντα—ἡ γυναῖκα αὐτὴ, ἐὰν δὲν τὴν εὐνόησῃ ἢ τύχῃ ν' ἀποδάνῃ ἀμέσως, γίνεται σκιά, οὐτοπία, χί- μαيرا, ἄερας, πλάνης τοῦ κόσμου ἀργαλέα, τὰ βήματά της τὰ κουρασμένα σύρουσα εἰς τὰ λι- θόστρωτα τῶν πόλεων σὰν φάντασμα.

Ἡ δόξα ἐχάθη... Τὰ ἀδέσποτα της ἀπέθαναν... Ὁ Αὐθέντης ἔσβυσε... Ἡ δυστυχία ἐπλά- κωσε... Κάτι μόνον λείψανα τῶν παλαιῶν βασιλικῶν της κόσμων ἔμειναν, ἀπὸ ἐκεῖνα ποῦ γνωρίζει νὰ ἐπινοῇ ἡ Ἀνατολικὴ μόνον φαν- τασία, γεμῖα ἀπὸ χρυσᾶ σειρήνια καὶ μαρ- γαριτάρια καὶ διαμάντια, αὐτὰ μόνον τῆς ἔμει- ναν τῆς δύστυχης, διὰ νὰ ζήσῃ ἔπειτα ὅπως ἔζησε...

Οἰνόφυλξ κατήντησε. Καὶ πρόωρον γῆρας τὴν κατέλαβεν. Ἡ ποτὲ βασίλισσα τῆς καλλονῆς αὐτῆ καθ' ὅλον τὸ «Βασίλειον» τοῦ Ἀλῆ ἔβλεπε νὰ διαυλακοῦνται τὰ ἐξαίσια πρόσωπόν της ἐκ οὐτίδων. Νὰ μαραίνεται καθημερινῶς ἀπὸ τὸν ἀγριο βορῆα τοῦ κόσμου, ποῦ κολακεύει καὶ ἀγαπᾷ, μόνον ὅταν εὐδαιμονίῃ κανεὶς καὶ βασι- λεύῃ... Ἐτσι ἀπέθανε, συντετριμμένη καὶ ἄδοξη, ἡ ἰσχυρὰ αὐτὴ καλλονὴ στὸ Μεσολόγγι, ἀφοῦ ἄφησεν εἰς τοὺς αἰθέρας, ἄνω, τῆς Ἑλληνικῆς Πατρίδος της τὸ ἐξαίσιον εἶδος της νὰ πλανᾶται τιμημένο καὶ ἐνδοξο ἀπ' ὅλους ὅσοι πιστεύουν

ἀκόμη εἰς τὴν Γῆν αὐτὴν ὅτι μόνῃ ἡ Εὐμορφία ἦτο, εἶναι καὶ θὰ ἦναι ἡ μόνῃ ἀθάνατη, ἡ μόνῃ αἰωνία Βασίλισσα τοῦ κόσμου.

Ε'

Ὅταν, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ, διατηροῦσα τὴν καλλονὴν τῆς ἀκόμῃ ἡ Βασιλική, εἰσῆλθε κάποτε ἐν ἡμέρᾳ ἐορταστικῇ εἰς τινὰ τοῦ Μεσολογγίου Ἐκκλησίαν, διὰ νὰ μεταλάβῃ, συνέβησαν τὰ ἑξῆς ἐκεῖ ἀλλόκοτα, πανηγυρίζοντα διὰ μίαν ἔτι φορὰν ὅτι ἡ Ὁραιότης εἶναι ἡ μαγικωτέρα ράβδος, ἡ ἐκμαυλιστικωτέρα δύναμις, ἡ ἀλχημικωτέρα εἰς ἐμφάνισιν καὶ ἀναλήδῃσιν θησαυροῦ ὁλοκλήρου εἰκόνων καὶ αἰσθημάτων κάμινος.

Ὁλος ὁ κόσμος, μόλις τὴν εἶδε στὴν Ἐκκλησίᾳ, ἀνεβόησε: *ἡ Βασιλικὴ τ' Ἀλῆ-πασα!* Ἐκάθησεν, ἡγεμονικὰ ἀνέχουσα τὸν φερετζὲ καὶ ἀστροποβολοῦσα γύρω τῆς κάποιας ἐκ τῶν Οὐρανῶν ἀκτινοβολίαν ἄγνωστον. Ὁ ἱερεὺς μὲ τ' Ἀχραντα Μυστήρια τότε — δηλαδὴ ἡ Ὁρησκεία, τὸ Κυανοῦν, τὸ Θεῖον, τὸ Ὑπερκόσμιον — ἐβάδισε πρὸς τὴν ἐστεμμένην μὲ τὸ περικαλλέστερον στέμμα

αὐτὴν μάγισσαν καὶ τὴν μετάλαβεν, ὑποψελίζων τὰς αὐχὰς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ.

Ὅλοι γύρω τῆς τότε ἐταράχθησαν. Ἀναβοή μυστικὴ διέδραμε τὴν Ἐκκλησίαν ὅλην διὰ τὸ τόλμημα. Ἀλλ' ἡ εὐμορφία, ἀλλ' ἡ ἀκτινοβολία τῆς, τὰ θάμβη της ἦσαν ἰσχυρώτερα, κατασιγάσαντα μετ' ὀλίγον κάθε ταραχὴν καὶ κάθε στόμα. Ἡ Ὁρησκεία, ὁ Θεὸς ἐκεῖ εἶχε προσφέρει τὸ ἄχραντόν του αἶμα μετὰ θαυμασμοῦ, θαυμασμοῦ πλέον ἀνθρωπίνου, στὸ πλάσμα αὐτὸ τὸ ἔρημον μὲν τώρα, ἀλλ' ἐλύσαν ἄλλοτε τὴν ὑπερφάνειάν Του, ποῦ τόσω τὸ ἐπλασεν ἐξαίσιον.

Ἐνας Ἰππότης ὑπῆρξε τὴν στιγμὴν ἐκείνην ὁ Θεός, ὑποκλίνας μὲ τὴν ἔρασιμωτέραν πρὸς τὴν Ὁραιότητα ὑπόκλινιν. Πρὸς αὐτὴν ἐβάδισεν Αὐτός! Ὁ Αἰώνιος! Στὰ στήθῃ τοῦ ἱερέως, ποῦ τὴν εἶδε, ἐγένετο ἔνστικτον κινήσεως πρὸς τοὺς πόδας τῆς. Καί, ἀφοῦ τὴν ἐφίλησεν εἰς τὰ χεῖλη τῆς μὲ τὸ θεῖον αἶμα του, ἐγὼ θὰ ἔλεγα ὅτι ἀνεβρόντησε τὸ φίλημα ἐκεῖνο πρὸς τὰ Οὐράνια, Ἄνω, ὡς ἡ θειοτέρα μυσταγωγία, ἥτις ἡδύνατο νὰ γείνῃ εἰς τὸ Κάλλος, πρὸς αἶνον καὶ τιμὴν καὶ δόξαν του.

ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΝΑΣΤΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Ο ΑΘΗΝΑΙΟΣ

ΔΑΥΡΕΝΤΙΟΣ ΜΑΒΙΔΗΣ

Εἶνε χαρακτηριστικὸν ὅτι οἱ ἄνθρωποι τῆς ἑλληνικῆς φιλολογίας, πρόθυμοι συνήθως νὰ ἐξυμνήσουν πᾶσαν «amoralité» καλοῦ ἢ καὶ μετρίου καλλιτέχνη, καὶ νὰ ἀναγνωρίσουν εἰς αὐτὴν δικαίωματα γενικοῦ νόμου, ἀπεθέωσαν ἐν τούτοις τὴν ἠθικότητα τοῦ Μαβίλη καὶ ἐστάθησαν ἔκπληκτοι καὶ εὐλαβεῖς ἐμπρὸς εἰς τὸ ἐξαίσιον ἔργον τέχνης ποῦ ὑπῆρξεν ἡ ζωὴ του, ἔργον τέχνης στηριγμένον μ' ὅλα ταῦτα ἐπάνω εἰς τὴν γνωστὴν, τὴν παλαιὰν ἠθικὴν τῶν κοινῶν ἀνθρώπων! Μὲ τοῦτο λαμβάνουν τοῦλάχιστον τὴν καλωσύνην νὰ ἀναγνωρίσουν — καὶ ἄς τὸ σημειώσωμεν — ὅτι ἂν ἡ ἱκανοποίησις τῶν ἐνστικτῶν τοῦ ὄρνέου, τοῦ ποντικοῦ καὶ τοῦ σκύλλου εἶνε θανατάσιαι πράξεις ἠθικῆς, ἄξιαι νὰ ἐξαρθοῦν εἰς τὴν βιογραφίαν ἐνὸς καλλιτέχνη, ὁ ὁποῖος ἔζησε κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῶν ἀνωτέρω ζώων, θαυμασιωτέρα πάντως πρέπει νὰ εἶνε ἡ ἠθικὴ ἐνὸς ποιητοῦ στραγγαλίσαντος τὰ ἀντικοινωνικὰ ἐνστικτὰ του, πειθαρχήσαντος, ὑποταχθέντος εἰς νόμους, ἀναδειχθέντος εἰς μοναδικὸν Ἕλληνα, μοναδικὸν πολίτην, μοναδικὸν κοινωνικὸν ἄνθρωπον καὶ γράφοντος τὰ σονέττα του μόνον ἀφοῦ εἶχε

πεισθῇ ὅτι ὑπῆρξεν ἄχραντος ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων. Τὰ πράγματα αὐτὰ εἶνε ἄγνωστα εἰς τὰς βιογραφίας τῶν ποιητῶν καὶ ὀνομάζονται παράδοξα.

Ἔως τὴν στιγμὴν ἐν τούτοις ποῦ θ' ἀνακαλύψωμεν νέαν ἠθικὴν, ὅχι γιὰ τὰ χαρτιά, ἀλλὰ διὰ τὴν πράξιν, ἐννοῶ, ἠθικὴν ἱκανὴν νὰ ἀναγάγῃ εἰς νόμους τὰ ἐλαττώματα καὶ τὰ σίγματα ὠρισμένων ἀτόμων, ἡ ἀπόλυτος ἠθικὴ τοῦ Μαβίλη θὰ ἐξακολουθῇ νὰ εἶνε φαινόμενον ἀνώτερον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον οὐδέποτε θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἐξετάσωμεν τὰ σονέττα του χωριστά, θὰ μᾶς ἀπασχολῇ δὲ ὅσον οἱ στίχοι του, οἱ ρυθμοὶ του, ἡ τεχνοτροπία του. Θὰ εἶνε ἔργον τέχνης.

Ὅλη του ἡ ἠθικὴ κατάστασις εἶχεν ἐκδηλωθῇ εἰς μίαν ἱστορικὴν μετριοφροσύνην, ποῦ βέβαια θὰ ἠνόχησε πολλούς, ἡ ὁποία ὅμως δὲν παύει νὰ εἶνε προτέρημα διὰ τὸν ἄνθρωπον τὸν διστάζοντα μήπως καταστρέψῃ τὴν ἀπόλυτον ὠραιότητα τῆς ἠθικῆς καὶ τῆς τέχνης. Ἡ ἔξαρσις τοῦ «ἐγὼ» θεωρεῖται καλλιτεχνικὴ ἀρετὴ διὰ τὴν ἐποχὴν μας, εἶνε ὅμως ἀλήθεια ὅτι εἰς αὐτὴν τὴν ἀρετὴν ὀφείλεται τὸ περισσό-

τερον ἄχρηστον ὕλικόν τῆς τέχνης ἀπὸ τὸ ὁποῖον πάσχει ὁλος ὁ κόσμος. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸν Μαβίλην, αὐτὸς τοῦλάχιστον, χάρις εἰς τὴν ὑπερβολὴν τῆς μετριοφροσύνης του, δὲν ἤμπορεῖ νὰ κατηγορηθῇ ὅτι μᾶς ἐβάρυνε μὲ περίττα πράγματα. Ἐδῶσε δεκαπέντε σονέττα, γιὰ τὰ ὁποῖα μέχρι τέλους τῆς ζωῆς του ἐδίσταζεν. Ἡ ἔλλειψις τῆς τυραννικῆς μετριοφροσύνης, αὐτῆς μὲ τὴν ὁποίαν μᾶς ἐνοχλοῦσεν ὁ Μαβίλης, εἶνε συχνὰ ἓνας τρόπος νὰ γίνεσαι ἐπιβλαβὴς εἰς τοὺς ἄλλους καὶ ὡς ἄνθρωπος καὶ ὡς τεχνίτης. Ὁ ποιητὴς τῶν «Σονέττων» ἐπροτίμησε νὰ ὑποφέρει αὐτὸ τὸ μαρτύριον, νὰ ἐλέγχῃ τὸν ἑαυτόν του, νὰ ἀρνῆται εἰς τὸν ἑαυτόν του ὅτι τοῦ ἐδίδαν οἱ ἄλλοι, νὰ εἶνε διαρκῶς ὑπὸ κατηγορίαν ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ του, ὡς ποιητῆς (ἀπόδειξις ὅτι δὲν ὑπέγραφε) ὡς ἄνθρωπος, διὰ νὰ εἶνε τέλειος καὶ στὰ δύο, διὰ νὰ ζήσῃ ὅπως ἔζησε καὶ νὰ ἀποθάνῃ ὅπως ἀπέθανε. Διότι αὐτὸν τὸν ἐκλαμπρον θάνατον τὸν εἰργάσθη, νὰ πῇ κανεῖς, ἡ μετριοφροσύνη του. Ἡ ἔννοια τοῦ καθήκοντος ἀπεθηριώθη εἰς τὴν συνειδήσιν του, ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ ἔπαθε τὸ μέγαλον δυστύχημα τῆς ζωῆς του, ποῦ ἔγεινε γνωστός. Ξεύρομεν ὅλοι ὅτι τὸ δυστύχημα τοῦτο συνέβη εἰς τὴν ἐποχὴν τῶν γλωσσικῶν. Ὁ λόγος του εἰς τὴν Βουλὴν τὸν παρέδωκεν εἰς τὸ τέρας, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου εἶχε τὸν φόβον τῶν μικρῶν παιδιῶν διὰ τοὺς δράκοντας. Τὸ κοινὸν τὸν ἔμαθε. Ἐγείνε γνωστός. Τὰ σονέττα του, δυνάμει ὁμομορφίας, ἐξεγερθέντα κατὰ τοῦ τυράννου τῆς μετριοφροσύνης ποῦ τὰ ἐβύβιζεν εἰς τὸ πλέον πυκνὸν σκότος τῆς ἀγνοίας, ὅπως ὁ Λευίτης τὴν καλὴν του πράξιν, τὸν εἶχαν ἐκδικηθῇ. Τὸ ἀνθρώπινον ποῖόν του, ἄλλῃ ιδιοκτησία παλαιῶν κειμηλίων καταχωνιασμένη ἀπὸ τὸν μέγαν αὐτὸν φιλάργυρον, ἐδημεύθη. Τὸ πλήθος κατεῖχε πλέον καὶ τὸν ποιητὴν καὶ τὸν ἄνθρωπον, ἂν ὅχι μὲ τὴν γνώσιν, τοῦλάχιστον μὲ τὴν πληροφορίαν. Ὁ Μαβίλης δὲν ἦτο πλέον μυστικόν. Ἀπὸ τότε ἀρχίζει δι' αὐτὸν ἡ ἀνησυχία τοῦ φωραθέντος ἐγκληματίου.

Ἐνοχος, ὁ ὁποῖος ἀκούει τὸν βόμβον τῆς πράξεώς του, ὁ ποιητὴς περιφέρεται ἀνήσυχος, δυστυχὴς, καταδιωκόμενος. Τὰ γαλανὰ του βλέμματα ἀπευθύνουν τὴν γνωστὴν βωβὴν ἱεσίαν νὰ μὴ ὀμλήσωμεν περὶ αὐτοῦ. Ἀλλὰ εἶνε ἀργὰ πλέον διότι τὸ μοιραῖον ἐπῆλθε. Δύο ἀντικειμενικά πράγματα, ἡ ποίησις καὶ ἡ ἠθικὴ, ἀνήκοντα δικαιοματικῶς εἰς τοὺς ἄλλους, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μείνουν εἰς τὸν ἓνα ποῦ τὰ εἶχε. Τὸ κοινὸν ὁρμᾷ μὲ πείναν καὶ ἡδονίζεται μὲ τὸ νέον ὄνομα, τὸν ποιητὴν, τὸν ἄνθρωπον, τὴν βιβλικὴν του φυσιογνωμίαν, τὸ ἔσοχον ἱερουργ-

γικὸν κεφάλι του. Ἀπὸ τὴν δυστυχίαν αὐτὴν ὁ Μαβίλης ἀφηνιασμένος ζητεῖ διέξοδον. Καὶ διὰ μιᾶς φλογισμένης πύλης, εἰς τὸν πόλεμον τῆς Ἡπείρου, φεύγει ἀπὸ τὸν κόσμον.

Εἶχεν αἰσθανθῇ τὸν ἑαυτόν του ὀφειλέτην τῆς κοινωνίας.

Τέτοιος ἄνθρωπος δὲν ἦτο περιέργων ὅτι ἔζησε μὲ τὸν Κάντιον. Δὲν ἦτο κίνημα ἀπλοῦν τοῦ χεριοῦ του εἰς μίαν βιβλιοθήκην ἢ συνάντησις του μὲ τὸν φιλόσοφον, ἀλλὰ ἀνάγκη, ἀναζητήσις μεθόδου τὴν ὁποίαν ἡ φύσις του ἐχρειάζετο. Μέσα εἰς αὐτὴν εὗρηκε τὸν κόσμον του. Ἀπὸ αὐτὴν ἐπήγαγεν ἡ εὐτυχία του καὶ ἡ δυστυχία του μαζί, ἡ μεγάλη γαλήνη του, ἀλλὰ καὶ ἡ διαρκὴς ἀνησυχία τοῦ ἀνθρώπου τοῦ τρέμοντος μήπως παραβῇ τὸν ὑπέρτατον νόμον. Εἰς τὸ ἐλάχιστον κίνημά του τὸν βλέπομεν διευθυνόμενον ἀπὸ τὴν Καντιανὴν νομοθεσίαν. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς πειθαρχοῦσε πραγματικῶς εἰς ἡθικὸν νόμον ἀπόλυτον. Ἐπέβαλεν εἰς ἑαυτόν τὸν νόμον, τοῦ παρεδόθη ὁλος καὶ δὲν τὸν παρήκουσε ποτέ. Εἶχε τὴν «ἡθικότητα», τὴν ἀγαθὴν θέλησιν νὰ ἐνεργῇ δυνάμει τοῦ καθήκοντος καὶ ὅχι μόνον συμφώνως πρὸς τὸ καθήκον. Στρατιώτης πιστὸς καὶ ταπεινὸς αὐτῶν τῶν διαταγῶν τῆς λογικῆς, ἀπέκρουε κάθε σχετικότητα εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ δὲν ἐδέχετο ὑποχωρήσεις. Ἐξ οὗ τὸ ἔμφορον, ὁ διαρκὴς δισταγμὸς εἰς τὴν ζωὴν του καὶ διὰ νὰ ὀμλήσωμεν καλύτερα, ἡ πολὺκροτος μετριοφροσύνη του. Ἦτο φανερόν ὅτι μέσα εἰς τὸν ἐσωτερικὸν κόσμον τοῦ ποιητοῦ τῶν Σονέττων, οἱ δισταγμοὶ του, οἱ φόβοι του, αἱ ἐπιφυλάξεις του, ἡ ἠθικὴ αὐτὴ φοβοπάθεια, ἡ μετριοφροσύνη του ἡ ὁποία πολλάκις μᾶς ἀπῆλπιζε διὰ τὴν ἐπιμονὴν καὶ τὴν ἀγριότητά της, εἶχε τὰς πλέον ὑψηλὰς καὶ καθαρὰς πηγὰς. Τὸ ὅν αὐτὸ εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαμπεν ἡ ἀγαθὴ θέλησις, ὑπέτασσε. Οἱ γνώριμοί του, οἱ φίλοι του — οἱ ὁποῖοι ἦσαν σοβαρωτάτη ὑπόθεσις διὰ τὸν Μαβίλην — ἐμπαιναν εἰς τὴν ψυχὴν του ὅπως εἰς μίαν λευκὴν πολιτείαν, μὲ δρακοντείους νόμους, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἐξορίζεσαι ἅμα δὲν τηρήσῃς τὸν ἐλάχιστον ἐξ αὐτῶν. Εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι ὁ ποιητὴς εἶχε τοὺς δεκτοὺς καὶ τοὺς ἐξορίστους του. Τὸ ἐλάχιστον λάθος ἀπέναντί του ἦτο ἐγκλημα, τὸ ὁποῖον τιμωροῦσε διὰ τελειωτικῆς καὶ ἀξιοπρεποῦς ψυχρότητος, μὲ μίαν πλάκα τάφου. Ἐκτὸς ἐὰν συνέτρεγεν ὁ ἀπαραίτητος ὄρος, ἡ ἀγαθὴ θέλησις. Ἐὰν ἐπέθετο ὅτι τὸ λάθος διεπράχθη ἀπὸ ἀγαθὴν θέλησιν, ἡ πολιτεία του ἀνοίγετο πάλιν καὶ ἐδέχετο θριαμβευτικῶς τὸν ἐξορίστην. Ἐὰν ὅχι, ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ἦτο πεθαμένος πλέον. Ὁ Μαβίλης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δεχθῇ παράβασιν τοῦ ἀπολύτου νόμου. Δὲν τοῦ ἦτο δυνατόν νὰ

ἐπικοινωνῇ μὲ ἀνθρώπους πού δὲν εἶχον ἐπιβάλλει εἰς τὸν ἑαυτὸν των Καντιανὸν νόμον. Ἀπόλυτος πάντοτε, ἔμελλε νὰ σφραγίσῃ μὲ τὸ αἷμα του τὴν ἀρχὴν πού εἶχε νὰ μὴ ἀναγνωρίσῃ καμίαν σχετικότητα εἰς τὴν ἡθικὴν. Κατατάσσεται εἰς τὸ Γαριβαλδινὸν σώμα. Τὴν τελευταίαν στιγμὴν τῆς ἀναχωρήσεως ἡ ἀστυνομία τοῦ συλλαμβάνει τοὺς στρατιώτας, ποία διάψευσις! Ὀλίγη σχετικὴ ἡθικὴ θὰ τοῦ ἐπέβαλλε νὰ πολεμήσῃ ἄλλου... Ἀλλὰ εἶχε δώσει «τὸν λόγον του», λέγων, ὅτι θὰ πολεμήσῃ ὡς Γαριβαλδινὸς καὶ ἐπροχώρησε.

Ἀδύνατον θὰ ἦτο νὰ ἀποφύγωμεν τὴν ἐπιμονὴν αὐτὴν ἀπασχόλησιν μὲ τὸν τρόπον τῆς ζωῆς τοῦ ποιητοῦ τῶν Σονέττων. Ποσῶς δὲν εἶνε περιττή. Διότι μᾶς φαίνεται ὅτι ἡ ἡθικὴ του εἶνε φυσιολογία τῆς ποιήσεώς του. Ἡ ιδιότης τῆς τέχνης εἶνε νὰ ἀναδημιουργῇ τὴν φύσιν κατὰ τὴν εἰκόνα τοῦ φυσικοῦ καὶ τοῦ ἡθικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἐργασία ὅμως εἶνε περίπλοκος καὶ συντελεῖται κατὰ διαφόρους τρόπους... Πόσας πηγὰς τῆς τέχνης δὲν ἔχομεν! Τὸ ὥραϊον καὶ τὸ ἀσχημον, ἔννοια ὠρισμένη γιὰ ἓνα τεχνίτην, εἶνε διὰ τὸν ἄλλον: τὸ καλὸν καὶ τὸ κακόν. Διὰ τὸν ἄλλον: τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψευδές. Διὰ τὸν ἄλλον τὸν πρωτογενῆ εἶνε ἀπλούστατα: τὸ εὐχάριστον καὶ τὸ δυσάρεστον. Κάθε μία ἐκ τῶν ἐννοιῶν αὐτῶν εἶνε ἡ ἐξέλιξις τῆς ἄλλης, καὶ ἡ διάκρισις μεταξὺ των εἶνε ἀδύνατος. Ἀλλοῦ ἐνεργοῦν χωριστά, ἄλλοῦ συγχωνεύονται. Γενετικὰ αἰσθήματα, παθητικὰ αἰσθήματα, διανοητικὰ αἰσθήματα, εἰς τρελλὸν συμφυρμόν, σχηματίζουν αὐτοὺς τοὺς σκοτεινοὺς ὅρους καὶ παράγουν τὴν τέχνην. Διὰ τὸν Κερκυραῖον ποιητὴν ἡμπορεῖ νὰ λεχθῇ ὅτι εἶνε ἓνας ἀπὸ αὐτοὺς πού συνεχώνευσαν τὸ ὥραϊον καὶ τὸ ἀσχημὸν εἰς μίαν ἔννοιαν. Ἡ τέχνη διὰ τὸν Μαβίλην δὲν ὑπάρχει καθ' ἑαυτήν, δὲν ὑπάρχει δυνάμει ἑαυτῆς, ἀλλὰ εἶνε μία μὲ τὴν ἡθικὴν, μὲ τὴν ἡθικὴν του τοῦλάχιστον. Ἔτσι τὴν εἰσάγει ὡς στοιχεῖον ὠραιότητος εἰς τὴν πολιτείαν του, ὀδηγώντας τὴν εἰς τὸν ἀτάραχον ἐκείνον κόσμον μὲ τὸ ἱεραρχικώτερον κίνημα, διὰ νὰ τὸν λαμπρύνῃ καὶ νὰ τὸν κυβερνήσῃ καλύτερα. Ἀκούσατε αὐτοὺς τοὺς στίχους μὲ τοὺς ὁποίους δικαιολογεῖ καὶ καθορίζει τὴν λατρείαν του πρὸς τὸν Πολυλᾶν, πρὸς τὸ ἄστρον τῆς ζωῆς του.

Στὴν κορφὴ τῆς ζωῆς, ὅπου ροδίζει
τῆς Λεφτεριάς ἀμόλευτος ἀγέρας
καὶ σὰν ἦχος ἀθάνατης φλογέρας
ἡ ποίησις, ἀηδὸνι θεῖο, καλοκαρδίζει,
ἄσκαυτος διαμαντένιο μετερίζι
καὶ στὴ μέση, ὁμορφιάς θάμα καὶ τέρας,

ναὸ τῆς Μεγαλόψυχης Μητέρας
ἔστησες πού σὰν ἥλιος πορφυρίζει.
Ποτὲ στ' ἀραχνιασμένο βάρανθο, ὅπου
μέσ' τῇ μουχλᾷ καὶ μέσ' τῇ φαρμακίλᾳ
ὀχιές κλωσσούν οἱ κἀκητες τ' ἀθρόπου,
ποτὲ δὲν ἐκατέβηκες κ' ἐκύλα
ἡ φωνὴ σου βροντὴ κ' ἔκαιε σὰ φλόγα
τοὺς πονηροὺς — μὰ τοὺς καλοὺς εὐλόγα.

Βλέπετε ἐδῶ πράγματα ἀνεξήγητα διὰ τὴν ποιητικὴν ἐλευθερίαν. Ἐπιμόνους, φανεράς, ἀγρίως τονισμένας ἡθικὰς κλίσεις. Ὀλόκληρον ἡθικὴν. Καί, πρᾶγμα παράδοξον, τὴν παραδεγμένην κοινὴν τῶν ἀνθρώπων. Δὲν εἶχεν ἄλλην ὁ Πολυλᾶς ἀπὸ αὐτὴν. Οὔτε καὶ ὁ Μαβίλης. Καὶ ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος γνωρίζομεν πόσον φανατικῶς ἀτησυχολήθησαν μὲ αὐτήν. Τὸ σονέττο αὐτό, νέον, εἶνε καὶ διὰ τοὺς δύο μία θαυμασία εἰς καλλιτεχνικότητα ἀπολογία τῆς ζωῆς των, τὴν ὁποίαν ἠτύχησε νὰ γράψῃ ὁ Μαβίλης, ὕμνων τὸν διδάσκαλον καὶ συγχρόνως ἐκδηλώνων μὲ ἐπιμονὴν τὴν μεγίστην ἀπασχόλησιν τῆς ὑπάρξεώς του. Μὲ πόσῃν ἀφέλειαν καὶ ἀπλότητι διατυπώνει τὰς ἐννοίας «κακός» καὶ «καλός!» Ποῖοι οἱ πονηροὶ κατὰ τῶν ὁποίων ἵστραπτε ὁ Πολυλᾶς καὶ ποῖοι οἱ καλοὶ πού εὐλογοῦσε; Φεῦ! ἡ σχετικὴ καὶ μυριόμορφος ἡθικὴ τῆς ἐποχῆς μας, δὲν ἡμπορεῖ ποσῶς νὰ ὀρίσῃ τοὺς καλοὺς καὶ τοὺς κακοὺς. Ἀλλὰ ὁ Πολυλᾶς καὶ ὁ Μαβίλης, μὲ τὴν Καντιανὴν ἡθικὴν των, εἶχον καθαρῶς ὀρίσει τὰς δύο ἐννοίας. Μὲ τὴν ἐπιμονὴν αὐτὴν λατρείαν μιᾶς μεταφυσικῆς ἡθικῆς, τόσον θαυμάσια ἐφαρμοσθείσης, ὁ Μαβίλης συγχωνεύων τὸ Ὁραῖον πρὸς τὸ Ἀγαθὸν καὶ τὴν ζωὴν πρὸς τὴν τέχνην, ἐπροκάλεσεν ἀπὸ τὴν πολιτισμένην Ἑπτανησιακὴν Λύραν τοὺς σπανίους ἤχους πού μᾶς ἔχουν γοητεύσει ἀπὸ δεκαπέντε ἐτῶν. Ἀνθρώπος τῆς ἰδικῆς του αὐστηρότητος, ἀρμονίας καὶ σπανιότητος δὲν εἶνε παράδοξον ὅτι διὰ νὰ κλείσῃ τὰ αἰσθηματά του ἐξέλεξε τὸν μικρὸν καὶ περιτεχνον αὐτὸν ναόν, τὸν ἐρημικῶς κλειστὸν εἰς τὰς ἀδυναμίας καὶ τὰς ἀταξίας, τὸ σονέττο. Ὅσῃν θέλων νὰ παρουσιάσῃ εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὴν αἰωνίαν ὑποχρέωσιν τοῦ καθήκοντος καὶ τῆς τελειότητος, ἐπροτίμησε τὸ θαυμάσιον μαρτύριον πού θὰ τοῦ ἔδιδον οἱ δεκατέσσαρες ἐνδεκασύλλαβοι καὶ ὑπῆρξεν ἄξιος αὐτῆς τῆς χαρᾶς. Καμία ἄλλη μορφή δὲν τὸν παρέσχε πλεόν, διότι καμία δὲν θὰ τοῦ ἔδιδε τόσῃν ἀγωνίαν καὶ τόσῃν ἀφορμὴν νὰ δοκιμάσῃ διαρκῶς τὸν ἑαυτὸν του, νὰ εἶνε σύμμετρος, αὐστηρός, τυπικός. Οἱ ἐλεύθεροι ἄλλως τε ρυθμοί, εἰς τοὺς ὁποίους εὐρῆκε διέξοδον ἡ ὀρμὴ τῆς ἀτομιστι-

κῆς ποιήσεως τῶν καιρῶν μας, ἦσαν ἀκατάλληλοι διὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ Μαβίλη, ποιητοῦ εἰς τοὺς στίχους τοῦ ὁποίου δὲν ὑπάρχει τὸ «ἐγὼ». Ἀντικειμενικώτατος — πῶς νὰ συμβῇ ἄλλοιῶς μὲ τέτοιαν ἰδιοσυγκρασίαν — ἔκλεισε τὰς μεγάλας του ὀπτασίας καὶ τὴν σφοδρὰν του παθητικότητα εἰς τοὺς μικροὺς ἐκείνους ναοὺς, ὅπου ἐκφράζεται γιὰ ὅλους, λυπεῖται γιὰ ὅλους, προσεύχεται γιὰ ὅλους εἰς μεταλλικοὺς στίχους ἀνεφίκτους. Ποῦ θὰ τὸν κατατάξωμεν; Ἐνὰ αἰσθηματικόν, λέγει ὁ Μπαρρές, ἐὰν ἀναχθῇ εἰς ἀνώτερον βαθμὸν διανοήσεως, λαμβάνει κλασσικὸν χαρακτήρα. Ὁ Μαβίλης εἶνε αἰσθηματικός, ἐλεγειακός, ἰδεαλιστής (*Λήθη-Μούχρωμα* - *Αφιέρωση*) γεμάτος ἀπὸ τὴν ἀγνότητα τοῦ Μαρκωρᾶ τὸν ὁποῖον ἐλάτρευε, συναντῶμενος μὲ αὐτὸν εἰς ἓνα, ἂν θέλετε, ἀκόμη γνώρισμα εἰς τὴν ἄγνοian ἢ τὴν περιφρόνησιν — μᾶλλον — τοῦ Κακοῦ, τὸ ὁποῖον ἀπορρίπτει καὶ αὐτὸς ὡς μὴ ποιητικὸν συντελεστήν. Ὁ Μαβίλης εἶνε Παρνασσιακὸς ἐκτάκτου ἡχηρότητος (ἀναπτύξας καὶ εἰς αὐτὸ νέας ἀρετὰς τῆς δημοτικῆς) μὲ τὸν λαμπρὸν Παρνασσιασμόν του ριγοῦντα ἀπὸ τὴν πλεόν λεπτὴν λυρικὴν συγκίνησιν. (*Καλλιπάτειρα* - *Κρήτη* - *Excelsior*). Ἐντὸς τῶν αὐστηρῶν ὁρίων τῆς μορφῆς του κατορθώνει νὰ εἶνε καὶ μεγαλόστομος, σαλπίζων μὲ τὴν σάλπιγγα τῆς Ὁδῆς. (Χάρρις). Εἰς τὸ σονέττο του ἐν τούτοις ἡμπορεῖ νὰ πῇ κανεὶς ὅτι ἡχησεν ὅλη ἡ λύρα. Ποτὲ δὲν ἐστενοχωρήθη εἰς τὸν μικρὸν αὐτὸν χώρον. Ἐνίκησε τὰς δοκιμασίας εἰς τὰς ὁποίας, κατὰ τοὺς χαριτωμένους στίχους τοῦ Μπουαλώ, ὑποβάλλει τοὺς τεχνίτας τοῦ σονέττου ὁ Ἀπόλλων. Τοὺς δεκατέσσαρες ἐνδεκασύλλαβους του τοὺς ἐσφυρηλάτησε μὲ ὅλην τὴν

ὑπομονὴν παλαιοῦ τεχνίτου, ἔδωκεν ἐκεῖ ἀληθινὰς γλωσσικὰς θησαυρούς, τόσον ὥστε ἡ ποιητικὴ μας γλῶσσα νὰ ὀφείλῃ πολλὰ εἰς αὐτόν, καὶ τὴν ρίμα του θὰ τὴν ἀπεθέωνεν ὁ Μπανβίλλ. Ἐὰν σκεφθῶμεν ὅτι ὁ Κερκυραῖος ποιητὴς εἶχε τὴν ἐγκράτειαν νὰ μείνῃ εἰς ὠρισμένην μορφήν, ὅτι ὑπῆρξεν ἀποκλειστικῶς ἀντικειμενικός, ὅτι τὸ «ἐγὼ» δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς στίχους του, ὅπως ἔλειπε καὶ ἀπὸ τὴν ζωὴν του, ὅτι ἐπομένως ὅσον περνᾷ ὁ καιρὸς, ὁ Μαβίλης θὰ ἀπομακρύνεται διαρκῶς ἀπὸ τὴν νέαν ποίησιν πού ἀρχίζει νὰ εἶνε ἀτομιστικὴ, διονυσιακὴ, ὀρμητικὴ, ἐκθρᾶ τῆς μορφῆς, διαισθητικὴ — τότε θὰ ἀπομείνῃ εἰς τὸ βάθος τοῦ καιροῦ ὡς ἓνας κλασσικός, μὲ ὅλας τὰς ἀναλογίας. Τοῦλάχιστον ἡ ποιητικὴ τοῦ Σίλλερ θὰ τὸν ἔβλεπε κυμαινόμενον ἀνάμεσα εἰς τὰς δύο κατηγορίας τῆς «ἀφελούς» καὶ τῆς αἰσθηματικῆς ποιήσεως τὰς ὁποίας τόσον ἡγωνίζετο νὰ διακρίνῃ. Νομίζω ὅτι τὸ Ἀπολλώνειον αὐτὸ πνεῦμα τῆς Κερκύρας θὰ φαντάσῃ μίαν ἡμέραν, ὅσον ἀργότερα, τόσο περισσότερον, ὡς ἓνας κλασσικός ὁ ὁποῖος δὲν ἡγνόησε καμίαν ἀπὸ τὰς μελωδίας τοῦ αἰσθηματισμοῦ. Ὅταν κουρασθῶμεν ἀπὸ τοὺς διονυσιασμοὺς καὶ τοὺς ἐλευθερούς στίχους, θὰ διαβάζωμεν ὡς ἀπολύτρωσιν τὴν «Λήθη», τὴν «Angelica Farfalla», τὰ σονέττα του, δωρικὸς στύλος ἀνάμεσα τῶν ὁποίων χρυσοκοπᾷ τὸ λυπημένον φῶς μιᾶς ἀταράχου δύσεως. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὸ ἄλλο ἔργον τέχνης, τὴν ζωὴν του, νομίζω ὅτι πολὺν καιρὸν ἀκόμη — ἕως ὅτου παρουσιάσῃ τέτοια πρότυπα καὶ ἡ σχετικὴ ἡθικὴ — θὰ διαβάζωμεν τὸν ἀνθρώπον Μαβίλην, αὐτόν, ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε τέλειος ἐντεῦθεν τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ κακοῦ....

Z. A. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΠΑΛΗΕΣ ΣΕΛΙΔΕΣ — ΟΙ ΠΡΩΤΟΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΣΤΟΛΟΙ

[Τὰς ἡμέρας αὐτάς, ὅπου ἡ δρᾶσις τοῦ ἑλληνικοῦ στόλου ἔδωκεν εἰς αὐτόν τὴν κυριαρχίαν τοῦ Αἰγαίου καὶ ἡ λαμπρὰ νίκη του παρὰ τὴν Λήμνον ἐστερέωσε τὴν φήμην τοῦ ναυτικοῦ μας, θὰ ἦτο ἄδικον νὰ μὴ ἀναμνησθῇ κανεὶς τῶν ἡρώων ὅσοι, πρῶτοι, μὲ γλίσχρα μέσα, ἀκολοθοῦντες ὅμως χαράγματα σχέδια καὶ βαίνοντες ἐπὶ τῆς ἀρχῆς ὅτι ἡ κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴ θὰ καθίστα εὐκόλῃ τὴν ἀνάστασιν τοῦ γένους, ἐπεχείρησαν ὅτι μετὰ τινὰ ἐτὴ ἔγινε πραγματικότης. Πολεμισταὶ τῶν ὁρέων, μετεβλήθησαν εἰς ναυμάχους καὶ καταρτίσαντες ἐκ τῶν ὑπαρχόντων μέσων στόλους, ἐσπειραν τὸν τρόπον εἰς τὴν Ἀσπρην Θάλασσαν (ἔτσι ὠνομάζετο τὸ Αἶγαϊον), ἐπεχείρησαν καὶ αὐτοὶ τὸν ἀποκλεισμόν τῶν Δαρδανελλίων, κατεναυμάχησαν ἐχθρικοὺς στόλους καὶ ἔφεραν τὴν Πύλην εἰς ἀπελπισμόν. Πρὸ

τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Μιαούλη, ὁ Σταθάς, ὁ Νικοτσάρας, ὁ Ἀλεξανδρῆς, ὁ Παπᾶ Θύμιος Βλαχάβας, καὶ μετ' αὐτῶν ὁ γέρον Κολοκοτρώνης, τὰ Λαζόπουλα, κατήρτισαν στόλους ἑλληνικοὺς, ὕψωσαν σημαῖαν κυανόλευκον καὶ ἀπέδειξαν πρῶτοι ποίαν σημασίαν θὰ εἶχε διὰ τὸν γενικώτερον ἀγῶνα ἡ θαλασσία ὑπεροχὴ. Πρὸ αὐτῶν, ὁ Λάμπρος Καντάρης, μὲ στόλον ἑλληνικόν, ἐνίκησε πολλὰς τοὺς Τούρκους· καίτοι ὅμως μαχόμενος ὑπὲρ τῆς ἑλληνικῆς ἀνεξαρτησίας, δὲν ἦτο πράγματι ἡ ναύαρχος Ρῶσος «εἰς τὴν δούλευσιν τῆς Ρωσικῆς ἱμπεριατικῆς Μεγαλειότητος», μὲ πληρώματα ἑλληνικά, ἀλλὰ μὲ ρωσικὴν σημαίαν, τὴν ὁποίαν δὲν μετέβαλεν οὔτε καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῆς ρωσσοτουρκικῆς εἰρήνης, μεθ' ἣν αὐτὸς ἐξηκολούθησε πολεμῶν τοὺς Τούρκους. Ἀπὸ τὴν «Τουρκοκρα-

τουμένην Ἑλλάδα» τοῦ Σάθα παραλαμβάνομεν τὰς σελίδας τὰς σχετικὰς πρὸς τοὺς πρώτους ἑλληνικοὺς στόλους τοὺς ὁποίους εἶδε τὸ Αἰγαῖον ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως]:

.... Ἀδυνατῶν ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἵνα διὰ τῆς δυνάμεως κατορθώσῃ τι συντελοῦν εἰς παγίωσιν τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ αὐτεξουσιότητός του, προσέφυγεν εἰς τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀτίμου τῆς δολοφονίας καὶ τῆς ἀλληλοκτονίας μέσου. Ὅθεν, διαφθείρας τινὰς τῶν ἐντοπίων, παρὰ τὰ εἰθισμένα ὠνόμασεν αὐτοὺς ἄρματολούς ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει τοῦ νὰ καταστρέψωσι τοὺς ὑπὸ τῆς Πύλης ἀνεγνωρισμένους. Πρῶτος δὲ τοιοῦτος διωρίσθη ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ ἄρματολὸς Ἐλασσῶνος ὁ ἐκ Βλαχολειβάδου Θεόδωρος, ἀντὶ τοῦ Νίκου Τσάρα.

Ὁ τελευταῖος μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν ἄρματολῶν τὸν κλεπτικὸν ἀσπασθεὶς βίον, ἤρχισε νὰ διατρέχῃ τὴν Θεσσαλίαν, τὰ πάντα φθείρων καὶ ἀπολύων. Ἐπὶ τέλους δὲ συγκροτήσας ἐν τῷ ἐπὶ τοῦ Ὀλύμπου μονιδρίῳ τῆς Παναγίας *σύνοδον* ἀπεφάσισεν ἵνα ἐκδικηθῇ τὸν Ἀλῆν διὰ πρωτακούστου ἰσως πραξικοπήματος. Ὅθεν καταρτίσας ἐν Πλαταμῶνι στολίσκον, καὶ ἀπὸ τρομεροῦ ἄρματολῶς εἰς τὸν τρομερώτερον τῶν καταδρομῶν μετασηματισθεὶς, διὰ συνεχῶν ἀποβάσεων παρηνόχλει τὰ παράλια τῆς Θεσσαλίας, ἐξαναγκάζων τοὺς κατοίκους, χριστιανούς καὶ Τούρκους, ἵνα στείλωσιν ἐπιτροπὴν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ προσκλινθῶσιν εἰς τὸν σουλτάνον κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ὡς ἀνικάνου νὰ διατηρήσῃ τὴν ἡσυχίαν τῶν ὑπὸ τὴν κυβέρνησίν του τόπων. Ναύλοχον δ' ἔχων ὁ Νικοτσάρας τὰς νήσους Σκιάθον καὶ Σκόπελον ἤρξατο ἵνα συλλαμβάνῃ καὶ πᾶν διερχόμενον πλοῖον, μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου ἐκτείνων τὰς πειρατικὰς αὐτοῦ ἐκδρομὰς, καὶ ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ἀλῆ ἐπιρρίπτων πᾶσαν τὴν εὐθύνην.

Ἐν ἔτει 1806 ὁ Νικοτσάρας καταδιωχθεὶς ὑπὸ τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου ἦλθεν εἰς Ὑδραν, καὶ λαβὼν πιστοποίησιν Ἰονικῆς ὑπηρετικῆς παρὰ τοῦ ἐνταῦθα ὑποπροξένου τῆς Πολιτείας, μετέβη εἰς Ἐπτανήσον πρὸς παραχείμασιν. Κατὰ δὲ τὸ ἔαρ τοῦ ἐπομένου ἔτους ἐπανελθὼν εἰς Ὑδραν ἔλαβεν ἐπίσημον διαβήτηριον τῆς κοινότητος, ὅτι μεταβαίνει εἰς τὰς Σποράδας πρὸς στρατολόγησιν ἐθελοντῶν. Ὁ Σινιάβιν γνωρίζων καὶ ἐκ συστάσεων ἐπισήμων καὶ ἐκ φήμης τὰ κατορθώματα καὶ τὴν ἀνδρείαν τοῦ τολμηροῦ καταδρομῆως, παντὶ σθένει προσεπάθει νὰ προσοικειώμενος αὐτὸν μεταχειρισθῇ πρὸς ἀποτελεσματικώτερον τῆς Τουρκίας ἀντιπερισπασμόν.

[Ὁ Νικοτσάρας μετέβη εἰς Τένεδον, συνεννοήθη μετὰ τοῦ Σινιάβιν καὶ ἐπεχείρησε τὴν θανάσιαν εἰς σὺλλημιν καὶ εἰς ἐκτέλεσιν ἐκστρατείαν του διὰ μέσου τῆς Μακεδονίας. Ἡ ἀπὸ θαλάσσης ὁμως βοήθεια ἀπέλειπε διότι ὁ Σινιάβιν, ὁ Ρῶσος ναύαρχος, ἔβλεπε τὸν ἀποκλεισμόν τῶν Δαρδανελλίων καὶ ἀπεχώρησε τοῦ Αἰγαίου, μετὰ τὴν συνομολόγησιν ρωσοτουρκικῆς ἀνακωχῆς]:

.... Ἀμα τῇ φυγῇ τοῦ ρωσικοῦ στόλου, τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ἐπλημύρησε πειρατῶν· διότι πολλοὶ τῶν παρακολουθησάντων τὸν Σινιάβιν ἄρματολῶν τῆς Στερεᾶς, ὡς ὁ ἐκ Βάλτου Γιάννης Σταθᾶς, ὁ Καζαβέρνης, καὶ ἄλλοι, μὴ θελήσαντες νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὰς ἐαυτῶν ἐστίας ἠνώθησαν μετὰ τινῶν νησιωτῶν καὶ τῶν μετ' ὀλίγον ἐκπατρισθέντων καπεταναίων τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ἀνυπολογίστους ζημίας εἰς τοὺς Τούρκους ἐπροξένησαν.

Ὁ Ἀλῆς πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ἅμα μαθὼν τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Νικοτσάρα ἐφρύαξεν ἐκ λύσεως, καὶ ἐν τῇ λυσώδει ὁργῇ του ἠπειλήσεν, ὅτι *θὰ πνίξῃ τὸν Ὀλύμπον εἰς τὸ αἶμα*. Ὅθεν ἀμέσως ἀλλεπάλληλα στίφη Ἀλβανῶν εἰσέβαλον εἰς τὴν Θεσσαλίαν, καὶ εἰς τὸ πῦρ καὶ τὸν σίδηρον παραδῶσαντες τὴν ἀτυχή ταύτην χώραν, ἀνεξαίρετως προσέβαλλον τοὺς χριστιανούς ἄρματολούς. Οὗτοι δὲ ἡρωϊκώτατα διεκδικήσαντες τὴν γῆν των σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν, ἐπὶ τέλους ἐνέδωκαν εἰς τὰ πλήθη τῶν πολεμίων. Φεύγοντες λοιπὸν τὴν λύσσαν τοῦ Ἀλῆ οἱ ἄρματολοι τοῦ Ὀλύμπου, ἐν οἷς διέπρεπον οἱ Βλαχάβας, Λαζαῖοι, Τσαχίλας, Μπιζώτης καὶ Σύρος, κατέφυγον εἰς Σκιάθον, καὶ ἐνταῦθα ἐνωθέντες μετὰ τοῦ Σταθᾶ ἐξώπλισαν πειρατικὸν στολίσκον, καὶ διέτρεχον ἀπὸ τοῦ Στρυμονικοῦ κόλπου μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καταφθείροντες τὰ παράλια καὶ αἰχμαλωτίζοντες τὰ τουρκικὰ πλοῖα, τῶν ὁποίων τὰ πληρώματα ἀπανθρώπως κατέσφαζον. Μετ' ὀλίγον προσετέθησαν αὐτοῖς καὶ ἄλλοι Ἕλληνες, ἐν οἷς καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ἄρματολὸς τῆς Νιάουσας Ρομφῆς, καὶ ἐπὶ τέλους ὁ Νικοτσάρας.

Ἀμα ἐλθόντος καὶ τοῦ τελευταίου ὁ ἀριθμὸς καὶ τῶν πλοίων καὶ τῶν καταδρομῶν ἐδιπλασιάσθη. Ὅριστικὸς ναύλοχος ὤρίσθη ἡ Σκιάθος, καὶ ὁ καταδρομικὸς στόλος, ἐξ ἑβδομήκοντα περίπου πλοιαρίων ἀποτελούμενος, διηρέθη ἀνά δέκα εἰς *ταϊράδες* (σώματα), ὧν ἕκαστος ἔφερε τὸ ὄνομα τῆς πατρίδος τοῦ ἀρχηγοῦ, ὡς Βάλτος, Μωρηᾶς, Ρούμελι, Ὀλύμπος, Ἀσπρη Θάλασσα (Αἰγαῖον), Σκιάθο, Κασάντρα, καὶ τὰ ἑξῆς. Γενικὸς τοῦ στόλου διοικητὴς (πρῶτος καπετάνιος) ὁμοθυμῶς ὠνομάσθη ὁ Σταθᾶς, καὶ ὑποστόλαρχος ὁ Νικοτσάρας, ἀμφότεροι ἄνδρες δεδοκιμασμένου ἡρωϊσμοῦ, καὶ οδηγοὶ συνετώτατοι. Ἀναλαβὼν τὴν ἀρχηγίαν ὁ Σταθᾶς ἀμέσως διέταξε νὰ ἀπορριφθῇ ἡ ρωσικὴ σημαία, καὶ ἀντ' αὐτῆς κατασκευάσας ἀνεπέτασεν ἐπὶ τῆς ναυαρχίδος του τὴν σημαίαν τοῦ ἑλληνισμοῦ, φέρουσαν ἐπὶ κυανοῦ πεδίου σταυρὸν κατάλευκον. Ἡ παράδοσις καὶ τὰ δημοτικὰ ἄσματα παριστῶσι τὸν Σταθᾶν ἄνδρα πελωρίου ἀναστήματος, τεσσαρακονταετῆ περίου, με μαύρην γενειάδα μέχρι τοῦ στήθους κατερχομένην, με μακρὰν καὶ πυκνὴν κόμην ἐπὶ τῶν ὤμων του ἀφειμένην, ἐνδεδυμένον μέλαν ποδήρες φόρεμα, καὶ ἐπιβαίνοντα πλοίου καταμέλανα ἔχοντος καὶ τὰ ἱστία καὶ τὸ σκάφος.

Ἐκτὸς τοῦ Σταθᾶ μέλαν εἶχε χρωματίσει τὸ πλοῖόν

του καὶ ὁ ὑπαρχηγὸς Νικοτσάρας, μὴ φέρων ὁμως ὡς ἐκεῖνος καὶ τὸ μέλαν φόρεμα.

Οὕτω διοργανισθέντος τοῦ καταδρομικοῦ στόλου, περὶ τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου οἱ ταϊράδες ἔλαβον διαφόρους διευθύνσεις, ὁ δὲ Σταθᾶς κατὰμονος ἐπλευσε πρὸς τὸν κόλπον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀποβάς δὲ καὶ πορθήσας διαφόρους παραλίους κώμας, συνήντησε τουρκικὸν κορβέτον καθ' οὗ ναυμαχίᾳς νικητῆς ἐγένετο. Τὸ ἑξῆς δημοτικὸν ἄσμα περιγράφει τὰ κατὰ τὴν μάχην.

Μαῦρο καράβ' ἀρμένιζε 'ς τὰ μέρη τῆς Κασάντρας, εἶχε πανιά κατὰμαυρα, καὶ τ' οὐρανοῦ παντιέρα. Ἐμπρὸς κορβέτα μ' ἄλικο μπαϊράκι τοῦ ἐβγῆκε. «Μαῖνα! φωνάζει τὰ πανιά, ρίξε τα λέγει κάτω!» «Δὲν τὰ μαϊνάρω τὰ πανιά, οὐδὲ τὰ ρίχνω κάτω! Μὴ μὲ θαρρεῖτε νειόνυφη, νὰ βγῶ νὰ προσκυνήσω. Ἐγώμει ὁ Γιάννης τοῦ Σταθᾶ, γαμπρὸς τοῦ Μπουκουν.» Τράκο λεβένται! ρίξτε 'ς τὴ πλώρη τὸ καράβι! [βάλα. Τὸν Τούρκον αἶμα χύσετε, ἀπιστους μὴ ψηφάτε. Οἱ Τούρκοι βόλταν ἔρριψαν, κ' ἐγύρισαν τὴν πλώρη. Πρῶτος ὁ Γιάννης πέταξε μὲ τὸ σπαθὶ 'ς τὸ χέρι. Σ' τὰ μπούνια τρέχουν αἵματα, ἡ θάλασσα κοκκινίζει. Ἀλλά! ἀλλά! οἱ ἀπιστοὶ κρᾶζουν καὶ προσκυνοῦνε.

Ἀφόβως οἱ ἀτρόμητοι καταδρομεῖς ληϊζόμενοι τὰ παράλια τῆς Εὐβοίας, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας, ἐξέτειναν καὶ μέχρι τοῦ Ἑλλησπόντου καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας τὰς ἐκδρομὰς των, προσβάλλοντες πάντα τὰ συναντώμενα τουρκικὰ πλοῖα, ἐμπορικά ἢ πολεμικά. Θέλοντες δὲ ἵνα ἐμπνεύσωσι τὸν τρόμον εἰς τοὺς πολέμιους προέβησαν εἰς ἀνηκούστους ὁμότητας, καὶ ἐνυρπόλησαν κώμας, ἔσφαζαν τοὺς κατοίκους καὶ ἐξηνδραπόδισαν τὰ γυναικόπαιδα. Ἐπὶ τέλους οἱ κλαυθμοὶ καὶ οἱ ὀδυρμοὶ τῶν θυμάτων, καὶ αἱ ἀπελπιστικαὶ ἀναφοραὶ τῶν ἐκτεθειμένων εἰς τὴν λύσσαν αὐτῶν, ἐφθασαν καὶ εἰς τὰς ἀκοὰς τοῦ διβανίου, καὶ ἐπὶ ἀπειλῇ κεφαλικῆς ποινῆς διετάρχη ὁ καπιτὰν πασᾶς νὰ καταστρέψῃ τὴν φωλεὰν αὐτῶν. Περὶ τὰ μέσα Νοεμβρίου δύο κορβέτα, καὶ μία φρεγάτα προσέβαλλον τοὺς ἐν Σκιάθῳ καταδρομεῖς· οὗτοι δὲ ἡρωϊκῶς ἀντιστάντες προσεκάλεσαν εἰς βοήθειαν καὶ μίαν ἐκεῖ παραπλεύουσαν Ἀγγλικὴν φρεγάταν, ἥτις τὰ μὲν κορβέτα κατεβύθισε, τὴν δὲ φρεγάταν ἐξώγρησε.

Ἐκ τούτου μὲν οἱ Ἕλληνες θρασύτεροι κατέστησαν, τὸ δὲ διβάνιον ἠνάγκασε ἀπειλητικῶς τὸν Ἀλῆν, ἵνα παύσῃ τὴν κατὰ τῶν ἄρμανῶν καταδίωξιν, καὶ ἀποσύρῃ ἀμέσως τοὺς Ἀλβανούς ἐξ Ὀλύμπου.

Οἱ καταδρομεῖς προτραπέντες καὶ ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Μεγάλης ἐκκλησίας, ἀφιεμένης αὐτοῖς τὰ παρελθόντα ἐγκλήματα, καὶ ἐν ἀπειθείᾳ ἀπειλούσης κατὰ τῆς κεφαλῆς των τοὺς κερανοὺς τοῦ ἀναθέματος, ἠναγκάσθησαν νὰ διαλυθῶσι, καὶ περὶ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου ἐπανήλθον εἰς τὰς ἐστίας των, συνωμύσαντες, ὅτι ἅμα τις κινδυνεύσῃ πάντες νὰ σπεύδωσιν εἰς βοήθειαν.

[Ὁ Ἀλῆς ὁμως δὲν ἐφύλαξε τὰς ὑποσχέσεις του περὶ ἀμνηστίας τῶν ἄρματολῶν, οὗτοι δὲ, εὐρισκόμενοι

ἐν κινδύνῳ καὶ βλέποντες ἐξ ἄλλου ὅτι τὸ ἔθνος ἦτο ὥριμον δι' ἐξέγερσιν, ἀπεφάσισαν τῷ 1808 νὰ καλέσωσιν αὐτὸ εἰς ἐπανάστασιν κατὰ τὴν 29 Μαΐου, ἐπέτειον τῆς πτώσεως τῆς Κων/πόλεως. Τὸ σχέδιον ὁμως ἐπυροδόθη καὶ ἀπέτυχε, τῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βλαχάβα ἐπαναστατῶν διασκορπισθέντων ὑπὸ τοῦ Μουχτάρ πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ]:

.... Ὁ Βλαχάβας ἐλθὼν εἰς Κασάνδραν, καὶ ἀμέσως περάσας εἰς Σκόπελον ἀποφασίζει ἵνα κατὰ θάλασσαν πράξῃ ὅ,τι ἡ προδοσία ἐναυάγησεν ἐν τῇ ξηρᾷ. Ὅθεν στείλας ἐγκυκλίους πρὸς τοὺς Ἕλληνας,

καράβια νὰ μοῦ δώσετε νὰ κλείσω τὸ μογαζί, νὰ γκεξερῶ 'ς τὴ θάλασσα ὁ κόσμος νὰ τρομάξῃ,

ἐνοῦται μετὰ τοῦ Νικοτσάρα, τῶν Λαζαίων, καὶ ἄλλων ἐξ Ὀλύμπου φυγόντων ἄρματολῶν, καὶ συγκροτήσας ἐξιδίλογον καταδρομικὸν στολίσκον, μετὰ τῆς μανίας ἀπληπισμένου ἤρξατο προσβάλλων τὰ τουρκικὰ πλοῖα, καὶ ἐνεργῶν εἰς τὰ παράλια, ἰδίως τῆς Θεσσαλίας, τολμηροτάτας ἀποβάσεις, καὶ ἀπανθρωποτάτας σφαγὰς.

Ἀφ' ἐτέρου ὁμως καὶ ὁ Ἀλῆς ἐπὶ τῇ ἐπιμονῇ τοῦ διαβολόπαπα λυσσώδεστερος καταστάς ἤγαγεν εἰς Ἰωάννινα πλῆθος Θεσσαλῶν αἰχλαλώτων, καὶ ἐπὶ στιγμὴν ἀποκοιμίσας τὴν κατὰ τῶν ἄλλων καπιταναίων ἐκδίκησιν ἐδημοσίευσεν τελείαν ἀμνηστείαν, καὶ προσεκάλεσε τοὺς πάντας ἵνα συγκεντρώσωσι τὰς προσπαθείας των πρὸς σύλληπιν τοῦ τρομεροῦ ἀντάρτου.

Ἐν τούτοις καθ' ἐκάστην ἔβαιναν ὁ ἀριθμὸς τῶν περὶ τὸν Βλαχάβαν καταδρομῶν, μυριάς διαπραττόντων βαιοπραγίας καὶ κακώσεις, καὶ αὐτὴν τὴν ἐμφάνισιν τοῦ σουλτανικοῦ στόλου ἀψηφόντων. Τούτου ἕνεκα ἡ Πύλη ἠναγκάσθη, συνεργὸν ἐνθερμον λαβοῦσα καὶ τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν ἵνα παντὶ τρόπῳ περιποιηθῇ αὐτόν, καὶ ἀντὶ πάσης θυσίας ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν προτέραν ὑποταγὴν. Ὅθεν σουλτανικὸν φερμάνιον χορηγοῦν ἀμνηστείαν τῷ τε Πατᾷ-Εὐθυμῳ καὶ πᾶσι τοῖς μετ' αὐτοῦ ἐπαναστήσασιν ἐδημοσιεύθη μετὰ πάσης ἐπισιμότητος ἐν Θεσσαλίᾳ, σταλὲν καὶ ἐν Σκοπέλῳ πρὸς γνώσιν τῶν ἐνδιαφερομένων, συνάμα δὲ ὁ Ἀλῆς διέτασσετο ἵνα παύσῃ πᾶσαν ἐν Θεσσαλίᾳ ἐχθρικὴν ἐπιδειξιν, καὶ εἰς ἐπισφράγισιν ὧν τούτων αὐτὸς ὁ Πατριάρχης μετὰ τῆς περὶ αὐτὸν συνόδου γράφει τῷ Βλαχάβᾳ παραινεντικά γράμματα, καὶ λύων αὐτόν ἀπὸ πάσης προηγουμένης ἀμαρτίας, ἐξορκίζει πρὸς ἐγκατάλειπιν σταδίου μῶμων μέγιστον προστρίβοντος εἰς αὐτόν, καὶ ὡς χριστιανόν, καὶ ὡς ἱερέα τοῦ Ὑψίστου.

Ἐκ τοιούτων καὶ τηλικούτων προτροπῶν καὶ ἐξορκισμῶν δελεασθεὶς ὁ Βλαχάβας ἔπαυσε τὰς καταδρομὰς, καὶ διαλύσας τὸν πειρατικὸν στολίσκον ἀπολύει τοὺς μετ' αὐτοῦ συναγωνιζομένους, ἐπὶ τῇ ὑποσχέσει, ὅτι οὗτοι ἀναλαμβάνοντες τὰ ἄρματολίκια ἐν περιπτώσει καταδιωγμοῦ θέλουσι τῷ παρασχεῖ ἐνθερμον βοήθειαν.

ΤΟ ΔΕΚΔΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Πλήθος Ναοί...

Ο κ. ΑΣΟΦΟΣ — Πώς δέχονται, αλήθεια, τὰ πικρά μνήματα! Είδα σήμερα μιὰ γρηούλα πού της έφεραν τήν είδησι του μεγάλου χαμού. Ο μοναχογιός της είχε πέσει στο άχόρταγο Μπιζάνι. Όλος ο κόσμος και ο ήλιος μαζί και τὸ φεγγάρι και τ' αστέρια είχανε γκρεμιστή σὲ θρύψαλα, δὲν ήτανε πιά, τίποτα δὲν ήτανε πιά γι' αὐτήν. Μέσα στήν κοσμογαλασιὰ στεκότανε βουβή, μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα, χωρίς παράπονο, χωρίς βαρυγκώμια. Σάν νάλεγε μέσα της: «Έτσι έπρεπε νὰ γίνη!» ὅχι: «Έτσι ήτανε τὸ γραφτὸ του». «Έτσι έπρεπε νὰ γίνη. Τὸ παιδί μου έπρεπε νὰ πεθάνη, ὁ κόσμος έπρεπε νὰ σωριασθῇ γύρω μου και νὰ σβύσῃ ὁ ήλιος και νὰ χαθούν τ' αστέρια. Έτσι έπρεπε...» Δὲν σοῦ φαίνεται παραξενο;

Ο ΜΑΘΗΤΗΣ — Παραξενο, ναί! Παραξενο πὼς ἡ πλατεία ιδέα της Πατρίδας μπορεῖ νὰ χωρέσῃ σ' ἓνα στενὸ γεροντικὸ κεφάλι.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Σ' ἓνα κεφάλι μάνας έπρεπε νὰ πῆς. Τὸ πλατύτερο κεφάλι μιᾶς μάνας, κι' ἂν είχε ἀκόμη τὸ πλάτος τοῦ κεφαλιοῦ ἐνὸς Σωκράτη, δὲν θὰ μπορούσε νὰ χωρέσῃ τὸν χαμὸ τοῦ παιδιοῦ της.

Ο ΜΑΘ. — Κι' ὥς τόσο...
Ο κ. ΑΣΟΦ. — Κι' ὥς τόσο ναί... Αὐτὸ εἶναι τὸ παράξενο. Ἡ γρηὰ μάννα, ἀντικρύζοντας παγωμένη αὐτὸ πὺν ἔγινε, εἶμαι βέβαιος πὼς συλλογιζότανε μέσα της ὅτι έπρεπε νὰ γίνη. Κι' αὐτὸ ήτανε ἡ παρηγορία της.

Ο ΜΑΘ. — Πὼς έπρεπε γιατί;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Αὐτὸ δὲν θὰ μπορούσα νὰ σοῦ τὸ ἐξηγήσω. Τὸ τί πρέπει και τὸ τί δὲν πρέπει εἶναι μεγάλο πρόβλημα και γιὰ τοὺς σοφώτερους και ποτὲ θαρρῶ δὲν θὰ φθάσῃ ἡ σοφία τῶν ἀνθρώπων νὰ μᾶς πῇ τελειωτικὰ τὸ τί εἶναι τὸ προϋμένο και τὸ τί ὅχι. Ὅμως κάποια πράματα, εἴτε ἀπὸ βαθύτερη αὐτογνωσία, εἴτε ἀπὸ μιὰ ἀταξιστικὴ ἐνέργεια, εἴτε ἀπὸ μιὰ δυνατὴ και ἀναπάντεχη ὑποβολὴ καρφόνονται μέσα στὴ σκέψι μιᾶς μὲ τὸν ἓνα τρόπο ἢ μὲ τὸν ἄλλο. Χωρὶς ἄλλο ὅμως τὸ παράξενο ἐκεῖνο βλέμμα της γρηᾶς, τὸ στυλωμένο στὸν οὐρανό, σάν νὰ διάβαζε ἀπάνω του μιὰ προσταγή, γραμμένη μὲ πύρινα γράμματα, αὐτὸ ἔλεγε: «Έπρεπε νὰ γίνη. Δὲν ήτανε βολετὸ νὰ γίνη ἄλλως».

Ο ΜΑΘ. — Μιὰ τέτοια ὑποταγὴ στὸ θέλημα της Μοίρας συχνὰ τὴν ἀντικρύζει κανεὶς.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Ὁχι στὸ θέλημα της Μοίρας. Έδῶ εἶναι ἡ διαφορά. Στὸ θέλημα της Ἀνάγκης...

Ο ΜΑΘ. — Βρίσκετε τὴν Ἀνάγκη δυνατότερη ἀπ' τὴ Μοῖρα;

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Κάποιες φορές ναί. Ἐκεῖνο πὺν μᾶς φουσκώνει τὴν καρδιά στὸν θάνατο, ὅστερ' ἀπ' τὸν σπαργμὸ τοῦ χωρισμοῦ, εἶναι ὁ ἀδικος χαμὸς, ὁ χαμὸς πὺν δὲν έχει κανένα λόγο. «Γιατί νὰ πεθάνη;» Ήτανε καμία ἀνάγκη νὰ γίνη; Γιατί λοιπὸν;... Αὐτὴ εἶναι ἡ βαρυγκώμια τῶν ξεσχισμένων σπλάγχων, πὺν ἀνεβαίνει ὡς τοὺς ἑβδομούς οὐρανούς... Σὰ φτάσωμε νὰ ποῦμε: «Πέθανε. Έπρεπε νὰ πεθάνη. Τί νὰ γίνη;...» σπαράζει μέσα μας ἡ καρδιά, μὰ δὲ φουσκώνει σὲ

βαρυγκώμια. Δὲν ρωτᾷει πιά, δὲν περιμένει ἀπόκρισι, χωρὶς νὰ της ἔρχεται ἀπὸ πούθενά και ξεχνᾷει μὲ τὸν συμπαθητικὸ τρόπο, πὺν ξεχνᾷει ἡ καρδιά...

Ο ΜΑΘ. — Θάλεγα πὼς ἡ ἀρρώστεια δικαιώνει περισσότερο τὸν θάνατο στήν καρδιά τῶν χαροκαμένων.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Ἡ ἀρρώστεια ποτέ! Ἡ ἀρρώστεια εἶναι ἡ μεγάλη ἀδικία. Ἡ ἀνάγκη, ὁ σκοπός. Καθετὶ πὺν ἔχει ἓνα σκοπὸ μᾶς βάζει τὸ δάχτυλο στὰ χεῖλια και μᾶς τὰ σφραγίζει. Κι' ὁ Θάνατος ἀκόμη, πὺν φαίνεται τὸ πὺν ἄσκοπο πρᾶμα τοῦ κόσμου, χωρὶς νὰ εἶναι και πάντα, κι' αὐτὸς σάν μᾶς παρουσιάζεται μὲ ἓναν σκοπὸ, χαραγμένον στὸ μέτωπό του, κι' αὐτὸς μᾶς κάνει νὰ σκύβουμε βουβοὶ μπροστὰ του και νὰ τὸν προσκυνούμε.

Ο ΜΑΘ. — Φτωχὲς μονοῦλες!

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Εὐτυχισμένες θέλεις νὰ πῆς! Στὰ στενά τους στήθια θροναίεται τὸ χρυσολεπάντινο ἄγαλμα της Ἰδέας, πὺν δὲν θὰ χωροῦσε ποτὲ στὰ συμπαθητικὰ αὐτὰ ἐρημοκλήσια, χωρὶς τὸ μεγάλο γκρέμισμα, πὺν έφερ' ὁ ἀγrios σεισμός. Μία θεότητα εἶναι κλεισμένη μέσα τους και τὸ νοιώθουν.

Ο ΜΑΘ. — Μία θεότητα.

Ο κ. ΑΣΟΦ. — Πλήθος ναοί!

ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Χριστόδουλος Σῶζος

Ο Χριστόδουλος Σῶζος, ἐκ Κύπρου, Δήμαρχος της πόλεως Λεμεσοῦ, στρατιώτης ἐθελοντῆς τοῦ 3ου λόχου τοῦ 1ου πεζικοῦ συντάγματος, ἄγων τὸ 42ον ἔτος της ἡλικίας του, ἐφονεύθη τὴν 8ην Δεκεμβρίου 1912 ἐν Ἡπείρῳ, πολέμῳν γενναίως ἐπὶ τοῦ λόφου τοῦ Προφήτου Ἡλίου, εἰς τὸ ἀριστερόν της παρατάξεως, κατὰ τοῦ ἐχθροῦ της Πατρίδος.

Ο θάνατός του εἶναι μία δυνατὴ ἐκδήλῳσις της κυπριακῆς ζωῆς.

Εἰς τὸ μακρινὸν ἐκεῖνο νησί, τὴν Κύπρον, ὅλαι αἱ ἱστορικαὶ περιπέτειαι τῶν περασμένων καιρῶν και αἱ μεταβολαὶ πὺν ἐπροξένησαν οἱ δυνάσται, δὲν κατάρθωσαν παρὰ νὰ τὸ στολίσουν μὲ μιὰν τραγικὴν σφραγίδα καρτερικότητος και μὲ μιὰν αἴγλην ἐθνικῆς πίστεως, σάν ἐκείνην πὺν ἐλάμπρυνε τὰ πρόσωπα τῶν μαρτύρων τῶν πρώτων χρόνων τοῦ χριστιανισμοῦ.

Ὡς ἡ ζωὴ ἐκεῖ κάτω — κατ' ἐξοχὴν σήμερα ὑπὸ τὴν διοίκησιν τῶν Ἀγγλῶν — σάν ποταμός, πότε ὀρμητικὰ και πότε ἥρεμα, ρέει ἀδιάκοπα και ροχθεὶ τὸν ἴδιον πάντα σκοπὸν, πὺν καθηγίασε μὲ τὴν θυσίαν ἐνὸς μαρτυρικοῦ θανάτου εἰς τὸ 21 ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κύπρου Κυπριανός.

Ἐπάνω εἰς τὸν σκοπὸν αὐτὸν εἶναι τονισμένη ὅλη ἡ κυπριακὴ ζωὴ. Εἰς τὸν δημόσιον βίον δὲν εἰμπορεῖ νὰ νοηθῇ πολιτικὸν πρόγραμμα ἂν κυριαρχοῦσα ιδέα του δὲν εἶναι ἀντίδρασις και ἀμυνα ὑπὲρ της ἐλευθερίας. Και εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ζωὴν καλὸς πολίτης ἢ οἰκογενειάρχης δὲν εἰμπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ὅποιος δὲν έχει και δὲν φανερώνει ἐμπράκτως τὴν ἀρετὴν της φιλοπατρίας.

Έτσι ἡ ἐξέλιξις, μία, δυνατὴ, ὁλοφάνερη, γνωρίζουσα πὺν κατευθύνεται και τί ζητεῖ, συγκεντρώνει

ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΣ ΣΩΖΟΣ

ὅλην τὴν κυπριακὴν ζωὴν εἰς ἓν σημεῖον και εἰς ἓνα σκοπὸν: τὴν ἐλευθερίαν και τὴν ἑνωσιν.

Ο Σῶζος είχε μεγάλο και ἑλεκτὸν μέρος εἰς τὴν ζωὴν αὐτὴν και ὁ θάνατός του ἦτο μία ἐκδήλῳσις της, ἐκδήλῳσις, ὅπως εἶπα, δυνατὴ.

Ἡρχετο ν' ἀντικρύσῃ τὸ θεῖον φῶς της ἐλευθερίας, — πὺν χρόνια και χρόνια τώρα λαχταρίζουν αἱ κυπριακαὶ γενεαὶ — εἰς τὴν λάμπην μὲ τὴν ὁποίαν τὰ ἑλληνικὰ τηλεβόλα θὰ διέλυαν τὰ σκότη της σκλαβιάς τῶν πολυβασανισμένων Ἡπειρωτῶν. Νὰ σφραγίσῃ, μὲ τὸ αἷμα του, τὴν πίστιν του πρὸς τὴν ὡραίαν ιδέαν πὺν ζωντανεύει τοὺς λαοὺς και ἀνυψώνει τὰ ἄτομα.

Μαχητῆς της ιδέας, ἦλθε νὰ γείνη και μαχητῆς τοῦ πολέμου διότι οὕτω ἐνσαρκοῦται και στηλώνεται ἡ ιδέα. Καὶ περιεβλήθη τὴν τιμίαν στολὴν τοῦ Ἑλληνος στρατιώτου, ὡς ὁ ἴδιος ἔγραφε εἰς τοὺς ἰδικούς του. Καὶ ἀπέθανε, ἀντάξια εἰς ἀληθινὸν Ἑλληνα, ὑπερασσιζόμενος τὰ ὑψηλὰ ἰδανικὰ της ζωῆς: τὸ δίκαιον και τὴν ἐλευθερίαν.

Ἦτο μεγάλη ἡ θυσία του. Μεγάλῃ διὰ τὴν Κύπρον. Μεγάλῃ διὰ τὸν ἑαυτὸν του. Ἀλλ' ἀναγκαῖα διὰ τὰς ιδέας του και διὰ τὸν ἐθνικὸν σκοπὸν της Πατρίδος του. Ἀφῆκε ὀπισθὲν του γονεῖς, ἀδελφάς, σύζυγον, τέκνον, ἀξιώματα, τιμὰς, φίλους, εὐτυχίαν.

Ἦτο δήμαρχος. Ὑπῆρξε βουλευτῆς ἐπὶ δύο περιόδους. Ἦτο μέλος τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου παρὰ τὴν ἀγγλικὴν κυβερνήσει της Κύπρου. Καὶ δικηγόρος ἐκ τῶν ἀληθινὰ διακεκριμένων.

Ὑπὸ τὰς διαφορὰς ἐκδηλώσεις πὺν ἐνεφανίζετο ἡ πολιτικὴ και κοινωνικὴ ζωὴ τοῦ τόπου του, ὁ Σῶζος ἐφαίνετο συμμετέχων, δρῶν, πρωτοστατῶν. Ἡ ζωὴ του ἦτο εὐρεία, ὡς εὐρεία ἦτο και ἡ προοδευτικότης και ἡ φιλοπονία του. Ἡ θέλησίς του ἦτο δυνατὴ, ὅπως ἦτο δυνατὴ και ἡ ιδέα πὺν είχε και ἐφήρμοξε αὐστηρὰ διὰ τὸ καθήκον.

Φαιδρός, σπινθηροβόλος, πρακτικὸς, ἐβάδιζε μὲ τόλμην πρὸς τὴν κατάκτησιν της ζωῆς.

Ὀλίγαι λεπτομέρειαι χαρακτηρίζουν τὸν ἄνδρα: Εἰσιῆλθε πολὺ νέος εἰς τὴν κυπριακὴν Βουλὴν. Ἦτο ὁ νεώτερος τῶν συναδέλφων του. Ἦτο τότε εἰς ὀξὺτητα τὸ ἐθνικὸν ζῆτημα. Οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπίσημοι — ὁ πολλὸς ὑπουργὸς τῶν Ἀποικιῶν Τσάμπερλαιν — είχαν

θέσει ὑπὸ ἀμφισβήτησιν τὸν ἐνωτικὸν πόθον τῶν Κυπρίων. Εἶπον ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ἐν Κύπρῳ γενικὴ ἐπιθυμία πρὸς ἑνωσιν και ὅτι ἦτο ζήτημα ἂν θὰ ἐπρωτίμων οἱ Κύπριοι τὴν διοίκησιν της πτωχῆς Ἑλλάδος ἀντὶ της ἀγγλικῆς. Ἡ ἀπάντησις ἐδόθη ἐμφαντικὴ μὲ τὴν φωνὴν και μὲ τὸ χεῖρ τοῦ Σῶζου. Εἰς τὴν ἀντιφώνησιν πὺν ἐδίδετο εἰς τὸν ἐπίσημον λόγον τοῦ Μεγάλου Ἀρμοστοῦ, εἰσήγαγε μιὰν τελευταίαν παράγραφον. Ἦτο ἡ παράγραφος ἡ διακηρύττουσα τοὺς ἀναλλοιώτους ἐθνικοὺς πόθους τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ. Οἱ συνάδελφοί του είχαν ἀναθέσει εἰς αὐτὸν νὰ προσθέσῃ τὴν ἐνωτικὴν παράγραφον. Καὶ τὸ ἔπραξε μὲ τόλμην, μὲ τὴν ἐπιβλητικὴν και βροντερὰν φωνὴν του.

Ὅταν εἰς τὴν Βουλὴν ὑπῆρχε καμία σοβαρὰ συζήτησις περὶ διοικήσεως και εὐρυτέρων ἐλευθεριῶν διὰ τὸν τόπον, ὁ Σῶζος προσήρχετο πάντοτε ἐφοδιασμένος μὲ ἀγγλικά δοκουμένα. Έσπευδεν εἰς τὸν ἀντιθάλαμον της Βουλῆς, ὅπου και ἡ βιβλιοθήκη, ἐφυλλομέτρει τὰ Parliamentary Papers, ἐνέκυπτεν ὀλίγον ἐπάνω εἰς αὐτὰ και ἔπειτα προσήρχετο ἑτοιμος και ἀποστομωτικός. Ἐπαιρνε ἀπὸ τὰ ἀφορῶντα τὴν Κύπρον ἀγγλικά ἔγγραφα, τὰς γνώμας και τὰ ἐπιχειρήματα, μὲ τὰ ὁποῖα προγενέστεροι Ἀρμοσταὶ ἢ Ὑπουργοὶ είχαν ὁμιλήσει εὐνοϊκῶς ὑπὲρ τῶν ζητημάτων της Κύπρου, και τὰ ἀνέτασσε κατὰ της στενῆς ἀντιλήψεως και τῶν ἀντιλογιῶν της συγχρόνου Κυβερνήσεως της Νήσου. Ἐπολέμει τοὺς Ἀγγλοὺς μὲ τὰ ἴδια ἐπιχειρήματά των. Καὶ ἦτο ὁ ἀποτελεσματικώτερος τρόπος.

Ἦτο σύντομος και θετικὸς ὁ λόγος του.

Ὅσakis σοβαρὰ διαφωνία ἐπρόβαλλε μετὰ τὸν Ἀγγλῶν και Ἑλλήνων βουλευτῶν, ἡ ὁποία ἠπέλει νὰ διαρρήξῃ τὴν συνεργασίαν μετὰ της Κυβερνήσεως, ὁ Σῶζος ἐπενέβαινε. Ἐτρεχε ἀθορύβως μετὰ της ἑλληνικῆς και ἀγγλικῆς πτέρυγος, και ἐπέφερε συμβιβασμόν. Κατῶρθωνε και εἰς τὰς δύο πτέρυγας νὰ παρουσάξῃ τὰ ἐπιχειρήματά του μὲ τὴν ἴδιαν πειθῶ. Ἦτο ἡ μαμμὴ της Βουλῆς. Έτσι ἐκαλεῖτο.

Εἰς μιὰν ἄλλην περίστασιν πὺν ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις ἀνέτασσε πεισματικὴν ἀγνοσίαν εἰς τὸ νὰ δεχθῇ ἐκ μέρους τῶν Ἑλλήνων ἀντιπροσώπων μιὰν παράγραφον περὶ τοῦ περιφύμου Φόρου της Ὑποτελείας — εἰς τὴν ὁποίαν παράγραφον ἐνέγετο ἡ ἀγγλικὴ Κυβέρνησις και διευπλώνετο τὸ ζήτημα ἀπὸ της ὁρτῆς του διπλωματικῆς και νομικῆς ἀπόψεως, ἡ ὁποία ἔδιγε πολὺ τὴν περὶ τούτου γνώμην και ἀντίληψιν τῶν Τούρκων βουλευτῶν — ὁ Σῶζος ἠγέρθη: «Σεῖς οἱ Ἀγγλοὶ, εἶπε, δὲ ἐμποδίζετε τὴν ἐλευθερίαν της γνώμης και τὴν ἐλευθερίαν τοῦ λόγου; Σεῖς οἱ προστάται των λαῶν θὰ ἐμποδίζετε ἀπὸ τοῦ νὰ φθάσῃ μεχρὶ τοῦ ἐντίμου Ὑπουργοῦ τῶν Ἀποικιῶν τὰ παραπονα και αἱ εὐχαὶ τοῦ κυπριακοῦ λαοῦ;...» Καὶ ἐξηκολούθησεν εἰς τὸν ἴδιον τόνον. Μετ' ὀλίγον ἡ ἀγγλικὴ ἀκαμψία ἤρχισε νὰ κάμπτεται. Καὶ ἡ παράγραφος κατὰ τι τροποποιηθεῖσα, ἐψηφίζετο.

Τελευταῖον, ἐνεκα της ἐγερθείσης πολιτικῆς κρίσεως ἐν Κύπρῳ και τῶν ταραχῶν πὺν ἐπηκολούθησαν, ἡ Ἀστυνομία εἶχε κατηγορήσῃ πολλοὺς και παραπέμψῃ ἐνώπιον τοῦ Κακοῦργιοδικείου ἐπὶ διαφοροῖς κατηγορίαις και «ἐπὶ στάσει και ἐμφυλίῳ πολέμῳ». Ἡ τελευταία αὕτη κατηγορία δὲν ἠδύνατο ὡς ἐκ τῶν γεγονότων νὰ ὑποστηριχθῇ σοβαρῶς. Οἱ κατηγοροῦμενοι ὅμως θὰ ἐτίθεντο εἰς σοβαρὰν δοκιμασίαν. Ὑπῆρχε πολλὴ κακὴ διάθεσις ἐκ μέρους τῶν μαρτυρούντων ἀστυνομικῶν ὀργάνων και ἡ Κυβέρνησις ἐπεθύμει παραδειγματικὴν τὴν τιμωρίαν των ταραξίων. Ο ὦ Σῶζος ἔσπευσε τότε εἰς τὸ ἐπὶ τοῦ Τροῶδους ὀλύμπιον θερινὸν ἐνδιαίτημα τοῦ Μ. Ἀρμοστοῦ πρὸς συνάντη-

σίν του. «Εξοχώτατε, εἶπε, εἶμαι σύμβουλός σας καὶ ὀφείλω νὰ σὰς εἰπῶ τὴν ἀλήθειαν. Ἡ ἐπὶ ἐμφυλίῳ πολέμῳ κατηγορία δὲν θὰ εἰμπορέσῃ νὰ στηριχθῇ σοβαρῶς καὶ θὰ ἐκτεθῇ ἡ Κυβέρνησίς σας ὅτι εἶχε τὴν διάθεσιν νὰ στείλῃ εἰς τὴν ἀγχόνην 32 Ἑλλήνας Κυπρίους. Τὸ πρᾶγμα ἐγείρει πολλὴν ἀγανάκτησιν παρὰ τῷ λαῷ. Καὶ ὑποθέτω, ὅτι δὲν εἶναι ἡ ἐπιθυμία τῆς Ἐξοχότητός σας νὰ τεθῇ εἰς πλήρη διάστασιν μετὰ τὸν λαόν. Ἴδου μία εὐκαιρία νὰ δείξῃ ἡ Ὑμετέρα Ἐξοχότης τὰ γενναῖα αἰσθήματα καὶ τὴν καλὴν τῆς διάθεσιν, ἡ ὁποία τελευταῖον ἐτέθη ὑπὸ ἀμφισβήτησιν. Συμβουλευθῆτε τὸν Δημόσιον Κατήγορόν σας, καὶ ἂν ἀντιληφθῇτε ὅτι ὑπάρχουσι ἀμφιβολίαι ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα τῆς κατηγορίας, ὑποδείξατε τὸ ὄρθον τοῦ νὰ ἀποσυρθῇ ἡ κατηγορία». Καὶ μετὰ τινὰς δισταγμούς, ἀναγκάσιος διὰ τὴν διατήρησιν τῶν ἀγγλικῶν προσημάτων περὶ μὴ ἀναμείξεως τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰ τῆς δικαιοσύνης, ἐξευρέθη ὁ τρόπος τῆς φιλικῆς παρεμβάσεως τοῦ Μ. Ἀρμοστοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα προεμαντεύετο. Μετ' ὀλίγας ἡμέρας, ἡ ἐπὶ στάσει καὶ ἐμφυλίῳ πολέμῳ κατηγορία ἀπεσύρετο.

Δις εἶχεν ἐπισκεφθῇ καὶ τὴν ἀγγλικὴν Μητρόπολιν, ὅπου ἔλαβε τὴν εὐκαιρίαν νὰ ὁμιλήσῃ πρὸς τοὺς ἐκεῖ ἐπισήμους μετὰ λογικὴν θέρημιν ὑπὲρ τῶν δικαίων τῆς Κύπρου. Εἰς τὸ τελευταῖον ταξιδίον του ἐπέστρεψε μετὰ σταθερὰν ἰδέαν ὑπὲρ τῆς αὐτονομίας τῆς Νήσου ὡς θετικωτέρου μέσου εὐημερίας καὶ προσεγγίσεως εἰς τὴν ἑνωσιν. Δὲν εἶχε προφάσιν νὰ θέσῃ εἰς ἐφαρμογὴν τὰς νέας ἰδέας του. Ὁ πόλεμος τὸν παρέσυρε καὶ ὁ θάνατός του ὑπῆρξε μία διακήρυξις τῆς ἀγνῆς πατριωτικῆς καρδίας του κατὰ πάσης τυχόν φιλοκατηγόρου διαθέσεως ἐναντίον του ὡς αὐτονομικοῦ.

Οἱ Ἀγγλοι τὸν ἐπελήπτουντο πολὺ. Ἦτο ἀξιοθαύμαστον τὸ πῶς κατῴρθωνε νὰ θεωρῆται ὑπ' αὐτῶν φίλος των, ἐνῶ ἀφ' ἐτέρου ἦτο πρώτης τάξεως ἐθνικὸς παρῶν. Δι' αὐτὸ ἐπένθησαν τὸν θάνατόν του καὶ ἡ Διοίκησις καὶ τὰ Δικαστήρια εἰλικρινῶς.

Ὡς Δήμαρχος ὑπῆρξε φαινόμενον φωτεινόν, ὑπόδειγμα δραστηριότητος καὶ φιλοπροόδου πνεύματος. Ὁ Ἀἷμος ἠσθάνθη χαλινὸν καὶ διοικητικὸν χεῖρ. Ἐκαθάρισε, ἐξυγίανε, ἐξωρᾶσε, ἀνέδειξε. Ἴδρυσεν Φιλαρμονικὴν τοῦ Δήμου μετὰ μόχθους ἀγρύτους. Διωργάνωσεν εἰς τὴν πόλιν τὸν Παγκυπρίαν Βιομηχανικὴν καὶ Γεωργικὴν Ἐκθεσιν, τὴν ὁποῖαν πολλοὶ Δήμαρχοι μεγάλων πρωτευουσῶν θ' ἀπεθαύμαζον. Καὶ ἐκάλεσεν ἐκεῖ τοὺς Ἀγγλους ἄρχοντας διὰ νὰ ἴδωσι τὰς προόδους λαοῦ, ἀξίου ἀνωτέρας τύχης. Ἀλλ' ὅ,τι ἰδίως τὸν διέκρινεν εἰς τὴν δημοτικὴν διαχείρισίν του ἦτο ἡ ἀμεροληψία καὶ ἡ αὐστηρότης του. Παρ' ὅλα τὰ παράπονα τῶν ἐκλογέων του ἀντήμειβε τοὺς ὑπαλλήλους πού ἐφήρμοζαν αὐστηρὰ τοὺς δημοτικοὺς νόμους καὶ κανονισμούς. Μίαν ἡμέραν ἐκπληκτοὶ οἱ δημόται Δεμεσοῦ ἤκουον τὸν πατέρα τοῦ Δημάρχου νὰ κατακραυγάζῃ κατὰ τοῦ υἱοῦ του. Τί εἶχε συμβῇ; Ὁ Δήμαρχος εἶχε τιμωρήσῃ μετὰ πρόστιμον τὸν πατέρα του διὰ κάποιαν δημοτικὴν παραβάσιν του.

Καὶ ἐν ὑστερόγραφον. Ἦτο ἀρρενωπὸς τὴν μορφήν. Φωνακλᾶς. Γενναῖος. Κατ' ἐξοχὴν φιλόστοργος. Ὅπου εὐρίσκειτο, ἐγέμιζε τὸν τόπον ἀπὸ τὸ ἐγὼ του. Ἡ παρουσία του, οἱ λόγοι του, τὰ φαιδρολογήματά του ἐσκόρπιζον μίαν ἀκτινοβολίαν ζωῆς, εὐχαριστήσεως, πεποιθήσεως. Ὁμίλει πολὺ καὶ μεγαλοφώνως, ἀλλὰ καὶ ἔπρωτε πολλά. Ἐθνικώτατος. Προοδευτικὸς. Ἀρχοντικὸς. Δεβέντης. Προσφιλῆς.

Ἡ Κύπρος ἔχασε ἓνα δυνατόν χεῖρ. Ἡ Δεμεσὸς ὑπέροχον καὶ γενναῖον πολίτην, προικισμένον μετὰ ἐξόχους φιλοπόλιδας ἀρετάς, τὰς ὁποίας ἐγνώριζε ν' ἀποκρυσταλλῶν ἑῷ ὥραϊα ἔργα. Ἀλλὰ καὶ ἡ Κύπρος καὶ ἡ Δεμεσὸς ἀπέκτησαν ἓνα ἥρωα τοῦ καθήκοντος, ἓνα πρόμαχον τῆς ἐλευθερίας.

Ὅποιος ἀποθνήσκει διὰ τὴν Πατρίδα, δὲν ἀποθνήσκει. Ζῇ μαζί της τὴν μακρὰν ζωὴν τῆς Ἱστορίας καὶ φωτίζεται ἀπὸ τὸ ἀκτινωτὸν τῆς ἰδικῆς τῆς δόξης.

Ἄ! πῶς ἐνθυμοῦμαι τὸν φίλον μου Σῶζον. Καὶ εἰς τὴν ἐκστρατείαν καὶ εἰς τὴν μάχην ἐσκόρπιζε τὴν περισσειαν τῆς ζωῆς του. «Γειά σου, ἀθάνατε Βαγγέλη» συνήθιζε νὰ μοῦ φωνάζῃ. Τώρα δὲν ἀκούω πλέον τὴν φωνὴν του. Δὲν θὰ τὴν ἀκούσω ποτέ... Ἐῖχαμεν φύγῃ μαζί ἀπὸ τὴν Πατρίδα καὶ μετὰ μίαν ἀρμονίαν αἰσθημάτων καὶ σκέψεων ἐβαδίζαμεν πρὸς τὸν κίνδυνον τοῦ πολέμου ὡς πρὸς ἀναγκαίαν θυσίαν διὰ τὸν ἀγῶνα καὶ τῆς μικρᾶς πατρίδος μας.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΤΖΗΓΩΑΝΝΟΥ

βουλευτὴς Λάρνακος - Ἀρμοχάστου, στρατιώτης τοῦ 1' λόχου τοῦ Α' πεζ. συντάγματος

Συμπολεμιστὴς τοῦ Σῶζου καὶ φίλος του ἦτον ὁ ἀγαπητὸς βουλευτὴς κ. Χατζηγιάννου, ὁ δίδων τὸν χαρακτηρισμὸν τοῦ ἐκλεκτοῦ πολίτου τῆς Κύπρου. Πέντε ἐξέχοντες πολῖται Κύπριοι: ὁ Σῶζος καὶ οἱ βουλευταὶ Χατζηγιάννου, Λανίτης, Κυριακίδης καὶ Ζήνων, ἤλθαν ἐθέλονται νὰ πολεμήσουν. Καὶ παρὰ τὸ πλεονέκον των πλείστοι νέοι ἠκολούθησαν προθύμοι νὰ προσφέρουν τὴν ζωὴν των εἰς τὴν μητέρα πατρίδα.

Ἐπεσκέφθημεν τὸν κ. Χατζηγιάννον εἰς τὸ Νέον Πολιτικὸν Νοσοκομεῖον ὅπου νοσηλεύεται τραυματίας τῶν ἡπειρωτικῶν μαχῶν. Μετὰ ἱερὸν ἐνθουσιασμόν καὶ μετὰ ἀφέλειαν παιδικὴν μᾶς διηγείτο τὰ τῆς μεγάλης ἐκστρατείας. Μᾶς ὁμίλησε διὰ τὴν Κύπρον, διὰ τὸ ἐκπολιτιστικὸν ἔργον πού θὰ ἐπιτελέσῃ ἐλευθερία ἡ νῆσος. Ἀντὶ περιγραφῆς, προτιμῶμεν νὰ δημοσιεύσωμεν ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Δήμαρχον Λάρνακος, ὅστις τὸν εἶχε συγχαρῇ διὰ τὰ πατριωτικὰ του αἰσθήματα:

«Πιστὸς εἰς τὰς ἰδέας μου ἠκολούθησα τὴν φωνὴν τῆς Πατρίδος.

«Ἐσπευσα μετὰ τὸ μάνλιχερ πρὸς τὸ ἐλκυστικὸν ὄνειρον, μετὰ τὸ ὅποιον ἐκινίσθησαν αἱ γενεαὶ τῶν δούλων Κυπρίων. Ἐζήτησα ν' ἀκούσω παρὰ τὰς ὑψηλὰς δρῶν τῆς ἡπειρωτικῆς Δοδώνης τὸν νέον χρησμὸν τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

«Εἶδα τοὺς γενναίους μαχητὰς καθημαγμένους νὰ ἀποθνήσκουσιν ἡδέως ψιθυρίζοντες τὸ ὄνομα τῆς Πατρίδος. Ἦκουσα τὸν πόνον τοῦ δούλου καὶ τὴν χαρὰν τοῦ ἐλευθερουμένου. Ἦσθάνθην τὰ ὑψηλὰ καὶ ἀφραστα σκιρτήματα τῆς ἀναδυομένης ἐκ τῶν αἱμάτων καὶ καταστροφῶν παγκάλου θεᾶς, τῆς Ἐλευθερίας.

«Πιστεύω. Πιστεύω πλείοτερον τώρα. Ἡ φυλὴ μας ἐπανεύρε τὸν ἱστορικὸν δρόμον τῆς.

«Χαρῶμεν, ὅτι ἡμέρα δόξης καὶ φωτὸς ἀνέτειλε διὰ τὴν Ἑλλάδα μας.

«Ἀκατανίκητοι εἰς τὸ ὥραϊον ἐθνικὸν ἰδεῶδες, ὡς ἐξακολουθήσωμεν ἐργαζόμενοι, ἐλπίζοντες καὶ ἡμεῖς οἱ Κύπριοι. Ροδίζει ἡ αὐγὴ τῆς ἐλευθερωτικῆς ἡμέρας. Ἐν τῷ χυθέντι αἵματι τῶν τέκνων τῆς ἐνοῦται στερρότερον μετὰ τῆς Ἑλλάδος μας ἡ Μεγάλῃ Νῆσος τῆς Ἀφροδίτης. Ἡ Κύπρος, ἐλευθερία, προώρῃσται μεγάλη. Προφυλακὴ οὖσα τοῦ ἑλληνισμοῦ ἐν τῷ βάθει τῆς Μεσογείου, γενήσεται καὶ κέντρον πνευματικῆς καὶ ἐμπορικῆς ζωῆς διὰ τὴν ἀπέναντι Ἀσίαν. Γενή-

σεται καὶ γέφυρα διαβιβάσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἐκ Ἀσίων πρὸς Ἀνατολὰς.

«Ἡ παλῖρροια τοῦ πολιτισμοῦ θὰ θιέλθῃ διὰ τῆς ἀρχαίας κοίτης του».

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ἡ Πειραιεῖ, ἐν τῇ συνοικίᾳ Μελετοπούλου, ἐν θέσει Καραβᾶ, πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Γ. Κουκούλη ἀνευρέθη τυχαίως καὶ μετηνέχθη εἰς τὸ ἐκεῖ Μουσεῖον ὥραϊον ἐπιτύμβιον ἀνάγλυφον τοῦ 4ου π. Χ. αἰῶνος, ὕψους 1.50 περίπου μ., πολὺ καλῆς διατηρήσεως.

Ἐπ' αὐτοῦ παρίσταται νέα πεπλοφόρος γυνὴ καθημένη καὶ λαμβάνουσα τὴν δεξιὰν ὀρθίου ἀνδρὸς ἔχοντος μικρότατον γένειον ἐπὶ τῶν παρειῶν καὶ τοῦ σιαγονίου· μετὰ τῶν δύο ἴσταται κατ' ἐνώπιον νεάνις ἔχουσα τὴν κόμην ἐντὸς καλύπτρας καὶ βλέπουσα μετὰ τρυφερότητος πρὸς τὴν πρὸ αὐτῆς σκηνήν, ἐνῶ προσφέρει διὰ τῆς δεξιᾶς κιβωτίδιον μετὰ κοσμημάτων πρὸς τὴν καθημένην γυναῖκα.

Ἡ θέσις, ἐν ᾗ εὐρέθη τὸ ἀνάγλυφον, εἶνε πλησιέστατα πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ Φουτοῦ, ἐμπροσθεν τῆς ὁποίας πρὸ μηνῶν εὐρέθησαν πολλὰ ἄλλα ἐπιτύμβια ἀνάγλυφα, τῶν ὁποίων τὴν εὐρεσιν ἀνηγγέλαμεν εἰς προηγούμενα φύλλα ἡμῶν· ἐξάγεται λοιπὸν ἐξ ὧν τούτων, ὅτι ἐκεῖ ὑπάρχει ἐν τῶν κυριωτέρων νεκροταφείων τοῦ Πειραιῶς, ἐν ᾧ ὡς καὶ ἐν τῷ ἐν Ἀθῆναις νεκροταφείῳ τοῦ Κεραμεικοῦ θὰ ὑπάρχωσι σπουδαῖα νεκρικὰ μνημεῖα.

Ἐν μικρᾷ σκαφικῇ ἐργασίᾳ γενομένη ἐν τῷ ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν Ἀσκληπιεῖ ἀνεκαλύφθη πρὸς δυσμᾶς τῆς μεγάλης νεωτέρας στοᾶς τοῦ Ἀσκληπιείου ὁχετὸς ἐκ πηλίνων τετραγωνικῶν ἡμισωλήνων, ὅστις ἐκ τινος οἰκοδομήματος ἀρχαιοτέρου τῆς δυτικωτέρας ἐν τῷ Ἀσκληπιεῖ στοᾶς καὶ ὑψηλότερον ταύτης κειμένη διωχέτευε τὸ ὕδωρ ἐκτὸς τοῦ Ἀσκληπιείου. Ὅποιον τι ἦτο τὸ ἀρχαιότερον τοῦτο κτίριον δὲν ἐξηκριβώθη εἰσέτι.

Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀνασκαφὴν ἀνευρέθη καὶ τεμάχιον ἐπιγραφῆς μνημονεύον, ὅτι ἱερεὺς τις υἱὸς Σαλαπίνοιο Κηφισίους κατεσκεύασεν ἢ ἐπεσκεύασε τὴν (Κρήνην) καὶ τὴν εἰσόδον.

Σπουδαιοτάτῃ ἐργασίᾳ συντελεῖται κατ' αὐτὰς ἐν τῷ ἐθνικῷ ἀρχαιολογικῷ μουσεῖῳ. Ὁ ζωγράφος Gilliéron υἱὸς συμπληρωτὴ ἐκ μικρῶν τεμαχίων τοιχογραφιῶν εὐρεθεισῶν ἐν Τίρυνθι ἐν ἀνασκαφαῖς τῆς Γερμανικῆς ἀρχαιολογικῆς σχολῆς, δλόκληρον ἀρχαίαν παράστασιν μυκηναϊκῆς γυναικὸς καθ' ὑπόδειγμα δημοσιευθὲν ἤδη ὑπὸ τοῦ ἐταίρου τῆς Γερμανικῆς σχολῆς Rodenwaldt. Ἡ εἰκὼν συμπληρουμένη ὁσονούπω θέλει ἐκτεθῇ προσεχῶς ἐν τῷ Μουσείῳ.

Ἐκ τῶν δαπάνῃ τοῦ Ὀλλανδοῦ Goekoop διὰ τοῦ ἐφόρου Κυπαρίσιου ἐνεργηθεισῶν ἐν Κεραμεικῇ ἀνασκαφῶν μετεκομίσθη εἰς τὸ ἐνταῦθα μουσεῖον σπουδαῖον πηλινὸν ἀγγεῖον, σκύφος τῶν καλουμένων μεγαρικῶν. Περὶ τοῦτον εἶνε ἀναγεγλυμμένοι μικραὶ μορφαὶ παριστῶσαι σκηνὰς ἐκ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, π. χ. τὴν μονομαχίαν τοῦ Μενελάου καὶ Πάριδος, τὴν θυσίαν τῆς κόρης τοῦ Πριάμου Πολυξένης ὑπὸ τοῦ Νεοπτόλεμου ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως καὶ ἄλλας. Ἀνάγλυπτοι ὁμοίως ἐπιγραφαὶ ὡς Πολυξένη, Μενέλαος, Ἀλέξανδρος κλ. διευκρινίζουσι τὰς εἰκονιζομένας σκηνάς.

Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐγένοντο ἐν Δοκιδίῳ ἐν Θεολόγῳ πλησίον τῆς Μαλεσίνας ἀνασκαφαὶ τάφων ὑπὸ

τῆς Ἀμερικανικῆς σχολῆς· τὸ σπουδαιότερον μέρος τῶν εὐρημάτων τούτων μετεφέρθη ἤδη ἐνταῦθα καὶ κατετέθη εἰς τὸ Ἐθνικὸν μουσεῖον, ἀποτελεῖται δ' ἐξ ἀγγείων μελανοκόρφων καὶ ἐρυθροκόρφων τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος καὶ ἐκ πολυτίμων ἐξ ἀργύρου κοσμημάτων, κυρίως πορπῶν καὶ δακτυλίων καλλιτεχνικώτατα ἐργασμένων, αἵτινες εἶνε ἐτι σπουδαιότεραι, διότι καὶ ἡ χρονολογία αὐτῶν ὁρίζεται διὰ τῶν εὐρεθέντων μετ' αὐτῶν ἐν τοῖς ἰδίοις τάφοις ἐρυθροκόρφων ἀγγείων τοῦ 5ου αἰῶνος.

Κ.

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Ὁ μουσικὸς κ. Βάρβογλης εἰς τὸ Concerts-Rouge

ΜΕΣΑ εἰς τὰ προγράμματα τῶν Concerts-Rouge, ἐπιγουράρισε τὸν περασμένον μῆνα καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Ἑλλήνου συνθέτου κ. Μαρίνου Βάρβογλη. Κοντὰ εἰς μίαν συμφωνίαν τοῦ Σοῦμαν, δίπλα στὴ Suite Algérienne τοῦ Saint-Saëns, τὰ τρία κομμάτια en quatuor τοῦ ἰδιοῦ μας μουσικοῦ.

Ἄν καὶ δὲν εἶνε πρώτη φορά πού ἔργα τοῦ κ. Βάρβογλη παίζονται εἰς δημοσίας αἰθούσας, ἐν τούτοις ἡ φορά αὕτη πρέπει νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ἀληθινὴ δημοσία ἐμφάνισις τοῦ Ἑλλήνου μουσικοῦ.

Τὸ κουαρτέτο τοῦ Βάρβογλη ἐξετελέσθη ἀπὸ πρῶτα βραβεῖα τοῦ Κονσερβατοῦρ. Ἡ σύνθεσις παρουσιάζει εἰς ὅλην τὴν τὴν ἐμπνευσμένην τελειότητα, ἀποσπᾶσκα ραγδαῖα τὰ χειροκροτήματα, τὰ ὅρα καὶ τὰ μέρη.

Δὲν εἶμαι μουσικὸς, δυστυχῶς, καὶ ὁσάκις δοκιμάζω νὰ εἰσέλθω προσκυνητὴς εἰς ναὸν ὅπου δὲν ἐχοροστᾷ τῆς νέας, κλαίω ματαίως, ὅτι ἐπρόδωσα ἓνα μέρος τῆς ψυχικῆς μου ὑπάρξεως. Ἐν τούτοις ἡ προσπάθεια ἡ μεγάλη καὶ τὸ ἐνστικτὸν δὲν με ἐγκαταλείπουν, καὶ τολμῶ νὰ πιστεύω ὅτι τὸσον ἀπέναντι τῶν ἡχῶν ὅσον καὶ ἀπέναντι τῶν γραμμῶν καὶ τῶν χρωμάτων, δὲν εἶμαι οὔτε ἀδιάφορος, οὔτε πάλιν ὑστερικός. Πρὸ πάντων δὲν εἶμαι ξένος.

Τὸ κουαρτέτο τοῦ κ. Βάρβογλη εἶνε διηρημένον εἰς τρία χωρισμένα μέρη, χωρισμένα ὅχι μόνον χρονικῶς, ἀλλὰ καὶ κατ' οὐσίαν.

Τὸ πρῶτον μέρος εἶνε μία ρέμβη, ἓνα ὄνειρον, ἓνας ἀνατολικὸς, νὰ πῶ ἔτσι, καὶ μὴ μόνονος κάπως, ἀλλ' αἰσθητικὸς, ἀλλὰ μετὰ τὴν μονοτονίαν ἐκείνην, πού ἔχει τὸ ἀληθινὸν πάθος, ὅταν δὲν ξεσπᾷ, ἀλλὰ ὑπονομεῖται.

Τὰ βιολιά κλαίει, τὰ δοξάρια σύρονται, ἀναστενάζουν σιγαλὰ, πονοῦν χωρὶς κραυγῆν.

Τὸ δεύτερον εἶνε σὰν μία μακρυνὴ ἀνάμνησις κάποιας ποιητικῆς πραγματικότητος πού δὲν θὰ ξαναέλθῃ ποτέ, σὰν μίας φευγαλέας εὐτυχίας πού ἔπρεπε νὰ χαθῇ ἀπὸ αὐτὴν τὴν φύσιν τῶν ἀναποφευκτῶν περιστάτικῶν.

Καὶ τὸ τρίτον μέρος εἶνε μία ἀφύπνισις, ἓνα τίναγμα, μία ἀνακούφισις, ὕστερα ἀπὸ μίαν δοκιμασίαν. Εἶνε ἡ ἀνοίξις ὕστερα ἀπὸ τὸν χειμῶνα, ἡ ὕψις ὕστερα ἀπὸ τὸν φόβον τοῦ θανάτου. Τὸ τελευταῖον μέρος εἶνε χορὸς, ἀλλὰ χορὸς ὅχι τρελλός, παιδαριώδης, χορὸς ἀχάριστος, ἐλαφρὸς, γοργός, ἀλλὰ μετρημένος, ἀρμονισμένος σὲ μουσικὴν κλίμακα ὑπολογισμένην θαυμαστά.

Τὰχα ἡ ρωσικὴ μουσικὴ ἐπῆρε ὅλον τὸ πάθος τῶν ἀνατολικῶν προγόνων μας; Σκέπτομαι τὸν μάγον Γλαζόνοφ, ἀλλὰ ἡ μουσικὴ τοῦ κ. Βάρβογλη με πείθει πὸς ὁ πολὺς συνάδελφός του ἀφῆκε καὶ εἰς τὸν νέον Ἑλληνα συνθέτην νὰ μᾶς μαθαίνῃ μερικὰ μυστικά τῶν πόνων μας.

Γράφω τὰ ἄτακτα αὐτὰ σημειώματα ἀμέσως μετὰ τὴν συναυλίαν τῆς 5ης Φεβρουαρίου τῶν Concerts-Rouge, ποτισμένον δολοκλήτος ἀκόμα ἀπὸ τὸν ἥχον τῆς ὥρας καὶ νεόκοπης μουσικῆς ποὺ εἶχα τὴν εὐτυχίαν νὰ ἀκούσω.

Τὸ κουαρτέτο τοῦ κ. Βάρβογλη ἐμπῆκε τελευταῖον εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς βραδυᾶς αὐτῆς, καὶ ἡ ἐναρμόνισις ἐκείνη τῶν ἡχῶν εἰς τὴν ὁποίαν ἐδούλεψε τὸ ἑλληνικὸν πνεῦμα δὲν ἐταράχθη ὕστερα ἀπὸ τίποτε ἄλλο. Τὸ κομμάτι δὲν βαστᾷ περισσότερον ἀπὸ 18-22 λεπτὰ τῆς ὥρας, ἀλλὰ ποιά χαρὰ τῆς ψυχῆς βαστᾷ τάχα περισσότερον;...

Παρίσι 7 Φεβρουαρίου 1913

ΜΟΥΣΙΚΟΦΙΛΟΣ

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕΛΙΣ

ΟΛΓΑΣ ὥρας προτοῦ συνταχθῇ ἡ πρὸς τὴν διακοίνωσιν τῶν Δυνάμεων ἀπάντησις τῆς Πύλης καὶ δοθῇ ἐντολὴ εἰς τοὺς ἐν Λονδίῳ πληρεξουσίου τῆς Τουρκίας πρὸς ὑπογραφὴν τῆς συνθήκης τῆς Εἰρήνης κατὰ τοὺς τεθέντας ὑπὸ τῶν συμμάχων ὅρους, ἀνετράπη ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ κυβερνήσις Κιαμὴλ Πασᾶ διὰ κινήματος τῶν Νεοτούρκων. Τὸ κίνημα τοῦτο ὀνομάσθη ἐπανάστασις ἐνῶ ἦτο συνωμοσία. Ἦτο ἀπ' ἐτέρου ὁ μόνος τρόπος διὰ νὰ ἀναρχηθῶν εἰς τὴν ἐξουσίαν οἱ Νεότουρκοι. Τόσον θλιβερά ἦτο ἡ θέσις τῆς κυβερνήσεως Κιαμὴλ τὴν στιγμὴν τῆς τυπικῆς ἀναγνώσεως τοῦ συντελεσθέντος ὁλέθρου ὥστε μία πνοὴ ἦρκει νὰ τὴν ἀνατρέψῃ. Οὗτω ἐπανήλθον οἱ Νεότουρκοι μετὰ τὴν ἐλπίδα μὲν ρήγματος εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ὁμοφωνίαν, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν κίνδυνον νὰ συνομολογήσῃ αὐτοὶ τὴν εἰρήνην μετὰ τὸν ὀλεθρὸν τοῦ ὁποίου φέρουν τὴν εὐθύνην. Συνέπεια τοῦ συνωμοτικῆς καὶ δολοφονικοῦ κινήματος τοῦ Νεοτουρκικοῦ κόμματος ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρξεν ἡ ἐπανάληψις τῶν ἐχθροπραξιῶν. Ἡ Τουρκία ὁμοῦ κατόπιν τοῦ πολέμου καὶ τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς ἀναρχίας ἀπέβη τόσον ὀλίγον ἐπιφοβὸς ἐχθρὸς ὥστε κατὰ τὴν ἐπανάληψιν τοῦ πολέμου καὶ αὐτὰ τὰ εὐαίσθητα εἰς τὸν μακρυνὸν κίνδυνον συρράξεως Χρηματιστηρίου δὲν ἐσημείωσαν καμμίαν ἐκπτώσιν τῶν ἀξιών. Τόσον ραγδαία ὑπῆρξεν ἡ καταστροφὴ ὥστε ἦτο ἐπόμενο νὰ ἀποβῇ διὰ τὴν Τουρκίαν ἀγνωσμένος εἰς τὸ τέλος ὁ ἀγὼν ἀφοῦ μάλιστα ὑπῆρχον ἀκόμη Νεότουρκοι. Εἶνε εὐτύχημα ὅτι κατὰ τὴν δευτέραν αὐτὴν φάσιν τοῦ πολέμου ἡ εὐρωπαϊκὴ ὁμοφωνία ἀπεδείχθη ἰσχυρά καὶ συμπαγὴς ἀποκλείουσα πᾶσαν ἀνησυχίαν καὶ ἱκανὴ τὰ ἐντοπίσῃ τὸν πόλεμον. Τὰ μετὰ τῶν Δυνάμεων συζητούμενα ἤδη ζητήματα εἶνε τὰ ὅρια τῆς αὐτονομίας Ἀλβανίας καὶ ἡ τύχη τῶν Νήσων τοῦ Αἰγαίου. Τὸ πρῶτον ζήτημα προκαλεῖ ἡ Αὐστρία ἐπιδιώκουσα τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὁρίων τῆς Ἀλβανίας πρὸς βορρᾶν ὥστε νὰ περιληφθῇ καὶ ἡ Σκόδρα εἰς τὸ νέον αὐτόνομον κράτος. Ἀλλ' ὁρθῶς παρετηρήθη ὅτι ἅμα οἱ Μαυροβούνιοι καταλάβουν διὰ τῆς λόγγης τὴν πόλιν αὐτὴν οὐδεμία δύναμις θὰ τοὺς ἐκτοπίσῃ. Τὸ δεύτερον ζήτημα προκαλεῖ ἡ Ἰταλία κατὰ τὸν ὀλίγον ἀπροσδόκητον. Ἀφοῦ ἡ Δύναμις αὐτὴ ἐδείχθη ἡ ἀδιάλλακτος ὑπερμαχος τῆς ἀρχῆς τῶν ἐθνικοτήτων, ἤδη ἀνθίσταται εἰς τὴν προσάρτησιν τῶν νήσων εἰς τὴν Ἑλλάδα ἰσχυρίζομένη ὅτι τοῦτο θὰ ἀποτελεῖ κίνδυνον διαλύσεως καὶ τῆς Ἀσιατικῆς Τουρκίας πέρας τῆς ὁποίας πᾶσαι αἱ Δυνάμεις πλὴν τῆς Ἰταλίας ἔχουν σφαίραν ἐπιρροῆς ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων των. Καὶ ἀναφέρουν οἱ ἐν Ρώμῃ ὅτι ἡ Ἀγγλία ἔχει ζώον ἐπιρροῆς εἰς τὴν Ἀραβίαν καὶ τὸν Περσικόν Κόλπον, ἡ Γαλλία εἰς τὴν Συρίαν καὶ τὸν Λίβανον, ἡ Ρωσία εἰς τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὰς ἀκτὰς τῆς Μαύρης Θαλάσσης, ἡ Γερμανία εἰς τὴν Μεσοποταμίαν. Μὲ τὸ ἐπιχείρημα

τοῦτο ἡ Ἰταλία ζητεῖ ν' ἀποδοθῶν εἰς τὴν Τουρκίαν αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου ἢ νὰ γίνουν αὐτόνομοι. Ἡ κατάληψις τῶν μεσημβρινῶν νήσων τοῦ Αἰγαίου Πελάγους ἐκέντησε πολὺ τὴν ὁρεξίν των Ἰταλῶν ὥστε νὰ ἐπιζητοῦν δικαιολογίαν πρὸς παράτασιν τῆς κατοχῆς των. Ἐνῶ τόσον μακρὸν παρελθὼν γενναιοφροσύνης καὶ ἠθικῆς ἀλληλεγγύης συνδέει τὴν Ἰταλίαν πρὸς τοὺς ἀγωνιζομένους διὰ τὴν ἐλευθερίαν των λαοὺς, ἤδη ἡ Ἰταλικὴ Κυβέρνησις ἀρνούμενη τὴν εὐγενὴν παράδοσιν προσανατολίζεται πρὸς τὴν πολιτικὴν τοῦ ὀφελιμισμοῦ μετὰ κινήσιν πολὺ ἀδεξιότεραν τῆς Γερμανίας ἀκολουθούσης ἄλλοτε τὸν δρόμον αὐτὸν τοῦ ἐγωϊστικοῦ ὑπολογισμοῦ. Οἱ ἐν Ρώμῃ παρέλειψαν νὰ ἐξηγήσῃ τὸν τρόπον καθ' ὃν θὰ ἐκινδύνευε διὰ τῆς καταλήψεως τῶν νήσων ὑπὸ τῆς Ἑλλάδος ὁ διαμελισμὸς τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ὑπὸ τῶν Δυνάμεων. Τὸ παρελθὼν μαρτυρεῖ ὅτι ἡ Ἡπειρος δὲν διέτρεξε κίνδυνον διὰ τῆς παραχωρήσεως τῆς Κερκύρας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶνε εὐτύχημα ὅμως ὅτι ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Ρωσία δεικνύονται ἀποκρούσαι ἀποφασιστικῶς πᾶσαν λύσιν διὰ τῆς αὐτονομίας φοβούμεναι εὐλόγως ὅτι τοῦτο ἡδύνατο πράγματι νὰ ἀποτελέσῃ ἀφορμὴν συναγωνισμοῦ καὶ κίνδυνον διὰ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Τοιαυτὴν μέσιν λύσιν ρητῶς παρίσταται ἀποκρούουσα καὶ διὰ τὴν Θεσσαλονίκην ἡ Ρωσία ἐκ τῶν κινδύνων τοὺς ὁποίους ἡδύνατο νὰ γεννήσῃ διὰ τὸ μέλλον. Ἐπειδὴ ἡ ὁμοφωνία τῶν Δυνάμεων στηρίζεται ἐπὶ τῆς ἀρχικῆς τεθείσης ἀρχῆς ὅπως οὐδεμία τούτων τὴν ἐπίλυσιν τῶν γεννηθέντων ἐκ τοῦ πολέμου ζητημάτων καταστήσῃ ἀφορμὴν πρὸς ἐπιδίωξιν ἰδίας ὠφελείας, ἡ τελικὴ ἔκβασις τῶν ζητημάτων δὲν δύναται νὰ παρεκκλίνῃ τῆς ἀρχῆς τοῦ δικαίου καὶ ὁρθοῦ χάριν αὐτῆς τῆς ἐξασφαλίσεως καὶ παγίωσεως τῆς εἰρήνης διὰ τὸ μέλλον.

ΑΓΡΙΠΠΑΣ

ΕΙΔΗΣΕΙΣ — ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Νοεμβρίου ἀνεδημοσιεύσαμεν ἀπὸ τὴν «Πατρίδα» τοὺς τελευταίους στίχους τοῦ Μαβίλη. Μέσα στὰ χειρόγραφα του, εἰς τὴν Κέρκυραν, εὐρέθη τὸ σονέτο ὅπως τὸ εἶχε πρωτογράψῃ:

Τ Α Ξ Ι Δ Ι

Σοὺ ἀρέσαν τὰ τραγοῦδια μου καὶ ἀγάλη
Ἀγάλη ἐνυχοπόνεσες καὶ μένα
Κ' ἐχάρισές μου ὁμορφομάτα μ' ἕνα
Φίλημα τὴν καρδιά σου τὴ μεγάλη.
Μὰ εἶχε ὁ γυαλὸς τῆς γλύκας γυρογιάλι
Καὶ τώρα πλιά σου ἀχὼν ξερά καὶ ξένα
Τὰ σονέτα ποὺ ἐφάνταζαν γιὰ σένα
Στῆς φαντασίας μου τ' ἄλκυο ἀνθογυάλι.
Μισοκρύβεται ἕνα ἄχαρο βιβλίον
Σκονισμένο παλὸν σὸ ὕστερο ῥάφι.
Τ' ἀνοίξεις κάποια μέρα σ' ἕνα πλοῖον
Καὶ δὲν καλοθυμᾶσαι οὔτε τί γράφει,
Μὰ μιά στιγμὴ ζωῆς παρμένη σῶχει
Καὶ ἀκόμα δὲν τὸ παραρρίχνεις ὀχι.

Ὁ ποιητὴς ἐδούλευε ἀκόμη τὸ σονέτο του, καὶ στοὺς στίχους ποὺ ἐδημοσιεύσαμεν, ἔχομεν τὸ δεύτερον τετραστίχον μετὰ τὴν ἀκόλουθον τελειότεραν μορφήν:

«Ποιὸς ἐρράγισε τ' ἄλκυο ἀνθογυάλι
Καὶ ἀντὶς αἶμα νερὰ θωρῶ χυμένα
Καὶ τ' ἀνθία τῆς ἀγάπης μαρμαίρει;
Εἶχε ὁ γυαλὸς τῆς γλύκας γυρογυάλι;»

Ἀκόμη καὶ ὁ προτελευταῖος στίχος εἶναι πῶς δουλεμένος:

«Μὰ μιά στάλα ζωῆς πιωμένη σῶχει.»

Ἡ καλὴ μας ζωγράφος, ἡ κυρία Θάλεια Φλωρᾶ-Καραβία, παρακολουθεῖ ἀπὸ κοντὰ τὸν πόλεμον, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην πρῶν, τώρα εἰς τὴν Ἡπειρον. Περιμένομεν πολλὰ ἀπὸ τὸ εὐγενικὸν πινέλο τῆς καλλιτέχνιδος. Ἐν τῷ μεταξύ στέλλει καὶ ἐντυπώσεις τῆς εἰς τὴν «Ἐφημερίδα» τῆς Ἀλεξανδρείας. Γράφει:

«Ἐνῶ ἐξωγράφισα τὸν Διάδοχον, ἡ πριγκίπισσα Σοφία λέγει:

— Ἐπρεπε νὰ γίνον ἀπὸ ζωγράφους καὶ νὰ τυπωθῶν τοιοῦτου εἶδους σχέδια διὰ τὰ σχολεῖα μας διὰ νὰ συνειθίσουν τὰ παιδιὰ νὰ βλέπουν σωστὰ καὶ καλλιτεχνικὰ καὶ νὰ μορφωθῇ τὸ γούστο τῶν ἀνθρώπων. Γιατὶ εἶνε φρικτὰ αὐτὰ τὰ πράγματα ποὺ δίνουν εἰς τὸν λαὸ μας, ἀκαλαίσθητες καὶ ἐλεεινὲς λιθογραφίες, αὐτὲς ποὺ βλέπει κανεὶς εἰς τοὺς δρόμους.

Ἡ πριγκίπισσα Σοφία μετὰ τὸ θετικὸ καὶ λεπτὸ πνεῦμα καὶ τὸ βαθὺ τῆς ἐνδιαφέρον διὰ τὴν χώραν πρὸς τὴν ὁποίαν πάντοτε διὰ τῶν ἔργων ἔδειξε τὴν στοργὴν τῆς, ἐπιθυμεῖ καὶ τὴν μόρφωσιν τῆς καλαισθησίας τοῦ λαοῦ, ὁ ὁποῖος ἄλλοτε ἔδωκεν ἀθάνατα ὑποδείγματα τέχνης.

— Ἐφερα μαζί μου ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, νὰ μοιρασθῶν εἰς τὰ σχολεῖα διάφορες εἰκόνες αἱ ὁποῖαι εἶνε τόσον ὥραϊα τυπωμένες. Ἀλλ' ὁ σκοπὸς εἶνε νὰ βλέπουν τὰ παιδιὰ Ἑλληνικὰ τοπία, εὐμορφα καμωμένα. Ἑλληνικοὺς τύπους, δένδρα, πουλιά, ζῶα, πράγματα τοῦ τόπου τῶν διὰ νὰ τ' ἀγαπήσουν διὰ τῆς τέχνης.

Τὴν ἀληθινὰ σοφὴν αὐτὴν σκέψιν τῆς πριγκίπισσας Σοφίας ἐπεκρότησα μετ' ἐνθουσιασμοῦ, καὶ ὁμιλήσαμεν ἀρκετὰ ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ζητήματος ἐνῶ συγχρόνως προθύμως προσφέρεται εἰς τὴν καταναγκαστικὴν ἀπραξίαν τῆς πόλεως διὰ τὸ σκίτσο. Ἡ πριγκίπισσα Σοφία ποτὲ δὲν μένει χωρὶς ἀσχολίαν τινά. Εἶνε ὑπόδειγμα Μητρὸς ἡ ὁποία παρακολουθεῖ ἀγρυπνᾶ τὴν ψυχικὴν καὶ σωματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδιῶν τῆς.

Καὶ διὰ τὴν ἀνάπτυξιν καὶ βελτίωσιν πολλῶν κλάδων εἰς τὴν χώραν, πόσο φροντίζει τὸ μαρτυροῦν τὰ διάφορα ἔργα εἰς τὰ ὁποῖα πρωτοστατεῖ.

Καὶ τώρα εἰς τὸν πόλεμον ἀθορύβως, σοβαρὰ ἀνέλαβε τὰς μεγάλας φροντίδας διὰ τὰ νοσοκομεῖα καὶ τὰς διαφόρους ἀνάγκας τοῦ πολέμου. Καὶ εἰς τὰς ὁλγας ὥρας τῆς ἀναπαύσεως ἡ θὰ διαβάξῃ ἡ θὰ... κεντᾷ.

— Δὲν εἶνε δυνατὸν τοῦλάχιστον νὰ κεντᾷ τὴν ὥραν ποὺ θὰ μετὰ ζωγραφίζετε;

— Θὰ ἦτο πολὺ διδακτικὸν διὰ τὸν κόσμον, Ὑψηλοτάτη, μία εἰκὼν τῆς πριγκίπισσας ἐργαζομένης σὰν τὴν Ἀρήτην τὸν Ὁμήρου μετὰ τὴν ἡλακτὴν...

Ἡ πριγκίπισσα Σοφία γελῶντας ἀφίνει τὸ κέντημα. Εἰς τὴν ἀπλὴν καὶ ὀλίγον τι ἀλύγιστην καὶ ὑπερήφανον στάσιν τῆς διαφαίνεται ἡ Χοεντξόλλερν.

«Ἀμφιτρίτη»

Πῶς εὐρέθην εἰς τὴν «Ἀμφιτρίτην» τὴν γηραιὰν βασιλικὴν θαλαμηγόν; ἀπλούστατον. Ὁ Διάδοχος ἐξήτρεσε καὶ δεύτερο σκίτσο. Ἐγένετο λόγος διὰ τὴν μεταβασίν του εἰς Ἡπειρον, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐξήτρεσε—καὶ ὁ στρατός.—Ἐξέφρασα τὸν πόθον μου νὰ ἴδω ἐκ τοῦ πλησίον τὸν ἀγῶνα εἰς τὴν Ἡπειρον.

Καὶ ὁ πόθος μου ἐξεπληρώθη χάρις εἰς τὸν Διάδοχον. Εἰς τὴν «Ἀμφιτρίτην» εἶνε οἱ πριγκίπες Ἀνδρέας καὶ Χριστόφορος, ὁ ἐπίδοξος Διάδοχος καὶ ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος, καὶ ἀπὸ τὸ ἐπιτελεῖον τοῦ Διαδόχου ὁ ὑπαρχηγὸς τοῦ ἐπιτελείου Δούμανης, ὁ στρατηγὸς Καλλίνσκις, ὁ ταγματάρχης Λεβίδης, ὁ κ. Στρατηγός, ὁ κ. Καρακάλος, ὁ κ. Πάλλης, ὁ ἱατρὸς Ἀναστασόπουλος, ὁ κ. Σταΐκος, ὁ διευθυντὴς ἐπὶ τῶν αὐτοκινήτων κ. Πύρρος Καραπάνος καὶ Κυρία ἡ κ. Δουλγκέρωφ, ἡ πριγκίπισσα Ὑψηλάντη (οὐγγρικῆς καταγωγῆς) μετα-

βαίνουσα διὰ τὰ νοσοκομεῖα τῆς Ἡπείρου καὶ ἡ Δὲς Ψύχα.

Ἀπὸ χθὲς τὸ πρῶτ' ἐπεβιβάσθημεν ὅλοι, ἀλλὰ τὴν ἀναχώρησιν ἐσταμάτησαν τὰ τηλεγραφήματα τῆς ναυμαχίας.

Ὅλη ἡ ἡμέρα ἐπέρασε μετὰ τὴν ἀγωνίαν τῆς ἀναμονῆς τοῦ τέλους τῆς κρίσιμου ναυμαχίας· μετὰ συγκίνησιν ἐβλέπαμεν κάθε νέον τηλεγράφημα τὸ ὁποῖον ἤνοιγεν ὁ Διάδοχος, ὁ μόνος ὁ ὁποῖος γαλήνιος, ἀτάραχος, εὐθυμὸς ἀνέμενεν αἰσὶν πάντοτε τὸ τέλος τῆς ναυμαχίας, ὅπως καὶ πράγματι ὑπῆρξεν.

— Εἶμαι πάντα αἰσιόδοξος, λέγει.

— Ἡ αἰσιοδοξία εἶνε προσὸν τῶν ἰσχυρῶν, Ὑψηλοτάτη...

— Τὸ μεσημέρι ἐγευμάτησεν εἰς τοῦ Βασιλέως. Τὸ βράδυ τὸ τραπέζι εἶνε πλήρες· τὰ γεύματα εἶνε ἀπλούστατα, σχεδὸν λιτά. Ὁ Διάδοχος μόλις χρωματίζει τὸ μεταλλικὸ νερὸ μετ' ὀλίγης σταγόνης ἁσπρου κρασιοῦ καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πίνουν μόνον νερό. Τὰ παιδιὰ του ποτὲ δὲν πίνουν τίποτε ἄλλο.

Χάκης

Τί γίνεται ὅταν περνᾷ ἡ «Ἀμφιτρίτη» ἀπὸ τὸ στενὸν τῆς γεφύρας καὶ τῆς πλησίον παραλίας· κινεῖται μανθῆλια, πετοῦν καπέλλα, φωνάζουν, σφυρίζουν, ὀρῶνται, ξελαογγίζονται.

Ζήτω ὁ Διάδοχος! Ζήτω ὁ Νικητὴς!

Ζήτω ὁ Κωνσταντῖνος, Ζήτω — Ζήτω! καὶ πολλοὶ ἄλλοι λέξεις, ἴσως εὐχαὶ διὰ νέας νίκας — συγγέονται εἰς δαιμονιώδη βοήν, εἰς ἐν ἀτελείωτον οὐρανόμηκες ὠσαννά, εἰς τὸ ὁποῖον αἱ δροσεραὶ φωναὶ τῶν παιδιῶν, βγαλμένες ἀπ' ὅλη τῶν τὴν καρδιά, δίδουν φαιδρὸς τὸν οὐρανὸν σὰν χαρούμενα πέρφερα εἰς μεγαλοπρεπὴ ὀρχήστραν.

Καὶ ὁ Διάδοχος μετὰ τὸ χέρι εἰς τὸ πηλίκιον ἐχαιρετοῦσε τὰ πλήθη ἐπάνω εἰς τὸ κατάστρωμα· γιὰ μιά στιγμὴ ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμό του ἐβγαλε τὸ καπέλλο του καὶ τὸ ἐκινεῖτο στὸν ἀέρα ἀντικαιρετῶν τὸν ἀγαπημένον του λαόν. Εἰς τὰ μάτια του ἐφαίνετο ἡ βαθεῖα συγκίνησις τῆς ψυχῆς του καὶ γιὰ πολλὴν ὥραν ἐμείνεν ὁρθὸς βλέπων τὴν ἀπομακρυνομένην πόλιν. Καὶ τὰ μαῦρα πλήθη ἐμείναν στήν προκυμαίαν ἀκίνητα σὰν μαγευμένα ἀπὸ τὸν πόθον νὰ βλέπουν ἔστω καὶ τὴν σκιάν τοῦ πλοίου ποὺ ἔφερε τὸν ἐνδοξὸν νικητὴν ποὺ τοὺς ἐμεγάλωσε τὴν Ἑλλάδα καὶ τοὺς ἐμεγάλωσεν ὡς ἀνθρώπους.

Ἡ «Νέα Ἡμέρα» τῆς 27 καὶ 28 Δεκεμβρίου ἐδημοσίευσεν συνέντευξιν μετὰ τὸν κ. Γ. Κοφινᾶν, προϊστάμενον τῶν Οἰκονομικῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Μακεδονίας, περὶ Θεσσαλονίκης ἀπὸ οἰκονομικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἀπόψεως. Ὁ κ. Κοφινᾶς συνοψίζει καὶ ἐξηγεῖ τὴν συνέντευξιν ἣν εἶχε δώσει εἰς τὴν «Indépendant» τῆς Θεσσαλονίκης.

— Ὑπεστήριξα, λέγει, ὅτι ἡ ἀπόσπασις τμήματος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλονίκης ἐκ τῆς ὅλης Μακεδονίας καὶ ἡ προσάρτησις αὐτοῦ εἰς τὴν Ἑλλάδα θὰ μεταβάλλῃ μόνον τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ἐμπορίου τῆς καὶ, ἀντὶ νὰ τὸ περιορίσῃ, θὰ τὸ ἀναπτύξῃ, θὰ τὸ ἐπεκτείνῃ. Σήμερον τὸ ἐμπόριον τῆς Θεσσαλονίκης εἶνε κυρίως εἰσαγωγικόν. Αὐτὸν θὰ γίνῃ, κατὰ μέγα μέρος, διαμετακομιστικὸν καὶ ἀποταμιευτικόν. Ἐξηγήσῃ ὅτι τὸ ἐμπόριον θὰ ἐπωφεληθῇ τῶν εὐκολιῶν τῆς ἀποταμιεύσεως (entrepôt), ἥτις θὰ συσταθῇ ἐν Θεσσαλονίκῃ, ὥστε τὰ ἐμπορεύματα, τὰ ἀποταμιευόμενα ἐν αὐτῇ, ἀντὶ νὰ τελεωνίζονται, ὡς γίνεται σήμερον, ἐπὶ καταβολῇ τοῦ τέλους, θὰ ἀποστέλλονται εἰς τὰς γειτνιαζούσας ἐπαρχίας τῆς Ἀλβανίας, τῆς Σερ-

της εικόνας, τὸ χάνι τοῦ Φτελιᾶ. Καὶ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ἡμεῖς.

Ἐνας ἀξιώματικὸς μᾶς συμβουλεῖ νὰ κρυφθοῦμε λίγο στὰ πλεῦρά τοῦ βουνοῦ γιὰ νὰ μὴ μᾶς ἴδωσιν ἀπὸ τὰ πυροβολεῖα οἱ ἐχθροὶ καὶ μᾶς βάλουν στόχον. Ἐμεῖς, γεμάτες ἀπὸ συγκίνησιν καὶ ἐνθουσιασμόν, μένομεν ἀκίνητες καὶ ἀπολαμβάνομεν τὸ μοναδικόν, τὸ ἀνέκφραστο θέαμα. Ὁ ὀρίζων ἀνοίγεται καταγάλανος καὶ καὶ ἡ γλυκεῖα λάμψις χειμερινοῦ ἡλίου σὰν χεῖμαρος χρυσοῦς περιβάλλει τὰ πέριξ. Διὰ λίγες στιγμὰς μὴ παγερά σιωπὴ ἀπλώνεται γύρω μας. Κάτι μεγάλο προμηνύεται. Εἰς τὴν αἰρινιδίαν νεκρικὴν σιωπὴν ἀκοῦμε τοὺς κτύπους τῆς καρδιᾶς μας. Ἐξαφνὰ μὴ κλαγγὴ ἀκούεται, ἓνας ἀλαλαγμός, καὶ δεξιὰ εἰς τὰ πλεῦρά τοῦ Ἀγίου Γεωργίου πρὸς τὴν χαράδραν ποῦ τὸν χωρίζει ἀπὸ τὸ δεξιὸν τὸ Μπιζάνι βουνό, σῶμα μὲ σῶμα συμπλέκονται οἱ εὐζωνοὶ μὲ τοὺς Τούρκους.

Καὶ ἀμέσως ξεσπᾷ ἡ μεγάλη φωνὴ τῆς μάχης. Μία λάμψις φαίνεται ἀπὸ τὸν ἀριστερόν λόφον τοῦ Μπιζανίου, ἓνας κρότος βουβὸς ἀντηχεῖ δίπλα μας, ἓνας κρότος ποῦ καταπνίγει ὅλα, ἓνα τράνταγμα μᾶς τινάζει καὶ ἓνας κρότος ἀνβαίνει μαῦρος καὶ πυκνός. Εἶνε μία ὀβίδα, ποῦ ἐτινάχθηκε κάτω στὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ. Μικρὸ πρᾶγμα! Ὀλίγες πέτρες ἐπετάχτηκαν, τὸ χῶμα ἀνεσκάφη ὀλίγον καὶ ἡ ὀβίδα ἐθάφτηκε εἰς τὸ βάθος τοῦ λάκκου ποῦ ἀνεσκάφη. Ἐνας χαρῶδες ἀλαλαγμός ἀπὸ τὰ στόματα τῶν στρατιωτῶν γύρω μας ὑπεδέχτο τὸ ἄδοξον θάψιμο αὐτοῦ. Μία ἄλλη λάμψις σχίζει τὸν αἰθέρα στὸ Μπιζάνι ἀπάνω. Ἡ ἀναμονὴ τοῦ βλήματος ποῦ θὰ ἐνοκήψῃ, γεννᾷ τρομακτικὴν σιγὴν γύρω μας. Ὀλίγων δευτερολέπτων ἀναμονή, ἀλλὰ αἰῶνων θαρρεῖς ἀγωνία.

Ἐνα πυροτέχνημα ξεσπᾷ στὸν ἀέρα, πρὸς τὸ μέρος τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Σφουρίζουν σὰν φίδια, διασταυρώνονται οἱ μύδροι ποῦ ἐκτοξεύονται καὶ ἡμεῖς ἀναμένομεν τὴν φρίκην ἐνὸς τέλους ἐκεῖ κάτω.

Τὰ βλήματα, εὐτυχῶς πέφτουν ἐντεῦθεν τοῦ λόφου καὶ ὄχι πρὸς τὰ πλεῦρά ποῦ μάχονται οἱ εὐζωνοὶ. Ἡ φωτιά τῶν τουφεκιῶν διατρεχεῖ τώρα ὅλην τὴν γραμμὴν τους. Σὰν κερανοὶ τὰ δύο σώματα ἐφορμοῦν τὸ ἓνα πρὸς τὸ ἄλλο. Τὰ βουνὰ γύρω ἀντηχοῦν ἀπὸ οὐρλιάσματα καὶ ἀλαλαγμούς. Κάθε ἐπὶ δευτερολέπτα μὴ ἀναλαμπὴ περιλοῦει τὸ Μπιζάνι, τὸ ἄπειρον συνταράσσεται καὶ σὰν φανταστικὰ δράματα ἐφορμοῦν καὶ ἐνοκήπτουν στοὺς γύρω λόφους οἱ ὀβίδες.

Ἐδῶ μὴ στήλη καπνοῦ ὁμοιάζει σὰν καράβι, ἐκεῖ σὰν σύννεφο, ἄλλο ἀνεμίζεται σὰν σάβανο, καὶ κάθε ξετύλιγμά του διπλώνει τὸν θάνατον.

Κύματα ἀγρίου ἐνθουσιασμοῦ συνταράσσουν τὴν ψυχὴν μας. Ἡ λύσσα τῆς μάχης ποῦ συγκροτεῖται πέρα ἐκεῖ κάτω ὑπὸ τὰ βλέμματά μας μᾶς δαγκάνει τὴν καρδιά καὶ ἀστραπαὶ μίσους διασχίζουν τὴν κεφαλὴν μας κατὰ τοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ἐχθρὸς! Ἡ λέξις ἡγεῖ εἰς τὸν ἐγκέφαλόν μας βιαία, ἀγρία, βάρβαρος. Ὅλες οἱ ἀνθρώπινες ἀγριότητες, οἱ προϊστορικὲς τὰς ὁποίας ὁ πολιτισμὸς κατεσίγησε δὲν ἐπνίξεν ὅμως, ξυπνοὺν καὶ συνταράσσονται μέσα μας. Ἐνα ἄγριον πάθος ὀλέθρου καὶ καταστροφῆς μᾶς συγκλονίζει.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἓνας βόμβος μεταλλικὸς ἀκούεται ἓνας ἥχος ρυθμικὸς, καὶ ἓνα τεράστιον πούλι ξεπροβάλλει ἀπὸ τὴν Ἀετοόραχη. Εἶνε τὸ ἀερόπλανο τοῦ Μουτούση. Ὑπερήφανο πετᾷ γοργὰ 1600 μέτρα ἐπάνω ἀπὸ τὴν κεφαλὴν μας πρὸς τὸ Μπιζάνι. Οὐρὰ καὶ ζήτω φρενιτιώδη ἀντιλαλοῦν γύρω μας. Πηλίκια, σπαθιά, λόγχες, μανδύλια κυματίζουν εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ χαιρετοῦν.

Ἀπὸ τὸ Μπιζάνι πυκνὲς γοργὲς οἱ ὀβίδες σχίζουν

σὰν οὐράνιες ἀστραπὲς τὸν αἰθέρα καὶ βάλλουν τὸ ἀκαταμάχητο πούλι. Ὁ οὐρανὸς σκεπάζεται ἀπὸ ἓνα μαῦρο σύννεφο καπνοῦ, ποῦ μὲ ἐκτυφλωτικὰς λάμψεις τὸ καταξοχίζει τὰ βλήματα τῶν πολυβόλων. Ὁ ἡρωϊκὸς Μουτούσης στέκει ἀπὸ πάνω μὴ στιγμὴ, ταλαντεύεται καὶ μὲ μὴ τεχνικὴ στροφὴ, ἀπ' οὗ ἐξεσφενδόνισε τὰς χειροβομβίδας ποῦ κρατοῦσε, γυρίζει πίσω, καὶ ταχύτερο ἀστραπῆς ἐξαφανίζεται τὸ ἀεροπλάνο πρὸς τὸ μέρος τῶν Πέντε Πηγαδιῶν.

Ἡ ὥρα εἶνε τρεῖς μετὰ μεσημβρίαν. Τὸ δρᾶμα τοῦ ὀλέθρου καὶ τοῦ θανάτου ἐξακολουθεῖ πάντοτε εἰς τὰ πλεῦρά τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Τὰ βόλια σκορποῦνται πυκνὰ γύρω. Ἡ πάλη γίνεται μὲ πείσμα. Καὶ οἱ δύο ἐχθροὶ εἶνε ἀποφασιστικοὶ καὶ ματωμένοι καὶ πολέμουται ἀγρίως. Σὰν ὄφεις παραμονεύουν ἀπὸ τίς ράχες οἱ Τούρκοι, σὰν δράκοντες ἐφορμοῦν. Σὰν λέοντες οἱ δικοὶ μας πετιοῦνται ἐπάνω τους, σὰν ἡμίθεοι ἐφορμοῦν ἐναντίον τῶν θηρίων, τοὺς ἐκδιώκουν καὶ χαράζονται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις αἱματωμένοι δρόμοι.

Τὰ κανόνια, σὰν δαίμονες ἐκτοξεύουν διαρκῶς σφαῖρες καὶ ὁ ὀρίζων στεφανώνεται ἀπὸ καπνοὺς καὶ σπύθες. Οἱ ἄνδρες πέφτουν καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη νεκροὶ καὶ τραυματῆται. Ἀλλ' οἱ δικοὶ μας ὀλοένα τοὺς ἀντικαθιστοῦν. Ἐνας πέφτει καὶ δέκα σὰν Τιτᾶνες ξεφυτρώνουν εἰς τὴν θέσιν του οἱ εὐζωνοὶ ἐναντίον τῶν ἀπαισίων δημίων. Ὁ μυκηθμὸς τῆς μάχης ἐξακολουθεῖ φρικιαστικός. Ἐξαφνὰ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν τρομακτικὴν αὐτὴν μουσικὴν ἓνα ἄσμα κλέφτικο, ἓνα τραγοῦδι βουνίσιο, εὐζωνικόν, σὰν μάννας γλυκὸ νανούρισμα, ἀντηχεῖ καί, σὰν νὰ ἦτο κάποιο θεῖο δῶν, αὐτὸ, ἀμέσως κάθε ἀντίπαλος πολεμικὸς καταπαύει καὶ χύνεται γύρω μὴ καταπληκτικὴ σιγὴ. Ἡ μάχη ἐσταμάτησεν ἐκεῖ. Οἱ Τούρκοι τσακισμένοι, θρυμματισμένοι, δεκατισμένοι, ὑπεχώρησαν πρὸς τὰ ὄρη τῆς ὀριᾶς τους. Καὶ οἱ δικοὶ μας ἔθαπταν τοὺς νεκροὺς καὶ ἐσώζονταν τοὺς τραυματίας.

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟΝ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Εἰς τὴν στήλην αὐτὴν δημοσιεύομεν τὰς εἰδήσεις, ὅσας ἀνεκοίνωσε τὸ Γραφεῖον τοῦ Τύπου.

Φιλippiάς, 15 Δεκεμβρίου. — Ἡ κατάστασις παραμένει ἡ αὐτὴ τηρουμένων πάντοτε τῶν θέσεων.

Τὸ ἡμέτερον πυροβολικὸν ἔβαλε κατὰ τοῦ Μπιζανίου, ὅπερ ἀπῆντησεν ἀσθενῶς.

Κατὰ τὴν νύκτα αἱ γενόμεναι μικραὶ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων ἀπεκρούσθησαν.

Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐγένετο ἐπίθεσις τοῦ ἐχθροῦ κατὰ τῆς Β'ς Μεραρχίας ἥτις ἀπεκρούσθη.

Ἀρχηγὸς τῆς Ἡπειροῦ Σαπουντζάκης

Φιλippiάς, 17 Δεκεμβρίου ὥρα 9 π. μ. — Τὰ στρατεύματα τηροῦσι τὰς θέσεις των. Εἰς τὴν ἀριστερὰν πτέρυγαν ἔλαβε χώραν σήμερον ἀγὼν πυροβολικοῦ. Εἰς τὴν δεξιὰν πτέρυγαν τὴν 9 ἑσπερινὴν τῆς χθρὸς ἐπεχείρησεν ἐπιθεῖν μετὰ πυροβολικοῦ, ἀλλ' ἀπεκρούσθη.

Φιλippiάς, 18 Δεκεμβρίου. — Τοπομαχικὴ πυροβολαρχία ἐτέλεσε νυκτερινὴν βολὴν ἀπὸ τῆς 3 — 6 πρωῒνης κατὰ μεγάλων καταυλισμῶν δυτικῶς τῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων καὶ κατὰ τῶν πυλῶν τοῦ ἐδάφους τοῦ Μ'κρῶνιου.

Τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικὸν ἀπῆντησεν. Περὶ τὴν 3 1/2 πρωῒνην ὁ ἐχθρὸς ἐπεχείρησεν ἐπιθε-

σιν κατὰ τοῦ κέντρου καὶ τοῦ δεξιοῦ τῆς ἀριστερᾶς πτέρυγος, ἀλλ' ἀπεκρούσθη.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ἐγένετο ἀγὼν πυροβολικοῦ.

Φιλippiάς, 20 Δεκεμβρίου. — Σήμερον οὐλαμὸς πυροβολικοῦ ἐκ τῆς στενωποῦ Φουὰτ ἔβαλε κατὰ τῶν θέσεων τοῦ ἐχθρικοῦ πεζικοῦ εἰς Λεσσανᾶ.

Ὁ ἐχθρὸς δὲν ἀπῆντησεν.

Χίος, 21 Δεκεμβρίου 11 καὶ 30 π. μ. — Προέλασις στρατοῦ ἀπὸ τοῦ ὄρους Αἴπος ἐξηκολούθησεν ἐρρωμένως πρὸς τὰ ἐνδότερα καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν, τῶν Τούρκων ἀνθισταμένων, ἀλλὰ διαρκῶς ὑποχωροῦντων.

Ἐπίσης τάγμα ἐξ Ἀγίου Γεωργίου προήλασε καταλαβὼν Ἀγίους Πατέρας. Τούρκοι προσβληθέντες εἰς Καρδαμύλην καὶ Βολυσὸν ἀπεσύρθησαν εἰς ὠρισμένα σημεῖα συγκεντρώσεως, ὧν ἀσφαλὴς συντριβὴ ἢ παράδοσις.

Ἀπώλειαι Αἴπους 2 νεκροὶ καὶ 12 τραυματῆται.

Ὀλίγον βραδύτερον ἐλήφθη ἐπίσημον τηλεγράφημα διὰ τοῦ ὁποίου ἡγγέλλετο ἡ παράδοσις ὁλοκλήρου τῆς φρουρᾶς Χίου εἰς τὸν ἐλληνικὸν στρατόν.

Ἀργότερον δὲ ἀνεκοινώθη ὑπὸ τοῦ ὑπουργείου τῶν Στρατιωτικῶν, ὅτι ἡ φρουρὰ τῆς Χίου παρεδόθη εἰς τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα.

21 Δεκεμβρίου. — Λεπτομέρειαι τῆς παραδόσεως τῆς τουρκ. φρουρᾶς Χίου. — Ὁ στρατιωτικὸς διοικητὴς Χίου τὴν 18 Δεκεμβρίου ἐξήτησε τὴν παράδοσιν τοῦ ὑπὸ τὸν συνταγματάρχην Ζεχνὴ τουρκικοῦ στρατοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπὸ τῆς καταλήψεως εἶχεν ὑποχωρήσει ἐπὶ τοῦ ὄρους Αἴπος. Ὁ συνταγματάρχης Ζεχνὴ ἀπεδέχθη τὴν πρόσκλησιν προτείνων ὅπως ὁ ὑπ' αὐτὸν στρατός ἀπέλθῃ μετὰ τῶν ὁπλῶν καὶ ἐφοδίων εἰς τὴν Ἀσιατικὴν ἀκτὴν. Οἱ ὅροι ὅμως οὗτοι ἀπερρίφθησαν.

Χθρὸς περὶ τὴν 8ην ὥραν τῆς πρωῒας ἤρχισεν ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἐν Χίῳ ἡμετέρου στρατοῦ ἀπὸ Αἴπους ἐνῶ ἀπὸ Ἀγίου Γεωργίου τάγμα προελάσαν καταλαμβάνεν Ἀγίους Πατέρας καὶ ἀποσπάσματα ἀπὸ Βολυσοῦ καὶ Καρδαμύλης προσέβαλον ἐπίσης.

Ἐν ταυτῇ ἡ Ἀρχαδία καὶ ἡ Μυκάλη ἀπὸ Καρδαμύλης, ἡ κανονιοφόρος Δ. ἀπὸ ὄρου Αἰγναδίων καὶ ἡ Ἐσπερία καὶ ἡ Μακεδονία ἔβαλον κατὰ τὴν ἐκείθεν τοῦ ὄρους Αἴπους λοφοσειράν. Πρὸ τῆς συνδυασμένης ταύτης προσβολῆς οἱ Τούρκοι ἠναγκάσθησαν νὰ ὑποχωρήσουν, διαρκῶς ἀνθιστάμενοι, μέχρι τῆς ἐπελεύσεως τῆς νυκτός, ὅποτε ἡ καταδιώξις ἀνεστάλη, ἀναβληθείσης τῆς τελικῆς προσβολῆς διὰ τὴν πρωῒαν τῆς σήμερον, ὅποτε συνετελέσθη ἡ παράδοσις ἄνευ ὄρων. Οἱ αἰχμαλωτισθέντες ἀνέρχονται εἰς 1,800.

Ἡ ἄνευ ὄρων παράδοσις τῆς φρουρᾶς τῆς Χίου εἰς τὸν ἡμέτερον στρατὸν τῆς ἀποβάσεως ἔχει, καθ' ὅς ἐλάβομεν ἀκριβεῖς λεπτομερεστέρως πληροφορίας ὡς ἑξῆς:

Τὴν 18ην τοῦ μηνός, ἡμέραν Τρίτην, οἱ Τούρκοι στρατιωτῆται, πανταχόθεν περικυκλωθέντες ὑπὸ τῶν ἑλλήνων ὁπλιτῶν, προσεκλήθησαν ὑπὸ τοῦ ἐπιτρόπου διοικητοῦ κ. Θεοδωράκη πρὸς παράδοσιν.

Οἱ Τούρκοι, βλέποντες τὸ ἀδύνατον τῆς ἀντιστάσεως, ἐδέχθησαν νὰ διαπραγματευθοῦν ἀλλ' ἀντεπρότειναν ὄρους ἰδικούς των, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ ἡ διατήρησις τοῦ ὁπλισμοῦ ὅλων ἐν γένει τῶν στρατιωτῶν, ὅλων τῶν ἀποσκευῶν τοῦ σώματος καθὼς καὶ ἡ διαπερασίς αὐτῶν δι' ἐλληνικῶν πλοίων ἐπὶ τῆς ἀντίπεραν Μικρασιατικῆς ἀκτῆς, ὅπου καὶ ὁ λιμὴν τοῦ Τσεσμέ.

Οἱ τουρκικοὶ ὅροι ἀπεκρούσθησαν, ὡς ἦτο εὐνόητον, οἱ δὲ ἡμέτεροι ἐδήλωσαν, ὅτι μόνον εἰς τοὺς ἀξιώματικούς θὰ ἐπέτρεπον νὰ διατηρήσουν τὰ ξίφη των, παραδιδόμενοι ἐννοεῖται αἰχμάλωτοι εἰς τὸν ἐλληνικὸν στρατὸν μετὰ τῶν Τούρκων στρατιωτῶν, ὁπλῶν, ἀποσκευῶν κλπ.

Αἱ προτάσεις αὗται εἶχον ἀρχῇθεν ὑποβληθῇ ὑπὸ τῶν ἡμετέρων ἀπὸ τῆς 18ης ἡδὴ τρέχοντος, ὅτε καὶ εἶχον ἀρχίσει αἱ διαπραγματεύσεις.

Πάσης συνεννοήσεως ἀποβάσεως ἀδυνάτου, ἐγένετο καθ' ὅλην τὴν ἡμέραν τῆς χθρὸς γενικὴ προσβολὴ κατὰ τοῦ τουρκικοῦ στρατοπέδου τόσον ὑπὸ τῆς μοίρας τῶν πολεμικῶν μας ἀπὸ θαλάσσης, ὅσον καὶ ὑπὸ τοῦ ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἀπὸ ξηρᾶς.

Οἱ Τούρκοι προσεβλήθησαν ἀπὸ τῆς ἀκτῆς Λαγκαδᾶ, πρὸς ἀνατολὰς τῆς Χίου καὶ ὅλων σχεδὸν τῶν μερῶν τῆς παραλίας, ὁπόθεν ἦτο δυνατόν νὰ φθάσουν τὰ βλήματα τῶν πολεμικῶν μας. Ἐπίσης ἡ ἐπίθεσις ἀπὸ ξηρᾶς ἦτο λυσσαλέα καὶ ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὸν δεκατισμὸν τῶν Τούρκων.

Ἐπακολούθημα τῆς γενναίας προσβολῆς τῶν ἐλλήνων δυνάμεων εἶναι τὸ εὐχάριστον γεγονός τῆς σήμερον ἀγγελθείσης παραδόσεως τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοῦ, ἄνευ ὄρων. Τὰς διαπραγματεύσεις ἐνῆργησεν ὁ διοικητὴς κ. Δελαγραμμάτικας, παραδίδονται δὲ οἱ Τούρκοι ὡς ἀκριβῶς ἐξήγησαν ἀπ' ἀρχῆς οἱ ἡμέτεροι.

Μεταξὺ τῶν παραδιδόμενων συγκαταλέγεται καὶ ὁ Κιρκάσιος ἀρχηγὸς τῶν Ζεχνῶν.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν αἰχμαλώτων ἀνέρχεται εἰς 1800, 2 πυροβόλα καὶ πολλὰ πολεμειφόδια.

Σάββατον 22 Δεκεμβρίου. — Τὴν 7.30' τὰ περιπολοῦντα «Λέων», «Θυέλλα» καὶ «Ἀσπίς» ἀνῆγγειλαν τῷ Ἀρχηγῷ τοῦ Στόλου τὴν ἐμφάνισιν δύο καταδρομικῶν ἐχθρικῶν καὶ ἐξ ἀντιτορπιλικῶν πρὸ τῶν στενῶν. Τοῦτο ἐτηλεγράφησε πρὸς τὸ ὑπουργεῖον καὶ ὁ διοικητὴς τῆς Τενέδου κ. Σταματέλος προσθέτων, ὅτι κανονιοβολισμοὶ ἠκούοντο πρὸς τὸ μέρος τῶν στενῶν τῆς Ἰμβροῦ. Ὁ Ἀρχηγὸς κατηνύνηθη ἀμέσως μετ' ὅλου τοῦ στόλου πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου.

Τὴν 10.25' ἀποσπασθὲν τῶν ὑπὸ τὸ φρούριον Σεντήλ-Μπάχ παραμενόντων τουρκικῶν πλοίων τὸ «Μετζίτι» προχώρησε πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος τῆς Τενέδου καὶ ἀντήλλαξε μετὰ τῶν 2 ἀντιτορπιλικῶν τῶν περιπολούντων αὐτὸς 6 ἢ 7 βολάς.

Ἀμα ὅμως τῇ θεᾷ τῶν λοιπῶν πρὸς τὰ ἐκεῖ διευθυνομένων ἀντιτορπιλικῶν ἐτάπητ' αὐτὴς πρὸς τὰ στενά.

Τὴν 11.25' ἀπεσπᾶσθησαν τὰ δύο καταδρομικὰ «Μετζίτι» καὶ «Χαμηδιέ» ἐκ τοῦ πρὸ τῶν στενῶν τουρκικοῦ στόλου καὶ προχώρησαν πάλιν πρὸς τὸ δυτικὸν ἄκρον τῆς Τενέδου, ὅπου εὐρίσκεται ὁ φανός, ἐκεῖ δὲ ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν ἀντήλλαξαν κανονιοβολισμοὺς μετὰ τῶν ἡμετέρων ἀντιτορπιλικῶν.

Τὰ ἀνωτέρω καταδρομικὰ παρηκολούθησαν μέχρι τινὸς καὶ τινὰ ἀντιτορπιλικὰ ἐχθρικά, ἅτινα παρέμειναν παρὰ τὰς Μαυριάς.

Ἡ συμπλοκὴ κατέπαυσε τῶν τουρκικῶν πλοίων τραπέντων ὁδοταχῶς πρὸς τὰ στενά ἅμα τῇ ἐμφάνισιν εἰς τὸ βάθος τοῦ ὀρίζοντος τοῦ λοιποῦ ἡμῶν στόλου.

Φιλippiάς, 22 Δεκεμβρίου. — Χθρὸς ἐν τῷ κέντρῳ ἡ πυροβολαρχία τῆς στενωποῦ Φουὰτ ἔβαλεν ἐπιτυχῶς κατὰ τῶν θέσεων τοῦ ἐχθροῦ εἰς Λεσσανᾶ δι' ἐνὸς οὐλαμοῦ. Ἀπὸ δὲ τοῦ ἐτέρου κατὰ τῶν πυροβολείων τοῦ Μπιζανίου, ἅτινα ὑπεστήριζαν τὴν ἐπίθεσιν κατὰ τῶν ἡμετέρων εἰς Ἀετοόραχην ἀποκρουσθεῖσαν.

Σάββατον 29 Δεκεμβρίου. — Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου ἀπέστειλε τὸ ἀκόλουθον ραδιοτηλεγράφημα ληφθὲν τὴν 6ην μ. μ.

Σήμερον τὴν πρωΐαν τὴν 8.20' τὰ περιπολοῦντα πλοῖα ἐτηλεγράφησαν ἔξοδον τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου. Αὐθωρεὶ ἐκινήσαντες πρὸς συνάντησιν αὐτοῦ. Διαδοχικῶς ἀνέφερον τὰ περιπολοῦντα πλοῖα, ὅτι τὰ ἐχθρικά περιεστρέφοντο περὶ τῶν στενῶν μέχρι τῆς 2.30' μετὰ μεσημβρίας, ὅποτε ἐπανεπλεύσαν εἰς Δαρδανέλλια μὴ ἐννοοῦντα ν' ἀναχθῶσιν εἰς τὸ πέλαγος, ὅπως συνάψωσι ναυμαχίαν ἀποφασιστικὴν.

Τετάρτη 2 Ἰανουαρίου. — Τὸ τουρκικὸν καταδρομικὸν «Μετζητιέ» διαλαθὼν τὴν νύκτα τῆς χθὲς λόγῳ τῆς ὀμίχλης τὰ περιπολοῦντα ἡμέτερα ἀντιτορπιλλικά, ἐξῆλθε τῶν στενῶν. Σήμερον τὴν μεσημβρίαν ἐφάνισθὲν πρὸ τῆς Σύρου ἔβαλεν ἀνεπιτυχῶς κατὰ τῆς πυριτιδαποθήκης καὶ γαιανθρακαποθήκης καὶ ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ ηλεκτρικοῦ ἐργοστασίου τῆς πόλεως, ὅπερ ὑπέστη βλάβας καθιστώσας ἀδύνατον τὴν λειτουργίαν τοῦ ηλεκτρισμοῦ κατὰ τὴν ἑσπέραν ταύτην. Ἐν τῇ λιμένι Σύρου τὸ ὑπερωκεάνειον «Μακεδονία» ἀποτελοῦν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ πολέμου βοηθητικὸν εὐδρομον τοῦ στόλου ἐπεσκευάζετο ἀπὸ μιᾶς ἐβδομάδος ἕνεκα βλάβης τοῦ πηδαλίου του εἰς βαθμὸν ἐπιβάλλοντα ἐπισκευὴν ἐν τῇ νεωρίῳ Σύρου. Ἀνακαλύψαν τὴν «Μακεδονίαν» ἔβαλε κατὰ ταύτης 15 βολάς. Ὁ κυβερνήτης τῆς «Μακεδονίας» πρὸ τοῦ κινδύνου τῆς καταστροφῆς εὐρεθείς, ἤνοιξε τοὺς κρουνοὺς κατακλύσεως καὶ ἐβύθισε προσωρινῶς τὸ εὐδρομον ἐντὸς τοῦ λιμένος Σύρου. Μεθ' ὃ ἀποβὰς μετὰ τοῦ πληρώματος τῆς «Μακεδονίας» κατέλαβε τὴν προκυμαίαν πρὸς τὴν τήρησιν τῆς τάξεως καὶ φρουρήσιν τῶν αἰχμαλώτων. Τὸ «Μετζητιέ» ἀπῆλθεν εἰς τὴν Σύρον κατευθυνθὲν πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ἐκ τῶν βολῶν κατὰ τῆς γαιανθρακαποθήκης ἐφονεύθησαν εἰς ἀνὴρ καὶ μία γυνὴ ἐργαζόμενοι αὐτόθι. Ὁ λοιπὸς τουρκικὸς στόλος δὲν ἐξῆλθεν.

Σάββατον 5 Ἰανουαρίου 9.50 π. μ. — Ἄπας ἐχθρικός στόλος ἐξῆλθε. Βαίνομεν πρὸς συνάντησίν του.

Π. Κουντουριώτης

Σάββατον 5 Ἰανουαρίου. — Ἐχθρικὸν στόλον διευθυνθέντα εἰς Λήμνον κατεναυμαχήσαμεν καὶ κατεδιώξαμεν μέχρι στενῶν ἐν οἷς κατέφυγεν ἐν ἀταξίᾳ.

Διάρκεια ναυμαχίας τριώρου. Ἔσχομεν μόνον τραυματίαν δίονον σαλπικτὴν Ἀγγελὴν ἐλαφρῶς. Ζημίαι «Ἀβέρωφ» ἐποσιωδέσονται. Μαχητικὴ δύναμις πλοίου ἀνέπαφος.

Π. Κουντουριώτης

Σάββατον 5 Ἰανουαρίου. — Εἰδοποιηθέντες ὑπὸ περιπολούντων ἀντιτορπιλλικῶν, ὅτι ὁλος ὁ ἐχθρικός στόλος ἐξῆλθε στενῶν σήμερον τὴν 8.30' πρωΐας καὶ διευθύνεται πρὸς τὴν Λήμνον, ἀπήραμεν.

Τὴν 10.20' εἶδαμεν τὸ καταδρομικὸν «Μετζητιέ» διώκον τὸν «Λέοντα» καὶ τὴν «Ἀσπίδα» (τὰ τηροῦντα τὴν ἐπαφὴν ἀπὸ τῆς 8ης ἑσπερινῆς ὥρας τῆς προτερείας καὶ παραμένοντα διαρκῶς εἰς ἀπόστασιν βολῆς ἀπ' αὐτοῦ), ὅπερ ἅμα ἐμφανίσει ἡμῶν ὑπεχώρησε.

Τὴν 10.25' ἐνῷ ἐπέχοντο ἐπὶ ἀκρωτήριον Παμπᾶ, Ἀδραμύτιον κόλπον, ἐφάνησαν εἰς τὸν ὁρίζοντα τρία τουρκικά θωρηκτὰ ἀκολουθούμενα ὑπὸ 7 ἀντιτορπιλλικῶν βραδυτέρον ἀνεγνωρίσαμεν ὅτι ἦσαν τὰ «Τουργούτ», «Βαρβαρόσσας» καὶ «Μεσουδιέ».

Ἄμα τῇ ἐμφανίσει ἡμῶν τουρκικὸς στόλος ἔστρεψε ἀριστερὰ λαβὼν πλεῦσιν παράλληλον σχεδὸν τῇ ἡμε-

τέρᾳ. Τὴν 11.32' ἐχθρὸς ἤρχισε τὸ πῦρ ἐξ ἀποστάσεως ἕνεκα χιλιάδων μέτρων ἀπηντήσαμεν μετὰ δύο λεπτά.

Εἰχομεν διατάξει προηγουμένως τὰ τρία θωρηκτὰ νὰ βάλλωσι μόνον ὅποτεν ἡ ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ ἀποστάσις τῶν καθίστα τὴν βολὴν τῶν τελεσφόρον. Τὴν 12.38' ἐχθρὸς ἔστρεψε ἀθρόως ἀριστερὰ καὶ μετ' ὀλίγον ἡ τάξις του ἤρξατο καθισταμένη ἀκανόνιστος λόγῳ βλαβῶν. «Ἀβέρωφ» τότε ἤρξατο διὰ μεγάλης ταχύτητος καταδιώκων ὁλόκληρον ἐχθρικὸν στόλον σπεύδοντα πρὸς Ἑλλήσποντον ἐν πλήρει ἀταξίᾳ.

Ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν ἐπροξένησεν ἡμῖν ἡ τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐξαφάνισις τοῦ ἐξαιρετικῶς ἐπιδεικτικοῦ μεγέθους τουρκικοῦ ναυαρχικοῦ σήματος. Ἡ καταδιώξις καὶ τὸ πῦρ ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς 2.42' ὅποτε ἐχθρικός στόλος εἰσῆρχετο στενά. «Ἀβέρωφ» ἐφθασεν ὕψος Μαυριῶν ὅπου καὶ παρέμεινε μέχρις ἐξαφανίσεως ἐχθροῦ εἰς Δαρδανέλλια.

Ἐχθρὸς εὐθὺς ὡς ἐτέθη ὑπὸ προστασίαν φρουρίων ἡλάττωσε ταχύτητα βάλλων ἀραιότατα ἐλπίζων προσελκύσει ἡμᾶς ὑπὸ τὰ φρούρια. Εἰμεθα βέβαιοι ὅτι ἐχθρὸς ὑπέστη σοβαρὰς ζημίας τόσον ἐκ τοῦ ἐλέγχου τοῦ πυρὸς ὅσον καὶ ἐκ τῆς ἀτάκτου ὑποχωρήσεώς του. Μετὰ τοιαύτην ἀποφασιστικὴν ἔξοδον ἡ σημερινὴ παρουσία «Μετζητιέ» δεικνύει ὅτι τὸ ἐκτελέσαν τὴν καταδρομὴν εἰς Σύρον εἶναι τὸ «Χαμηδιέ».

Βλάβαι «Ἀβέρωφ» μηδαμυναὶ εἰς τρία δωμάτια πρῶρας, μόνον δίονος σαλπικτῆς Ἀγγελῆς ἐτραυματίσθη ἐλαφρῶς καὶ ἀκινδύνως. Εἰς λοιπὰ πλοῖα οὐδεμία ἀπολύτως βλάβη.

Ἀδυνατῶ νὰ ἐκφράσω διὰ λέξεων ἀπερίγραπτον ἐνθουσιασμόν καὶ γενναιοῦτητα ἀπάντων.

Κουντουριώτης

Χάνι-Φτελιᾶς, 7 Ἰανουαρίου 8 μ. μ. — Σήμερον ἐγένετο ἐπίθεσις ἐκ μέρους τῶν ἡμετέρων στρατευμάτων κατ' ὅλον τὸ μέτωπον.

Τὸ πυροβολικὸν ἤρξατο τοῦ ἀγῶνος ἀπὸ τῆς 8ης π. μ. καὶ ἐξηκολούθησε βάλλον μέχρι τῆς 6 ἑσπερινῆς.

Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πυρὸς αὐτοῦ ἦσαν λίαν ἱκανοποιητικά.

Τὸ πυροβολικὸν τοῦ Μπιζανίου μετὰ τὴν 11ην π. μ. ἔβαλλε λίαν ἀσθενῶς ἐναντίον τῆς δεξιᾶς πτέρυγος χωρὶς ν' ἀνταποκρίνεται εἰς τὸ πυροβολικὸν τοῦ κέντρου.

Ἐπηκολούθησε γενικὴ ἐπίθεσις τῆς δεξιᾶς πτέρυγος, ἥτις κατόρθωσε νὰ ἐκτοπίσῃ τὸν ἐχθρὸν ἀπὸ τῶν λόφων τῶν Λεσανῶν καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ Λοζέτσι.

Ὁ ἐχθρὸς ὑπεχώρησεν ἀτάκτως πρὸς τὸ Μπιζάνι.

Ταυτοχρόνως δὲ ἡ ἀριστερὰ πτέρυξ προῦχώρησεν ἐπὶ τῶν λόφων τῆς Μανωλιάσας.

Κ. Σαπουντζάκης

Εἰμὶν-Ἀγᾶ, Τρίτη 8 Ἰανουαρίου 10.40' π. μ. — Ἐπιθετικὴ ἐνέργεια ἐξακολουθεῖ. Κατελήφθησαν ὑψώματα βορείως Λοζέτσι καὶ Λισσιανῶν ἀνευ πολλῶν ἀπολειῶν, τοῦ ἐχθροῦ ὑποχωρήσαντος ἐν ἀταξίᾳ μὲ πολλὰς ἀπολείας.

Ἐπίσης κατελήφθη ὁ λόφος Αὐγὸ, μετὰ τὴν Φονά-μενέη καὶ Μπιζάνι, ὡς καὶ τὰ δυτικῶς τοῦ χωρίου Λισσιανὰ ἀντερείσματα τὰ πρὸς τὴν πεδιάδα Ἰωαννίνων, πρὸς δὲ καὶ οἱ πρόποδες τῶν ὑψωμάτων τοῦ ὄχρου Ἀγίου Νικολάου.

Βροχὴ ραγδαία καὶ ἄνεμος ἐπικρατεῖ.

Εἰμὶν-Ἀγᾶ, 8 Ἰανουαρίου. — Κατὰ τὰς μέχρι τῆς 3ης μ. μ. πληροφορίας ἡ προέλασις κατ' ὅλον τὸ μέτωπον ὑπῆρξε βραδεία, ἕνεκα τῆς ἀπὸ τῆς παρελθούσης νυκτὸς ἐπικρατούσης ἐν Ἠπείρῳ θυέλλης, ἥτις καὶ ἡμπόδισε νὰ ἐπιτευχθῶσιν ὀριστικῶς ἀποτελέσματα.

Χάνι-Φτελιᾶς, 9 Ἰανουαρίου, ὥρα 12.40' μ. μ. — Μέχρι τῆς ἑσπέρας τῆς χθὲς ἡ προέλασις τοῦ ἀριστεροῦ ὑπῆρξε βραδεία λόγῳ τοῦ δυσβάτου ἐδάφους καὶ τῆς μεγάλης κακοκαιρίας ἐπίσης δὲ καὶ ἡ τοῦ κέντρου προελάσαντος μέχρι τῶν ἐκεῖθεν τῆς στενωποῦ Φονάτ λόφων.

Ἡ δεξιὰ πτέρυξ προῦχώρησε μέχρι τῆς γραμμῆς Μπιζάνι-Κοτσελιό.

Μικρὸν ἀπόσπασμα, καταδιώξαν τὸν ἐχθρὸν εἰς Λοζέτσι, κατέλαβε τέσσαρα πολυβόλα, ἐν πυροβόλον καὶ πολλοὺς αἰχμαλώτους προξένησαν πολλὰς ἀπωλείας εἰς τὸν ἐχθρὸν.

Ἡ ἀπὸ τῆς νυκτὸς τῆς προχθὲς συνεχὴς ἰσχυρωτάτη βροχὴ παρεκώλυσε δραστηριωτέραν ἐνέργειαν.

Ἀπὸ χθὲς ὁ καιρὸς εἶναι θυελλώδης. Βρέχει ραγδαίως νυχθημερόν, ὅπερ δυσχεραίνει πλήρη συνεννόησιν καὶ πρόοδον ἐπιχειρήσεων.

Εἰμὶν-Ἀγᾶ, 10 Ἰανουαρίου, ὥρα 4 μ. μ. — Ἐπὶ 60 ἡδὴ ὥρας ἀληθινὴ θεωρητὴ βροχὴ μετέβαλε τὸ ἔδαφος εἰς λίμνας καὶ τέλματα. Ἐν τούτοις ὁ γενναῖος ἡμῶν στρατὸς νυχθημερόν καταναλίσκομενος καὶ ἀφαντάστως κακουχούμενος μάχεται ἡρωϊκῶς ἀνακτῶν πάτριον ἔδαφος.

Κ. Σαπουντζάκης

Τὸ ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν ἔδωκε χθὲς τὴν 7ην ἑσπερινὴν ὥραν τὸ κάτωθι ἀνακοινωθέν:

«Χθὲς τὴν 9ην ὥραν τῆς πρωΐας ἐν τῶν ὑδροπλάνων τοῦ στόλου τοῦ Αἰγαίου ὁ «Ναυτίλος» ἐφ' οὗ ἐπέβαινεν ὁ ἀεροπόρος ὑπολοχαγὸς Μουτούσης καὶ ὡς ναυτικός παρατηρητὴς ὁ σημαιοφόρος Μωραϊτίνης μετεωρίσθη ἀπὸ Μουδρου τὴν 9ην πρωΐας.

«Ὁ «Ναυτίλος» ἀνῆλθε μέχρις ὕψους 1200 μέτρων καὶ ἀφοῦ ὑπερέβη τὴν εὐρωπαϊκὴν ἀκτὴν τῶν Δαρδανελίων κατηνύνη εἰς Ναγαράν.

«Αὐτόσε ἐξετέλεσεν ὁλόκληρον στροφὴν καὶ μετὰ τὴν τελείαν ἀναγνώρισιν τῶν ἐκεῖ εὐρισκομένων πλοίων ἔβαλε κατ' αὐτῶν δύο χειροβομβίδας ὡς καὶ ἑτέρας δύο κατὰ τῶν παρακειμένων ὄχρωμάτων.

«Ὁ «Ναυτίλος» ἐξανονιοβολήθη ὑπὸ πυροβολαρχίας πεδινῶ πυροβολικοῦ καὶ ἐκ τῶν πλοίων ὡς καὶ ἀπὸ τμήματος πεζικοῦ ἀνεπιτυχῶς ὑπὸ ὧν, προσεθαλασώθη δὲ τὴν 11ην καὶ 20' παρὰ τὴν Ἰμβρον μετὰ πτήσιν δύο ὥρων καὶ 20' λίαν ἐπιτυχῇ.

»Ἐν Ἀθήναις τῇ 25 Ἰανουαρίου 1913»

Ὑπουργεῖον τῶν Ναυτικῶν

Φιλιππιάς, 25 Ἰανουαρίου. — Τὴν παρελθούσαν νύκτα τὸ ἡμέτερον πυροβολικὸν ἔβαλε σφοδρῶς κατὰ τῶν ἐχθρικών θέσεων κατ' ἀκανόνιστα χρονικά διαστήματα. Τὸ πῦρ φαίνεται ἀποτελεσματικόν.

Με τὸ ἐρχόμενον τεῦχος θὰ λάβουν οἱ συνδρομηταὶ τῶν «Παναθηναίων» εἰς παράρτημα, πολεμικὴν εἰκόνα, σκίτσο τοῦ κ. Π. Ρούμπου.

Ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς ἡ ἀναδημοσίευσις τῶν εἰκόνων τῶν «Παναθηναίων». Ἡ Διεύθυνσις τοῦ περιοδικοῦ θὰ καταδιώξῃ τὸν μὴ συμμορφούμενον πρὸς τὴν δήλωσιν αὐτήν.

Χθὲς τὸ ἀεροπλάνον Ἀδαμίδου ἀνεγνώρισε τὰς ἐχθρικὰς θέσεις καὶ ἐρριψεν ἐντὸς τῶν κατασκηνώσεων τοῦ ἐχθροῦ βόμβας ἀποτελεσματικῶς.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος

Φιλιππιάς, ἑσπέρα Δευτέρας, 28 Ἰανουαρίου. — Τὴν νύκτα τῆς χθὲς Κυριακῆς πρὸς τὴν Δευτέραν, ἡ προκεχωρημένη γραμμὴ ἡμῶν ἤρχισε πῦρ πεζικοῦ κατὰ τῶν ἐχθρικών χαρακωμάτων.

Οἱ Τοῦρκοι ἀπήντησαν καὶ ἤρχισαν ζωηρὸν πῦρ πυροβολικοῦ.

Ἀμέσως τὸ ἡμέτερον πυροβολικὸν ἤρξατο σφοδρῶς πυρὸς.

Τὸ ἐχθρικὸν πυροβολικόν, μετὰ δίωρον ἀγῶνα, ἔπαυσε πῦρ.

Ἐπίσης μετ' ὀλίγον ἔπαυσε καὶ τὸ πῦρ τοῦ πεζικοῦ. Ἀπώλειαι ἡμετέρων, ὀλίγοις τραυματισθέντες. Σήμερον κατ' ὅλην τὴν ἡμέραν βραδύ πῦρ τοῦ ἡμετέρου πυροβολικοῦ. Ὁ ἐχθρὸς ἀπῆντα ἀραιῶς.

Ὁ Μέγαρχος Δ. Ματθαίουποῦλος ἐπληρώθη ἐκ θαύματος ὀβίδος ἐλαφρῶς, ἐξακολουθεῖ τὴν ὑπηρεσίαν του.

Κατ' εἰδήσεις ληφθείσας σήμερον, ὁ ἐχθρὸς προσεπάθησε νὰ καταλάβῃ τὰς διόδους Ζαβρόκου, ἀπεκρούσθη ὁμως μετὰ μεγάλων ζημιῶν ὑπὸ τοῦ τμήματος Τζούρα, ὅστις καὶ ἐκυρίευσεν ἀρκετὸν ὕλικόν καὶ ὅπλα ἔγχαταλειφθέντα ὑπὸ τοῦ ἐχθροῦ.

Ἐκ τοῦ τμήματος Τζούρα ἐφονεύθη ὁ στρατιώτης Ἀλέξ. Χατζόπουλος, ἐθελοντὴς ἐξ Ἀδριανουπόλεως. Ἐπληρώθησαν ἀκινδύνως ὁ δεκανεὺς Νικόλ. Παναγόπουλος καὶ οἱ στρατιῶται Γεώργ. Δημόπουλος καὶ Ἀθαν. Περιβολάρης.

Κωνσταντῖνος Διάδοχος

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Τὸ «Ἐγκλημα καὶ ἡ Τιμωρία», μυθιστόρημα Θ. Δοστογιέσκου, τόμος Α' καὶ Β', μετάφρ. Στέλιου Χαριτάκη. Χανιά Κρήτης.

Μουσικὴ:

Ἐμπρός, παιδιά μου ζηλευτά,

Ἐλα δόξα,

Παῖαν πρὸς τὴν Α. Β. Υ. τὸν Διάδοχον,

Στὴ σημαία μας,

Δι' ἄσμα καὶ κλειδοκύμβαλον, ποίησις καὶ μουσικὴ Κωνστ. Δυκόρτα. Ὅλα μαζί δραχ. 1.

ΛΕΥΚΟΙ ΚΑΙ ΜΑΥΡΟΙ *

— ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΔΙΗΓΗΜΑ —

Ήταν πέντε ναύτες, πέντε θεόρατα κορμιά, που αγαπούσαν τὸ κρασί, καὶ ἡ ταβερνά-
ρισσα ὀλοένα τοὺς ἐγέμιζε τὰ ποτήρια. Σὲ κάθε
καινούριο κανάτι ποὺ ἔβανε μπροστά τους, ἔχω-
ναν τὸ χέρι στὴν τσέπη καὶ ἔρριχναν στὸ τρα-
πέζι ἓνα σωρὸ μικρὰ νομίσματα. Εἶχαν πιτ-
ῶν ἀρκετά, ὥμως δὲν ἦταν μεθυσμένοι.

Ἐδούλευαν καὶ οἱ πέντε στὸ ἴδιο καράβι, μὰ
ἤρχοντο ἀπὸ τὰ τέσσερα σημεῖα τοῦ κόσμου: ἓνας
Ἰταλός, ἓνας Γερμανὸς μὲ μάτια γαλανὰ, ἓνας
σπανός, ἡλιοκαμένος, μὲ μαλλιά καστανὰ, ποὺ
ἀνῆκε στὴ σημιτικὴ φυλὴ, ἓνας ἄλλος ἀορίστου
ἐθνικότητος ἢ φυλῆς, καὶ ἓνας Φιλανδός.

Φαίνεται νὰ ἦταν ἄνθρωποι, ἂν ὄχι πολὺ
γραμματοισμένοι, ὅμως μὲ κάποια στοιχειώδη
μόρφωση. Λίγο γελοῦσαν, καὶ μιλοῦσαν εὐχαρί-
στως γιὰ ζητήματα σοβαρά, ἀκόμη καὶ φιλοσο-
φικά. Κάποτε ἤμουν παρὼν σὲ μιὰ βιολογικὴ
ὁμιλία τοῦ Γερμανοῦ Φρίτς, ὁποῦ τοὺς ἐξηγοῦσε
τὴν θεωρίαν τοῦ Δάρβιν περὶ τῆς καταγωγῆς
τοῦ ἀνθρώπου. Τὴν ἐξηγοῦσε μὲ τὸν ἰδικόν
τον τρόπον, ἔξυπνον ὁπωσδήποτε, χωρὶς ὅμως
ν' ἀναφέρει τὸν Δάρβιν, ὁποῦ ἴσως νὰ μὴν
ἐγνώριζε καὶ τὸ ὄνομά του. Οἱ ἀκροαταὶ του
ἐφαίνοντο κάπως δύσπιστοι: διεσκέδαζαν ὅμως
μὲ τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ ἀνθρώπος καὶ ὁ πίθηκος
ἦτον δυνατόν νὰ ἔχουν τοὺς ἴδιους προγόνους,
οἱ ὅποιοι δὲν ἦταν οὔτε πίθηκοι οὔτε ἄνθρωποι.

— Μὰ τότε, τί ἦταν, ἐσὺ ποὺ τὰ ξέρεις ὅλα;
ρώτησαν τὸν Φρίτς γελῶντας καὶ χτυπῶντας
τον στὴ ράχη καὶ στὸν ὦμο.

— Ἀλλοτε πάλιν διηγείτο διάφορες περιπέτειες,
ἐκεῖνος ποὺ δὲν ἤξερες σὲ ποιά φυλὴν ἀνήκει.

— Ἐγώ, ἐγνώρισα ἓναν Ἀδὰμ καὶ μιὰν Εὐά,
ἓνα ζευγάρι ποὺ ἴδρυσεν ἓναν μικροῦτσικο λαόν,
ποὺ θὰ ὑπῆρξαν πρόγονοι κάποιας φυλῆς...

— Ἐ! Ἐ! εἶπε ὁ Ἰταλὸς κυτᾶζοντας τὸ κα-
νάτι μὲ τὸ κρασί, σὰν νὰ ἔλεγε πὼς αὐτὸ ἦταν
ἡ αἰτία...

— Ἐνοια σου καὶ δὲν εἶμαι μεθυσμένος, εἶπε
ὁ ἄλλος. Αὐτὸ ποὺ θὰ σὰς διηγηθῶ, εἶναι ἀλη-

θινὴ ἱστορία. Ἡ Εὐά, ὅταν εἶχα τὴν τιμὴ νὰ
τὴν γνωρίσω, ἦταν πειὰ γρηά, δὲν μπορούσε
κανέναν νὰ θυμηθῇ κ' ἔμενε, μέρα-νύχτα, ξα-
πλωμένη σὰν δέμα, σ' ἓνα στρώμα ἀχύρινο στὴν
καλύβα της. Ὁ Ἀδὰμ ὅμως, κάτασπρος καὶ
πιὸ ἡλικιωμένος ἀπὸ τὴν Εὐά του, ἦταν ἀκόμη
ἀρκετὰ ζωηρός, τόσο, ποὺ ἤπιαμε μαζί ἀρκετὰ
ποτήρια, πρὶν ξεκινήσῃ τὸ καράβι μας ἀπὸ
τὸ νησί.

— Μά, λοιπόν, ἔπρεπε νὰ τὸ πῆς μονομιᾶς,
ἀποκρίθη ὁ Ἰταλός. Κάποιος νέος Ροβινσόν...
Αὐτὸ δὰ δὲν εἶναι τίποτε σπάνιο στὴν ἐπο-
χὴ μας.

— Κάθε ναυτικός, εἶπε ὁ Φιλανδός, θὰ ἔχει
ἀπαντήσῃ στὰ ταξίδια του ἓναν ἢ περισσότε-
ρους Ροβινσόν. Εἶναι τόσο συνηθισμένο, προ-
πάντων στὰ νότια μέρη. Πολὺ ἀπλὴ ἱστορία:
κάποιος κυνηγὸς διαλέγει ἓνα μικρὸ νησί μέσα
στὸν Ὠκεανόν, νὰ κυνηγήσῃ φῶκες. Μὲ τὸ νὰ
πηγαίῃ ἐκεῖ τακτικὰ κάθε χρόνον, μένει ἐπιτέ-
λους καὶ τὸν χειμῶνα ἀντὶ νὰ ταξιθεύῃ πίσω
στὴν πατρίδα του. Χτίζει μιὰ καλύβα, καὶ τὸ
ἐρχόμενο ἐτος παίρνει μαζί του τὴ γυναῖκα
καὶ τὰ παιδιὰ του, ὁποῦ, ἂν τύχῃ νὰ εἶναι
κανένα ἀγόρι, πανδρεύεται μὲ καμιά ἰθαγενῆ.
Κ' ἔτσι, νὰ ὁ Ροβινσόν.

— Ἄν εἶχατε τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν εὐγένεια
νὰ περιμένετε, ἀποκρίθη, δὲν θὰ λέγαμε τόσα
πολλὰ λόγια. Ὁ Ἀδὰμ, ποὺ σὰς εἶπα, δὲν ἦταν
οὔτε ναυτικός οὔτε κυνηγός. Ἦταν ἓνας πολὺ
μορφωμένος Ἀγγλος, ἀπὸ μεγάλη, ἀριστοκρα-
τικὴ οἰκογένεια. Ποτὲ δὲν μοῦ εἶπε τὸ ἀληθινὸ
ὄνομά του. Εἶχε γένει σὰν ἄγριος ἔπειτα ἀπὸ
τόσα χρόνια καὶ ἐντρέπετο τὸν ἑαυτὸν του. Στὸ
νησί του τὸν ἔλεγαν «Μουσιὲ Ἀνρύ».

— Διάβολε! Καὶ πὼς ξέπεσε σ' αὐτὸ τὸ νησί;

— Πῶς;... Νά. Τὸ καράβι ποὺ ταξίδευε,
εἶχε ναυαγήσει. Μά, πότε καὶ πῶς, δὲν ἤξερω
νὰ σὰς πῶ, γιατί ὁ ἴδιος ὁ «Μουσιὲ Ἀνρύ» δὲν
θυμότανε ἦταν γέρος, πειὰ καὶ εἶχε ἀδυνατίσει
τὸ μνημονικόν του. Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς ἀπὸ
τὴν ἐποχὴ ποὺ ἔγινε τὸ ναυάγιο, πέρασαν χρό-
νια πολλά. Ἐγὼ ἐπῆγα στὸ νησί, τώρα καὶ

δώδεκα χρόνια. Τίποτε δὲν ἤξερε ἀπ' ὅ,τι εἶχε
γένει στὴν Εὐρώπῃ, στὸ διάστημα αὐτό. Δὲν
εἶχε μάθει οὔτε γιὰ τὸν Γαλλογερμανικὸ πό-
λεμο, οὔτε καὶ γιὰ τὸν Κριμαϊκόν, κ' ἐνόμιζε πὼς
ἡ Γαλλία εἶχε ἀκόμα βασιλέα.

— Παράξενο!

— Ἦταν λόρδος. Εἶχε χάσει τὴν περιουσίαν
τοῦ ἢ ὁ πατέρας του θὰ τὸν εἶχε ἀφήσει φτωχόν.
Ἐφυγε λοιπὸν γιὰ τὴ Βομβάη μὲ τὴν ἀδελφὴν
του. Αὐτὸς ἐπῆγαινε ὑπάλληλος σ' ἓνα μεγάλο
ἐμπορικὸ κατάστημα ἀγγλικόν, κ' ἐκεῖνη, ἡ Μις
Λούση, θάνοιγε σχολεῖο γιὰ μικρὰ κορίτσια.
Μόλις πέρασαν τὸ Ἀκρωτήρι — τότε ἀκόμα δὲν
ἦταν τὸ κανάλι τοῦ Σουέζ — μόλις λοιπὸν πέρα-
σαν τὸ Ἀκρωτήρι, ἄρχισε ἡ τρικυμία...
Αὐτὸ μόνο θυμότανε ὁ γέρος ἀπὸ τὸ ταξίδι του.

— Πῶς; Δὲν ἔγραφε ἡμερολόγιον ὁ κύρ Ἀδὰμ
Ροβινσόν;

— Κ' ἐγὼ τὸν ρώτησα. Ἐκοίνησε τὸ κεφάλι
καὶ τίποτε δὲν ἀποκρίθη. Μὰ εἶδα στὸ νησί ἓνα
ἀγοράκι, ἓνα ἀπὸ τὰ ἐγγόνια του, καὶ μοῦ εἶπε
πὼς ὁ παπoῦς του εἶχε κάτι χειρόγραφα καὶ θὰ
μοῦ τὰ ἔδινε ἂν τοῦ χάριζα ἓνα σουγιαδάκι
καὶ καραμέλες. Μὰ τὴν ἀλήθειαν, δέχθηκα τὴν
πρότασιν. — Ἐδιάβασα τὰ χειρόγραφα: ἔχουν
πολὺ ἐνδιαφέρον, μὰ λείπει ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ
τέλος.

— Παιδί, δόσε μας ἀπ' αὐτὸ τὸ θεῖο κρασί!...

Κατὰ τὴν ἑλπίδα εἶχα πάει ἓνα βράδυ στὴν τα-
βέρναν ποὺ εἶδα τοὺς πέντε αὐτοὺς ναύτες. Σιγὰ
σιγὰ γνωρισθήκαμε καὶ γίναμε φίλοι. Σὰν ἔμα-
θαν πὼς ἤμουν ρῶστος συγγραφεὺς, ἐξόριστος
ἀπὸ τὴν πατρίδα μου γιὰ τὶς πολιτικὲς μου
ιδέες, μοῦ ἔδειξαν ἀληθινὸν ἐνθουσιασμό, ποὺ
μὲ συγκίνησε. Μὲ ρώτησαν χίλια πράγματα γιὰ
τὴν πατρίδα μου, γιὰ τὴν ζωὴ μας, τὰ ἔθιμα,
γιὰ τὸ μέλλον της.

Ἐτσι, ὅταν ζήτησα τὰ χειρόγραφα ἀπὸ τὸν
ναύτη ποὺ εἶχε ἀρχίσει τὴν ἱστορίαν τοῦ «Μου-
σιὲ Ἀνρύ», δὲν τοῦ φάνηκε καθόλου παράξενο.

— Θὰ σὰς τὰ δώσω εὐχαρίστως. Αὔριο θὰ τὰ
φέρω μαζί μου καὶ θὰ σὰς τὰ χαρίσω.

Ἦταν ἓνας μάτσος φύλλα κιτρινωμένα, τσα-
λακωμένα, λερωμένα ἀπὸ δάχτυλα ὄχι πολὺ κα-
θαρά, καὶ μαυρισμένα ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἀπὸ καπνόν,
σὰν νὰ εἶχε κάποιος κρατήσει πάνω ἀπὸ
φωτιά. Πολλὰ δὲν μπορούσες καθόλου νὰ τὰ
διαβάσῃς γιατί εἶχε χυθῇ νερό, καὶ τὰ γράμματα
ἦταν μισοσβυσμένα.

Τὰ πρῶτα φύλλα ἔλειπαν. Τὸ χειρόγραφο
ἄρχιζε ἔτσι μὲ μισὴ φράσιν:

...πάνω στὴ γέφυρα. Ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ θά-

λασσα ἔμοιαζαν ἀπέραντη μάζα ἀπὸ βᾶτα ποὺ
ἦταν χαλασμένη ἀπὸ τὶς μανιασμένες καὶ ἀκατά-
παντες ἐπιθέσεις τοῦ ἀνέμου· ψηλὰ ἦταν ἄσπρη,
καὶ χαμηλὰ εἶχε ἓνα χρώμα μολυβὶ λερωμένο.

Ὁ πλοίαρχος μοῦ ἔδειξε, χωρὶς νὰ μιλήσῃ,
τὴν παραλία, ποὺ μόλις μπορούσες νὰ τὴν δια-
κρίνῃς μέσα ἀπὸ τὰ μαῦρα σύννεφα, σὰν λου-
ρίδα στενὴ ποὺ ἐκυμάτιζε στὸν ὀρίζοντα.

— Εἶναι νησί;

— Ναι, νησί εἶναι.

— Ποιὸ νησί;

— Ποιὸς ξέρει, ἦταν ἡ παρηγορητικὴ του
ἀπάντησις. Δόσετέ μου μιὰν ἀκτίνα ἡλιακὴ καὶ
θὰ σὰς πῶ ἀμέσως ποῦ μᾶς ἔρριξε ἡ διαβολε-
μένη αὐτὴ τρικυμία. Χωρὶς τὸν ἥλιο δὲν ἤξερω
περισσότερα ἀπὸ σὰς. Τὸ τιμὸνί μας ἔσπασε, ἡ
μηχανὴ δὲν δουλεύει πειὰ. Ἄν σηκώσωμε τὰ
πανιά, ὁ ἄνεμος θὰ μᾶς τσακίσῃ. Ὁ «Ἰσμαῆλ»
δὲν εἶναι πια καράβι, εἶναι φῦκι. Ὅπου κι' ἂν
ἀράξωμε, πρέπει νὰ εἴμαστε εὐχαριστημένοι,
φθάνει ὅμως κάπου ν' ἀράξωμε.

Ὁ «Ἰσμαῆλ» δὲν ἠμποροῦσε πειὰ νὰ προ-
χωρήσῃ μόνος του· ὁ ἄνεμος φαινότανε πὼς
μᾶς ἔφερε πρὸς τὸ νησί. Σὲ λίγο, μέσα στὴν
πυκνὴ ομίχλη, ξεχωρίζαμε τὴν παραλία, τὸ κωνι-
κὸν περίγραμμα ἑνὸς ἡφαιστείου, καὶ στὴ ρίζα
του, ἀνάμεσα σὲ δύο ἀκρωτήρια μαῦρα καὶ ἀπό-
τομα, ποὺ γύρω ἔβραζαν μανιασμένα τὰ κύματα,
τὸ ἀνοιγμα μεγάλου λιμανιοῦ.

Οἱ ἐπιβάτες τοῦ «Ἰσμαῆλ» τριγύρισαν τὸν
πλοίαρχο. Μερικοὶ συζητοῦσαν, καὶ ἤθελαν νὰ
ὀρίσουν τὸ μέρος ὁποῦ βρισκόμαστε. Οἱ περισ-
σότεροι ἦταν τῆς γνώμης πὼς ἡ τρικυμία μᾶς
εἶχε παρασύρει πίσω πρὸς τὰς Ἀσόρας νήσους
καὶ τὸ Πράσινο ἀκρωτήριο. Ἄλλοι ἔλεγαν ὅτι
εἶχαμε μπροστά μας τὴν Ἀγία Ἐλένη, ἢ τὸ
νησί τῆς Ἀναλήψεως. Ἄλλοι πάλιν ὑποστήρι-
ζαν ὅτι ἡ τρικυμία, μὲ ὅλες τὶς περιπλανήσεις,
δὲν ἔβγαλε τὸν «Ἰσμαῆλ» ἀπὸ τὸν δρόμο του
καὶ πὼς τώρα ἐπλησιάζαμε κάποιο ἀγνώστο νη-
σίαν τοῦ Ἰνδικοῦ ὠκεανοῦ.

Ὁ πλοίαρχος ἀκούοντας, κουνούσε τὸ κεφάλι
καὶ ἔλεγε:

— Ὅλα μπορεῖ νὰ εἶναι. Αὐτὸ μονάχα ξέρω
ἐγώ, ὅτι δὲν εἶναι ἡ Τενερίφη. Ἐπειτα, ὅλα τὰ
νησιά τὰ ἡφαιστειώδη μοιάζουν πολὺ ἀναμεταξύ
τους· καὶ ὅταν δὲν γνωρίζεις σὲ ποιά μοῖρα βρί-
σκεσαι, ἀδύνατον νὰ τὰ ξεχωρίσῃς ἀπὸ τόσο
μακρυνά.

Ἐρρίξαμε μερικὲς κανονιές, μὰ κανεὶς δὲν
ἀπῆντησε, καμιά βάρκα δὲν ἐφάνη. Μὲ ὅλον τὸν
δυνατὸν ἄνεμο καὶ τὸ παρακύλισμα τοῦ πλοίου,
ὅλοι οἱ ἐπιβάτες ποὺ μπορούσαν νὰ σταθοῦν
ἀκόμα στὰ πόδια τους, ἀνέβηκαν στὴ γέφυρα,

* Ἐκτακτον παράρτημα.

νά χαιρετήσουν τὴ ξηρὰ πὺν ὀλοένα ἐφαίνετο καθαρώτερα.

Ἡ ἀδελφή μου Λούση καὶ ἐγώ, στεκόμαστε πλαῖ-πλαῖ. Δίπλα μας, ὁ κ. Σμίθ, μὲ τὸ σταχτὶ ἐπανωφόρι του, ψηλὸς καὶ λεπτὸς σὰν μακαρόνι. Εἶχε τὰ σκέλη ἀνοιχτά καὶ ἔτσι κατ'ὥρην νὰ κρατιέται μὲ ὅλο τὸ παρακύλισμα. Ξεχώριζε μάλιστα μὲ τὸ τηλεσκόπιο τὴν παραλία, ὅπου, χωμένη μέσα στὴν ὁμίχλη, ἔστελνε τὸ βογγητὸ τῶν κυμάτων.

Ἐξαφνα ἡ γέφυρα ἔτριξε καὶ τινάχθηκε σὰν ἐλατήριο. Βρεθήκαμε ὁ ἕνας μακριὰ ἀπὸ τὸν ἄλλον. Ὁ κ. Σμίθ σὰν ροκέτα πετάχθηκε στὸν αἶρα καὶ ἔπεσε στὴ θάλασσα.

Ἐπειτα ὁ «Ἰσμαήλ» σταμάτησε μονομιάς καὶ ἄρχισε, τρίζοντας σύσσωμος, νὰ κἀν γύρους, καὶ νὰ βογγᾷ μέσα ἀπὸ τὰ σωθικά του.

Ἀνασηκώθηκα καὶ εἶδα τὴν ἀδελφή μου καθισμένη χάμω στὴ γέφυρα, νὰ κυτᾷ σὰν ἀπολιθωμένη τὸ κανόνι ποὺ ἦταν προστά της καὶ νὰ σκουπίζει τὸ αἷμα ποὺ ἔτρεχε ἀπὸ τὴ μύτη της. Ὑστερα φάνηκε προστά μου, δὲν ἤξεύρω πῶς, τὸ πρόσωπο τοῦ πλοίαρχου, ἄσπρο σὰν κιμωλία· τὰ μάτια του γουρλωμένα, τὰ κόκκινα μουστάκια του ὀλόρθη. Πέρασαν ἀπὸ τότε χρόνια πολλά. Ἀκόμα θυμοῦμαι τὸ τρομαγμένο του πρόσωπο καὶ πάντα θαρῶ πῶς θὰ τὸ θυμοῦμαι. Κάποτε μὲ ταράζει, καὶ τώρα ἀκόμα, τὸ ὄραμα αὐτὸ στὸν ὕπνο μου, ὀλόκληρες νύχτες.

Δὲν μπορῶ νὰ περιγράψω τὸ τί ἔγινε ἔπειτα. Ὅλοι μὲ φωνὲς ἐρρίχοντο δεξιά καὶ ἀριστερά, καὶ κανεὶς δὲν μπορούσε ν' ἀκούσῃ, νὰ καταλάβῃ τί ἐγένετο γύρω του.

Ὁ πλοίαρχος ἔτρεχε παντοῦ σηκώνοντας τὰ χέρια στὸν οὐρανὸ μὲ κραυγὲς πιὸ δυνατὲς καὶ ἀπὸ τὴν βοή τοῦ ἀνέμου:

— Χαθήκαμε... Ὁ βράχος ἐτρύπησε τὸ καράβι σὰν βελόνα... Σὲ δυὸ ὥρες δὲν θὰ μείνῃ καρφὶ στὴ θέσι του!...

Ὑστερα βρέθηκα μέσα σὲ μιὰ βάρκα ὅπου μὲ εἶχαν πετάξῃ πάνω ἀπὸ τὴ γέφυρα σὰν σάκο μὲ ἀλεύρι. Στὰ πόδια μου ξαπλωμένη, ἀναίσθητη, ἡ ἀδελφή μου Λούση καὶ στὰ γόνατά της πεσμένα τὰ δίδυμα τῆς κυρίας Μέρκλεϋ.

Ἡ βάρκα παράδερνε στὴν κορυφὴ τῶν κυμάτων, ὅπως ὁ μεθυσμένος, καὶ εἴκοσι μέτρα μακρότερα, μανιασμένα τὰ κύματα χτυποῦσαν τὸν «Ἰσμαήλ» ἀκίνητον καὶ ἐγκαταλειμμένον.

Τὸ καράβι καρφωμένο πάνω στὴν ὑφαλο, εἶχε γείρει δεξιά. Λὲς καὶ ἦταν ἐλέφας ἢ, καλύτερα, φάλαινα πληγωμένη ποὺ τὸ κύμα τὴν ἔρριξε πάνω στὸν ἄμμο. Ἡ θάλασσα, μέσα στὴ μανία της, ἐκοιμάτιζε τὸ σκάφος, κ' ἐκεῖνο,

χωρὶς δύναμι, ἔτριξε φοβερὰ καὶ μᾶς ἔστελνε τὰ τελευταῖα του βογγητά. Καὶ ὀλοένα ὑποχωροῦσε καὶ ἔπεφταν τὰ ξύλα ἀπὸ τὸν σκελετὸ κ' ἐφαίνοντο ἐδῶ κ' ἐκεῖ σὰν πληγὲς ἀνοιχτὲς ποὺ ἔβλεπε, ἀνάμεσα, τὰ κόκκαλα καὶ τὰ σπλάχνα τοῦ πεθαμένου πλοίου.

— ... Μὰ ἔπρεπε τοῦλάχιστον νὰ τὸν τραβήξωμε ἀπάνω, στὴ βάρκα.

— Καὶ βέβαια, ἄνθρωπος ἦταν κι' αὐτός.

— Μά, ποῦ νὰ τὸν βάλωμε;

— Μόλις χωροῦν ἐδῶ μέσα οἱ ζωντανοί.

Αὐτὰ τὰ λόγια πρωτάκουσα γύρω μου ἔπειτα ἀπὸ τὴν καταστροφή.

Μιλοῦσαν γιὰ τὸν Σμίθ.

Ὁ δυστυχισμένος ἔπλεε πάνω στὴ θάλασσα σὰν δοκάρι, ἐλεεινός, καὶ φαίνότανε ἀκόμα πιὸ μακριὸς καὶ πιὸ ἀδύνατος ἀπ' ὅ,τι ἦταν ζωντανός. Τὸ κεφάλι του θρυμματισμένο, πλάκα· καὶ ὅταν τὸ πῶμα ἐγύριζε πρὸς τὸ μέρος μας, ὁ κατακόκκινος αὐτὸς κύκλος ποὺ ἀπόμεινε ἀπὸ τὸ κεφάλι, μᾶς ἔδινε ἀνατριχίλα καὶ σιχασιά. Ποτέ μου δὲν εἶχα ἰδῇ τόσο σιχαμένο νεκρὸ. Δὲν μπόρεσα νὰ βαστάξω σ' ἕνα τέτοιο θέαμα. Ἐκλείσα τὰ μάτια, γιατί ὅλα μου τὰ σπλάχνα ἄρχισαν ν' ἀνακατόνυνται...

Τὸ ρεῦμα μᾶς ἔφερε ἴσια στὸ νησί, μὰ ὁ ἄνεμος μᾶς κυλοῦσε πότε ἐδῶ, πότε ἐκεῖ. Τὰ κουπιά λύγιζαν καὶ βογγοῦσαν στὰ χέρια τῶν ναυτῶν. Ἀδιάκοπα ἄλλαζαν οἱ ναῦτες καὶ ὁ ἰδρὼς ἔτρεχε ποτάμι ἀπὸ τὰ μέτωπά των.

Δὲν ἀπόμεινε πειὰ οὔτε μισὸ μίλι ὥς τὴν παραλία. Ὅμως μικρὴ ἦταν ἡ παρηγοριά, γιατί δὲν μπορούσαμε νὰ προχωρήσωμε. Ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἦταν γεμάτο ἀπὸ φοβεροὺς βράχους. Ἀπάνω τους τὰ κύματα ἀκατάπαντα ἐχόρευαν τὸν διαβολικὸ τους χορὸ καὶ ὁ θόρυβος ποὺ ἔκαναν ἦταν τέτοιος, ποὺ νόμιζες πῶς ἄκουες ἀδιάκοπες κανονιές. Ἡ θάλασσα ἦταν ἀφρισμένη κατὰσπρη. Καὶ ἂν εἰπῶ πῶς ἡ παραλία ἦτον ἔρημη, μελανὴ καὶ θλιβερὴ σὰν νεκροταφεῖο, θὰ καταλάβετε πῶς τὸ νησί αὐτὸ τὸ σιωπηλό, μὲ ἕνα μαῦρον κῶνον ἡφαιστειώδη ποὺ ἐκάπνιζε κάτω ἀπὸ βαρὺ καὶ χαμηλὸν οὐρανό, μᾶς ἐφαίνετο ὄχι καταφύγιον ἀλλὰ τύμβος, ἔτοιμος νὰ μᾶς συμμαζέψῃ ὅλους γιὰ νὰ μᾶς φέρῃ, χωρὶς ἀναβολές, στὴ χώρα ποὺ δὲν ὑπάρχει οὔτε δυστυχία οὔτε ἀναστεναγμοί.

Ὁ ὄρμος ἦταν σὰν μαγεμένος καὶ δὲν μπορούσαμε νὰ τὸν φθάσωμε. Χίλιες φορὲς προσπαθήσαμε ν' ἀνοίξωμε δρόμον ἀνάμεσα ἀπὸ τοὺς καταρράκτες, καὶ χίλιες φορὲς μᾶς ἔρριχναν πίσω, σὰν νὰ ἦταν ἡ βάρκα μας κανένα γατάκι.

Μοιάζει τὸν ἄνθρωπον ἡ βάρκα. Ὅταν τὴν

ἐγκαταλείψῃ ἡ τύχη, φαίνεται νὰ χάνῃ τὸν δρόμο της, γίνεται ἀδέξια καὶ ἀτολμη. Καὶ ἡ ἰδική μας βάρκα φαίνότανε τώρα σὰν χαμένη. Κυλοῦσε σὰν ξυλάκι ἀδύνατο, καὶ πότε σκαρφάλωνε στὴν κορυφὴ τῶν κυμάτων, πότε ξανάπεφτε σὲ μαῦρα βάραιθρα. Ὅλοι ἐνοιώσαν πῶς δὲν διοικοῦσε ὁ πλοίαρχος, μὰ διοικοῦσε ἡ βάρκα τὸν πλοίαρχο.

Ἐκαμνε τὸ καθήκον του, γελοῦσε τὸν ἑαυτὸν του κ' ἐμᾶς, καὶ πολεμοῦσε μὲ τὰ στοιχεῖα, ἡρωϊκά, ὅμως τυφλά. Χωρὶς χάριτην, χωρὶς ἐργαλεῖα, τί νὰ κάμῃ μέσα στὴν ἀγνωστὴ ἄβυσσο, ποὺ ἐκόχλαζε γύρω μας; Λοξοδομοῦσε στὴν τύχη, προσπαθώντας νὰ μὴ σπάσῃ ἡ βάρκα πάνω στοὺς βράχους, ποὺ ὀλοένα ἔτριζαν τὰ δόντια τους.

Ἐνας ναύτης, καθισμένος ἀντίκρυ μου στὸ κουπί, κάτασπρος καὶ ρυτιδωμένος, ποὺ τὸ ἕνα του μάτι ἦταν πρισμένο καὶ μελανὸ ἀπὸ ἕνα κτύπημα, ἔλεγε κάθε φορὰ ποὺ ἀκούαμε τὸ τρίξιμο αὐτό:

— Ἐχει δόντια σήμερα ἡ θάλασσα. Ἄ, ἡ θάλασσα ἔχει δόντια σήμερα!

Καὶ κουνοῦσε τὸ κεφάλι σὰν νὰ ἔλεγε πῶς εἴμαστε χαμένοι.

Ὁ ἄνεμος δὲν ἦταν ψυχρὸς, καὶ τὸ νερὸ, ποὺ κόχλαζε γύρω μας, ἦταν μᾶλλον χλιαρό. Ὅμως, μουσκεμένοι ὥς τὸ κόκαλο ἀπὸ τὸ σπᾶσιμο τῶν κυμάτων, ἔτρέμαμε ὅλοι σὰν τὸν Ἰούδα. Κάθε σταλαματιά ποὺ ἔπεφτε ἀπάνω μας, μᾶς τρυποῦσε σὰν βελόνα καὶ μᾶς ἐπάγωνε τὸ αἷμα.

Ἡ ἀρμύρα τῆς θάλασσας ἐσηματίζε πάνω στὰ ροῦχα μας σὰν ἐπιδερμίδα καὶ ἔμπαινε σὲ ὅλο μας τὸ σῶμα, στὰ μάτια, στὰ ρουθούνια, στὸ στόμα, σ' αὐτιά. Ὁ τρελὸς χορὸς τῶν κυμάτων ἐγύριζε ἐλεεινὰ τὰ σπλάχνα μας. Ἐνοιώθα πῶς καθεὶ μέσα μου ἀνακατόνεται ὅπως μέσα σὲ μιὰ φιάλη, πῶς τ' ἀντερα μου εἶχαν ἀνέβῃ στὸ κεφάλι μου, πῶς τὸ στομάχι μου εἶχε στρίψει σὰν τριμπουσὸν καὶ ἔκανε νὰ πεταχθῇ ἀπ' τὸν λαιμό μου. Ἡ κυρία Μέρκλεϋ, σὰν τρελή, μισοπεθαμένη ἀπὸ τὴν ναυτία, εἶχε κολλήσει τὸ πρόσωπό της στὸ σβέρκο μου κ' ἐγὼ ἤμουν τόσο καταπονημένος, ποὺ δὲν ἤμποροῦσα οὔτε σκεπτόμουν νὰ νὰ βγάλω ἀποπάνω μου τὸ σιχαμένο φορτίο.

Γιὰ τὴν τύχη μας, τὸ πῶμα τοῦ Σμίθ κολυμποῦσε στὸ πλάι μας. Δυὸ φορὲς μάλιστα ἐχτύπησε πάνω στὴ βάρκα. Οἱ γυναῖκες οὐρλιάζαν, ξετρελαμένες περισσότερο ἀπὸ τὴν τρομάρα ποὺ τοὺς ἔδινε τὸ ἐλεεινὸ πῶμα, παρὰ ἡ μανιασμένη θάλασσα.

Οἱ θαλασσινοὶ ἔχουν προλήψεις. Οἱ ναῦτες μας λοιπὸν ἐνόμιζαν πῶς ὁ πεθαμένος αὐτὸς

Σμίθ ἔφερνε τὸν ἄνεμο καὶ μᾶς ἐμπόδιζε νὰ φθάσωμε στὴ στεριά. Ἀρχισαν νὰ καταριῶνται τὸν δυστυχισμένο νεκρὸ, νὰ τὸν φοβερίζουν μὲ τὴ γροθιά, νὰ τὸν σπρώχνουν μὲ τὰ κουπιά. Μὰ ὁ πεθαμένος, περὶ ἡνίκος στὸ κύμα καὶ στὸν ἄνεμο, μᾶς ἀκολουθοῦσε ὀλοένα, μὲ πείσμα.

Ὁ γέρο-ναύτης ποὺ καθότανε ἀντίκρυ μου — ἦταν Ἰταλὸς — κουνοῦσε ἀδιάκοπα τὸ κεφάλι κ' ἔλεγε:

— ὦ, δὲν θέλει νὰ πάῃ μονάχος στὸν ὑγρὸ τάφο του ὁ Ἑγγλέζος. Νὰ ἰδῇτε ποὺ θὰ μᾶς τραβήξῃ ὅλους μαζί του. Νὰ ἰδῇτε, νὰ ἰδῇτε. Ὅλους, ὅλους!

— Μά, δὲν βουβαίνεσαι λοιπὸν; κτήνος! Τζῶν, δὸς! του λοιπὸν μιὰ γροθιά στὰ μοῦτρα!...

Ἐνα χέρι μὲ μιὰ φοβερὴ γροθιά, ἀλειμένο μὲ κατράμι, τινάχθηκε ἀνάμεσα στὴν κυρία Μέρκλεϋ κ' ἐμένα, κ' ἐχτύπησε τὸ πρόσωπο τοῦ Ἰταλοῦ. Ὁ Ἰταλὸς τίποτε δὲν εἶπε κ' ἐκύταξε μονάχα τὴ γροθιά περιέργως σὰν νὰ ἔβλεπε γιὰ πρώτη φορὰ στὴν ζωὴ του τέτοιο πρᾶγμα. Ἐπειτα ἔφτυσε στὴ θάλασσα αἷμα, καὶ ἄρχισε νὰ κοπιλατῇ πιὸ δυνατὰ, μὰ ὀλοένα κατὶ μοιρομύριζε, κουνοῦσε τὸ κεφάλι καὶ χαμογελοῦσε. Ἐπιτέλους ἐγάθηκε ὁ Σμίθ ἀπὸ τὰ μάτια μας, τὸν κατάπιε ἡ θάλασσα καὶ λευθερωθήκαμε ἀπὸ τὸ σιχαμένο θέαμα.

Οἱ ναῦτες ἀπόστασαν. Ὁ πλοίαρχος ἐκρέμασε τὰ χέρια του ἀποσταμένος κι' αὐτός.

Πάνω στὰ κύματα ἐχόρευαν κατὶ στενόμακρες σκιές, ποὺ τὰ μάτια μας τίς ἔβλεπαν πιὸ μεγάλες ἀκόμα, καὶ νόμιζαν πῶς ἦταν κυχαρίες. Ἦταν τὰ δοκάρια τοῦ πλοίου ποὺ εἶχαν παραλύσει. Ἐτρεχαν ἴσια, σὰν κριάρια, καὶ ἤμαστε ἀναγκασμένοι νὰ λοξοδομοῦμε, μὴ τυχόν καὶ μᾶς κοιματιάζουν.

Ἡ νύχτα ἐφθινε καὶ δὲν εἴχαμε προχωρήσει οὔτε βῆμα. Τὸ ἡφαίστειο τινάχθηκε στὴν ὁμίχλη, ἡ παραλία δὲν ξεχώριζε πειὰ, καὶ τὴ θάλασσα τὴν σκέπασε ἡ πάχη. Ὁ ἄνεμος δὲν εἶχε πέσει ὀλότελα, φυσοῦσε ὅμως κανονικά καὶ ἔσπρωχνε τὴ βάρκα σ' ἀνοιχτά. Τὸ σκοτάδι ἐπύκνωνε ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ, κ' ἐχάναμε καὶ ἐλπίδα.

Ἡ κ. Μέρκλεϋ καὶ ἡ ἀδελφή μου Λούση ἐφώναζαν πῶς προτιμότερο ἦταν νὰ πνιγοῦμε μονομιάς, παρὰ νὰ μᾶς βασανίξῃ ὁ τρόμος καὶ ἡ ναυτία, μέσα σ' αὐτὴ τὴν παλιόβαρκα. Τὸ ἴδιο ἐφώναζαν καὶ οἱ ναῦτες. Ὁ γέρο-Ἰταλὸς οὐρλιάζε μὲ κάποια χαιρεκακία:

— Δὲν σᾶς τῶλεγα πῶς ὁ Ἑγγλέζος θὰ μᾶς τραβήξῃ ὅλους μαζί του! Ὅλους!

Ἐγινε μιὰ στιγμὴ σιωπῆ, καὶ ὁ πλοίαρχος ἐδήλωσε μὲ φωνὴ δυνατὴ:

— Φίλοι μου, θά ήταν τρέλα νά μείνωμε ἐδῶ μεσ' στοῦ σκοτάδι καί στήν πυκνή δμίχλη, ἀνάμεσα στοὺς μανιασμένους αὐτοὺς καταρράκτες, ὅπου κινδυνεύομε κ' ἐμεῖς καί ἡ βάρκα μας νά γίνωμε κομμάτια, σάν καρυδόφλουδο...

Ἀκοῦ...
 Ὁ δυστυχὴς ἤθελε βέβαια νά εἰπῇ «ἀκοῦστε» μὰ ἡ λέξις, μαζί με ὅ,τι ἤθελε ἀκόμα νά εἰπῇ, ἐχάθηκε στήν αἰωνιότητα.

Ἡ βάρκα μας ἔτριξε ξαφνικά με τρομερό κρότο, καί τὰ δύο δίδυμα χάθηκαν μονομιᾶς ὁ πᾶγκος πού καθόμουν, καί ὁ βυθὸς τῆς βάρκας ἐκύλησαν κάτω ἀπὸ τὸ σῶμα μου, καί ἐνοιώσα πὼς ἦμουν τριγυρισμένος ἀπὸ νερὸ καί πὼς βυθίζομαι, σάν πέτρα, στὸν βυθὸ τῆς θάλασσας. Δὲν ἤξερα νά κολυμπήσω, μὰ καί ἂν ἤξερα, δὲν θὰ κατῴρθωνα τίποτε· τόσο ἀπότομα βυθίστηκα στὴ μαύρην ἄβυσσο.

Λέγουν πὼς ὁ πνιγμένος, στίς τελευταῖες στιγμές του, βλέπει νά περνᾷ μπροστά του, σάν σὲ πανόραμα, ὅλη ἡ περασμένη του ζωὴ, εἴτε ὄνειρεῦεται λειβάδια καταπράσινα, κρυστάλλινα παλάτια, χρυσόψαρα, ὥρατες γυναῖκες με πολυχρώμα φορέματα καί ἄλλα θαυμαστά πράγματα. Ἄν εἶναι ἀλήθεια, αὐτὸ θὰ συμβαίνει σ' ἐκείνους πού πνίγονται σὲ γλυκὸ νερό. Ἐγώ, γύρω μου μόνον σκοτάδι ἔβλεπα, σκοτάδι πυκνὸ, κρύο, μαῦρο, ἀθόρυβο, χωρὶς μιὰν ἀκτίνα φωτεινῆς, σκοτάδι ὅμοιο με ἄβυσσο πού μ' ἔπερνε σιγὰ-σιγὰ, ὁλοένα, καί πού ἐφαίνετο πὼς ποτὲ δὲν θὰ τελειώσῃ...

Καί ὅμως ἐτελείωσε, καί τὸ σκοτάδι ἔγεινε λιγώτερο μαῦρο. Ἡ μαυρίλα ἡ ἀδιαπέραστη ἔγεινε πυκνὴ δμίχλη, πού τὴν περνοῦσαν φωτεινὲς γραμμὲς ἀχνοπράσινες εἴτε ματωμένες... Ἀρχισα νά φουσκώνω σάν ἓνα φοβερό ἀπόστημα πού μ' ἐπνιγε... Πολεμοῦσα νά σκάσω, νά ἐλευθερωθῶ καί... μονομιᾶς συνήλθα.

Ἐτρεχε τὸ νερὸ ἀπὸ παντοῦ, ἀπὸ τὸ στόμα μου, ἀπὸ τὴ μύτη, ἀπὸ τ' αὐτιά. Τὸ πρόσωπό μου ἔκαιε ἀπὸ τὴ ζέστη τοῦ ἡλίου. Τὰ ρουθούνια μου ἀνοιγόκλειαν ἡδονικά ἀπὸ τὰ βαθεῖα ἀρώματα· ἀναρίθμητα πουλιὰ με ἐξοκρούσαν με τίς φωνές τους, καί ἀνάμεσα ἀπὸ τὸ νερὸ πού σκέπαζε τὰ χαμηλωμένα μου βλέφαρα, ξεχώριζα σκιὲς ἀνθρώπων νά κουνιῶνται ἀπὸ πάνω μου... Με τίναξαν, μ' ἀνεσήκωναν, μ' ἔτριβαν. Κατάλαβα πὼς προσπαθοῦσαν νά με ξαναφέρουν πίσω στὴ ζωὴ. Λαχταρισμένος κ' ἐγὼ νά ζήσω ἔβαλα τὰ δυνατό μου, ἐπικαλέσθηκα ὅλη μου τὴ θέλησι καί ἀνοιξα τὰ μάτια μου.

Τρία πρόσωπα ἦταν σκυμμένα ἐπάνω μου, ἓνα λευκὸ καί δύο μαῦρα. Ἀνεγνώρισα τὴν ἀδελφή μου τὴ Λούση, τὴ Σέλια τὴ μαύρη

καμαριέρα τῆς κ. Μέρκλεϋ καί τὸν Θωμᾶ, τὸν ἀρχιμάγειρο τοῦ πλοίου, ἀράπης κ' αὐτός.

— Ποῦ βρισκόμαστε; ρώτησα.

— Πάνω στὸ νησί, ἀσφαλισμένοι.

— Καί οἱ ἄλλοι πού ἦταν μαζί μας στὴ βάρκα;

Μοῦ ἀποκρίθηκαν με σιωπῇ. Ἦμαστε οἱ μόνοι πού εἴχαμε σωθῇ ἀπὸ τὸν Ἰσμαήλ.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη ν' ἀντιγράψω τίς σελίδες τοῦ χειρογράφου, τίς σχετικὲς με τὴν πρώτην ἐγκατάστασι τῶν τεσσάρων ναυαγῶν στὸ νησί πού τοὺς εἶχε δεχθῇ. Εἶναι πολλὲς οἱ λεπτομέρειες· ἐκεῖνον ὅμως πού ἔχει διαβάσει ἓναν ἀπὸ τοὺς πολλοὺς Ροβινσόν, δὲν πιστεύω νά τὸν ἐνδιαφέρουν πολὺ, γιατί ἡ ἱστορία τῶν τεσσάρων μας ναυαγῶν εἶναι ἀπαράλλακτη με τὴν ἱστορία τεσσάρων Ροβινσόν μαζί.

Ἀφοῦ βεβαιώθηκαν πὼς ἦταν οἱ μόνοι κάτοικοι τοῦ νησιοῦ, ἀρχισαν ν' ἀπελπίζονται. Εἶπαν πὼς ἦταν προτιμότερο ν' αὐτοκτονήσουν, παρά νά πεθάνουν τὸν σιγανὸ θάνατο τῆς πείνας καί τῆς κακοκαιρίας.

Καί ἂν ἀκόμα, σκέφθηκαν, κατῴρθωναν νά ζήσουν ὅπως μπορέσουν, τί θ' ἄξιζε τέτοια ζωὴ, δύο ἄνδρες καί δύο γυναῖκες στὴν καρδιά τοῦ ὠκεανοῦ; Κ' ἔπειτα, ποῖος νά ἦταν αὐτὸς ὁ ὠκεανός; Δὲν εἴξεραν κἂν πού τοὺς εἶχαν πετάξει τὰ κύματα. Ριγμένοι ἔξω ἀπὸ τὴν πολιτισμένη κοινωνικὴ ζωὴ, βρέθηκαν ἐκτὸς τοῦ χώρου καί τοῦ χρόνου.

Ἔως ἐδῶ, ὅπως βλέπει ὁ ἀναγνώστης, ἡ ἱστορία τῶν τεσσάρων μας ναυαγῶν δὲν διαφέρει καθόλου ἀπὸ τὸ μυθιστόρημα τοῦ Ροβινσόν. Εἶναι ὅμως κάποια διαφορὰ: ὅτι τὸ βιβλίο τοῦ Ροβινσόν εἶναι ἔργον τῆς φαντασίας, ἐνῶ τὰ χειρόγραφα τοῦ «Μουσιέ Ἀνρύ» εἶναι τὰ ἴδια λόγια, ἡ λεπτομερὴς περιγραφή, πολλὲς φορὲς μάλιστα ὑπερβολικὰ λεπτομερὴς, θλιβερῆς πραγματικότητος.

Γενικῶς, καί αὐτὸ εἶναι τὸ μειονέκτημα τῆς ἱστορίας τοῦ Ροβινσόν, ὁ ἥρωας εἶναι ἄνθρωπος παραπολὺ ἔξυπνος, μορφωμένος καί ἐπίτηδες προετοιμασμένος, ὅπωςδῆποτε, γιὰ τίς περιπέτειες πού τὸν περιμένουν στὸ ἔρημο νησί.

Τέτοιος ὅμως δὲν ἦτον καί ὁ «Μουσιέ Ἀνρύ». Ἀπόγονος, κατεστραμμένος, μὲς ἀπὸ τίς ἀριστοκρατικώτερες οἰκογένειες τοῦ τόπου του, ἀναγκάσθη νά δεχθῇ μιὰν ὁποιαδήποτε θέσι σ' ἓνα ἐμπορικὸ κατάστημα, γιὰ νά μπορέσῃ νά ζήσῃ αὐτὸς καί ἡ ἀδελφή του. Ἀνθρωπος τοῦ κόσμου, τέλεια ξένος πρὸς τὴ ζωὴ. Ἐγνώριζε παραπολλὰ πράγματα, ἀχρηστὰ ἐδῶ, στὸ νησί του, ἀλλὰ τί-

ποτε δὲν ἤξερε πού νά τὸν ὠφελήσῃ στὴν περιστάσει αὐτῇ. Μιλοῦσε τέλεια διάφορες εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες, ἐγνώριζε τὴν ἱστορία τῶν μεγάλων οἰκογενειῶν διαφόρων τόπων, ἤξερε θαυμάσια νά διευθύνῃ κοτιλιόν, καί ἔπαιζε μοναδικὰ σπαθί. Ἐπειτα, πρὶν ἀναχωρήσῃ γιὰ τὰς Ἰνδίας, ἔμαθε πολὺ καλὰ διπλογραφία. Ὅμως δὲν ἤξερε καθόλου—καί δὲν εἶναι καί πολὺ δύσκολο—νά κατασκευάσῃ μιὰ καλύβα ἀπὸ κλαδιὰ δένδρων. Δὲν ἤξερε οὔτε νά πιᾶσῃ πουλιά, οὔτε νά ψαρέψῃ, οὔτε νά μαγειρέψῃ λίγο κρέας, οὔτε νά βγάλῃ ἀπὸ τὸ νερὸ τῆς θάλασσας τὸ ἀλάτι πού ἐχρειάζετο γιὰ τὴν τροφή του.

Χωρὶς τοὺς δύο μαύρους, πού ἔτυχε νά εἶναι καί οἱ δύο πολὺ καλοὶ ἄνθρωποι, ὁ Ἀνρύ καί ἡ Λούση γλήγορα θὰ πέθαιναν· ὅμως τοὺς ἔσωσε ἡ καλωσύνη καί ἡ ἐργασία τῶν δύο μαύρων, πού πρόθυμα ἔγειναν ὑποτακτικοὶ τῶν δύο ἀδελφῶν, συνηθισμένοι νά τοὺς θεωροῦν κυρίους ἀλλὰ προπάντων γιατί τοὺς πόνεσαν, τοὺς συντρόφους αὐτοὺς τῆς δυστυχίας.

Ὅλοι ἦταν νέοι. Ὁ μεγαλύτερος, ὁ Θωμᾶς, μόλις 28 ἐτῶν: ὁ πόθος τῆς ζωῆς, ἡ πλούσια καί ἔμορφη φύσις, καί τὸ ἔκτακτο κλίμα τοῦ νησιοῦ, γλήγορα ἐνίκησαν τὴν ἀπελπισία τῶν καί οἱ τέσσερες ναυαγοὶ σιγὰ σιγὰ ὠργάνωσαν τὴ ζωὴ τους, πού μόνος σκοπὸς τῆς στήν ἀρχὴ ἦταν τὸ πὼς νά μὴν πεθάνουν.

Τὸ χειρόγραφο περιγράφει με χίλιες λεπτομέρειες τὸ πὼς ἐμάζωναν τὰ ἀπομεινάρια τοῦ ναυαγίου πού ἡ θάλασσα ἔφερνε ἔως τὴν ἀκτὴ, τὸ πὼς ἔθαψαν τοὺς πνιγμένους ναῦτες ἢ ἐπιβάτες καί ἔπερναν τὰ φορέματά τους νά τὰ χρησιμοποιήσουν, τὸ πὼς ὁ μαῦρος κατῴρθωσε μιὰν ἡμέρα νά βγάλῃ ἀπὸ τὴ θάλασσα, στὸ μέρος πού εἶχε βουλιάξει ὁ «Ἰσμαήλ», τρόφιμα καί ὅπλα...

Στὴν ἀρχὴ εἶχαν καταφύγει σὲ μιὰ σπηλιὰ καμωμένη ἀπὸ ἔκρηξι τοῦ ἡφαιστείου. Κατόπιν ἔχτισαν καλύβες.

Νύχτα καί μέρα εἶχαν ἀναμμένες φωτιὲς πάνω στὰ βουνὰ τοῦ νησιοῦ, με τὴν ἐλπίδα πὼς οἱ φλόγες καί ὁ καπνὸς θὰ εἰδοποιήσουν κανένα πλοῖο περαστικὸ ἀπὸ τὴν ἀπόμειρη αὐτὴ κατοικία.

Ὅλα αὐτὰ ὅμως, τὸ ξαναλέγω, τὰ ἔχουν περιγράψῃ οἱ συγγραφεῖς τοῦ Ροβινσόν, καί με πολὺ περισσότερη τέχνη παρὰ τὸ ἀπλοῦς ἡμερολόγιον τοῦ «Μουσιέ Ἀνρύ».

Θὰ σὰς εἰπῶ μονάχα, γιὰ νά κλείσω τὴν περίληψιν αὐτοῦ τοῦ μέρους τοῦ χειρογράφου, πὼς ἡ προσδοκία νά τοὺς ἀνακαλύψῃ κανένα πλοῖο περαστικὸ, πού ἦταν στὴν ἀρχὴ ἡ μεγάλη ἐλπίδα τῶν τεσσάρων μας ναυαγῶν, λιγότερε ὁλοένα, ὅσο περνοῦσαν οἱ μέρες.

Καί ἦταν πολὺ φυσικό. Τὸ ναυάγιον εἶχε γείνει τὸ φθινόπωρον, καί τώρα ἐπλησίαζε ὁ χειμῶνας: οὔτε πανὶ οὔτε καπνὸς πλοίου δὲν εἶχε φανῇ στὸν ἀπειρον δριζόντα, πού ἦταν ἀπελπιστικὰ ἔρημος καί νεκρός.

Οἱ ναυαγοὶ ἀρχισαν νά συνηθίζουν στὴν ἰδέα πὼς γιὰ πάντα ἦταν θαμμένοι στὸ νησί αὐτό. Οἱ μαῦροι ἤσυχα ὑποτάχθηκαν στὴν τύχη τους, μοιρολάτρεις ὅπως εἶναι ἡ φυλὴ τους· οἱ λευκοὶ ὅμως ἐβασανίσθηκαν, ἐχόλωσαν, ἀπελπίσθηκαν πολὺ, πρὶν ὑποκύβουν.

Καί τώρα, ἂς ἀφήσωμε νά μιλήσῃ τὸ χειρόγραφο.

«... Ἐτσι πέρασε ὁ χειμῶνας, με ἀνήσυχη καί μάταιη ἀπαντοχὴ, μ' ἐξακολουθητικὴ καί ἐκνευριστικὴ ἀγωνία.

Ἦρθε ἡ ἀνοιξη.

Ἡ ἀνοιξη εἶναι γλυκύτατη στὸ νησί μας.

Ὁ ἀέρας εἶναι γεμάτος ἀπὸ μεθυστικὲς μυρωδιές.

Μεγάλοι λαλέδες, χρυσαφιὲς ἀνεμῶνες, λευκοὶ νάρκισσοι, ἄγρια γιασεμιά καί τριαντάφυλλα πού ἀνθίζουν σύρριζα στὸ χῶμα, ἄσπρα, κίτρινα, κόκκινα, τριανταφυλλιά, σχηματίζουν σάν πλούσια χαλιά, στὴν παραλία εἴτε στὰ σύνορα πού χωρίζουν τὰ δάση.

Τὴν ἡμέρα, πάνω ἀπὸ τὰ λουλούδια αὐτά, τρεμουλιάζουν, κινοῦνται, βουίζουν, ἀντηχοῦν ἀμέτρητα καί παρδαλὰ σύννεφα ἀπὸ πεταλοῦδες, σκαραβέους, μυῖγες, μέλισσες, σφήκες. Καί μόλις ἀρχίσῃ νά βραδυάζῃ, περνοῦν στριφογυρίζοντας χιλιάδες ἀπὸ φωτεινὰ ἔντομα· στὴ χλόη καί στὰ φυλλώματα τῶν δένδρων φωσφορίζουν παμμέγιστες κωλοφωτιὲς καί ἄλλα φτερωτὰ ἔντομα, πού μοιάζουν με φαναράκια, ἀναμμένα γιὰ καμὰ φανταστικὴ ἐσορτή.

Τὰ ἔντομα ἐδῶ ἔχουν ἀτελείωτη ποικιλία. Με μιὰν ἀπλὴ κίνησι τοῦ χεριοῦ ἐπιάνουμε μέσα στὴ φούχτα μας ὁλόκληρες δωδεκάδες. Μερικά, γαλάζια σάν τὰ μάτια τῆς ἀδελφῆς μου Λούσης ἦταν τόσο μικρά, ὅπου ἀπλωμένα, με ὅλον τὸ μᾶκρος τους, δὲν μποροῦσαν νά σκεπάσουν τὸ νύχι τοῦ μικροῦ μας δάχτυλου. Ἐπιάνουμε καί κἂν πεταλοῦδες μαῦρες, μεγάλες σάν νυχτερίδες. Ἐπὶ γαῖαν σάν τὰ πουλιά, κοπάδι· ὁ θόρυβός πού ἔκαναν με τὰ φτερά τους, ἦταν πῶς δυνατὸς ἀπὸ τὸν κρότο τῶν κυμάτων στὴν παραλία καί ὁ ἀέρας πού τὸ πέταμά τους ἐσχημάτιζε, ἐλύγιζε τὰ ἄνθη.

Εἶναι κουραστικὸ νά βλέπῃς τὴν κίνησιν αὐτὴ μέσα στὰ λειβάδια, προπάντων ὅταν ὁ ἥλιος ἔρριχνε τίς ἀκτίνες του ἀπάνω στὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν ἐντόμων. Νομίζεις πὼς μονομιᾶς

όλα τὰ ἄνθη, στὸ νησί, τρελάθηκαν καὶ πὼς χορεύουν κάποιο χορὸ φανταστικό, εἴτε πὼς παίζουν βαρελάκια, κάνουν τούμπες, ἀγκαλιάζονται, φεύγουν, φωνάζουν, τραγουδοῦν· γιατί ἀκούει κανεὶς καὶ χίλιους κρότους ποὺ ὅλοι μαζί ἀποτελοῦσαν μακρινὸ καὶ ἐξακολουθητικὸν ἦχο κουδουνιῶν.

Καὶ στὰ δάση, ὁ ἀέρας εἶναι γεμάτος ἀπὸ τὶς γλυκύτερες εὐωδιές. Οἱ μαγνόλιες, πού, ἀνθισμένες, εἶναι ἴδιες ἄσπρες μηλόπετρες, χύνουν τόση μυρωδιά, πὺν πιάνεται ἡ ἀναπνοή, τὸ κεφάλι γυρίζει, καὶ χάνεται τὸ λογικὸν ἂν τὶς πλησιάσης.

Κάτω ἀπὸ τὶς ἀκακίες καὶ τὶς καστανιές, στολισμένες με ἄσπρα, κίτρινα καὶ μὲ μπουνκετάκια, κάτω ἀπὸ τὶς χουρμαδιές ποὺ τὶς ἀγκαλιάζουν ἀπαλὰ περικολάδες με πολύχρωμους λύκους, παντοῦ, στὰ δάση αὐτὰ τὰ γεμάτα μυστήριο, ἀνθίζουν παράδοξα λουλούδια βελουδένια, βαθυκόκκινα με μαῦρο γῦρο, σὰν καρδιές πυρακτωμένες. Τὸ ἄρωμά των εἶναι λεπτὸ καὶ διαπεραστικό, καὶ ὅποιος λησμονηθῇ στὴν προδοτικὴ ἐμορφιά τους, χάνεται μέσα σὲ ἡδονικὰ ὄνειρα.

Κάθε πουλὶ ποὺ θὰ περάσῃ ἀπ' ἐδῶ, θὰ σταματήσει στὸ νησί μας. Οἱ μαῦροι βράχοι τῆς παραλίας εἶναι κατάσπροι ἀπὸ γλάρους, χῆνες, κύνους καὶ ἀγριόπαπιες. Πελεκάνοι χροῶμα τριανταφυλὶ ἀρμενίζουν σοβαρὰ στὰ ἕρημα λιμανάκια· λελέκια με κόκκινα φτερά, πελαργοὶ με μαῦρο φράκο, γερανοὶ με τὰ μακρὰ τους πόδια, περπατοῦν, χιλιάδες, στὴν ἀμμουδιά καὶ σπρώχνονται.

Τὸ πλῆθος αὐτὸ τῶν πουλιῶν ἔκαμαν τόσον θόρυβο με τὶς φωνές τους, ὅπου μᾶς ἦτον ἀδύνατον νὰ συνεννοηθοῦμε, ὅταν εὐρισκόμαστε στὴν παραλία. Ἀναγκαζόμαστε νὰ φωνάζουμε κ' ἐμεῖς γιὰ ν' ἀκούσῃ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον.

Πολλές φορές ἕνα γλήγορο σύννεφο περνοῦσε πάνω ἀπ' τὸ νησί καὶ τὸ σκέπαζε με τὴν περαστικὴ σκιά του. Σηκώναμε τὰ μάτια καὶ βλέπαμε με ἀπορία πὼς δὲν ἦταν σύννεφο ἀλλὰ κοπάδι ἀτελείωτο ἀπὸ τσίγες ἢ πέρδικες, σὰν ἀκρίδες, ποὺ τὶς κυνηγοῦσαν ἀετοὶ καὶ γεράκια: ἀπὸ τὶς ποικιλόχρωμες φτεροῦγες τους ἔτρεχε ζεστὸ τὸ αἷμα, σταλαματιές. Ἀλλὰ τὸ ζωντανὸ σύννεφο ἔτρεχε ὁλοένα ἔμπρός, χωρὶς, οὔτε στιγμή, νὰ σταματήσει τὴν ὁρμή του.

Τὰ πουλιὰ καὶ τὰ ἔντομα πετοῦσαν, ἀγαποῦσαν, ἐσκότωναν.

Ἐνα κολιμπρὶ ἔπιανε μυγάκια νὰ τὰ φέρῃ στὴ συντροφιά του, γεμάτη ἀπὸ σμαράγδια καὶ ρουμπίνια, ποὺ κλωσσοῦσε ἀνάμεσα σὲ δυὸ κλώνους συκαμιᾶς. Ἐνας μπάμπουρας, μεγάλος ἄνθρωπος μικροῦ παιδιοῦ, τρυποῦσε πέρας

πέρας τὸ κολιμπρὶ με τὸ κεντρί του, μυτερὸ σὰν σπαθί, μὰ τὴν ἴδια στιγμή ἄλλος ἐχθρὸς, φτερωτός, τὸν ἄρπαξε κ' αὐτὸν στὸ πέταμά του.

Τὰ ψάρια ἦταν τόσα πολλά, ποὺ σχηματίζαν ἀληθινὰ τεῖχη.

Μποροῦσες νὰ χωθῇς μέσα στὸ πλῆθος τῶν ψαριῶν, ὅχι ὅμως νὰ τὰ φοβίσῃς ἢ νὰ τὰ χωρίσῃς, τόσο πυκνὰ ἦταν. Ὁ Ὁωμᾶς περνοῦσε με τὴ σχεδία του ἀποπάνω τους γιὰ νὰ διασκεδάσῃ, ἔμπηγε ἕνα κοντάρι ἀναμεσά τους, καὶ τὸ κοντάρι ἔστεκε πολλὴν ὥρα ὀρθὸ μέσα στὴ ζωντανή αὐτὴ μάζα.

Ψαρεύαμε με δίχτυα ἢ με καμάκια, εἴτε χτυπούσαμε με ῥόπαλα· ἄλλες φορές σκοτώναμε με τὸ τουφέκι εἴτε τὰ πιάναμε με τὰ χέρια. Ἐκάναμε παστὰ ἢ τὰ ξηραίναμε, καὶ ἔτσι, εἴχαμε εἰσοδιά γιὰ νὰ θρέψωμε ὁλόκληρο σύνταγμα γιὰ ἕνα ἔτος. Ἐτοιμασμένα λοιπόν, τὰ ἀποθηκεύαμε μέσα στοὺς βράχους ποὺ τοὺς εἴχαμε σκάψῃ ἐπίτηδες. Τόσο πολὺ ψάρι ἐτρώγαμε, ποὺ ἔπειτα ἀπὸ δύο ἢ τρεῖς ἑβδομάδες δὲν ἤμποροῦσαν τὰ μάτια μας νὰ ἰδοῦν οὔτε τὸ καλύτερο εἶδος. Εἴχαμε σιχαθῇ τὶς σαρδέλες, τὶς γλῶσσες, τὰ μαρμπούνια.

«Ὁ ἥλιος αὐτὸς ὁ καυτερός, οἱ ἡμέρες αὐτὲς οἱ ζεστὲς καὶ γεμάτες ἀπὸ θόρυβο, οἱ νύχτες οἱ βαθεῖα ἀρωματισμένες, πότε φωτισμένες ἀπὸ τὸ φεγγάρι ποὺ γύριζε στὸ ἀτέλειωτο στερέωμα καὶ καθρεφτιζότανε στὴ θάλασσα σὰν κολόνα ἀσημένια τρεμουλιαστή, πότε μαῦρες, καρφωμένες με πελώρια πρασινωπὰ ἄστρα ἢ σκεπασμένες με τὸ λεπτὸ πέπλο τοῦ Γαλαξία, καὶ ἔπειτα ἡ ζωὴ αὐτὴ ἡ ἀεργή, χωρὶς φροντίδες, χωρὶς ἀνησυχίες, ζωὴ ποὺ κανεὶς ποτὲ ἔκτος ἀπὸ μᾶς δὲν τὴν ἐγνώρισε ἀπὸ τὸν καιρὸν ποὺ ὁ Ἀρχάγγελος ἔδωξε με τὸ πύρινο σπαθί του ἀπὸ τὸν Παράδεισο τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὐά: ὅλη αὐτὴ ἡ καλοζωία καὶ ἡ μακαριότης μᾶς ἔφεραν στὴν ἴδια ἐκείνη στιγμή, ποὺ ἔγινε ἀφορμὴ μιὰ φορὰ νὰ ἀστράψῃ τὸ πύρινο σπαθὶ ποὺ ἀνέφερα, πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι τῶν πρώτων μας γονέων...

Ὅλο τὸ νησί, καὶ τὸ μικρότερο φυλλαράκι, καὶ τὸ πιὸ μικροσκοπικὸ πουλάκι στὸ δάσος, καὶ τὸ τοσοῦτο μικρὸ ψαράκι στὸ ρέμα εἴτε στὴ θάλασσα, ἔνοιωθε τὴν ἀνατριχίλα τῆς ἀγάπης ποὺ δημιουργεῖ καινούριες ζωές. Πὼς μποροῦσαν λοιπόν οἱ ἄνθρωποι νὰ ξεφύγουν τὴν ἐρωτικὴ διάθεσι, τώρα ποὺ ἡ ἀνοιξή σκορποῦσε στὸν ἀέρα, μέσα στὸ νερό, πάνω στὴ γῆ, τὸ λεπτὸ καὶ θαυματουργό της φαρμάκι καὶ μ' αὐτὸ τὰ πότιζε;

Ἡ μικρὴ καὶ ἀγνή κοινότης μας, ἀδελφικὴ ἔως τότε, ὑποτάχθηκε στὴν ἀνθρώπινη μοῖρα.

Ἡ ἁμαρτία ἐφώλιασε στὰ στήθη μας, καὶ ἔτρεχε στὶς φλέβες μας ἕνας χεῖμαρρος θερμὸς καὶ ἐπιτακτικός. Ἡ Λούση καὶ ἡ Σέλια φοροῦσαν ἀκόμα τὶς ἴδιες μπλοῦζες καὶ τὰ πανταλόνια τῶν ναυτῶν. Τότε ὅμως, τὸν χειμῶνα, δὲν μᾶς ἔκαμνε καμιὰν ἐντύπωσι, δὲν προσέχαμε, γιατί μόνη σκέψις καὶ φροντίδα μας ἦταν τὸ πὼς νὰ ἐξασφαλίσωμε ὅ,τι ἐχρειάζετο γιὰ νὰ ζήσωμε: στέγη καὶ τροφή. Τώρα, τὰ ἀνδρικά φορέματα μᾶς ἐτάραζαν γιατί δὲν ἦταν φυσικά, καὶ ἔδειχναν πιὸ φανερά πὼς ἦταν γυναικες. Τώρα κ' ἐκείνες ἄρχισαν νὰ στενοχωροῦνται ἔτσι ντυμένες καὶ προσπαθοῦσαν νὰ δώσουν στὰ ἀνδρικά τους φορέματα, κάποια χάρι καὶ σεμνότητα.

Οἱ γυναῖκες ξεύρουν νὰ στολίζονται καὶ μέσα στὴν ἔρημο. Ἡ Λούση καὶ ἡ Σέλια φοροῦσαν γιὰ στολίδια, στεφάνια καὶ γιρλάντες. Ἡ Σέλια ἔξερε μάλιστα νὰ πλέκῃ φουστάνια ἀπὸ ἀγρόμπελη, ἀπὸ χούμελη, εἴτε ἀπὸ κισσὸ καὶ εἴτε ἔτρεχε στὰ δάση καὶ στὰ βουνά, με φωνές καὶ με πηδήματα σὰν μαῦρη βαρκίς. Ἡ μαῦρη εἶχε τὴν ἴδια τρέλα ποὺ εἴχαμε ὅλοι μας.

Ὅταν εὐρισκόμαστε ὅλοι μαζί, τὸ μεσημέρι ἢ τὸ βράδυ στὸ τραπέζι, δὲν ἤμεθα πιά τέσσερες ἀλλὰ πέντε, καὶ ὁ πέμπτος ἦταν ἕνα πονηρὸ καὶ τρυφερὸ πνεῦμα ποὺ περιέμενε ὑπομονετικὰ τὸν θρίαμβό του. Μολονότι ἀόρατος ὁ πέμπτος σύντροφος, ἔνοιωθα τὴν παρουσία του ἐκεῖ, μέσα στὴ στενόχωρη σιωπῇ ποὺ εἶχε πάρει τὴ θέσι τῆς ἄλλοτε ἡρεμῆς ὁμιλίας ἐνόμιζες πὼς ἐφοβοῦσαστε ν' ἀνοιξώμε τὰ χεῖλη, μὴ τυχὸν καὶ εἰποῦμε τίποτε ποὺ θὰ μετανοούσαμε κατόπι. Ἐνοιωθα ἀκόμα τὴν παρουσία του μέσα στὴν ἀπεριόριστη, ἀφύσικη ὅμως, εὐθυμία ποὺ μᾶς ἔπιανε ἔπειτα ἀπὸ τὸ γεῦμα, ὅπου ξαφνικὰ ἀρχίζαμε νὰ χορεύωμε, νὰ τραγουδοῦμε, νὰ πηδοῦμε ρυάκια καὶ χάσματα γεμάτα ἀπὸ θειούχους καπνοὺς, βάνοντας ἄγριες φωνές, γελώντας σὰν τρελοὶ καὶ μιμούμενοι τὶς φωνές τῶν πουλιῶν καὶ τῶν ζώων ποὺ ζοῦσαν γύρω μας.

Ὁ μικρὸς πανούργος θεὸς φαινότανε καὶ στοῦ Ὁωμᾶ τὰ μάτια (ποὺ ἔρριχναν φευγαλέες κοκκινωπὲς φλόγες κάθε φορὰ ποὺ σταματοῦσαν στὴ λυγρὴ σιλουέττα τῆς Λούσης εἴτε στοὺς ὅμους τῆς μισόγυμνης μαῦρης) καὶ στὴ γλυκεῖα περιπάθεια ποὺ ἔπνιγε τὶς ὁλοστρόγυλές κόρες τῶν ματιῶν τῆς Σέλιας, ἀπαράλλακτα σὰν μάτια ζῶου, καὶ στὶς ἀπότομες μεταβολές τῆς ἀδελφῆς μου, ποὺ ἦταν πότε ἀπελπιστικὰ μελαγχολικὴ, ἀνήσυχη καὶ νικημένη ἀπὸ τὴ νοσταλγία, ἀπαιτητικὴ, εὐερέδιστη, ἐπιτακτικὴ,

πότε πρόσχαρη, ζωηρή, γλυκεῖα καὶ παιχνιδιάρη σὰν γατάκι.

Τὸ ἔνοιωθα ὅμως προπάντων στὸν ἑαυτό μου. Ἐβλεπα ὁλοένα δράματα τὶς νύχτες, ὅταν ἄγρυπνος γύριζα καὶ ξαναγύριζα στὸ στῶμα μου, τὸ καμωμένο ἀπὸ φύλλα, ὅταν βοῦζε τὸ δάσος, καὶ ἡ θάλασσα βογγοῦσε, καὶ μούγγριζαν οἱ ρεματιές στὰ βουνά, καὶ χιλιάδες ἀηδόνια καὶ ἄλλα πουλιὰ κελαῖδοῦσαν, καὶ τὴν ἴδια στιγμή, στὸ πλάι μου, ἀναστέναζε ὁ Ὁωμᾶς, ἄγρυπνος καὶ αὐτὸς καὶ βασανισμένος.

Ἐξαφνα μέσα στὰ ὁράματα αὐτά, ἐπρόβαλλε ἡ χονδρὴ μορφή τῆς Σέλιας, με τὸ ἡδονικὸ βλέμμα της.

Ντροπιασμένος γιὰ τὴν ὁμαματικὴν αὐτὴν ἐμφάνισι μιᾶς μαῦρης σκλάβας, ποὺ ἀπὸ μικρὸ παιδί ἔβλεπα τὴν φυλὴ της σὰν κάτι διάμεσον μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ ζῶου, προσπαθοῦσα νὰ τὴν διώξω ἀπ' ἐμπρός μου, με τὴν σκέψι πὼς στεκόμουν πολὺ ψηλότερα ἀπ' αὐτήν, πὼς ἤμουν μέλος κοινωνίας ἐξευγενισμένης καὶ οἰκογενεῖας ἀριστοκρατικῆς. Ἐπερίπαιξα τὸν ἑαυτό μου καὶ ὕβριζα ἀπὸ μέσα μου τὴ Σέλια λέγοντάς τὴν παλιοαραπὶνα, μαῦρη μαῖμου καὶ χίλια ἄλλα. Μόλις ὅμως ἔκλεινα πάλι τὰ μάτια, ἡ Σέλια ξανάρχιζε τὸν χορὸ της καὶ σκορποῦσε γύρω μου τὴ θερμὴ της ἀναπνοή.

Τὸ πρῶτ' ξυπνοῦσα βαρύν, καταπονεμένος καὶ μόνον ὅταν ἔπεφτα στὴ θάλασσα, αἰσθανόμουν κάποια εὐχαρίστησι.

Καὶ ὁ καταραμένος αὐτὸς Ὁωμᾶς, ποὺ μ' ἔκανε νὰ γελῶ μαζί καὶ νὰ συγχίζωμαι με τὴν αἰώνια ἐπωδὸν του κάθε πρῶτ': «Ἄ, Μουσιέ Ἀνρύ, τί καλὰ, νὰ ἦταν κανεὶς παντρεμένος! Φαντασθῆτε, στὴν ἡλικία μας! Τί καλὰ, νὰ ἦταν κανεὶς παντρεμένος!»

Τώρα τελευταῖα ὁ Ὁωμᾶς ἔφευγε ὁλοένα μακρὰ ἀπὸ τὴ συντροφιά μας, ὅχι βέβαια χωρὶς ἀφορμὴ ἔμενε ὅλη τὴν ἡμέρα μόνος, πότε στὴ θάλασσα, πότε στὸ κυνήγι, εἴτε κόβοντας ξύλα στὸ δάσος.

Ἐδούλευε ὁ Ὁωμᾶς ἀκατάπαντα. Ὅλες οἱ ἀποθήκες μας ἦταν γεμάτες ἀπὸ ψάρια, κυνήγι καὶ καρποὺς ποὺ ἔφερνε ἀφθονὰ ἀπὸ τὰ βάρη τοῦ νησιοῦ.

Ἐτρώγε στὸ δάσος, καὶ μόλις τὴν νύχτα ἐγύριζε πίσω, νὰ κοιμηθῇ. Ἀρχισε μάλιστα νὰ λείπει καὶ ἀπὸ τὴ βραδυνή μας συνάθροισι, τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς.

Ὅταν τὸν ρώτησα τὴν αἰτία, με ἀφέλεια καὶ εἰλικρίνεια ἀποκρίθη:

— Νά! πρέπει κανεὶς νὰ γονατίζει τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, Μουσιέ Ἀνρύ. Καὶ ὅταν γονατίζω, βλέπω μπροστά μου τὸ λαμὸ τῆς Κυρίας

Λούσης, και ο λαιμός της έχει τόσο ξμορφες χουσές μπούκλες, πού, αντί να συλλογίζομαι το Πάτερ ημών ή την Παναγία, κ' εγώ δεν ήξερω τί συλλογίζομαι...

«Πρέπει να ομολογήσω ότι ο πρώτος άμαρτωλός δια την μικρή μας κοινότητα, ήταν όχι οι μισοάγριοι μαύροι αλλά εγώ ο λευκός και ο μορφωμένος.

Η Λούση είχε στείλει τη Σέλια στο δάσος να φέρη από τις φωλιές των πουλιών αυγά για το δείπνο. Εγώ, γυρίζοντας από το κυνήγι, απάντησα τη μαύρη μέσα σ' ένα δάσος από καστανιές ανθισμένες. Ήταν ανεβασμένη σ' ένα δένδρο, σχεδόν στην κορυφή, και απ' εκεί μ' εκάλεσε. Σήκωσα τα μάτια. Η Σέλια, σαν ακροβάτης, κρατιώταν από μια χονδρή κληματαριά, απλωμένη ανάμεσα σε δύο μεγάλα δένδρα.

Της φώναξα ν' αφήση το επικίνδυνο αυτό παιχνίδι, μα ή ανόητη αυτή άρχισε να γελά, να γελά δυνατά, τόσο που άντηχούσε το δάσος.

Μισόγυμνη και στολισμένη με μιαν ήλιακή άκτινα, που περνούσε ανάμεσα από νταντελλένιο φύλλωμα, ή τρελλή αυτή, με τις κινήσεις της, με τη θερμή ματιά της και τα κάτασπρα δόντια της, ήταν σαν μαύρη νεράιδα των τροπικών. Βροχή έπεφταν τα φύλλα από τους άνθισμένους κλώνους και πάνω από το κεφάλι της, στολισμένο με παμμέγιστες μαγνόλιες, φτερούγιζαν, κίτρινοι και πράσινοι παπαγάλοι, με κραυγές και με ύψωμένο το λοφίον.

— Κατέβα λοιπόν, τρελλή, θά πέσης να σκοτωθής. Κατέβα, σου λέγω, γλήγορα.

Επιτέλους με άκουσε· μα όταν κατέβηκε, την άρπαξα στην αγκαλιά μου.

Την παρακάλεσα να μη φανερώση τίποτε στη Λούση και τον Θωμά. Μα ή τρελλή αυτή δεν ήξερε να υποκριθί και ίσως ίσως δεν ήθελε. Μου ώρκίσθη να μην ειπή τίποτε, και μόλις γυρίσαμε στο χωριό, λησιμόνησε την υπόσχεσί της, και πριν προφθάσω να της κλείσω το στόμα με το χέρι μου, έφώναξε από μακριά στον Θωμά, που ήρχετο να μās απαντήση:

— «Ω! Ω! Θωμά, έχω κάτι νέα, κάτι νέα! Ο Μουσιέ Άνρ ν' εγώ, παντρευτήκαμε.

Ο Θωμάς ένθουσιασμένος, άρχισε να γελά, να κυλιέται χάμω, να κάνη τουμπες, λέγοντάς μου σοβαρά πώς κάθε γάμος των μαύρων έορτάζεται με τον χορόν αυτόν. Έπειτα, έκοψε άσπρα λουλούδια και τα πρόσφερε στη Σέλια λέγοντάς την νύφη.

Από τότε (όμως, μόνον όταν έλειπε ή Λούση) την ώνόμαζε «Κυρία Άνρ», και οι δύο γελοΰσαν σαν τρελοί.

Η Λούση έδειχνε πώς δεν έννόησε τίποτε, μα τα βαθειά μπλε μάτια της σταματούσαν κάποτε άπάνω μου με ψυχρή περιφρόνησι, τόσο εκφραστική, που έννοιωθα σαν μαχαίριά στην καρδιά μου.

Την πρώτη φορά που βρεθήκαμε μόνοι ή Λούση κ' εγώ, με παρακάλεσε να της χτίσω ξεχωριστή καλύβα. «Δεν θέλω πειά», μου ειπε περιφρονητικά, «και το γιατί το ξέρεις», να κοιμούμαι στην ίδια στέγη με αυτή την άραπίνα. Η αξιοπρέπειά μου δεν μου έπιτρέπει τέτοιο άνακάτωμά».

Έπειτα από καιρόν, ή Λούση και ή Σέλια έγειναν φιλενάδες. Πριν όμως ή φιλία αυτή στερεωθί, οι ρεματιές και τα ποτάμια του νησιού μας, κατέβασαν νερό και νερό στη θάλασσα.

Είχε περάσει μια έβδομάδα. Ήμουν έτοιμος, πρωί-πρωί, να πάω να κυνηγήσω. Στην πόρτα της καλύβας της είδα τη Λούση που μ' έπεριμενε και μου έννευσε να πλησιάσω.

Χωρίς να μου ειπή καλημέρα, με φωνή που την έπνιγε ή ντροπή και ο θυμός, και με πρόσωπο αλλοιωμένο, μου φώναξε:

— «Ορίστε, καμάρωσε τ' αποτελέσματα της διαγωγής σου... Ο άθλιος αυτός άράρης έχει το θάρρος να μου πη πώς αγαπά την αδελφή σου και μου προτείνει ν' ακολουθήσω το παράδειγμά σου. Δεν το περίμενες αυτό, ή;

Ορκίζομαι πώς, από καταβολής κόσμου, ποτέ έραστής δεν έστειλε στην αγαπημένη του, τόσο βαρύ γράμμα, σαν του Θωμά προς την δυστυχισμένη μου τη Λούση. Πάνω σε μια θεόρατη άσπρη πέτρα, που ή μια πλευρά ήταν αρκετά ομαλή, είχε γράψει την έρωτική του επιστολή μ' ένα κομμάτι από κόκκινον άργιλο. Τα γράμματα ήταν πλασμένα ανώμαλα και άδέξια, και ή ορθογραφία γελοία. Η πέτρα βρέθηκε κοντά στην καλύβα της Λούσης, κ' έτσι ο Θωμάς δεν έκοπίασε να φέρη το γράμμα του.

Κυρία Λούση, είχε γράψει, σās αγαπώ, και παντρευήτε με, αν θέλετε. Ο Μουσιέ Άνρ παντρεύτηκε τη Σέλια. Έσείς είστε τώρα καμώναχη, κ' εγώ θά είμαι πάντα σε σās άφοσιωμένος.

Θωμάς

Έγεινα έξω φρενών. Το αίμα, το οικογενειακόν, ανέβηκε στο κεφάλι μου. Η αυθάδεια του μαύρου έξύπνησε μέσα μου την υπερηφάνεια που είχε λησμονηθί μέσα στις τόσες περιπέτειες από την εποχή του ναυαγίου. Και πώς να σκεφθώ τέτοια πράγματα όταν αδιάκοπη φροντίδα είχα το πώς θά ζήσωμε και δεν ήξερα το πρωί αν θά ήμεθα ζωντανοί το βράδυ!

Τώρα όμως θυμήθηκα μονομιάς το γενεαλο-

γικό μου δένδρο, (δέκα αιώνων) το οικόσημά μας και τις ήγεμονικές οικογένειες που το θεωρούσαν τιμή τους να συγγενεύουν με το σπίτι μας.

Είχα το όπλο μου στον ώμο. Αν ο Θωμάς βρισκόταν εκεί τη στιγμήν αυτή, βέβαια δεν θά ζούσε τώρα. Στην έξαψί μου, χωρίς άλλο θά του τίναζα τα μυαλά. Εύτυχώς είχε φύγει λίγο πριν από μένα. Ξενύχτησε στην παραλία και μόλις την άλλην ήμέρα τον ξαναείδα, όπου ούτε αυτός ούτε εγώ κρατούσαμε όπλο.

«Ο μαύρος ήταν καβαλικεμένος σε μια μεγάλη πέτρα και διόρθωνε το δίχτυ που είχε πλέξει ο ίδιος από χουρμαδιά και που μ' αυτό μās έψάρευε παχεις τόνους.

Με τα πιό σκληρά λόγια του φανέρωσα την όργη μου για το γράμμα του προς την αδελφή μου.

Άφησε το δίχτυ, σηκώθηκε από τη θέση του, και δίνοντάς μου το πελώριο μαύρο χέρι του μου ειπε με γέλιο:

— «Ελάτε δά, είναι τρέλα να μαλώνωμε για τις γυναίκες!

Έσπρωξα το χέρι του κ' έφώναξα με όρμη: — Παληοαράπη! Κτήνος! πώς μπόρεσες να σκεφθής τέτοιο πράμα!

Μ' εκύταξε με μάτια ολοστρόγγυλα και κιτρινωμένα, ψιθυρίζοντας:

— «Ω, ώ, δεν είμαστε φίλοι λοιπόν, Άνρ; Δεν είμαστε φίλοι;...

Η άφέλεια και ή καλωσύνη του Θωμά μπορούσε να άφροπλήσει και τον σκληρότερον ίεραξεταστή. Ο θυμός μου άρχισε να πέφτη. Ο φρυσινακ χαρούμενος χαρακτήρ μου σιγά-σιγά ένίκησε την έξαψί μου. Τόσο κομικός μου φάνηκε ο μαύρος με τους τρόπους του, και τόσο διασκεδαστικό το έρωτικό γράμμα του, που το ξαναθυμήθηκα πάλι, ώστε ή όμιλία μας θά τελείωνε ήρεμα και γελαστά άκόμα, αν δεν είχε ο ήλίθιος την ανόητη ιδέα να ειπή:

— Μά, δεν ήθελα καθόλου να προσβάλω την αδελφή σου, Άνρ. Ήθελα να την πάρω γυναίκα μου, όπως έσύ έπηρες τη Σέλια.

Τα λόγια του μ' έρέθισαν πάλι.

— Τη Σέλια, τη Σέλια!... Είσαι ένας βλάκας. Σκέψου λίγο, τί είναι ή Σέλια. Είναι μια μαύρη, σαν αυτές που πουλιώνται στην Κούμπα και στη Νέα-Όρλεάνη εκατό δολάρια ή καθεμιά. Τα κορίτσια όμως της δικής μας φυλής, παντρεύονται βασιληάδες και δούκες.

Μ' εκύταξε σοβαρά στα μάτια.

— Έδώ δεν είναι ούτε βασιληάδες ούτε δούκες, ειπε.

Εγώ εξακολουθούσα όρμητικά:

— Έπρεπε να συλλογισθής, ζών, πώς αν ήσουν στην Άμερική θά σε λυντσάρανε που έτόλμησες να ρίξεις μάτια έρωτικά σε γυναίκα λευκή.

— Δεν είμαστε στην Άμερική άποκριθί ήσουχα ο Θωμάς.

Έπειτα μ' έσταμάτησε με άποφασι και άρχισε να μιλή, με απάθεια, με σοβαρότητα και με αξιοπρέπεια:

— Έφώναξες αρκετά, τώρα άφησέ με κ' έμένα να μιλήσω. Σαν μās έρριξε ή τρικυμία, έδώ, σ' αυτό το νησί, μ' έκανες και σου όρκισθηκα πώς πάντα και σε καθετί θά είμαι σύντροφός σου, φίλος σου, πιστός βοηθός. Τότε μου ειπες ξμορφα λόγια που μ' έκαναν για πάντα δικό σου. Σκέψου, μου είχες ειπει, πώς έδώ δεν υπάρχουν λευκοί και μαύροι, ούτε ευγενείς και δούλοι. Είναι μονάχα δύο άνδρες δυνατοί που θά εργασθούν για να θρέψουν και να υπερασπισθούν, εκτός από τον εαυτό τους, δύο αδύνατα όντα... Και τώρα με βρίζεις περιφρονητικά, με λες παληοαράπη, και μιλείς για την μεγάλη γενεά της αδελφής σου... Μά, ξεχνάς, φίλε μου, πώς το γενεαλογικό της δένδρο έμεινε από το άλλο μέρος του ωκεανού, στον τόπο της, που ποτέ δεν θά ξαναγυρίση, ούτε κ' έσύ, γιατί βέβαια είναι τυχερό μας να ζήσωμε και να πεθάνωμε σ' αυτό το νησί που ίσως να μās έρριξε ο θεός για να αυξήσωμε και να πληθύνωμε τον μικρόν αυτόν παράδεισο. Μη μου μιλής λοιπόν για βασιληάδες και για δούκες και για τίς άρχοντισσες του σπιτιού σας: να ήξερες τί παραφωνία είναι αυτό που λες, έδώ όπου είμαστε έμεις οι τέσσερις χωρίς προγόνους και χωρίς απογόνους! Είμαστε οι πρώτοι κάτοικοι του νησιού. Περνούμε όλοι την ίδια ζωή, γι' αυτό είμαστε ίσοι. Και είχες δικαίω τότε που μου ειπες πώς δεν υπάρχουν έδώ ευγενείς και δούλοι, ούτε λευκοί και μαύροι, παρ' όσον δύο άνδρες και δύο γυναίκες καταδικασμένοι να ζήσουν μαζί ως που να πεθάνουν· οι άνδρες πρέπει τις προστατεύουν και να τρέφουν τις γυναίκες, και αυτές πρέπει να τους άνήκουν, να είναι γυναίκες τους και να τους δώσουν παιδιά. Αν λοιπόν έσύ, λευκός, από μεγάλη ευρωπαϊκήν οικογένεια, έπηρες γυναίκα σου τη Σέλια τη μαύρη, εγώ, μαύρος, έχω δικαίωμα να απαιτήσω τη λευκή Λούση, και την απαιτώ.

Δεν μπορούσα τίποτε ν' απαντήσω στη λογική του μαύρου, την τόσο απλή και δυνατή. Άλλο δεν είχα να κάμω παρ' όσον στολίσω με νέες βρασιές. Ο Θωμάς τις δέχθηκε με άδιαφορία, και όταν τελείωσα, άποκριθί με ήρεμία και με πονηριά:

— Πολύ καλά. Θ' αφήσω ήσυχη τη λευκή κυρία Λούση, μὰ θὰ μού παραχωρήσης τη Σέλια. Ἡ Σέλια εἶναι μαύρη, τῆς φυλῆς τῆς δικῆς μου, χωρίς εὐγενεῖς προγόνους, ὅπως κ' ἐγώ: ἐμεῖς λοιπὸν εἴμαστε ταιριασμένοι. Μονάχα, ἐξηκολούθησε χαμογελώντας πονηρά, θὰ αποφασίσῃς τότε, ἢ νὰ ζήσης ἄγνους σὰν καλόγερος ἢ νὰ πάρῃς γυναῖκα σου τὴν ἀδελφή σου, τὴ λευκὴ Λούση, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχει ἄλλη γυναῖκα στὸ νησί...

— Ἀθλίε, ἐφώναξα ὀργισμένος, μέτρησε τὰ λόγια σου, μὴν ξεχνᾷς πὼς μιλεῖς γιὰ δυὸ ἀδελφία, χριστιανούς!

Ὁ Θωμᾶς ἄρχισε νὰ γελά:

— Ἀ, πολὺ καλά! Τώρα πὺν μιλεῖς γιὰ τὴν ἀδελφική σας συγγένεια μὲ τὴν κυρία Λούση, πές μου, ποῖος θὰ γείνη ἄνδρας τῆς ἂν δὲν θέλῃς νὰ τὴν δώσῃς σ' ἐμένα;

— Καλύτερα νὰ μαραθῇ ἄγωνα παρθένα, παρὰ νὰ τὴν δώσω σ' ἐσένα!

Ἐμεῖς οἱ λευκοί, ὅταν θυμώσωμε, γινόμαστε κόκκινοι ἢ κιτρινίζομε. Οἱ μαῦροι πέρουν χρῶμα σὰν σταχτί. Μὲ ὅλη τὴ φαινομενικὴ του ἀπάθεια, ὁ Θωμᾶς ἄρχισε ν' ἀλλάζῃ χρῶμα, καὶ ὁ τόνος τῆς φωνῆς του ἐγένετο ἐδῶ κ' ἐκεῖ μανιώδης καὶ σὰν χάλκινος.

— Ὡραία, ἀπήντησε, εἶναι δική σας δουλειά. Μπορεῖτε νὰ μείνετε, ἐπὶ γεροντοπαλήκαρο, ἐκείνη γεροντοκόριτσο. Ἐγὼ ὅμως δὲν ἔχω σκοπὸ νὰ καλογερέψω. Κ' ἐπειδὴ μού ἀπαγορεύει καὶ νὰ συλλογίζομαι κἂν τὴ Λούση, συμμορφώνομαι καὶ ἀπὸ σήμερα παίρνω τὴ Σέλια στὴν καλύβα μου.

— Κάνε πὼς τὴν παίρνεις, τοῦ εἶπα ἀπειλητικά.

Ἐκεῖνος ἐχτύπησε μὲ τὴ γροθιά του τὴν πέτρα πού ἦταν πρὶν καθισμένος καὶ ἄρχισε νὰ ταράζεται σὰν ταῦρος πὺν τὸν ἀπόλυσαν ἀφοῦ τὸν ἐβούλωσαν μὲ καντὸ σίδερο.

— Ἐτσι, λοιπόν! ἐφώναζε χτυπώντας δυνατὰ τὸ στῆθος του μὲ τὴν γροθιά του. Ἄν θές νὰ ξέρῃς, εἴσαι ἕνας τιποτένιος. Τώρα βλέπω πὼς ἡσούν ἕνας ψεύτης ὅταν μού ὀρκίσθῃς πὼς δὲν θὰ ὑπάρχῃ μεταξύ μας κύριος καὶ δούλος. Θέλεις νὰ κἀνῃς ὅπως σοῦ ἀρέσει καὶ σοῦ εἶναι βολικό, σὰν ναμπάμπ: τὸ νησί εἶναι δικό σου, οἱ γυναῖκες δικές σου κ' αὐτές, καὶ ἔχεις καὶ στὴ διάθεσί σου ἕναν παληοαράπη, πὺν δουλεύει σὰν βῶδι γιὰ σένα, πὺν κόβει ξύλα, ψαρεύει, κυνηγᾷ, μαγειρεύει, ὅλα αὐτὰ γιὰ νὰ μπορῇ ἢ ἀφεντιά σου νὰ ζῇ εὐχάριστα στὸ νησί αὐτό. Ἀ, ὅχι λοιπόν! Μὰ τὸν Θεὸ δὲν ξαναγίνεται πειά. Ἄν ὁ Θεὸς ἐλευθέρωσέ τοὺς ὁμοίους μου ἀπὸ τὴ σκλαβιά, δὲν θὰ θελήσῃ

βέβαια νὰ γείνω ἐγὼ θεληματικὰ σκλάβος δικός σου. Ἀ, ὅχι!... Πηγαίνετε στὸ διάβολο καὶ οἱ τρεῖς σας, ἐσύ, ἢ περὶφανή σου ἀδελφή καὶ ἢ προκομμένη Σέλια. Ἐγὼ φεύγω. Θὰ πάρω τὴν καλύβα μου στὸ δυτικὸ λιμάνι καὶ θὰ ζήσω μονάχος χωρίς νὰ σᾶς ξαναῖδῶ. Ἄν καμιά μέρα πεθάνετε ἀπὸ τὴν πείνα σας, δὲν μὲ μέλει. Νὰ σπάσω στὴ δουλειά γιὰ τὴ γυναῖκα μου καὶ τὸν ἀδελφὸ τῆς, ναί. Μὰ οὔτε τὸ δαχτυλάκι μου θὰ κουνήσω γιὰ νὰ θρέψω ἕναν κύριο καὶ μιὰ κυρία λευκούς, πὺν δὲν μού εἶναι τίποτε καὶ πὺν ἀκόμη μὲ περιφρονοῦν!

— Κάνε ὅ,τι θέλεις, ἀποκρίθηκα μὲ προσποιημένην ἀδιαφορία, μολοντί ἀνησύχησα ἀπ' τὴν ἀπειλή του. Ἄν ἐφευγε ἀληθινά, ἐχάναμε τὸ κυριώτερο στήριγμα τῆς ζωῆς μας καὶ ἀρχίζαμε νέες στερήσεις καὶ νέους σοβαροὺς κινδύνους.

Ὁ Θωμᾶς ὀλοένα οὐρλιαζε σὰν γορίλλας μανιασμένος:

— Καὶ μάθε το κ' αὐτό, ἂν φύγω, φεύγω γιὰ καλά! Δὲν θὰ συλλογισθῶ κανέναν ἀπὸ σᾶς! Ὁ διάβολος νὰ σᾶς πάρῃ! Ὅμως ἄκουσε: ἂν κανεὶς ἀπὸ σᾶς ξεμυτίσῃ στὸ λιμάνι μου, σοῦ κάνω ὄρκο, Μουσιέ Ἀνρύ, στὴ ζωὴ μου, θὰ σοῦ φυτέψω μιὰ σφαῖρα στὸ κρανίον καὶ θὰ πάρω τίς γυναῖκες σου!

Εἶπε τὰ λόγια αὐτὰ ὁ Θωμᾶς καὶ μὲ τὸ σγουρό του κεφάλι χαμηλωμένο σὰν ταῦρος, ὤρμησε πρὸς τὴν θάλασσα καὶ ἔπεσε στὸ νερό.

Τὸν κύταζε μὲ ἀπορία ἐπὶ πέντε ὀλόκληρα λεπτά νὰ στριφογυρίζῃ μέσα στὸ νερό, πὺν σὰν ἀσημένιο λαμποκοποῦσε, νὰ κολυμπᾷ ἀνάμεσα στοὺς βράχους, δείχνοντας τὰ ἄσπρα του μάτια, φουσώντας μὲ τὴ μύτη καὶ μὲ τὸ στόμα, σὰν πελώρια φώκια.

Ἐπιτέλους ξαναγύρισε καταβρεγμένος καὶ λαμπερὸς σὰν μαῦρο σατέν.

— Τώρα εἶμαι καλύτερα, εἶπε τινάζοντας τὸ νερὸ ἀποπάνω του. Θάρρησα μιὰ στιγμὴ πὼς θὰ μοῦρθη ἀποπληξία. Ἄς μείνωμε φίλοι. Δὲν εἶναι ἄλλος στὸ νησί, ἐμεῖς οἱ τέσσερις εἴμαστε ὅλοι καὶ ὅλοι.

— Ἀφῆσε τίς ἀνότητες ἀπαιτήσεις σου, καὶ ἢ φιλία μας θὰ μείνῃ ὅπως καὶ πρὶν.

Ἄναψε πάλι ἀπὸ θυμό, ὅμως κρατήθηκε καὶ μού εἶπε μὲ χαμηλωμένη φωνή:

— Λοιπόν, θές νὰ ἤμαστε ἐχθροί; Ἄς γείνη ὅπως θέλεις. Θὰ ἤμαστε λοιπὸν ἐχθροί, μὴ ξεχνᾷς ὅμως πὼς εἶμαι δέκα φορὲς πιὸ δυνατός, πιὸ γλήγορος καὶ πιὸ ἐπιτήδειος ἀπὸ σένα.

Ἀρπάξε τότε μιὰ πελώρια πέτρα στρογγυλή, δέκα κοιλὰ τουλάχιστον, καὶ ἄρχισε νὰ τὴν γυρίξῃ σὰν νὰ ἦταν σφαῖρα παιχνιδιοῦ.

— Ἄν μού κατέβαινε ἡ ἰδέα, εἶπε, νὰ σοῦ

σπάσω τὸ κεφάλι μ' αὐτὴν ἐδῶ τὴν πέτρα; Τί λές; Θὰ σὲ κουβαλοῦσα στὸ νεκροταφεῖο πὺν θάψαμε τοὺς ναυαγούς καὶ θὰ ἤμουν ἐγὼ μόνος ἀφέντης τοῦ νησιοῦ καὶ θὰ ἦταν δικές μου τότε καὶ οἱ δύο γυναῖκες καὶ ἡ λευκὴ καὶ ἡ μαύρη. Βλέπεις πὼς θὰ μού ὄμιλερε νὰ σὲ σκοτώσω: ἂν ἤμουν ὁ παληοαράπης πὺν ἔλεγε πρὶν, θὰ τὸ εἶχα κάμει ἀπὸ τὸν περασμένο χειμῶνα καὶ σήμερα δὲν θὰ εἶχα νὰ συζητῶ μαζί σου. Μὰ δὲν τὸ ἔκαμα, καὶ ὁ Θεὸς νὰ μὲ φυλάξῃ νὰ τὸ κάμω.

Ἐρρίξε τὴν πέτρα χάμω μὲ τόση δύναμι πὺν χώθηκε ἡ μισὴ μέσα στὸν ἄμμο. Ἐπειτα μὲ κύταξε προκλητικά, ἐγύρισε τὴ ράχη, κ' ἐφυγε σφυρίζοντας ἕνα ἀράπικο, ἄγριο τραγοῦδι.

«Ἐγύρισα στὴν καλύβα μου ὀργισμένος ὅμως μὲ τυραννοῦσε καὶ ἡ ἀόριστη σκέψις, πὺν προσπαθοῦσε νὰ κρυφθῇ σὲ μιὰ ἀπόμερη γωνία τῆς ψυχῆς μου, πὼς ἴσως ὁ μαῦρος νὰ μὴν εἶχε τόσο ἄδικο ὅσο ἐνόμιζα, ὅσο ἤθελα νὰ νομίζω.

Ἀλήθεια, αὐτὸς δὲν μὲ εἶχε φέρεῖ, ὥστερα ἀπὸ τὸ ναυάγιο, σ' ἕνα ὕψωμα πὺν κοιτόμουν στὴν παραλία ἀναίσθητος καὶ μ' ἐδερναν ἀδιάκοπα τὰ μανιασμένα κύματα; Μποροῦσε ἀπλούστατα νὰ μ' ἐγκαταλείψῃ, καί, μὰ τὸ Θεό, ἔχει δίκαιο νὰ λέῃ πὼς θὰ ἦταν τώρα ὁ μόνος κύριος στὸ νησί καὶ πὼς καθεὶ θὰ ἦταν σ' αὐτὸν ὑποταγμένο. Σήμερα, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ μένα, θὰ ἔπρεπε νὰ γείνῃ κακοῦργος, πὺν δὲν τὸ θέλει. Μὰ, οὔτε αὐτὸ δὲν εἶναι ἀναγκασμένος νὰ τὸ κάμῃ. Μποροῦσε μονάχα νὰ μᾶς ἀφήσῃ μόνους, στὴν τύχη μας.

Καὶ σκεπτόμουν ἀκόμα πὼς, ὅταν μ' ἔσωσε, ἐκινδύνεψε αὐτὸς τὴ ζωὴ του, μὴ εἶχε γλυτώσῃ ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν θάνατο. Ἡμποροῦσε νὰ μ' ἀφήσῃ, ὅπως φαινόμουν σὰν πεθαμένος. Γιατί δὲν τὸ ἔκαμε; Γιὰ νὰ δώσῃ στὴ Λούση, πὺν ἦταν μιὰ ξένη γι' αὐτόν, τὴ θλιβερὴ παρηγοριά νὰ θάψῃ τὸν ἀδελφὸ τῆς, νὰ μὴ τὸν φάγουν τὰ ὄρνεα.

Ὅλο τὸν χειμῶνα εἶχε ἐργασθῇ γιὰ μᾶς χωρίς διακοπὴ, χωρίς ἀνάπαυσι, ἀφίνοντας γιὰ μένα τὸ ἕνα τρίτον μὴ μὴ τῆς ἐργασίας. Ποτὲ δὲν παραπονέθηκε, δὲν ἐγρίνιασε, οὔτε εἶπε λέξι ἐναντίον μου. Ποτὲ τὸ πρόσωπό του δὲν ἔδειξε δυσαρέσκεια ἢ...

Τὸ ὅτι ἐρωτεύθηκε, βαθεῖα μάλιστα, τὴ Λούση, ὅλοι τὸ ξέραμε ἀπὸ πολλὴν καιρό: καὶ ἡ θερμὴ καὶ βουβὴ λατρεία του, τίς νύχτες τοῦ χειμῶνα, πολλὰς φορὲς μᾶς ἔκανε ν' ἀστετευοῦμε, χωρίς καὶ νὰ τὸν κακίσωμε. Ἡ Σέλια προπάντων ἐγελοῦσε κάποτε τὸν κακομοῖρη τὸν Θωμᾶ. Ποτὲ

ὅμως δὲν ἐτόλμησε ἐκεῖνος νὰ φανερώσῃ στὴ Λούση τὴν ἀγάπη του.

Μὰ, ὅταν ἐκατάλαβε πὼς ἡ ἀγνὴ λατρεία του ὑποχωροῦσε στὸ ἐρωτικὸν πάθος, προσπαθοῦσε ν' ἀποφύγῃ κάθε συνάντησι μὲ τὴν Λούση.

Μόνον τότε ἀποφάσισε νὰ τῆς μιλήσῃ γιὰ τὴν ἀγάπη του, ὅταν ἐγὼ, μὲ τὸν δεσμό μου πρὸς τὴ Σέλια, ἔσβυσα τὴν ἀόρατη γραμμὴ πὺν ὁπωσδήποτε ἐχώριζε τοὺς λευκοὺς ἀπὸ τοὺς μαῦρους τοῦ νησιοῦ μας, δίνοντάς του ἀκουσίως μου τὸ δικαίωμα νὰ σκεφθῇ, πὼς ἡ φύσις δὲν λογαριάζει οὔτε διαφορὰν φυλῆς, οὔτε κοινωνικὰς ἀνισότητες.

Καὶ ἤμουν ἀναγκασμένος νὰ ὁμολογήσω πὼς ἡ ἀφελὴς ἐρωτικὴ ἐκδήλωσις τοῦ Θωμᾶ εἶχε περισσότερη τρυφερότητα καὶ σεβασμὸ καὶ εὐγένεια ἀπὸ τὸν ἰδικὸ μου δεσμό μὲ τὴ Σέλια.

Μόλις ὅμως ἐφανταζόμουν τὴ Λούση γυναῖκα τοῦ καταραμένου αὐτοῦ μαῦρου, ὅλες αὐτὲς οἱ σκέψεις τῆς δικαιοσύνης ἐχάνονταν καὶ ἐγίνονταν πάλιν σὰν τρελὸς κ' ἔλεγα πὼς μόνον τὸ αἷμα τοῦ ἀθλίου αὐτοῦ ἡμποροῦσε νὰ ξεπλύνῃ μιὰ τέτοια ντροπὴ οἰκογενειακή.

Ἡ ἀδελφή μου, ὅταν τῆς διηγήθηκα τὴ βία τὴ συζήτησί μας, ἄλλαξε ὀλοένα χρῶμα, ἐχλώμιανε, ἐκοκκίνισε καὶ τὰ μάτια τῆς ἄστραφταν καὶ ἐτάχυνε ἡ ἀναπνοὴ καὶ τὸ ἀπάνω χεῖλι τῆς ἐτάραξε ἀπὸ ὀρμὴ καὶ ὑπερηφάνεια.

Ἦταν ὑπέροχος τὴ στιγμὴ αὐτὴ καὶ τὰ τρελὰ λόγια τοῦ Θωμᾶ χτυποῦσαν τοὺς κροτάφους μου σὰν σφυρὶ διαβολικό.

Καὶ ἡ Λούση ἦταν μιὰ πολὺ ἔμορφη κόρη, ψηλὴ καὶ λιγερή. Τὰ μαλλιά τῆς ξανθὰ σὰν τὸ χρυσάφι καὶ τὰ μάτια τῆς γαλανὰ σὰν τὴ θάλασσα.

— Αὐτὸ ξέρω ἐγὼ, εἶπε ἡ Λούση μὲ ἄγρια φωνή, ὅταν τελείωσα τὴ διήγησί μου: ἂν αὐτὸ τὸ μαυρόσκυλο ὁ Θωμᾶς, τολμήσῃ καὶ νὰ μ' ἐγγίξῃ μονάχα, θὰ πέσω στὴ θάλασσα ἀπὸ τὴν κορυφὴ αὐτοῦ τοῦ βράχου.

Ἡθέλησα νὰ τὴν ἡσυχάσω, μ' ἀποστόμωσε ὅμως μὲ τὰ μάτια καὶ τὰ μάγουλα ἀναμμένα:

— Χρεωστεῖς νὰ μὲ ὑπερασπισθῇς καὶ νὰ μὲ φυλάξῃς ἀπὸ τέτοια φοβερὴ στιγμὴ. Εἰς, ἀπόγονος οἰκογενείας σὰν τὴ δική μας, δὲν θὰ εἶχες ἀρκετὸ θάρρος νὰ ὑπερασπισθῇς τὴν τιμὴ τῆς ἀδελφῆς σου καὶ νὰ τὴν ἐκδικηθῇς γιὰ τὴν προσβολὴ πὺν τῆς ἐγένετο;

— Μὰ τί θές νὰ κάνω; μισοεἶπα ταραγμένος.

— Τί θέλω! ἐφώναζε, τί θέλω! Δὲν καταλαβαίνεις λοιπὸν πὼς αὐτὸς καὶ ἐγὼ δὲν μποροῦμε πειὰ νὰ ζήσωμε στὸ ἴδιο νησί καὶ πὼς ἕνας ἀπὸ τοὺς δυὸ πρέπει νὰ λείψῃ;

— Δέν έννοεῖς βέβαια νά τόν σκοτώσω...

— Ἰσα ἴσα, αὐτό θέλω νά εἰπῶ. Θέλω νά τόν σκοτώσης, εἶπε ὠργισμένη, πρὶν πραγματοποιήσῃ τίς ἀτιμες ἀπειλές του καί μᾶς σκοτώσῃ αὐτὸς γιὰ νά μείνῃ μόνος μέ τῇ σιχαμένη αὐτῇ τῇ Σέλια, πού δέν ντρέπεσαι νά τὴν ἔχῃς γυναῖκα σου. Ναί, θέλω νά τόν σκοτώσης σάν σκύλο λυσασμένο, πρὶν δαγκάσῃ.

«Μιλῆσαμε ἀκόμη μισή ὥρα σχεδόν, καί ἡ Λούση τόσο πολὺ μ' ἄγγιξε στὸ φιλότιμο, πού ὅταν χωρισθῆκαμε, ἤμουν ἔτοιμος, τὴν ἴδια τὴ στιγμὴ, νά φυτέψω μιὰ σφαῖρα στὴν καρδιά τοῦ μαύρου. Ἐτρεξα στὴν καλύβα μου. Ἡ Σέλια ἦταν ἔξω καί ἐγὼ ἄρχισα νά γεμίζω τὸ τουφέκι μου. Τὴν ἴδια ὥρα γύρισε ἡ Σέλια φορτωμένη μέ χορταρικά πού εἶχε μαζέψει στὴν πλαγιά ἐνὸς γειτονικοῦ ἡφαίστειου. Ἀμέσως ἐκατάλαβε τὸν σκοπὸ μου.

— «ὦ! ἄ! εἶπε σοβαρά. Ἐγὼ ἂν ἤμουν στὴ θέσι σου, δέν θ' ἀνακατονόμουν σὲ τέτοια δουλειά.

— Γιὰ ποιά δουλειά; ρώτησα δυσανεστήμενος. Σάν τί πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ σου;

Ἐκάθισε μπροστά μου καί σφίγγοντας τὰ γόνατα μέ τὰ χέρια της, μ' ἐκύταξε βαθεῖα μέ τὰ στορογγυλὰ καί χαϊδευτικά της μάτια.

— Τί πέρασε ἀπὸ τὸ νοῦ μου; ρώτησέ με καλύτερα τί πέρασε ἀπ' τὸ νοῦ τὸ δικό σου. Ἐέρω τί σκοπεύεις νά κάνῃς: νά σκοτώσης τὸν μαῦρο; λοιπόν, ἔχεις ἄδικο. Εἶναι καλὸς ἄνθρωπος ὁ Θωμᾶς.

— Εἶσαι ἀνόητη, πολὺ ἀνόητη, ἀπήντησα σάν τρελός, οὔτε ξέρεις τί λές.

Ἡ Σέλια ἀνοιγόκλεισε τὰ βλέφαρα, ὁποῦ μ' αὐτὸ ἐσήμαινε ὑποταγὴν καί εἶπε ἀργά:

— «ὦ, βέβαια δέν μπορῶ νά σοῦ δώσω συμβουλὴ, οὔτε ξέρω. Εἶσαι ἄνδρας καί οἱ δουλειές αὐτὲς εἶναι τῶν ἀνδρῶν. Σκότωσέ τον ἂν θέλῃς: ὅμως σοῦ λέγω πὼς θὰ μετανοιώσης γιὰ τὴν πράξί σου.

— Ἡ Λούση θὰ σκοτωθῇ ἂν δέν λείψῃ ὁ Θωμᾶς, ἀποκρίθηκα. Τὸ εἶπε ἡ ἴδια, καί ἔπρεπε νά τὴν ἀκούσης πὼς τὸ εἶπε! Ἐγὼ εἶχα ἀνατριχιάσει! Ἐπρεπε νά ἦσουν ἐκεῖ! Ποιὸν θέλεις νά φυλάξω καλύτερα, τὴν ἀδελφή μου ἢ τὸν μαῦρον αὐτὸν τὸν ἀδιάντροπο καί αὐθάδη;

Ἡ Σέλια ἀπήντησε:

— Οἱ νέες φωνάζουν μὰ καί γλῆγορα σωπαίνουν. Καί γιὰ μιὰ τέτοια ἀφορμὴ δέν εἶναι πολὺ ἔμορφο νά σκοτώσῃ κανεὶς τὸν φίλο του.

— Πολὺ θερμὰ ὑπερασπίζεται τὸν Θωμᾶ!

εἶπα ὠργισμένος. Πήγαινε λοιπὸν νά τοῦ εἰπῇς γλῆγορα τί σκοπεύω νά κάνω.

— «Ὀχι, εἶπε κυτᾶζόντάς με ὑποτακτικῇ καί ἀφροσιωμένῃ, εἶσαι ἄνδρας μου καί ἀφέντης μου, καί ἂν μὲ διατάξῃς, θὰ πάω ἡ ἴδια νά τοῦ κόψω τὸν λαιμό...

Ἐπλησίαζε ἡ ὥρα πού ὁ ἥλιος θὰ κρυβότανε πίσω ἀπὸ τὸν ὀρίζοντα. Ἐκεῖνο τὸ βράδυ κοιμηθήκαμε χωρὶς τὴ συνηθισμένη μας προσευχή.

Ὁ μαῦρος ἐγύριζε ποῖος ξέρεῖ ποῦ. Ἡ Λούση ἔμεινε στὴν καλύβα της. Ἐγὼ, ὀλοένα συλλογισόμενος νά σκοτώσω τὸν Θωμᾶ, δέν μποροῦσα νά ζητήσω ἀπὸ τὸν Θεὸ συχώρεσι γιὰ τ' ἁμαρτήματά μου, ὅπως ἐμεῖς συχωροῦμε τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἄλλων. Ὅσο γιὰ τὴ Σέλια, τῆς ἦταν ἀδιάφορο ἂν προσευχηθῇ ἢ ὄχι.

Δεισιδαίμων, μισοειδωλολάτρισσα, φοροῦσε διάφορα φυλαχτά, πού τὰ ἔφτιανε ἡ ἴδια ἀπὸ κοχύλια ἢ βότσала, ὅτι εὗρισκε στὸ δρόμο της. Μὰ δέν μπόρεσε ποτὲ νά μάθῃ τὸ πάτερ ἡμῶν καί ὅταν ἐγὼ ἐδιάβαζα τὸ χονδρὸ βιβλίο, ὅπως ὠνόμαζε τὴν Βίβλο, ἄρχιζε νά χασιμουριέται, νά μισοκλῇ τὰ μάτια καί νά ξύνεται, σάν νά τὴν τσιμποῦνε κουνούπια.

Καταπονεμένος ἀπὸ τίς συγκινήσεις τῆς καταραμένης αὐτῆς ἡμέρας, ἀποκοιμήθηκα βαθεῖα. Ἡ Σέλια μὲ σκούνησε ἔξαφνα καί ξύπνησα.

— Σούτ... μοῦ εἶπε σιγὰ σιγὰ, ἔρχεται ὁ Θωμᾶς.

Ἐγὼ δέν ἄκουα τίποτε, μὰ ἡ Σέλια εἶχε λαγοῦ αὐτιά καί μάτια γάτας. Ἐκύλησε ὡς τὴν εἴσοδο τῆς καλύβας καί ἀνασῆκωσε ἑλαφρὰ τὴν ψάθα πού τὴν σκέπαζε. Ἀκίνητη ἐπερίμενε ἀρκετὴν ὥρα, ξαπλωμένη προύμυτα καί μέ τὸ πρόσωπο κολλημένο στὸ ἀνοιγμα. Μιὰ ἀκτῖνα τοῦ φεγγαριοῦ ἔτρεμε, σάν λεπτὸ φίδι, πάνω στὴ ράχη της. Ἐπιτέλους σηκώθηκε καί μέ φωνὴ πού φαινότανε ἀδιάφορη, εἶπε:

— Ὁ Θωμᾶς εἶναι ξαπλωμένος μπρὸς στὴν καλύβα του, ἀκίνητος. Φαίνεται νά κοιμάται. Ἄν θέλῃς νά τόν σκοτώσης εἶναι ἡ καλύτερη στιγμὴ.

Ἡ νύχτα ἦταν καθάρια καί γλυκεῖα. Τὸ φεγγάρι, ὀλόγιομο ψηλὰ στὸν οὐρανὸ ἔπνιγε μέ τὸ φῶς του τὰ ἄλλα ἄστρα. Πάνω στὴ γῆ, πλημυρισμένη ἀπὸ φῶς, ὅμοια μέ ἀσημένια πλάκα, τὰ δένδρα, οἱ θάμνοι, οἱ βράχοι καί οἱ καλύβες μας ἔρριχναν τίς σκιές τους δυνατὲς καί μαῦρες.

Ἡ σκιά μου ἔτρεξε, πελώρια, μπροστὰ πάνω στὸν ἄμμο καί ἄγγιξε, σάν νά ἤθελε νά τὸ φιλήσῃ, τὸ κεφάλι τοῦ μαύρου, πού ἦταν ξαπλωμένος εἰκοσι βήματα μακριά.

Κοιμώτανε βαθεῖα.

Τὸν ἐκάλεσα πρῶτα σιγὰ, ἔπειτα λίγο δυνατώτερα, ἔπειτα μέ τὴ συνηθισμένη μου φωνή. Δέν κινήθηκε. Κ' ἐγὼ δέν ἤθελα νά τόν σκοτώσω μέσα στὸν ὕπνο του. Τὸ χέρι μου ἔμεινε ἀκίνητο μπρὸς σ' ἓναν ἄνθρωπο ἄοπλο, πού ροχάλιζε τόσο ἀνίδεος στὸ πλάϊ τοῦ ἐχθροῦ του.

— Ἐμπρός, ἔμπρός λοιπόν! Καί μὴν κάνῃς θόρυβο, μοῦ ἔλεγε ἡ Σέλια σιγὰ. Ἐχει κ' ἐκεῖνος ὄπλο.

Ἐπλησίασα. Πρῶτα πρῶτα πῆρα τὸ τουφέκι του πού ἦταν στὸ πλάϊ του. Τώρα τὸν κρατοῦσα.

Σταμάτησα τὴ μποῦκα τοῦ τουφεκιοῦ μου στὸ αὐτὶ τοῦ Θωμᾶ, μὰ τόσο ἔτρεμαν τὰ χέρια μου πού τὸ ὄπλο ἐχόρευε γύρω στὸ κεφάλι τοῦ μαύρου. Ἐκάθισα σὲ μιὰ πέτρα νά πάρω θάρρος, νά σταματήσω τοὺς παλμούς μου καί νά νικήσω τὴν ἀδυναμία πού ἔκοβε τὰ γόνατά μου...

Ἡ Σέλια μὲ πλησίασε σάν σκιά κ' ἔσκυψε πάνω στὸν ὦμο μου. Ἐνόμιζε πὼς εἶχα πάθει συγκοπή καί, μὰ τὴν ἀλήθεια, δέν εἶχε σχεδὸν ἄδικο.

Ὁ μαῦρος, ἀκίνητος ὀλοένα, ροχάλιζε μακρῶς. Φαίνεται πὼς ἠθέλησε νάπραῦνῃ τὸν θυμὸ του καί τὸ πάθος του τρέχοντας στὰ βουνά, ὡς πού, ἀποσταμένος ἔπεσε κ' ἐκοιμήθῃ: οὔτε εἶχε κἂν τὴ δύναμι νά μπῇ στὴν καλύβα του. Στὸ πρόσωπό του ἔβλεπε τὴν κούρασι καί τὴν εὐχαρίστησι πού δίνει ἡ ἀνάπαυσις. Χαιρότανε τὸν ὕπνο του καί κοιμώτανε σάν τὰ μικρὰ παιδιὰ πού ἔχουν λίγο σάλιο στὶς γωνιές τοῦ στόματος. Παράξενο θέαμα, μὰ καί συγκινητικό.

Τότε μιὰ μεταστροφή ἔγινε μέσα μου, λυπήθηκα τὸν ἄνθρωπον αὐτόν, κ' ἐνοιώσα πὼς ἄρχισα νά τὸν συμπαθῶ πολὺ. Ἡ φιλία πού εἶχε γεννηθῇ μεταξύ μας τὸν περασμένον χειμῶνα, ἡ κοινὴ ἐργασία μας, οἱ συνομιλίες μας γιὰ χίλια πράγματα, οἱ ἀμοιβαῖες ὑπηρεσίες, ὅλα αὐτά, μαζί μέ τὴν συναίσθησι τῆς ἀμοιβαίας ἀνάγκης πού εἶχαμε γιὰ τὸ μέλλον, ἦρθαν στὴ σκέψι μου μονομιᾶς. Τί ἐπῆγα νά κάμω, θεέ μου, θεέ μου! Ἐνοιώσα πὼς εἴμεθα οἱ δύο μας, σάν δύο καρδιές μέσα στὸ ἴδιο σῶμα: πὼς ἂν ἡ μία σταματοῦσε, θὰ σταματοῦσε καί ἡ ἄλλη: ἂν ἡ μιὰ ἐπληγόνετο, θὰ ἔτρεχε καί τῆς ἄλλης τὸ αἷμα...

Μὰ δέν λυπήθηκα μόνον τὸν Θωμᾶ. Λυπήθηκα καί τὴ θαυμάσια γλυκεῖα νύχτα, τὴ θάλασσα, τὰ δάση, τὰ βουνά, τόσο ἤρεμα τὴ στιγμὴ ἐκείνη, ὅλην αὐτὴ τὴν ἐμορφιά τῆς φύσεως, πού ἤθελα νά ταράξω τὴν σιωπὴ τους, μέ τὸ φονικὸν ὄπλο μου. Ὁ ταπεινὸς ἤχος του θὰ ἀντηχοῦσε γιὰ πολλὴν καιρὸ στοὺς κρεμνοὺς καί στὰ δάση, ἀγγέλλοντας σ' ὀλόκληρο τὸ νησί τὸ τέλος τῆς εἰρήνης καί τῆς ἀγιότητος καί τὴν ἀρχὴ τῆς

κακίας καί τοῦ ἐγκλήματος. Γιὰ πάντα χαμένος ὁ θελκτικὸς παράδεισος πού κάθε κακὴ πράξις καί σκέψις ταπεινὴ θὰ ἔλειπαν ἀπ' ἐκεῖ: εἰς τὸ ἔξης θὰ ἦταν καί αὐτὸς μικρὴ εἰκόνα τῆς κόλασης πού παρουσιάζουν οἱ ἄνθρωποι ὀργανωμένοι σὲ κοινωνίες.

Λυπήθηκα τὴν παρθενικὴν αὐτὴ γῆ, πού θὰ τὴν ἐμόλυνε μέ ἄνθρωπινον αἷμα καί θὰ τὴν ἐδηλητηρίαζε μέ τὸ φαρμάκι κακουργήματος πού ἦταν ἄγνωστον ἐκεῖ ἕως τότε.

Δέν ἤξερα ἂν εἶναι εἰκόλο πρᾶγμα νά σκοτώσῃ κανεὶς σὲ μιὰ χώρα πολιτισμένη, σὲ μιὰ χώρα πού οἱ ἄνθρωποι εἶναι τόσο πυκνωμένοι ὥστε νά τοὺς φαίνεται πὼς ἡ γῆ δέν εἶναι ἀρκετὴ νά τοὺς χωρέσῃ. Ὅμως στὸ νησί μας, πού εἴμαστε τέσσερες μόνον, ἓνας ἂν ἔλειπε, θὰ ἦταν σάν νά ἔλειπε τὸ τέταρτον τῆς ἀνθρωπότητος.

Ἡ σκέψις αὐτὴ μοῦ ἀγῶσε τὸ αἷμα. Μπροστὰ στὴν εἰκόνα τοῦ ἐγκλήματος πού πῆγα νά κάμω σὲ στιγμὴ τρέλας, πού θὰ ἔαβνε μιὰ ζωὴ—μιὰ ζωὴ!—ἀπὸ τίς τέσσερες ζωὲς τοῦ νησιοῦ, λησμόνησα ὅλες τίς γελοῖες προλήψεις, τίς ἄγριες, τίς ἀπάνθρωπες πού μέ εἶχαν σπρώξει στὸ ἐγκλημα.

Τὸ πέπλο πού σκέπαζε τὰ μάτια μου, σχίσθηκε: ἐνοιώσα πόσο μικρὰ καί ἀσήμαντα ἦταν τὰ οἰκόσημά μου, τὰ γνωστὰ καί στὰ δύο ἡμισφαίρια, τὸ λευκὸ δέρμα μου, ἡ καλὴ ἀνατροφή καί ἡ κοινωνικὴ μου θέσις, στὸ νησί αὐτὸ τὸ χαμένο μέσα στὸν ὠκεανό.

Ἐνα πρᾶγμα ἀπόμεινε τώρα σ' ἐμένα, νά ζήσω, νά ζήσω μ' ἐκείνους πού ἡ τύχη μοῦ ἔδωσε γιὰ συντρόφους, μαῦρους ἢ λευκοὺς, μορφωμένους ἢ ἀμόρφωτους, εὐγενεῖς ἢ χωριάτες. Νὰ ζήσω, νά δώσω καί σὲ ἄλλους τὴ ζωὴ, καί ὄχι νά σκοτώσω.

— Τράβα, τράβα λοιπόν, μοῦλεγε ἡ Σέλια σιγὰ καί ἀνήσυχτα. Τράβα ἡ πᾶμε νά φύγωμε. Ἄν θέλῃς νά μ' ἀκούσης, πᾶμε ἀπὸ δῶ. Ἀφῆσέ τον. Καλύτερα νά φύγωμε...

Δέν εἶχα τὴ δύναμι οὔτε νά τραβήξω οὔτε νά φύγω. Ἐπάλενα μέ τοὺς τρομεροὺς παλμούς πού μ' ἐπνιγαν, ἐκύταξα σάν ἀδιάφορος τὴ θαυμάσια νύχτα, καί ἀνέπνεα ἀπληστο, μέ στόμα ἀνοιχτό, τὸν μυρωμένο καί κάπως ὑγρὸν ἀέρα. Καί ὅσο ἐνοιώθα πὼς συνέρχομαι, ἔα-νοιγε τὸ φῶς στὴ συνειδήσί μου τὴ μολυσμένη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, τὴ σκοτεινιασμένη ἀπὸ τὴν ἰδέα τοῦ μίσους καί τῆς ἐκδικήσεως.

Οἱ νύχτες στὸ νησί μας εἶναι σιωπηλές καί μεγαλοπρεπεῖς.

Συχνά, πολὺ συχνά, ἡ ἁγία σιωπὴ τους μέ τυλίγε σάν μέσα σὲ πέπλο γεμάτο ἀπὸ μυστή-

ριο κ' ἐγινόμενον κ' ἐγὼ δεισιδαίμων· ὅμως ποτὲ πρὶν, τὰ μάτια μου δὲν εἶχαν κυτᾶζει τὴν ἀγνὴ ἐμορφιὰ τῆς φύσεως, ποτὲ δὲν εἶχα προσέξει τὰ λόγια τῆς ὁπῶς τώρα, πού συγκινημένος ὡς τὸ βάθος τῆς ψυχῆς, καθόμουν πάνω στὴν πέτρα, στὸ πλάϊ ἐκείνου πού τὸν ἔλεγα ἐχθρό μου καὶ ἤμουν ἑτοιμος νὰ τὸν σκοτώσω.

Ἐνοιῶθα τὴ θάλασσα κοιμισμένη, πού μόλις μ' ἔνα ἐλαφρότατο ψιθύρισμα ἔφθανε ἀπάνω στὸν ἄμμο.

Ἐνοιῶθα κοιμισμένα τὰ δάση ὅπου βασίλευε ἡ σιωπὴ καὶ ἡ εἰρήνη καὶ ὅπου, αὐτὴν τὴν ὥρα, σιωποῦσαν τὰ ἀναρίθμητα πουλιὰ καὶ τὰ ἔντομα, κρυμμένα σὲς φωλιές τους.

Ἐβλεπα κάθε ρυάκι νὰ κατεβαίνει ἐλαφρὰ τὰ πλευρὰ τοῦ ἡφαιστείου καὶ ἀκολουθώντας τὸ ρεῦμα τὸν διαμαντένιο, εἶδα τὸ φεγγάρι πελώριο, λαμπερό, ἀκριβῶς πάνω ἀπὸ τὸν κρατῆρα, πού ἔδειχνε τὸν ἐλαφρὸ καπνὸ τοῦ σὰν μετάλλινου. Στὸν φεγγερὸ δίσκο τοῦ ἐφαίνοντο ζωηρὰ τὰ σκοτεινὰ χάσματα πού δίνουν στὸ ἄστρο αὐτὸ τὴν ὁμοιότητα μὲ ἀνθρώπινη μορφή.

Ἐνόμιζα πὼς μ' ἐκύταξε κατὰ πρόσωπον καὶ σὰν δικαστὴς αὐστηρὸς μὲ ρωτοῦσε:

— Τί σκέφθηκες νὰ κάμης, δυστυχισμένε; Ἐλα στὸν ἑαυτὸ σου! Ἐσύ, χριστιανός, κατὰ γόμοι ἀπὸ ἱππότες, ὑπερασπιστὴς τῶν ὁρφανῶν καὶ τῶν δυστυχισμένων, θέλεις νὰ σκοτώσης ἐκεῖνον πού σοῦ ἔσωσε τὴ ζωὴ, πού σ' ἔδωρε καὶ σ' ἐβοήθησε σὲς δύσκολες ἡμέρες;

Θυμήθηκα μιὰ λαϊκὴ πρόληψι, ὅπου τὰ σκοτεινὰ στίγματα τοῦ φεγγαριοῦ παριστάνουν τὸ πρόσωπο τοῦ Κάιν, τοῦ πρώτου δολοφόνου· ὁ θεὸς τὸν κατέδικασε νὰ ζῇ αἰώνια στὸ ἀσημένιο ἄστρο καὶ νὰ τυραννιέται μὲ τύψεις ἀπὸ τὸ παντοτινὸν ὄραμα τοῦ σκοτωμένου ἀδελφοῦ, πού ἦταν τὸ πρῶτον ἀνθρώπινο θῦμα.

Ἀνατρίχιασα κ' ἐνοιῶσα μέσα μου κάτι σὰν φόβο. Ἀπὸ τὸ ἄστρο κατέβασα τὰ μάτια μου χάμω στὴ γῆ καὶ εἶδα τὸν Θωμᾶ ξαπλωμένον στὸ πλάϊ μου... Μοῦ φάνηκε τότε πὼς στὸ νησί αὐτό, ὅπου ἄρχιζε μ' ἐμᾶς μιὰ νέα ζωὴ, θὰ ἤμουν ἐγὼ, ὅπως ὁ Κάιν, ὁ πρῶτος φονιάς, καὶ ὁ μαῦρος τὸ πρῶτο θῦμα, ἀθῶος σὰν ἐκεῖνον τῆς Βίβλου. Γιατί, ἐπιτέλους, τί κακὸ εἶχε κάμει ὁ Θωμᾶς; Καὶ σὲ ποιόν;...

Σηκώθηκα προσεκτικὰ ἀπὸ τὴν πέτρα πού ἀκουμποῦσα τὸ τουφέκι μου, καὶ εἶπα στὴ Σέλια:

— Πάμε, δὲν ἔχομε δουλιὰ ἐδῶ.

Τὰ μάτια τῆς ἀστράψαν ἀπὸ χαρὰ καὶ τὰ ἄσπρα τῆς δόντια φάνηκαν μ' ἓνα ἀνακουφιστικὸ γέλιο.

— Ναί, πηγαίνομε ἀπὸ ὅδω, ἐψιθύρισε, κρα-

τώντας με ἀπὸ τὸ χέρι, σὰν νὰ φοβότανε μὴν ἀλλάξω γνώμη. Ἐτσι ἔπρεπε νὰ κάμης. Πάμε νὰ φύγωμε.

Ἐπειτα, σὰν νὰ κάτι νὰ θυμήθηκε:

— Καὶ τὸ ὄπλο σου; Γιατί δὲν τὸ παίρνεις μαζί σου;

Ἀποκρίθηκα μὲ εἰλικρίνεια:

— Γιὰ νὰ μὴ μοῦ ξαναδώσῃ τὸν πειρασμό. Εἶναι τόσο δυνατὸς ὁ πειρασμὸς τοῦ ὄπλου. Ἐπειτα, θέλω, ὅταν ξυπνήσῃ ὁ Θωμᾶς, νὰ ἰδῇ πὼς ἦταν στὴν ἐξουσία μου καὶ τὸν λυπήθηκα γιατί εἶναι φίλος μου.

Ἡ Σέλια μ' ἐκύταξε σιωπηλὰ μὲ λατρεία καὶ μ' ἀγκάλιασε.

Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πού μ' ἐχαίδευε ἔτσι, μόνη τῆς, ὅχι πειὰ σὰν σκλάβα πού περιμένει διαταγή, μὰ σὰν γυναῖκα πού νοιώθει πὼς εἶναι σύζυγος καὶ σύντροφος τοῦ ἀνδρὸς πού ἀγαπᾷ καὶ ἐκτιμᾷ. Μὲ καταφιλοῦσε λέγοντας:

— Τί καλὰ πού ἔκαμες! Πὼς σ' ἀγαπᾷ! Τί μεγαλόκαρδος κ' εὐγενικὸς πού εἶσαι!

Ἡ Σέλια εἶχε δίκαιο μὲ τὴ σκοτεινὴ τῆς διαίτησιν: ἀπὸ τὴ στιγμή πού ἐνόησε πόσο στενὰ ἦταν δεμένη ἡ ζωὴ μου μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Θωμᾶ, ἡ Σέλια δὲν ἦταν πειὰ γιὰ μένα μιὰ τυχαία γυναῖκα, πού μᾶς ἔνωσε μόνον ὁ δεσμὸς τοῦ πάθους· εἶχε γείνει ἡ γυναῖκα πού μαζί τῆς θὰ ζοῦσα ὅλη μου τὴ ζωὴ: ἡ γυναῖκα μου, ἡ συντρόφισσα, ἡ φίλη μου.

Τὴν ἄλλην ἡμέρα ἐπῆγα νὰ ἰδῶ τὴν ἀδελφὴ μου, ἐπρόβλεπα πὼς ἡ ὁμιλία μας θὰ ἦταν πολὺ βίαιη.

Τὴν στιγμή πού περνοῦσα μπροστὰ ἀπ' τὴν καλύβα τοῦ Θωμᾶ, τὸν εἶδα πού στεκότανε, μὲ τὰ χέρια ἀκουμπημένα στὴ μέση, μπροστὰ στὸ ὄπλο μου, ἐκεῖ πού τὸ εἶχα ἀφήσει ἀπὸ χθές.

Ἀκουσε τὰ βήματά μου καί:

— Τί σημαίνει αὐτό, Ἀνρύ; μὲ ρώτησε σοβαρά, μὲ ἀπορία καὶ μὲ φόβο.

Δὲν εἶπα τίποτε προσπαθώντας νὰ νικήσω τὴ συγκίνησί μου. Ἐπειτα μὲ φωνὴ ἡσυχῆ καὶ σταθερὴ, κυτᾶζοντάς τον στὰ μάτια:

— Τί σημαίνει αὐτό; Ἐσύ, Θωμᾶ, τί νομίζεις;

— Ἦθελες νὰ μὲ σκοτώσης;

— Ναί, ἀπῆντησα μὲ τὴν ἴδια σταθερὴ φωνή.

Εὐτυχῶς δὲν τὸ ἔκαμα. Συχώρεσέ με, Θωμᾶ.

Δὲν ἔλεγε τίποτε. Τὰ μάτια τοῦ τὰ εἶχε χαμηλωμένα. Τὸ πρόσωπό του ἦταν ταραγμένο.

— Ἄν ὅμως μὲ φοβᾶσαι, ἂν μὲ νομίζης ἐχθρό σου, ἀνθρώπον ἀπιστο, κάμε ὅτι θέλεις: σκότωσέ με ὅπως μὲ φοβέρισες χθές, μὲ τὴν πέτρα πού κρατοῦσες χθές... Ἐγὼ δὲν ξανα-

σηκώνω τὸ χέρι μου ἐναντίον σου, γιατί ἀπόψε κατάλαβα πόσο εἴμαστε ὅλοι ἐδῶ ἐνωμένοι. Καὶ οἱ τέσσερις εἴμαστε σὰν τὰ δάχτυλα τοῦ χεριοῦ. Ἐνα ἂν λείψῃ, ὅλα θὰ ὑποφέρουν.

Ὁ μαῦρος, μὲ δακρυσμένα μάτια, ἄρπαξε τὰ δύο μου χέρια σφιχτά, καὶ συγκινημένος ἐψιθύρισε:

— Ὁ! Μουσιὲ Ἀνρύ! Ὁ! Μουσιὲ Ἀνρύ!

Ἐκλαψα τότε, χωρὶς νὰ ντραπῶ, μπροστὰ στὸν μαῦρο. Ἦταν δάκρυα εὐεργετικά, ὅπου ἐξέπλυναν ὅλο τὸν πόνο καὶ ὅλη τὴν ἀγωνία τῆς χθεσινῆς νύχτας, καὶ μοῦ σήκωσαν τέλεια τὸ βάρος πού ἐπιέζε τὴ συνειδήσί μου.

Ἡ ἀδελφὴ μου μὲ δέχθηκε μὲ πρόσωπο θυμωμένο· ἦταν ὅμως πολὺ λιγώτερο ἀποφασιστικὴ καὶ πολὺ λιγώτερο ἀπαιτητικὴ. Τὰ μάτια τῆς ἔρριχναν ἀκόμα ἀστραπές, μὰ βρῆκα καὶ μιὰ ἐλαφρὰ σκιά ἀτολμίας· φαίνότανε σὰν κάπως στετοχωρεμένη. Τὸ πρόσωπό τῆς ἦταν σὰν νὰ εἶχε κλάψει τὴ νύχτα.

Ὅταν ὅμως μὲ εἶδε, ἐπροσπάθησε νὰ φανῇ ἀδιάφορη καὶ μάλιστα ἑτοιμὴ γιὰ ἐπίθεσι.

— Τί εἶναι πάλι αὐτὴ ἡ συγκινητικὴ σκηνὴ μὲ τὸν μαῦρο πού εἶδα ἀπὸ ὅδω; μὲ ρώτησε εἰρωνικά. Μοῦ φαίνεται πὼς ὕστερα ἀπὸ ὅ,τι εἴπαμε χθές, μποροῦσες ἴσως νὰ μεταχειρισθῇς τὸ κτῆνος αὐτὸ μὲ κάπως περισσότερη ἀξιοπρέπεια.

— Λούση, ἀπῆντησα, ἐξήγησα συχώρεσι ἀπὸ τὸν μαῦρο πού ἠθέλα νὰ τὸν δολοφονήσω!

Δὲν μπόρεσε νὰ κρατήσῃ μιὰ φωνή:

— Ἀ! θεέ μου!...

Καὶ ἔμεινε γιὰ μιὰ στιγμή μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ καὶ κατάχλωμη.

— Ἐλπίζω, καλὴ μου ἀδελφὴ, πὼς δὲν θὰ ἀπαιτήσης νὰ ξανακάμω τὴν ἴδιαν ἀπόπειρα, καὶ οὔτε θὰ μποροῦσα νὰ τὸ κάμω ἔπειτα ἀπὸ ὅ,τι ὑπόφερα μὲ τὴν πρώτη.

Ἐμεινε σιωπηλὴ ἀπὸ ὑπερηφάνεια εἴτε ἀπὸ πείσμα· στὴ ματιὰ τῆς ὅμως ἐδιάβασα πὼς μέσα τῆς βαθεῖα, εἶχε μετανοήσει καὶ πὼς ἡ νύχτα τῆς εἶχε φέρει καλύτερες σκέψεις καὶ τέλος πὼς ἡ μανία νὰ ἐκδικηθῇ, πού εἶχε κάνει ἄνω κάτω τὴν ψυχὴ τῆς, πέρασε πειὰ ἢ θὰ περνοῦσε γλήγορα.

— Σοῦ ὑπόσχομαι, ἀγάπη μου, εἶπα, πὼς δὲν θὰ ἔχης πιά κανένα παράπονο ἀπὸ τὸν Θωμᾶ. Μοῦ τὸ ὑπεσχέθηκε κι' αὐτός. Ὅχι μόνον δὲν θ' ἀκούσης πιά ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ αἰσθηματικὴ λέξι, μὰ οὔτε θὰ σὲ ξανακυνάξῃ πιά ἐρωτικά. Καὶ θὰ κρατήσῃ τὸν λόγο του. Μπορεῖ νὰ σοῦ φαίνεται στενοκέφαλος, βλάκας, κτῆνος τέλος πάντων, μολονότι ἐγὼ δὲν νομίζω νὰ εἶναι ἔτσι, ὅμως δὲν μπορεῖς νὰ πῇς πὼς δὲν εἶναι τίμιος,

ἀφοσιωμένος καὶ στοὺς δύο μας, δουλευτὴς. Νὰ ἦσαι λοιπὸν ἡσυχῇ. Ἐπειτα μοῦ εἶπε πὼς συλλογίσθηκε καλὰ καὶ εἶδε πὼς ἦταν ἀνόητος νὰ ἔχεις τέτοιες ἀξιώσεις...

— Δὲν συζητῶ γιὰ τὰ χαρίσματα τοῦ φίλου σου, ἀποκρίθη ἡ Λούση, μὲ κάποια εἰρωνία πάντα ἂν μποροῦσε ὅμως νὰ φύγῃ ὁλωσδιόλου ἀπὸ τὸ νησί, θὰ ἤμουν πιὸ ἡσυχῇ.

— Μὰ πὼς νὰ φύγῃ ἀπὸ τὸ νησί; Ποῦ νὰ πάῃ;

— Ἀς πάῃ ὅπου θέλει, μοῦ εἶναι ἀδιάφορο.

— Μὰ σκέψου λίγο αὐτὸ πού λές. Τὸ νομίζεις εὐκολο καὶ σωστὸ νὰ μαρκάρω τὸν Θωμᾶ πάνω σὲ μιὰ σχεδιά καὶ νὰ τὸν ἀφήσω στὸ ἔλεος τῶν κυμάτων;

— Δὲν ἠξέρω· ὅμως, ἂν μείνῃ ἐδῶ, νοιώθω πὼς δὲν θὰ εἶμαι ἀσφαλισμένη.

— Ἐπειτα, καὶ ἂν ὑποθέσωμε πὼς ὁ Θωμᾶς θὰ τὸ θελήσῃ, δὲν συλλογίζεσαι πὼς αὐτὸ πού ζητεῖς εἶναι τὸ ἴδιο μ' ἐκεῖνο πού ζητοῦσες χθές, νὰ τὸν σκοτώσω; Λοιπὸν δὲν ἡμπορεῖ νὰ γείνῃ... Σὲ ξαναρωτῶ, πού θές νὰ πάῃ;... Μὰ, καὶ ἂν τὸ θέλωμε ἐμεῖς, νομίζεις πὼς θὰ τὸ θελήσῃ αὐτὸς ἔτσι εὐκολα...

— Ἐπρεπε νὰ μοῦ τὸ πῇς μονομιᾶς πὼς τὸν φοβᾶσαι, γιατί ἀλήθεια εἶναι πιὸ δυνατὸς ἀπὸ σένα. Πές πὼς χθές ἦσουν δειλὸς καὶ πὼς ἀκόμα φοβᾶσαι: ἔτσι τὸ καταλαβαίνω.

— Χθές ὅταν τὸν πλησίασα, ἦταν κοιμισμένος. Δὲν πιστεύω λοιπὸν νὰ φοβήθηκα. Μὰ, δὲν ἠθέλησα νὰ γείνω Κάιν, νὰ σκοτώσω τὸν ἀδελφό μου.

Ἐκανε ἓνα κίνημα περιφρονητικὸ.

— Κάιν! Ἀδελφός σου!... Ὁ μαῦρος ὁ Θωμᾶς ἀδελφός σου! Λόγια. Δὲν ἠξέρω ποιὸς σοῦ ἔβαλε τέτοιες ἰδέες! Μὴ τυχὸν ἡ «ἀδελφὴ σου» ἡ Σέλια;

— Ἰσως.

— Λοιπὸν, ἂν ἔχης τόσο στενοὺς συγγενεῖς αὐτοὺς τοὺς μαῦρους...

— Ἀκουσε, Λούση, εἶσαι ἀπολύτως βεβαία πὼς οἱ πρόγονοι ὅλων μας, ὁ Ἀδὰμ καὶ ἡ Εὕα ἦταν λευκοί;... Ἡ Βίβλος δὲν λέει τίποτε γι' αὐτό.

Ἐκανε τὸ ἴδιο κίνημα πάλι.

Ἐπειτα ἐκάθισε μπροστὰ στὴν καλύβα τῆς καὶ ἔμεινε πολλὴν ὥρα σιωπηλὴ καὶ τὸ κεφάλι γυρισμένο. Τέλος, ὅταν ἠθέλησα νὰ φύγω, σηκώθηκε, μὲ πλησίασε καὶ μοῦ εἶπε σιγὰ:

— Ἀλήθεια, ἔχεις δίκαιο, ἐγὼ ἤμουν τρελὴ.

Ἦταν τυχερὸ νὰ μὴ χύσης αἷμα ἀνθρώπινο γιὰ μικρὴ ἐπιτέλους ἀφορμὴ. Ἀς μείνῃ στὸ νησί μαζί μας, ἂς ζήσῃ, ἀλλὰ νὰ μ' ἀφήσῃ ἔμενα ἡσυχῇ!...

— Σοῦ λέω, ἀπῆντησα φιλώντας τὴν ἀδελφὴ

μου στο μέτωπο, πώς τίποτε, τίποτε δεν έχεις να φοβηθής από τον Θωμά.

Έφυγα ευχαριστημένος που τόσο καλά τελείωσε ή κρίσις αυτή ή περαστική.

«Από τότε ή ζωή μας άρχισε πάλι τή συνηθισμένη της ήρεμης κ' εργατική ήψι.

Τόν Θωμά τόν βλέπαμε λίγο. Μόνον τήν ώρα του φαγητού έρχόταν προπάντων προσπαθούσε ν' αποφεύγη τή Λούση. Ήταν πάντα ευπροσήγορος και χαρούμενος. Περνούσε όλον του τόν καιρό στα δάση είτε στη θάλασσα.

Η Λούση δεν μιλεί πιά με περιφρόνησι στη Σέλια άρχισε και πάλι να τής φέρεται φιλικά και να είναι μαζί της τόν περισσότερο καιρό. Η Σέλια, πολύ καλή κατά βάθος, ήταν ευτυχισμένη με τήν αλλαγήν αυτήν κ' επαινούσε, όπως και πριν, τήν «Κυρία Λούση» και γλήγορα έγειναν στενές φιλενάδες.

Πέρασε ή άνοιξη και τó καλοκαίρι.

Η Σέλια, θά ήταν σέ λίγον καιρό μητέρα. Εργαζότανε ακόμα στο σπίτι, μα δεν επήγαινε πολύ μακριά για χόρτα και για καρπούς. Απόρησα μάλιστα, όταν είδα τή Λούση, που ως τώρα έρριχνε όλη τήν εργασία στους άλλους και ζούσε σαν άληθινή κυρία, να εργάζεται στη θέση της Σέλιας όσο μπορούσε.

— Εμάζευε χόρτα, επήγαινε να βρή αύγά στις φωλιές των πουλιών, έκανε εισοδιές από καρπούς, σπόρους, μανιτάρια για ώρες δόλοκληρες, στα λειβάδια, στα δάση και στα ύψώματα, σαν να ήθελε να μάς ικανοποιήση όλους για τήν προσητερινή της άργία.

Τώρα ελάτρευε τó δάσος. Επήγαινε από τó πρωτό έως τó βράδυ, που άρχιζε ή νυκτερινή ομίχλη... Εγύριζε χαρούμενη πάντα, γελαστή, και τά μάτια της έλαμπαν και τραγουδούσε.

Ένας χρόνος πέρασε από τήν ήμέρα που βρεθήκαμε στο νησί. Τό φθινόπωρο, που επλησίαζε, έφερε πυρετούς στην άδελφή μου. Τήν νύχτα είχε σύγκρυα, ζαλάδες, και πόνους στα κόκαλα. Ήμαστέ όλοι πολύ λυπημένοι γι' αυτό και προσπαθήσαμε να τήν περιποιηθούμε όπως ήταν δυνατόν. Δεν υπήρχε κίνινο στο νησί, στα μέρη που γνωρίζαμε: υπήρχαν όμως ιτιές και τής εδίναμε ζεστά από φλούδι τής ιτιάς.

Μα ή άδιαθεσία της εξακολούθησε. Η Λούση μέρα με τήν ήμέρα αδυνατίζε. Ένα απόγευμα, Κυριακή, ήμαστέ όλοι έτοιμοι να καθίσουμε στο τραπέζι. Η Λούση, με θυμό, επέταξε έξωφρα τó κουτάλι της.

— Δεν μπορώ να φάω αυτή τήν παληόσουπα, έφώναζε.

Όλοι άπορήσαμε ή σούπα, που τήν είχε μαγειρέψει ό Θωμάς, που γνώριζε από μαγειρική, ήταν πολύ καλή.

— Δεν μπορώ, εξηκολούθησε ή Λούση, με μάτια βουρκωμένα, έτοιμη να κλάψη. Αυτή ή σούπα μου φέρνει ανακάτωσι!

— Μά... μά, Κυρία Λούση... είπε ό Θωμάς.

— Λούση, έφώναξα εγώ αυστηρά, τί είναι πάλι αυτές οι ιδιοτροπίες; Είναι σπάνια ή σούπα αυτή.

— Αφού σ' άρέσει μπορείς να φας. Έγώ δεν θέλω! θέλω... θέλω... άγκινάρες.

— Άγκινάρες:

— Ναί, άγκινάρες, από κείνες τις άγριες, που μάς έφερε ή Σέλια τόν περασμένο μήνα. Ήταν ωραίες. Θά έτρωγα μια δωδεκάδα. Θωμά, τέσσερες μέρες τώρα σου ζητώ απ' αυτές τις άγκινάρες, και δεν μου φέρνεις...

Ο Θωμάς σηκώθηκε και είπε με δυσκολία:

— Μα πώς! Κυρία Λούση, άμέσως, άμέσως θά πάω να σάς φέρω. Είναι περασμένη ή εποχή τους, μα θά πάω πολύ ευχαρίστως να κυτάξω!...

Η Σέλια άρχισε να χτυπά τή μέση της με τά δύο χέρια και να γελά δυνατά.

— Ήσύχασε, Άνρú. Ξέρω εγώ τήν άρρώστια τής Λούσης. Η καλή μας άδελφούλα εκόλλησε από μένα. Άνρú, παντρεύτηκαν, σέ βεβαιώνω. Τί πονηροί που είναι! Τί πονηροί! Και μάς τώκρυψαν τóσον καιρό, κ' εγώ να μὴν καταλάβω τίποτε!...

Στό μέρος αυτό τó χειρόγραφο άρχίζει πάλι να είναι δυσανάγνωστο. Πολλά φύλλα είναι χαλασμένα, άλλα λείπουν. Ήμπόρεσα να τακτοποιήσω, ανάμεσα, διάφορες σημειώσεις που μου θύμισαν τις βιβλικές γενεαλογίες: «Ο Ένώχ έγέννησε τó Μαθουσάλα. Ο Μαθουσάλας έγέννησε τόν Λαμέχ. Ο Λαμέχ έγέννησε τόν Νώε...» Έννοείται πώς τó χειρόγραφο δεν είχε μια τέτοια γενεαλογική σειρά. Τό μόνον που έμοιαζε με τήν βίβλο, ήταν οι γεννήσεις που ή πένα του Μουσιέ Άνρú έσημείωνε στο νησί: νέος κόσμος έσχηματίζετο γλήγορα.

Νά, μερικές σημειώσεις εδω κ' έχει:

... Σήμερα ό Θωμάς έπιασε ένα σάκι τóσο μεγάλο που δεν είχαμε ξαναϊδύ ως τώρα.

Εβάφτισα τά δίδυμα τής άδελφής μου: Άμεδαίο και Φιαμέττα. Είναι γερά παιδιά και φωνάζουν πολύ. Η άδελφή μου είναι πολύ καλά.

Τό πέμπτο μου παιδί Σαμψών, τριών μηνών και

έπτά ήμερών απέθανε από παραλυσία. Ο Θεός άς δέχθῃ τήν άθώα ψυχούλα του!

Η Λούση και ή Σέλια έμάλωσαν πάλι για τά παιδιά τους. Περίεργες γυναίκες.

Μια δυσκολία ακόμα στο διάβασμα του χειρογράφου είναι τó γράψιμο του Μουσιέ Άνρú που τώρα πιά είναι από χέρι εργατικό, σκληρμένο από τή δουλειά. Και ή γλώσσα φαίνεται σιγά-σιγά πώς αλλάζει, έχει λέξεις και φράσεις άράπικες. Ήμπόρεσα όμως να συλλέξω ακόμα μερικές σημειώσεις που ενδιαφέρουν τούς κατοίκους του νησιού:

... Σήμερα ελόγησα τούς γάμους του πρώτου μου γιου Θωμά 17 χρόνων και τής άνεψιάς μου Σέλιας 15 χρόνων καθώς και του άνεψιού μου Άνρú 17 χρόνων και τής κόρης μου Λούσης 16 χρόνων. Και οι τέσσερις είναι καλά και έμορφα παιδιά. Ο Θεός να τούς δίνη χρόνια!

Τά άνήμια μου Άνρú και Σέλια που γίνονται τώρα γαμπρός μου και νύφη μου, διαβάζουν, γράφουν και λέγουν τήν προσευχή τους: τούς έμαθε ή μητέρα τους. Ο γυναικάδελφός μου κ' εγώ έχτίσαμε μια καλύβα για κάθε ζευγάρι και εδώσαμε από ένα φόρεμα στους δύο νεοίπαντρους.

Έτσι στο νησί μας άρχίζει ή δεύτερη γενεά. Ο πληθυσμός μας τώρα μαζί με τά μωρά που θηλάζουν είναι 37 ψυχές, 21 άνδρες και 16 γυναίκες. Από τήν εποχή του ναυαγίου μας έως σήμερα που γράφω αυτά, έπέρασαν 18 χρόνια και 3 μήνες.

Αυτό ήταν όλο. Στα άλλα μέρη, τó χειρόγραφο δεν διαβαζότανε καθόλου.

Αποφασίζω να ρωτήσω τόν ναύτη που μου τó είχε δώσει, κ' επήγα στην ταβέρνα.

— Δεν ήξερω να σάς πω πολλά πράγματα αποκριθή.

— Λοιπόν τά δυό ζευγάρια έπιασαν ρίζες στο νησί;

— Ρίζες πολύ έμορφης μάλιστα γενεάς. Όταν εφθάσαμε στο νησί, ερήκαμε αρκετό πληθυσμό. Και όλοι γεροί, άνδρες και γυναίκες, και καλοκαμωμένοι.

— Πήτε μου, τί σημαίνει εκείνη ή σημείωσις στο χειρόγραφο πώς στους δύο νεοίπαντρους έδωκαν από ένα φόρεμα;

— Υποθέτω πώς τά φορέματα θά ήταν πολυτέλεια στο νησί, γιατί από όλους τούς κατοίκους, καμιά τριανταριά μόνον, οι γέροι, ήταν ντυμένοι, και αυτοί παιδιά των πρώτων κατοίκων. Οι άλλοι, έγγονια και δισέγγονα, ήταν τέλεια γυμνοί, εκτός από μια ποδιά από φλούδι ενός δένδρου, που δεν ήξερω τόνόμά του. Ποδιά ή πουκάμισο. Γιατί τó δένδρο αυτό δίνει στους νησιώτες πουκάμισα, να πούμε, έτοιμα.

Γελάτε; Άκούστε λοιπόν. Τήν άνοιξη χα-

ράζουν τó δένδρο στο ύψος του ανθρώπου. Βγάνουν τó φλούδι και τότε φαίνεται σαν ένα ύφασμα από νήματα, χρώμα του καπνού, πολύ πυκνά και καλά ένωμένα που δεν μπορείς να τά χωρίσης. Βγάνουν τά νήματα αυτά μ' ένα μαχαίρι και έτσι έχουν τά πουκάμισα, που δεν χρειάζεται παρά να τούς κάμουν δύο τρύπες να περνούν τά χέρια. Τά δοκιμάσαμε εμείς οι ναύτες, είναι σκληρά, μα τά συνειθίζει κανείς: έπειτα, είναι και άδιάβροχα... Όλοι σχεδόν οι κάτοικοι φορούσαν τέτοια πουκάμισα.

— Και που ερήκαν τά ευρωπαϊκά φορέματα οι τριάντα εκείνοι γέροι που τά φορούσαν;

— Πριν από μάς, ήρθαν και άλλα καράβια στο νησί και άφησαν βέβαια πολλά πράγματα. Εμείς τούς εδώσαμε μαχαίρια, τσεκούρια, τουφέκια και άλλα. Ένας ναύτης μάλιστα έρωτεύθηκε μιαν έγγονή τής κυρίας Λούσης, τóσο, που τής έδωσε καθετί που είχε. Α, τής άξιζε! Έμορφη κόρη. Όμως, πρέπει να ξέρετε, πώς τά ήθη τους ήταν άγνότατα. Έπρεπε ό ναύτης μας ή να τήν πάρη και να μείνη στο νησί ή να φύγη. Κ' έφυγε.

— Είπες πώς πριν από σάς, και άλλοι είχαν πάει στο νησί;

— Ναί. Ένας από τούς γιουούς του Μουσιέ Άνρú μου είπε πώς τρία καράβια είχαν πάει στο νησί πριν από μάς. Ο γιός αυτός θά ήταν τότε 50 ετών. Τό νησί είναι άσήμαντο. Η τρικυμία μονάχα μάς άνάγκασε, καθώς βέβαια και τά άλλα καράβια, να πλησιάσουμε.

— Σας δέχθηκαν καλά;

— Πολύ εγκάρδια. Στο πρώτο όμως καράβι είχαν φύγει από τόν φόβο τους. Ο ίδιος μου τó διηγήθηκε. Ήταν 20 χρόνων και παντρεμένος.

«Μια μέρα, μου είπε, βλέπομε ένα θεριό που σταμάτησε στο λιμάνι. Δεν μπορώ να σάς πω πόσο τρομάξαμε. Ο πατέρας μου όμως ήταν χαρούμενος, μα και πιο φοβισμένος απ' όλους εμάς που επιτέλους δεν είχαμε ποτέ στη ζωή μας ιδύ καράβι.

«Ο θεός Θωμάς βγήκε από τήν καλύβα του στενοχωρημένος, εκύταξε τó καράβι και είπε: είναι έγγλέζικο.

«Τότε ό πατέρας έγεινε χλωμός και έτρεμε σύσσωμος.

«Η θεία Λούση εδήλαζε εκείνη τή στιγμή τά δυό της δίδυμα. Σαν άκουσε τά λόγια του πατέρα, μόνο που δεν έπεσαν τά δυό μωρά από τά χέρια της. Έκρυψε τó πρόσωπό της και άρχισε να κλαίη.

«— Άν είναι άγγλος, είπε, δεν θά φανώ καθόλου. Ίσως να είναι παλαιοί γνώριμοί μας. Άν με αναγνώριζαν θά πέθαινα από ντροπή.

»Επῆρε τὰ δυὸ παιδάκια της καὶ ἔτρεξε στὸ δάσος καὶ ἐκεῖ ἔμεινε ὡς πὺν ἔφυγε τὸ καράβι.
«Ὁ ἐξαδελφός μας Φερνάν κ' ἐγὼ τῆς ἐφέ-
ραμε, δλον αὐτὸ τὸν καιρὸ, τροφή καὶ νερό».

Τὸ τρίτο καράβι, ἐκεῖνο πὺν εἶχε πλησιάσει στὸ νησί πρὶν ἀπὸ μᾶς, ἐρχόταν ἀπὸ βορρᾶ καὶ τὸ πλήρωμα ἦταν ἄνθρωποι ἐλεεινοί. Ἐπιά-
σθηκαν μὲ τοὺς κατοίκους καὶ τέλος τοὺς πῆ-
ραν φεύγοντας καὶ μιὰ κόρη, πὺν τὴν ἄλλη
μέρα τὴν βρῆκαν σκοτωμένη στὴν παραλία...

Ὅταν λοιπὸν βγήκαμε στὴ στεριά, μολονότι
εἶχαν περάσει 20 χρόνια ἀπὸ τότε, βρήκαμε τὸ
νησί ἔρημο. Οἱ κάτοικοι ὅταν ἄκουσαν τὸ κα-
ράβι μᾶς νὰ σφυρίζη, κρύφθηκαν στὶς σπηλιές
τοῦ βουνοῦ. Εἶδαμε ὅμως πὺς τὸ νησί ἦταν
κατοικημένο. Ὁλόκληρο χωριὸ ἀπὸ καλύβες.
Ἀνθρωπος κανεῖς, σὰν νὰ εἶχε πέσει θανατικό.

Κατὰ τὸ βράδυ ἀπαντήσαμε ἓνα παιδάκι
τοῦ παραγγείλαμε νὰ πῇ στοὺς κατοίκους πὺς
εἴμαστε καλοὶ ἄνθρωποι καὶ πὺς τοὺς ζητού-
σαμε φιλοξενία.

Μᾶς ἐπίστεψαν καὶ βγήκαν ἀπὸ τὶς τρύπες
τοὺς μὰ μόνον οἱ ἄνδρες στὴν ἀρχὴ καὶ αὐτοὶ
ὀπλισμένοι σὰν ἄστακοί. Ὅταν μᾶς γνώρισαν
γιὰ δύο-τρεῖς ἡμέρες, ἡσύχασαν καὶ ὅλοι οἱ κά-
τοικοι πῆγαν στὶς καλύβες τοὺς.

— Λοιπὸν, ἐγνώρισες τὸν Μουσιέ Ἀνρύ;

— Ναί.

— Πὺς σοῦ φάνηκε;

— Κρατιόταν καλά. Ἡ γυναῖκα του ὅμως, ἡ
Σέλια, ἦταν ἐρείπιο. Δὲν ἔνοιωθε οὔτε καταλά-
βαινε τίποτα γύρω της.

— Καὶ ὁ Θωμᾶς, ὁ μαῦρος;

— Ἦταν πεθαμένος, δὲν τὸν γνώρισα.

— Καὶ ἡ γυναῖκα του;

— Ἡ κυρία Λούση; Ξαναπαντρεύθηκε μ' ἓναν
ἀπὸ τοὺς γιουὺς τοῦ ἀδελφοῦ της.

— Μὰ θὰ ἦταν πολὺ νεώτερός της.

— Ἦταν 18 ἐτῶν, κ' ἐκεῖνη εἶχε περάσει τὰ
40. Μὰ τί νὰ γείνη; Δὲν ἦταν ἄλλες γυναῖκες
στὸ νησί. Ἐπειτα ἡ κυρία Λούση εἶχε ἀκόμα

ὅλη τὴν ἐμορφιὰ καὶ τὴ δροσιά της. Ὅταν
τὴν εἶδα, ἦταν 70 χρόνων περίπου καὶ φαινό-
τονε 50 μόνον.

— Δὲν ἤθελαν νὰ ἐπιστρέψουν στὴν Εὐρώπῃ
ἡ κυρία Λούση καὶ ὁ ἀδελφός της; Μιλοῦσαν
μπροστὰ σου γιὰ τὴν πατρίδα της;

— Κάποτε, γελώντας, ἐλέγαμε τοῦ Μουσιέ
Ἀνρὺ νὰρθῇ μαζί μας. Γελοῦσε, ἔλεγε ὅχι, ἔλεγε
πὺς ἦταν γέρος γιὰ τέτοιο ταξίδι. Ἡ ἀλήθεια
εἶναι πὺς εἶχε συνηθίσει τὴ ζωὴ τοῦ νησιοῦ...

— Κ' ἐκεῖνη, ἡ κυρία Λούση;

— Στὴν ἀρχὴ ἦταν φοβερό, ἔλεγε. Ἐπειτα
ἄρχισε νὰ ξεχνᾷ. Πρὶν κἀνὴν παιδιὰ, πολλές φο-
ρὲς ἤθελε νὰ σκοτωθῇ. «Τώρα πὺν εἶμαι μη-
τέρα, γιὰ γιὰ, δυὸ φορὲς γιὰ γιὰ, ἀρχηγὸς ὁλό-
κληρης γενεᾶς, γιὰ τὴν γυρίσω στὴν Εὐρώπῃ;
Προτιμῶ νὰ μὴν τὴν συλλογίζωμαι, νὰ μὴν
ἀνακατόνω τὴ στᾶχτη σβυσμένης λύπης...

— Ἐμείνατε πολὺν καιρὸ στὸ νησί;

— Ἐνα μῆνα περίπου. Ὅταν ἐφεύγαμε
ἐκλαίαν ἀπαρηγόρητα.

Ὁ ναύτης ἐξηκολούθησε:

Οἱ κάτοικοι, περίεργο, ἔχουν δική τους χρι-
στιανικὴ θρησκεία. Καὶ ὁ Μουσιέ Ἀνρὺ μὲ
τὴν ἀδελφή του καὶ ὁ Θωμᾶς μὲ τὴ Σέλια ἦταν
χριστιανοί. Ὅμως εἶναι μερικοὶ θρησκευτικοὶ
ἀταβισμοὶ πὺς ξαναγεννιῶνται σὲ ὀρισμένες
περιοχές. Ὁ τάφος τοῦ Θωμᾶ π. χ. εἶναι
τόπος λατρείας στὸ νησί. Ὁ Θωμᾶς θεωρεῖται
σὰν κάτι θεῖον. Κάνουν θυσίες στὸν τάφο του,
τοῦ φέρνουν ἀφιερῶματα, μὲ τὴ δέησι αὐτή...

«Πατέρα Θωμᾶ, βοήθα μας!»

Γιὰ νὰ μὴ δυσανεστήσωμε τοὺς καλοὺς αὐτοὺς
ἀνθρώπους, ἐπροσκυνούσαμε κ' ἐμεῖς μαζί τους
τὸν τάφο του καὶ ἡ πράξις μᾶς αὐτὴ τοὺς συγ-
κινούσε.

Τόσο μάλιστα εἶχαμε συνηθίσει, πού, μὲ πο-
λὺν καιρὸ, ἀφότου ἐφύγαμε ἀπὸ νησί, ἐμεῖς οἱ
ναῦτες στὶς δύσκολες στιγμές, ὅταν ἀγρίευε ἡ
θάλασσα εἴτε ἐχάναμε στὰ χαρτιά, ἐλέγαμε:

— «Πατέρα Θωμᾶ, βοήθα μας!..»

[Μετάφρασις Μ.]

ΑΜΦΙΘΕΑΤΡΟΦ

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΝΕΥΡΙΚΩΝ

ΒΛΑΒΙΑΝΕΙΟΝ

ΠΑΤΗΣΙΑ

Ἡ πρώτη καὶ τελειοτάτη

ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ

Κατὰ τὴν ὁμόφωνον γνώμην καὶ διδασκαλίαν
τῶν διαπρεπεστέρων Νευρολόγων καὶ Ψυχιά-
τρων μόνον ἐν τῇ Κλινικῇ θεραπεύονται τελείως

Η ΝΕΥΡΑΣΘΕΝΕΙΑ. ΥΣΤΕΡΙΑ

καὶ λοιπαὶ ΝΕΥΡΩΣΕΙΣ καὶ ΨΥΧΩΣΕΙΣ

ἀκόμη καὶ αἱ χρονιατάται καὶ δυσίατοι ἐξ οἷα-
δήποτε αἰτίας προερχόμεναι, ὡσαύτως δὲ πᾶν-
πλος θεραπευτικῶς τελείται ἡ νοσηλεία τῶν ἐξ
ὀργανικῶν νοσημάτων καὶ νευρο-ἀρθριτισμοῦ
πασχόντων μετὰ ποικίλων ἐκδηλώσεων.

Ὁ Διευθυντὴς κ. ΒΛΑΒΙΑΝΟΣ δέχεται τοὺς
εἰσακτέους καθ' ὅς ὥρας καὶ τοὺς πάσχοντας ἐκ

ΝΕΥΡΙΚΩΝ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΩΝ

νοσημάτων καθ' ἑκάστην 10-12 π. μ. καὶ
5-6 μ. μ. ἐν τῇ ἐν Ἀθήναις οἰκίᾳ του

ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ 45

Ἐναντι Ἀρσακείου, Μέγαρον Μελᾶ

Ἀριθ. Τηλεφώνου 200

Τὰ Ὄφθαλμικά νοσήματα

Θεραπεύονται ἐν τῇ τελείᾳ κλινικῇ τοῦ
ειδικοῦ ὀφθαλμολόγου

Σπῆλιου Ι. Χαραμῆ

Τ. ὀφθηγοῦ τοῦ Πανεπιστημίου κλπ.
ἐν τῇ Ὄφθαλμολογικῇ Σχολῇ τῶν
Παρισίων σπουδασάντος κλπ.

20 Ὁδὸς Πειραιῶς 20

Ἀθήναι, Τηλέφωνον 654.

ΤΑ ΚΑΛΛΙΤΕΡΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου 67. Κολώνια

Κοιμώσεις Κυριῶν

Κ. Βελισσάριος, ὁδὸς Σταδίου, 67.

Γαλακτοκομεῖα

Ι. Χρυσάκης, Πλατεῖα Συντάγματος.

Φαρμακεία

ΙΙ. Βασιλείου, ὁδὸς Σταδίου καὶ Αἰόλου.

Ὀπτικά

Κωνστ. Σικαράς, Σταδίου 2.

(Εἶδη ὀπτικά καὶ φωτογραφικά).

Φῆλιξ Ράνιος, ὁδὸς Σταδίου 8.

(Εἶδη ὀπτικά, φωτογραφικά, ἐπιστημονικά).

Βιβλιοδετεῖα

Β. Κοντομανώλη, ὁδὸς Ἰπποκράτους 3.

Σ. Π. Α. Π.

Ἀναχωρήσεις ἐξ Ἀθηνῶν

6.30 π.μ. Διὰ Κόρινθον, Ναύπλιον, Τρίπολιν, Με-
γαλόπολιν, Κυπαρισσίαν, Καλάμας.

7.05 > Διὰ Κόρινθον, Καλάβρυτα, Πάτρας, Κυ-
λλήνην (λουτρά), Πύργον, Ὀλύμπια.

8.20 > Διὰ Κόρινθον καὶ τὰς μέχρις Ἀκράτας
στάσεις.

1.00 μ.μ. Διὰ Κόρινθον, Ναύπλιον, Πάτρας.

Ἀναχωρήσεις ἐκ Πατρῶν

7.30 π.μ. Διὰ Κόρινθον, Ἀθήνας.

11.40 > Διὰ Καλάβρυτα, Κόρινθον, Ναύπλιον,
Ἀθήνας.

6.30 > Διὰ Κυλλήνην (λουτρά), Πύργον, Ὀλύ-
μπια, Κυπαρισσίαν, Καλάμας, Μεγα-
λόπολιν, Τρίπολιν.

3.45 μ.μ. Διὰ Κυλλήνην (λουτρά), Πύργον, Ὀλύ-
μπια.

Ἀναχωρήσεις ἐκ Καλαμῶν

7.00 π.μ. Διὰ Κυπαρισσίαν, Ὀλύμπια, Πύργον,
Πάτρας, Μεγαλόπολιν, Τρίπολιν, Ναύ-
πλιον, Ἀθήνας.

12.05 > Διὰ Πύργον, Ὀλύμπια, Τρίπολιν.

ΑΦΙΞΕΙΣ ΕΙΣ ΑΘΗΝΑΣ

4.40 μ.μ. Ἐκ Πατρῶν, Τριπόλεως, Ναυπλίου.

6.15 > Τοπιὴ ἐκ Κόρινθον.

7.05 > Ἐξ Ὀλυμπίων, Πύργου, Κυλλήνης (λου-
τῶν), Πατρῶν, Καλαβρύτων.

8.05 > Ἐκ Καλαμῶν, Κυπαρισσίας, Μεγαλο-
πόλεως, Τριπόλεως, Ναυπλίου.

ΧΙΛΙΟΜΕΤΡΙΚΑ ΒΙΒΛΙΑΡΙΑ ΤΑΞΕΙΔΙΩΝ

1000 χιλιόμε.	Α' Θ.	Δρ.	90	διαρκείας 6 μηνῶν
ἐκπτώσις 25 %	Β'	>	75	
	Γ'	>	45	

2500 χιλιόμε.	Α' Θ.	Δρ.	210	διαρκείας 12 μηνῶν
ἐκπτώσις 30 %	Β'	>	175	
	Γ'	>	105	

ΔΙΑ ΝΟΣΗΜΑΤΑ
ΩΤΩΝ ΡΙΝΟΣ ΛΑΡΥΓΓΟΣ
ΚΑΙ ΠΑΘΗΣΕΙΣ ΦΩΝΗΣ ΚΑΙ ΛΑΛΙΑΣ

Ο ειδικός

ΔΗΜ. ΜΑΣΤΡΟΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ

Επί τριετίαν ἐν Βιέννῃ καὶ Παρίσις
ἐκπαιδευθεὶς

Δέχεται 9—11 καὶ 3—5

Ὁδὸς Ἀγίου Κωνσταντίνου 5^α

ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΧΗΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΒΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ

Α. Γ. ΦΩΚΑ, ΧΗΜΙΚΟΥ

ΟΔΟΣ ΕΔΟΥΑΡΔΟΥ ΔΩ ΠΡΩΗΝ ΟΦΘΑΛΜΙΑΤΡΕΙΟΥ ΑΡ. 12

Χημικαὶ καὶ μικροβιολογικαὶ ἀναλύσεις. — Ἀνά-
λυσις αἵματος, οὐρῶν, γαστρικοῦ χυμοῦ. — Ἀνά-
λυσις κοπράνων. — Ὅλαι αἱ βιομηχανικαὶ ἀνα-
λύσεις κατὰ τὰς νεωτάτας ἀνακαλύψεις. — Ἀνα-
λύσεις μεταλλευμάτων.

Μ Ε Γ Ξ

ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΟΝ ΚΑΙ ΓΑΛΑΚΤΟΠΩΛΕΙΟΝ

“ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΒΟΥΣΤΑΣΙΩΝ,,

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Ι. ΓΕΩΡΓΑΝΤΗ

ΑΘΗΝΑΙ — ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ 48 — ΑΘΗΝΑΙ

ΤΗΛΕΦΩΝΟΝ 597

Τ Ρ Ι Χ Ρ Ω Μ Ι Α Ι

ὁμοιαὶ εὐρωπαϊκῶν, ἐκτελοῦνται μόνον ἐν τῷ τελείῳ ἐπιστημονικῷ
ἐργαστηρίῳ Α. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ πλατεῖα Ἀγ. Θεοδώρων. Ἀναπαρα-
γωγὴ παντὸς πολυχρώμου πίνακος ΕΛΑΙΟΓΡΑΦΙΩΝ, ΥΔΑΤΟΓΡΑΦΙΩΝ κ.τ.λ.
Κλισὲ διὰ περιοδικὰ, συγγράμματα καὶ πολυτελεῖς ἐκδόσεις. ΧΑΛΚΟΓΡΑΦΙΑΙ,
ΤΣΙΓΚΟΓΡΑΦΙΑΙ. 3 ἤλεκτροκίνητα μηχανήματα, πλατεῖα Ἀγ. Θεοδώρων.

ΜΑΡΜΕΛΑΔΕΣ ΑΓΓΛΙΑΣ ΝΕΑΣ ΕΙΣΟΔΙΑΣ

Ἀπὸ γνησίαν ζάχαρην θρεπτικαὶ καὶ στομαχικαὶ παρελήφθησαν εἰς πλουσίαν συλλογὴν,
μὲ τὰς ἑξῆς πρωτοφανεῖς τιμὰς: Φράουλα δρ. 1,40 — Φραμπουάζ 1,35 — Βερίκοκο 1,40 —
Πορτοκάλι 1,30 — Λαμάρσκηνο 1,35 — Βατόμουρο 1,35 κλπ.

Τὰς κενὰς φιάλας δέχόμεθα πρὸς 20 λεπτὰ ἐκάστην.

ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ προμηθευτοῦ τῆς Αἰλῆς — 21 Σταδίου — Τηλέφ. 137

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΗΛΕΚΤΡΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ THOMSON HOUSTON. — ΕΔΡΑ: ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΙΣ ΜΕΤΟΧΑΣ: ΔΡΑΧ. 10,000,000. = ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΙΣ ΟΜΟΛΟΓΙΑΣ: ΦΡ. ΧΡ. 10,000,000

Κεντρικὸν Ἐργοστάσιον ἐν Νέῳ Φαλήρῳ. — Σταθμοί: Ἐν Ἀθήναις, Πειραιεῖ, Νέῳ Φαλήρῳ
καὶ Κηφισσίᾳ. — Ἡλεκτρικὴ κίνησις τοῦ ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς Πειραιᾶ Σιδηροδρόμου καὶ τῶν Τροχιο-
δρόμων Ἀθηνῶν, Πειραιῶς καὶ Περιχώρων. — Προνόμιον φωτισμοῦ δι' ἠλεκτρισμοῦ καὶ ἀερίου:
Πειραιῶς, Πατρῶν, Σύρου, Καλαμῶν, Ἀργοστολίου, Χαλκίδος. — Ἡλεκτρικὸς Τροχιοδρόμος Πατρῶν.
Ἐγκαταστάσεις φωτισμοῦ καὶ κινητηρίου δυνάμεως καὶ ἐν γένει πᾶσα ἐργασία σχετιζομένη μὲ
τὸν ἠλεκτρισμόν. — Ἡ Ἑταιρία προμηθεύει παντὸς εἶδους ὑλικά ἠλεκτρισμοῦ, ἰδία ὄργανα καὶ
μηχανὰς Thomson Houston τῶν ὁποίων εἶναι ΑΠΟΚΛΕΙΣΤΙΚΟΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ.

Ἐν Ἀθήναις, Τυπογραφεῖον Ἑστία Κ. Μάισον καὶ Ν. Καργαδούρη — 9329